

**АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

***МАТЕРІАЛИ ХІХ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»***

***Харків
2019***

УДК 340.12.001

ББК 67.0

78

Відповідальні за випуск:

*О.О. Нанарова – член Секретаріату Асоціації випускників
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

*Асоціація випускників Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

78 Матеріали XIX Всеукраїнської наукової конференції «Теорія та практика сучасної юриспруденції». – Х.: Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – Харків: 2019. – 251 с.

Тези друкуються мовою авторів у авторській редакції.

*Адреса редакційної колегії: вул. Пушкінська, 77, к. 222п, м. Харків, 61024,
Україна.*

УДК 340.12.001

ББК 67.0

*© Асоціація випускників Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

*Абдуллаєва Кароліна Вагіфівна
Студентка 1 курсу 9 групи ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

КОМПЕТЕНЦІЯ ВІЧЕ В ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОМУ КНЯЗІВСТВІ

Проаналізувавши весь історичний розвиток на давньоруських землях зокрема у Галицько-Волинському князівстві, можна стверджувати, суспільна свідомість сприймала певний політико-культурний порядок, який пов'язував, із наявністю змішаних політичних інститутів в якості, висхідних елементів розподілу влади. Наприклад, своєрідний політико-культурний порядок являла собою триєдина схема сполучення різноманітних форм влади.

Як і на інших землях Русі, в Галицько-Волинському князівстві діяло віче, але воно не отримало великого впливу на політичне життя, не мало чітко визначеної компетенції та регламенту роботи. Частіше за все віче збирав князь. Як для прикладу, князь Данило Галицький під час боротьби за Галичину скликав віче в Галичі та запитав, чи може він розраховувати на громадянську допомогу. Віче могло збиратися терміново, це траплялося лише в тих випадках, коли Галицько-Волинській землі загрожувала велика небезпека з боку зовнішніх ворогів.

Щодо розвитку центрального та місцевого управління в Галицько-Волинській державі, то тут була розвинута система двірцево-вотчинного управління, процес формування двірцевих чинів проходить більш швидким чином, аніж в інших землях Русі. Інформація про діяльність двірського канцлера і стольника збереглися у давньоруських літописних джерелах.

Головним був двірський. Він був «суддею князівського двору», входив до Боярської ради і діяв від імені князя, здійснювавши управління князівським двором.

Ще однією немало важливою фігурою в літописах згадується канцлер, він же печатник. До його обов'язків входило відповідати за князівську печатку, засвідчував князівські документи, керувати князівською канцелярією, складати тексти грамот, керувати роботами за їхнім складанням, зберігати князівські грамоти й інші державні документи великого значення.

У Галицько-Волинській державі також був стольник та оружник, які виконували немало важливу функцію, останній відповідав за князівське військо, отроків, які супроводжували князя у військових походах, щодо стольника: він відповідав за своєчасне надходження доходів з князівських земельних володінь.

Також, була досить розвинена система місцевого управління. Посадники і тисяцькі, яких призначав князь – управляли містами. Вони були уповноваженими управляти адміністративною, військовою та судовою владою, а також мали право збирати з населення данину та різні податки, які складали важливу частину князівських доходів.

На території держави було розподілення на воєводства з воєводами, а ті, в свою чергу були розподілені на волості, управління якими здійснювали волостелі, обох призначав князь. Володіли вони адміністративними, судовими та військовими повноваженнями.

Отже, Галицько-Волинське князівство продовжувало традиції русько-українського державотворення на самому початковому етапі розвинутого феодалізму та характерної для нього феодальної роздробленості. Вічові зібрання, охоплювали поверхневий і дуже тонкий прошарок давньоруського соціуму.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ ТА СЛОВ'ЯНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ЗА ПРОГРАМОЮ КИРИЛО-МЕФОДІВСЬКОГО БРАТСТВА

На мою думку, однією з найважливіших подій в історії України в політико-правовому та соціо-культурному контексті є діяльність Кирило-Мефодіївського братства, а особливо ідеї державного, суспільного, правового та релігійного устрою які відображені в його програмних документах. Так я не можу пригадати не одного подібного за своїм змістом і впливом документа в українській історії як «Книга буття українського народу» та «Статут Кирило-Мефодіївського братства» і хоча воно проіснувало лише близько року його ідеї заклали основи національного, суспільного та державотворчого руху українців на багато десятиліть уперед. Та це і не дивно, адже учасники товариства в основу своєї програми змогли закласти ідеї та ціннісні настанови, які є основою українського та в певному сенсі слов'янського менталітету, тому можна сказати, що це не просто програма дій на завтра, а програма нації протягом усієї її історії. Так аби зрозуміти на що українців та інших слов'ян програмують учасники братства, необхідно проаналізувати основні положення цієї програми.

По-перше, на думку учасників братства засадничі принципи побудови суспільства та держави виводяться з історії, тому хоча більшість дослідників вважає основним документом «Статут Кирило-Мефодіївського братства» не слід недооцінювати «Книгу буття українського народу», адже саме в ній через короткий екскурс української історії та на основі християнських настанов виводяться (хоча і неявно) цілі як товариства так і слов'янських народів та методи їх досягнення.

Так виводячи коріння слов'ян від Яфета Костомаров не тільки пояснює їх походження, але й обґрунтовує їх право на свободу і рівність поміж іншими народами, а те що це правило часто порушується аргументується тим, що ми є молодшим, а отже і найдовірливішим серед братів-народів. Через заглиблення в історію та її аналіз було обрано і найбільш придатну форму державного устрою-демократичну республіку, ефективність такої форми правління доводиться Костомаровим за допомогою поєднання історичного та релігійного і підтверджується такими словами із «Книги буття українського народу»: «Немає другого царя, тільки один цар небесний утішитель, хочь люде і поробили собі царів в постаті своїх братів-людей со страстями і похотями, а то не були царі правдиві, бо цар есть то такий, що править над усіма, повинен бути розумніший і найсправедливіший над усіх, а розумніший і найсправедливіший есть бог, а ті царі со страстями і похотями і правив над людьми отець страстей і похотей чоловікоубийця диавол (1) ».

По-друге, для товариства є характерними ідеї об'єднання слов'янських народів не навколо якогось із них або навіть в ньому, що є характерним для російського слов'янофільства з його ідеєю «Злиття всіх слов'янських рік в єдиному російському морі», а на засадах рівності, братерства та об'єднання навколо християнських, гуманних настанов. Так вбачаючи у федерації рівних слов'янських народів не відворотне майбутнє яке присудив їм сам Бог Костомаров демонстрував успішність та неминучість цього державного утворення на такому прикладі: «І поєдналась Україна з Польщею як сестра с сестрою, як єдиний люд слов'янський до другого люду слов'янського нерозділиво і незмісимо, на образ іпостасі божої нероздільної і незмісимої, як колись поєднуються усі народи слов'янські поміж собою (2) ».

По-третє, великим досягненням авторів програми є те, що в ній органічно поєднані як

національні так і соціальні заклики які не суперечать, а тільки доповнюють одне-одного, адже підпорядковуються ціннісним гуманістичним настановам християнського віровчення. Хоча це явно і не прописано в програмі, але зрозуміло, що основу суспільства в такому державному утворенні мала становити сім'я, а основу держави-община, це положення вже доволі розгорнуто викладено в творі Георгія Андрузкого «Наброски конституції республіки».

Отже, можна з впевненістю стверджувати, що програма Кирило-Мефодіївського братства, поєднавши ідеї західно-європейських мислителів та державотворців з українським менталітетом, національними традиціями суспільної організації та ідейними основами християнства, як єдиної віри майбутньої держави, без поділу на православ'я, католицизм та протестантизм, створило певну слов'янську утопію, «Місто сонця» для українців та інших народів. Та слід відзначити, що зазвичай світ утопічний творить світ реальний, так відбулося і в цьому випадку, адже саме завдяки Братству була сформована українська національна ідея та засоби її досягнення, було відкинута аморальне твердження про те, що ціль виправдовує засоби та розроблено принципи діяльності братства, які потім стали принципами діяльності всієї української національної еліти, яка сформувалася як клас також завдяки братству. Підсумовуючи все вище викладене, важко переоцінити значення Кирило-Мефодіївського товариства для українського державо та суспільство-творення, адже воно вивело національний рух на новий якісний етап діяльності, вложило в голови еліти поняття ідентичності та мети до якої йде нація, що безумовно вплинуло на розвиток держави та суспільства як не одне інше просвітницьке товариство України того часу.

*Антонов Георгій Олексійович
Студент 1 курсу 7 групи
ШКОЮ НЮУ імені Ярослава
Мудрого*

ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

До українських племен належать галявині, древляни, сіверяни, древляни, дуліби, уличі, тиверці та хорвати. Серед цих племен провідну роль відігравали галявині. Саме вони утворили державу із центром у Києві. «Повість минулих років» каже, що кожне плем'я мало свого князя і довгий час вони не формували єдиної держави. Початок формування єдиної держави Київської Русі був пов'язан із тим, що стали налагоджуватися торгівельні стосунки між іншими державами, економічний стан держави пішов вгору. Її географічне розташування сприяло швидкому розквіту. Таким чином вже в IX ст. з'являється така держава, як Київська Русь.

Київська Русь за невеликий проміжок часу стала дуже могутньою державою. Зробила православ'я державною релігією. Налагоджувала міжнародні стосунки з іншими могутніми державами того часу. З часом через феодалну роздробленість Київська Русь зазнала занепаду, а в XIII ст. феодалні князівства опинилися залежні від Золтої Орди.

Одразу після цього настав період, коли землі сучасної України відійшли у підпорядкування Речі Посполитої. Тоді над народом повстало жорстке релігійне, соціальне та національне пригнічення. Це призвело до повстань і бунтів, які не могли завдати шкоди домінуючій державі. З часом селяни почали масово уходити в запорізькі козаки. Козаків ставало все більше. Люди, котрим вже набридло бути залежними від корони ставали ще більш рішучими. По всій країні почалися козацькі повстання, котрі сприяли покращенню рівня життя на українських землях. І вже незабаром почалась громадянська війна, в ході якої Україна проголосила себе як окрему державу під назвою Гетьманщина або Військо Запорозьке. Вона стала незалежною від корони. Але навіть під протекторатом московського

царя незабаром Річ Посполита відновила свій вплив на Гетьманщину. І вже у XVIII ст. Гетьманщина повністю втратила політичну та економічну автономію, а незабаром була реформована в Малоросійську губернію. З цього часу почався віковий процес відродження.

Та вже після розпаду Російської імперії була проголошена автономна Українська Народна Республіка. Та вже за рік автономна республіка стала незалежною. Однак революція і громадянська війна закінчилися встановленням радянської влади. Під час другої світової війни західна Україна увійшла до складу УРСР.

Після серпневого путчу у Москві верховна рада української РСР проголосив незалежність України.

Висновок: Україна в порівнянні з іншими країнами нещодавно стала незалежною державою. Зараз вона тільки починає свій розвиток як самостійна держава. Вона має великі шанси стати однією з найрозвиненіших країн світу, із-за її родючих земель, які сприяють розвитку сільського господарства та її територіальному розташуванню.

Артеменко Антон Олександрович
Студент НЮУ імені Ярослава
Мудрого

ІСТОРІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ ПОЛЬСЬКО -ЛИТОВСЬКОЇ ДОБИ

Право на ефективний судовий захист є однією з основ правової держави, а реалізація цього права породжує великий суспільний, політичний та міжнародно-правовий дискурс, що знайшло своє відображення у рішеннях Європейського суду з прав людини та реформах у сфері вітчизняної адвокатури. Професія адвоката на теренах України є однією з найбільш нових юридичних професій, розуміння сутності якої повністю сформувалося лише за новітньої історії нашої держави. В національній історико-правовій науці нараховується не так багато фундаментальних наукових праць, що формують загальне розуміння становлення адвоката як професії та інституту адвокатури в цілому, тож дослідження на дану тему не втрачають своєї актуальності.

Одразу зазначимо, що адвокатура як інститут була створена лише в 60х роках XIX століття в рамках судової реформи в Російській імперії. Так, 20го листопада 1864го року були оприлюднені “Судові статuti” якими було запроваджено присяжну адвокатуру. Проте, очевидним є факт того, що професія адвоката, як особи, що здійснює судове представництво виникла набагато раніше, поза хронологічними рамками нового часу(1492-1914).

Так, більшість дослідників,зокрема О.А Кучерна розділяють історію адвокатури України на 5 етапів: судове представництво часів Київської Русі(Русі-України), адвокатура часів польсько-литовської держави та гетьманщини, адвокатура Російської імперії, радянська адвокатура, адвокатура доби незалежності. Керуючись даним підходом можна стверджувати, що на формування правового режиму України великий вплив мали завоювання з боку інших держав, культурна експансія та політика країни-завойовника, національні ж інтереси враховувалися лише за доби Київської Русі та вже за часів незалежності.

Що ж, першим нормативно-правовим актом, що запроваджує судове представництво на українських землях була “Руська правда”, що являла собою пам’ятку звичаєвого права київської держави XI століття. Представництво інтересів будь-якої сторін, окрім випадків коли стороною виступала держава, могли нести рідні та приятелі позивача – послухи та видоки. Примітним є те, що представники могли не бути юристами, і взагалі представництво особи у суді не було їх професією. Ця система продовжувала діяти аж до 1497го року.

Польсько-литовська доба ознаменувалася формуванням професійної адвокатури в Україні. Основними джерелами процесуального права держави виступали литовські статuti. У Першому Литовському Статуті (1529) зустрічаються поняття "прокуратор" та "речник" якими називали професійних юристів. Так, прямо зазначалося, що прокуратор може захищати інтереси особи в суді і отримувати за це відповідну плату. Слово ж адвокат вживається виключно як позначення однієї з адміністративно-управлінських посад.

Литовські Статuti встановлювали вимоги, виконавши які, особі дозволялося приступити до виконання обов'язків прокуратора. За першим Литовським Статутом, "захисником могла стати кожна особисто вільна людина не іноземець, за винятком духовних осіб та судового персоналу замкових і земських судів".

Третій же Литовський статут(1588) дає вичерпний перелік прокураторських обов'язків. Так, прокуратор був зобов'язаний захищати будь-кого хто звернеться до нього за допомогою, навіть якщо особа не мала змоги оплатити послуги прокуратора, за порушення даної норми прокуратор позбавлявся права на зайняття адвокатською практикою. Вперше в історії України зустрічається поділ адвокатів на державних та приватних. Так, для певних категорій населення було запроваджено посаду державного адвоката – урядового прокуратора.

Слід зазначити, що Литовські статuti дозволяють як повне представництво інтересів особи прокуратором, так і допомогу в рамках самостійного судового захисту особою. До того ж, значно розширюється коло процесуальних норм. Так, прокуратор був зобов'язаний представити суду засвідчений письмовий документ на право представляти інтереси особи. Тож, результатом польсько-литовської доби стало поява відокремленої професії судового захисника та поділ таких захисників на державних і приватних.

Говорячи про значення польсько-литовського етапу формування адвокатури в Україні варто згадати, що окремі норми усіх трьох литовських статутів продовжували діяти на теренах України аж до 1840го року, і були взяті за основу в подальшому реформуванні судової системи.

Отже, проаналізувавши все раніше викладене, можемо підбити деякі підсумки. Адвокатура завжди відігравала значну роль у суспільному житті українців, а адвокати у різних іпостасях були практично незамінними у врегулюванні судових спорів населення. Польсько-литовська доба справила надважливий вплив для розвитку адвокатури України, саме в цей час утвердилася окрема професія судового представника, адвокати були поділені на державних і недержавних, утверджені основні принципи адвокатської, затверджені вимоги до адвокатів.

*Бадика Дар'я Дмитрівна
Студентка 18 факультету,
1 курсу, 5 групи
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА

Конституція Пилипа Орлика 1710 року є яскравим прикладом в історії державотворення України. Історико-правова цінність Конституції Пилипа Орлика зумовлена не лише тим, що саме цей документ є однією із перших конституцій, а й тим, що він реалізував потребу правового закріплення на найвищому рівні демократії, договірних відносин між народом та владою, ставши основою для установлення демократичних засад сучасної української держави, та основні положення якого були утверджені у 90-х роках ХХ століття під час написання сучасної Конституції України.

За історичними джерелами відомо, що через півроку після смерті Івана Мазепи гетьманом було обрано генерального писаря Пилипа Орлика, найбільшим досягненням якого стало прийняття першого Конституційного акту України під назвою «Пакти і Конституції прав та вольностей Війська Запорозького», який стає першою європейською конституцією. Проте, подальший розвиток подій, на жаль, не сприяв реалізації української Конституції як передової нормотворчої спадщини XVIII століття, оскільки Пилип Орлик, як новообраний гетьман, навіть за положеннями самого Основного Закону, не міг бути легітимним главою держави, бо перебував за межами території України.

Відповідно до акту українську державу було проголошено республікою, а також закладено підвалини поділу влади на три гілки: законодавчу, виконавчу, судову та передбачено систему виборів вищих посадових осіб. Таким чином, зумовивши ще не знані у тогочасній Європі, принципи демократичного суспільства. Хоча за Конституцією можна чітко простежити наявність сучасної тріади державної влади, проте їхні повноваження не були в більшості розмежованими, що показує риси недовершеності тогочасного законотворчого процесу.

Конституція Пилипа Орлика складається з преамбули і 16 статей. У вступі розповідається історія українського народу, його споконвічне прагнення до власної державності, політико-правові причини розриву відносин Івана Мазепи з «московитами», обрання новим гетьманом Пилипа Орлика і звернення до Карла XII з проханням взяти Військо Запорозьке під королівську протекцію. Також у преамбулі зазначається, що «Пакти й Конституція прав і вольностей Війська Запорозького» є конституційною угодою, суспільним договором «між ясновельможним паном Пилипом Орликом, обраним новим Гетьманом Війська Запорозького, та між старшиною, полковниками, а також низовим Військом Запорозьким, прийняті публічною ухвалою обох сторін і підтвержені на виборах встановленою присягою названим ясновельможним Гетьманом...»

Основоположні засади і принципи конституції були зазначені у 16 параграфах, в яких закладено принципи державотворення. У статтях Конституції був закріплений правовий статус Гетьманщини, державну релігію, внутрішній лад, національно-державний суверенітет, зовнішні відносини. У 6 параграфі, було сформульовано основні принципи становлення і функціонування державної влади, які певною мірою ґрунтувалися на ідеї розподілу державних повноважень між трьома гілками влади. Так, законодавча влада мала належати парламенту, до складу якої входили полковники з власною старшиною, сотники та інші поважні особи.

Гетьман був головою виконавчої влади, котрий займався та управляв усіма державними справами, а також мав право приймати рішення попередньо узгоджені з найближчим оточенням. Основним завданням судової влади було здійснення незалежного і неупередженого судочинства відповідно до вчинених протиправних діянь.

Підсумовуючи усе вище зазначене, можна дійти висновку, що конституційні положення зібрані в єдине всі гуманістичні та демократичні настанови тогочасної епохи.

Також ключовими положеннями цього державно-правового акту було закріплення державних кордонів – «Україна з обох боків Дніпра має бути на вічні часи вільною від чужого панування»; «Гетьманське самодержавство» обмежувалося діяльністю Генеральної ради, з якою він повинен був радитися; розмежування фінансів державної скарбниці і коштів гетьмана; здійснення ревізії захоплених старшиною маєтків, скасування всіх тягарів, покладених на сільське населення.

Правова традиція, яка була закладена в Конституції Пилипа Орлика, певною мірою вплинула на подальше конституційне будівництво. Звичайно, не йдеться про її пряму дію, адже різняться не лише епохи, а й соціально-політичні умови суспільства, проте все-таки простежується вплив на ментальному рівні українців.

*Барздова Ауріка Євгенівна,
Студентка 1 курсу 9 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України НЮУ ім.
Ярослава Мудрого*

КРЕВСЬКА УНІЯ 1385 РОКУ

Кревська унія була укладена 14 серпня у 1385 році у місті Крево, що нині Білорусь, між Польським королівством та Великим Князівством Литовським.

Головними причинами унії слугувало те, що обидва королівства мали загрозу збоку Тефтонського ордену, що знаходився на Балтійському узбережжі. Ще однією з причин слугувало те, що Владислав II Ягайло, Литовський король, хотів знайти підтримку у боротьбі за владу проти Вітовта. Польське королівство прагнуло через унію мати більший вплив на українські землі. Це все спонукало королівства до об'єднання.

Унія передбачала, що при укладенні Литовський король Ягайло мав одружитися з Польською королевою Ядвігою та мав керувати двома королівствами, утворюючи єдину державу. Також Ягайло мав прийняти хрещення за католицьким обрядом і віддати руські землі Польщі. Проте Литовська верхівка прагнула до самостійного політичного керування, що робило Литву окремою державою.

Проти Кревської унії виступає литовсько - український народ на чолі з Вітовтом. Намагаючись зміцнити політичну єдність своєї держави і централізувати управління, Вітовт ліквідує південно – західні руські князівства (Волинське, Новгород – Сіверське, Київське, Подільське). У 1392 році за Острівською угодою, Ягайло визнає Вітовта наслідувачем, що дає змогу 1398 році Вітовту проголосити себе повновладним королем Великого Князівства Литовського, розриваючи Кревську унію.

Негативним наслідком унії було посилення польського впливу і початок насадження католицизму на українських землях. Цим вона прагнула повністю підкорити собі населення та мала на меті тримати владу над Великим Князівством Литовським. Та роздавала українські землі польським феодалам.

Історична доля українських земель була не однакою, бо ці землі приєднувались до різних держав, такі як: Польща, Угорщина та Молдавське князівство. Адміністративно-територіальний поділ і система місцевого управління в українських землях змінювалися, по мірі приєднання їх до інших держав. Центральна влада надавала воєводствам права та привілеї у місцевому управлінні.

Усі українські землі, які приєдналися до Великого Князівства литовського були підпорядковані Литві, але також мали і свою автономію. У своїх грамотах король зазначав, що приєднавши українські землі, він буде дотримуватись прав та звичаїв, які зберігались на цих землях до його керування.

За укладення Кревської унії Україна стала провінцією Великого Князівства Литовського. Та почалося розмежування католиків і християн, що ставило католиків на щабель вище ніж християн. Вітовт будував на українських землях оборонні укріплення проти нападів Золотої Орди.

Території, які увійшли під владу Польщі та Литви мали різний розвиток. Правова система Литви нагадувала звичаєве право Русі. Також важливу роль відіграло те, що ці землі мали велику духовну піднесеність культури.

Землі, які підпорядковувалися Польщі мали інакший характер, бо ця держава поширювала більше колонізаторську політику, що дуже обмежувало права українського населення. Це призвело до поступової ліквідації самостійності південно – західних князівств та поширювалося панування польських феодалів над населенням українських земель, але за різних складних умов Україні все ж вдалося зберегти високий рівень духовної культури.

Отже, на мою думку, Кревська унія мала, як негативний так і позитивний характер. Литва піднесла українську культуру, тому що поширювала своє право, яке було схожим на звичаєве Руське право, також будуючи на цих землях школи та інститути. Також Велике Князівство Литовське давало більше прав та привілеїв феодалам.

На відміну від Литви, Польща несла більш негативний характер на культуру українського населення, бо вона поширювала свій колонізаторський режим на ці землі. Цим самим вона пригнічувала становище населення.

*Богачьов Микита Євгенович
студент 1 курсу 9 групи
інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ БІЛОЦЕРКІВСЬКОГО МИРНОГО ДОГОВОРУ 1651 РОКУ

Сутність моєї роботи полягає у розкритті основних положень Білоцерківського мирного договору 1651 року та його передумов, що стали наслідком його укладання.

Білоцерківський мирний договір – угода, укладена між гетьманським урядом Богдана Хмельницького і королівськими представниками Яна Другого Казимира після битви під Берестечком у 1651 року. Була укладена 28 вересня (18 за старим стилем) 1651 року у місті Біла Церква. Укладанню цього договору передував конфлікт між українською та польською сторонами, пов'язаний із наполяганням польської сторони про зменшення кількості реєстрових козаків Хмельницьким, звільненні козаками маєтків, що належать шляхті й розірванню всіх відносин із Кримським ханством, насамперед – союзницьких. У свою чергу сторона Богдана Хмельницького вимагала того, щоб були підтвердженими умови попередньої Зборівської угоди, що була підписана у 1649 році. Усі ці події відбувалися на основі козацьких повстань і протистоянь польсько-литовських і українсько-татарських військ.

Щодо мирного договору можна сказати, що він складався з 24 статті і мав ультимативний характер. Умови можна назвати “кабальними” для України, тому що вони:

1. Обмежували кількість реєстрових козаків до 20.000 осіб (проти 40.000, які були раніше)
2. У два воєводства – Чернігівське і Брацлавське повертається польська влада, унаслідок чого шляхті і магнатам поверталася їх власність у цих воєводствах. Унаслідок цього пункту територія Гетьманщини обмежилася Київським воєводством.
3. Гетьман був зобов'язаний не мати жодних дипломатичних відносин з іншими державами, а також розірвати існуючі союзні відносини із Кримським ханством.
4. Польський король наділявся таким повноваженням, як затвердження на посаду старшин і полковників.

З іншого боку, цей договір мав і позитивні аспекти, однак, він не зміг переважити ці всі мінуси, перелічені вище:

1. Права православних віруючих і православної церкви підтверджувались польським урядом.

2. Учасникам антипольських повстань оголошувалась амністія.

3. Гетьман Хмельницький залишився і зберіг усі свої владні повноваження і привілеї на місто Чигирин, але після його смерті польський король здобував право на призначення і звільнення гетьманів. Гетьман був підвладним королю та уряду Річі Посполитої.

Можна ще додати, що на відміну від Зборівської угоди 1649 року у Білоцерківському мирному договорі 1651 року був відсутній пункт, який зазначав лінію розмежування земель між Гетьманщиною і Річчю Посполитою, що свідчило про послаблення міжнародної ролі Війська Запорозького.

Білоцерківська угода мала тимчасовий характер. Обидві сторони вважали цей договір такою собі тимчасовою домовленістю аби “зібратися із силами” внаслідок виснажливих подій попередніх років, які увійшли у історію як “Національно-визвольна війна українського народу під проводом Богдана Хмельницького”.

Однак, уряд Речі Посполитої не ратифікував цей договір, через незгоду посла сейму Січінського.

Підсумовуючи можна сказати, що Білоцерківський мирний договір спричинив нову хвилю суспільних коливань та збільшенні напруги і недовіри щодо гетьмана і гетьманського уряду, внаслідок чого поширювалися антигетьманські повстання і переселення козаків і звичайних людей, які до цього мешкали на території Правобережної України до Слобідської України та до інших територій Російської Держави, що спричинило подальшу стагнацію у настроях суспільства і поступовий спад революційних подій до їх остаточного зникнення, а потім і до періоду, який в історії має назву “Руїна”.

*Бондаренко Альона Геннадіївна
студентка 1 курсу 7 групи
інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ВІЙСЬКОВА СИСТЕМА ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА

З об'єднанням земель Галицького і Волинського князівств у кінці XII століття починає своє становлення Галицько-Волинська держава, за устрєм феодально князівського і боярського землеволодіння. Ремесло і військова справа розвинулись в цій державі скоріше, ніж в інших князівствах Русі. Військово-адміністративна організація нової держави, незначним чином відрізнялася від військового устрою на інших територіях Русі, що було викликано специфікою місцевості. Військо держави складалося з «вої» і «дружини».

«Вої» — це народне, не завжди озброєне ополчення, яке використовувалось князем у військових діях за потреби. До ополчення належали не титуловані, прості місцеві люди і селяни, так звані смерди або черні люди. Боротися землею від ворога вони мали навіть без зброї, але в разі небезпеки князь був зобов'язаний давати «воям» зброю зі своїх складів.

«Дружина» - сформоване з бояр військо. Князь наділяв боярам земельні угіддя, а також іншим чином їх заохочував, за що ті мали нести військову службу, яка насамперед складалася з прийняття участі у військових походах князя. Належність до «дружини» боярами успадковувалася. Бояри брали участь у воєнних походах зі своїм військом. «Великі» бояри

держали інколи на утриманні цілі полки. Середні бояри йшли у військовий похід переважно з двома воїнами. Бояри зобов'язувалися прибувати на кожний заклик князя. Також вони присягали князеві на вірність. У випадку зради бояри несли особисту та майнову відповідальність. Найлегшою особистою карою було вигнання з держави.

Князівська «дружина» поділялась на старшу й молодшу. «Старша дружина» мала назви — перша, краща, більша, або — великі бояри. Належали до неї представники найсильніших боярських родів - могутні землевласники. Вони засідали в княжій раді. У першу чергу до них належав найвпливовіший уряд тисяцького. Тисяцький призначався князем з-поміж вірних бояр і відповідав за захист окремої землі. На сам перед тисяцькі були керівниками війська волості (землі). До складу військово-адміністративної організації Галицько-Волинського князівства входили також соцькі та десятники. Сотнею воїнів командували соцькі, десятком - десятники. «Дружина молодша» — отроки, складалася з боярських дітей. Це була лицарська молодь, що походила з боярських родів. Під час військових дій вони наглядали за кіньми княжої дружини, а більш досвідчені з них долучалися до легких походів, стеж та роз'їздів.

Варто зазначити, що до «дружини» простий люд не приймався. В ряди «дружини» просту людину могли зарахувати лише за великі заслуги.

Також князі Галицько-Волинської держави залучали найманих вояків, степові орди — переважно половців. У них були свої головні, яких теж звали князями.

У сформованій організації військових сил князь був залежний від доброї волі бояр або степових орд. «Великі» бояри, маючи свої значні військові сили, неодноразово повставали проти князя. З метою незалежності ні від добре воєнізованих бояр, ні від корисних іноземців, князі почали організовувати своє власне військо.

Данило Романовича можна вважати тим хто першим на Русі створив незалежне від боярської дружини військо княже, сформоване з «простого люду» і бояр, які не мали земель. Також до «дружини» приймалися невеликими загонами угорці або половці, на чолі зі своїм воєводою. Протистояння з галицькими боярами та постійні напади ординців спонукали Данила Романовича на удосконалення військової справи. Данило створив не залучене військо, а своє - княже військо. Про це ми бачимо з літописів про походи Данила 1240-х років, в яких немає згадок про боярські полки. Всім військом командував князь особисто або вірні йому тисяцькі чи воєводи. Данило приділяв значну увагу підготовці воїнів. Він дбав про добробут і вигоди війська. За Данила Романовича, який показав себе відмінним полководцем, військо зазнало реформування і стало ділитися на важко озброєних «оружників» та легко озброєних «стрільців», причому і ті, й інші могли бути і пішими, і кінними. Спочатку головне місце у війську займала піхота, основною задачею якої була оборона міст. У далеких походах піхота майже не брала участь. Кіннота поділялась на важку та легку. Важко-озброєна кіннота — це оружники у важких бронях, у шоломах, зі щитами й списами або мечами. Легка кіннота — це стрільці-степовики, без важкої зброї, з луками. Організаційно військо поділялось на полки по 100-200 чоловік у кожному. Вони, у свою чергу, ділились на знамена, або заступи.

Отже, за часів Данила Романовича військово-адміністративна організація в Галицько-Волинській державі зазнала позитивних змін в напрямку поліпшення озброєння та обороноздатності, що в свою чергу призвело до об'єднання князівств та незалежності князів від бояр.

*Бондарчук Юлія Сергіївна
студентка 1 курсу 13 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ЗВИЧАЄВЕ КОЗАЦЬКЕ ПРАВО ПРО ЗЛОЧИНИ І ПОКАРАННЯ

Звичаєве козацьке право – це унікальне явище, яке не можна порівняти з жодним історичним періодом, ні до, ні після періоду Гетьманщини, оскільки суспільні відносини врегульовувалися особливим чином. Не стало винятком і кримінальне законодавство, оскільки козацьке звичаєве право передбачало специфічний перелік злочинів та покарань у випадку їх вчинення. В зв'язку з цим необхідно визначити основні злочини і покарання, які передбачалися звичаєвим козацьким правом.

Перш за все, необхідно зазначити, що під вчиненням злочином за звичаєвим козацьким правом розуміли матеріальну дію, що завдавала шкоди чи особистим, чи майновим правам окремого козака або всього Війська Запорізького, а також формальну дію, яка полягала в порушенні встановлених правових звичаїв. Можна виділити такі групи: злочини проти життя, природи і моралі, особи, честі і свободи, військової дисципліни, публічного та приватного майна. Досить поширеним було порушення кордонів сусідніх держав, проте, такі наїзди розглядалися більше як політичні злочини, та правосуддя дивилося на це без відповідного реагування. Крім того існували випадки, коли шинкарі чи крамарі продавали товари й горілку дорожче за встановлену ціну, тоді січове керівництво давало дозвіл таких торговців грабувати.

На думку І. Я. Терлюка, в Гетьманщині головними були злочини проти релігії, церкви та держави. До перших належали: богохульство, відступництво від православної віри, пропаганда церковних ересей і розколів, чаклунство. Серед покарань за такі злочини присуджували винним особам найжорстокіші покарання, зокрема, спалювали живцем, калічили, позбавляли честі й майна, виганяли з громади чи держави. Отже, про жодні прояви гуманності в цьому випадку не може бути й мови, проте це були реалії того часу.

Досить тяжкі покарання застосовувалися до винних у випадку вчинення церковних злочинів, оскільки в козаків питання віри мали важливе значення. Зокрема, за напад на церкву, кладовище чи церковну школу, особливо коли це призводило до вбивства чи тяжкого покалічення людини або ж до пролиття крові в самій церкві, вбивці мали бути покарані відрубанням руки, потім голови, подвійною виплатою головщини (відкупу) та винагороди за рани. В свою чергу, за пограбування церковного майна або плондрування церкви карали четвертуванням. Отже, і в цьому випадку, можемо вести мову, що покарання за церковні злочини були дуже жорсткими.

Злочинами проти держави за звичаєвим козацьким правом визнавалися замах, вбивство або ж поранення представника січової влади, знищення або підроблення монарших грамот, печаток чи інших документів, підробка гривні тощо. У випадку вчинення вищезазначених злочинів, до винних осіб застосовували покарання у виді смертної кари через відрубання голови, через заливання в горло розтопленого олова, втричі більшою сплатою відкупу (головнішій). Крім того, покаранню за відповідні злочини підлягали не лише головні виконавці, а й співучасники, а також ті, що знали про злочин, але не повідомили, тобто, вже звичаєве козацьке право знало інститут співучасті у злочині.

Всі інші злочини, що вчинялися в Гетьманщині каралися менш суворо, проте, в цілому, покарання за козацьким звичаєвим правом носили антигуманний характер. Слід зазначити, що

такі суворі покарання, як зауважив П. П. Музиченко, пояснюються у Запоріжжі трьома причинами: по-перше, тим, що туди приходили люди сумнівної моральності; по-друге, тим, що військо жило без жінок і не зазнавало їх пом'якшуючого впливу на звичаї; по-третє, тим, що козаки вели постійну війну й тому і для підтримання порядку у війську потребували особливо суворих законів.

Таким чином, звичаєве кримінальне козацьке право носило антигуманний характер, оскільки у випадку вчинення злочинів, особливо проти релігії, церкви чи держави до винних осіб застосовувалися жорсткі покарання, пов'язані як правило із позбавленням життя.

*Борисенко Анна Іванівна
студентка 1 курсу, 12 групи
Інституту прокуратури та
кримінальної юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ВІДМІННОСТІ МІЖ РИМСЬКИМ ПРИВАТНИМ ПРАВОМ ТА СУЧАСНИМ ЦИВІЛЬНИМ ПРАВОМ

Проблематика даного питання є досить цікавою, адже під час створення сучасного Цивільного кодексу України багато запозичень відбулося саме з різних нормативно-правових актів прийнятих ще за часів Римської імперії. Римське право є одним з найвеличніших досягнень минулого, «важливою складовою загальнолюдської цивілізації». Безумовно, римське право здійснило значний вплив на формування та розвиток правової системи нашої держави. У процесі історичного розвитку українське право зазнавало сприятливого впливу римського приватного права, хоча при цьому збереглися його національні особливості. В Україні відбувається саме часткова рецепція та вплив римського права на сучасне цивільне право. Це виявляється у визнанні права приватної власності й розширенні кола речових прав та прав учасників договірних відносин, їхньої приватної ініціативи, вільного розсуду під час укладання договорів тощо.

Але незважаючи на фактори, які вказують на велику схожість та навіть ідентичність деяких законів та статей існують певні відмінності між законодавством Риму та сучасної України. Багато понять, такі як договір, зобов'язання, компенсація, збитки та інші були вже добре вивчені та запозичені саме з римського приватного права. Але в той же час у кожному такому понятті ми можемо знайти певні удосконалення та пристосування до сучасних вимог правової системи. Наприклад, за формою фіксації в римському праві договори поділялися на *Nexum*, *Stipulatio* та *Mancipatio*, у сучасному ж законодавстві виділяють саме усні та писемні договори.

Також однією з досить цікавих відмінностей цих двох правових систем є підстави набуття повної дієздатності. Згідно чинного Цивільного Кодексу набуття повної дієздатності в Україні відбувається з 18 років, крім окремих випадках визначених законом (стаття 34,35 ЦК України). В свою чергу набуття повної дієздатності в Римі відбувалося не тільки за віковими ознаками, а також враховувалася і стать особи. За віковою ознакою дієздатність поділялося на 3 види:

- діти до 2 років – абсолютно недієздатні
- хлопчики від 7 до 14 років, дівчата від 7 до 12 років – обмежено дієздатні
- хлопчики з 14 до 25 років, дівчата з 12 до 25 років – дієздатні

Спостерігати певні розбіжності ще слід на початку формування права власності в Римській імперії. Спочатку визначали 5 правомочностей власника, а саме: право володіння річчю, право одержання плодів та доходів, право розпоряджання річчю, право витребувати річ (право захисту). У сучасному законодавстві виділяють лише 3: право власності, право користування та право розпорядження (згідно статті 316 ЦК України). Згадуючи право власності, слід окремо виділити її види, які також відрізняються від римського права. В українському законодавстві, а саме в Цивільному Кодексі України право власності поділяють на: право власності Українського народу (стаття 324), право приватної власності (стаття 325), право державної власності (стаття 326), право комунальної власності (стаття 327). Згідно ж римського приватного права поділ права власності відбувався на такі види як: квіритська власність, преторська (бонітарна) власність, власність перегринів, провінційна власність.

Отже, роблячи висновок, слід зазначити, що в сучасному Цивільному Кодексі відзначається значний вплив романо-германської правової системи. Але в той же час українське право зберігає власні особливості визначені потребами сучасності. Зрозуміла також доцільність використання ідей та модернізованих положень римського приватного права, що є першоджерелом більшості західних кодифікацій.

Науковий керівник: Д. А. Григоренко

***Боровенська Ганна Вадимівна**
Студентка 1 курс, 5 група
ІПКОЮ України Національного
юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

СУДОЧИНСТВО ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ

Однією із найважливіших пам'яток права є «Руська Правда». Вона здійснила однаково великий вплив на формування та розвиток права як північно-східних, так і західних слов'ян (наприклад, Покровська судна грамота, Судебник 1497р., Судебник 1550 р. та інші). Досить цікавим фактом є те, що саме оригінал «Руської Правди» не зберігся, але вона дійшла до наших часів у 106 списках, які мають особливу класифікацію та назви. Списки «Руської Правди» поділяються на три редакції: Коротка (Правда Ярослава (статті 1 – 8), Правда Ярославичів (статті 19 – 41), Покон вірний (стаття 42), Урок мостиків (стаття 43)), Просторова та Скорочена.

Багато дослідників стверджували, що за «Руською Правдою» у Київській Русі діяв обвинувально-змагальний судовий процес. У ньому були наявні дві сторони: позивач і відповідач. Вони змагалися між собою та мали майже однакові судові права. Суд виступав між ними як безсторонній арбітр (виконував роль «тяжі»).

«Руській Правді» був відомий також інквізиційний (розшуковий) судовий процес. Він використовувався лише у справах, які стосувалися пануючого класу, та про справи проти церкви та релігії.

Позивач (потерпілий) повинен був сам розпочати справу в суді, тобто звернутися за захистом своїх інтересів. Йому потрібно було доводити висунуте обвинувачення. Звинувачення ж повинно бути направлено проти конкретної особи, тобто бути персональним. Відповідач повинен був навести докази на рахунок своєї невинуватості. Обидві сторони були заінтересовані у вирішенні конфлікту. Вони доводили свою правоту за допомогою таких доказів: 1) особисте зізнання; 2) матеріальні речі, які доводили вину; 3) показання людей, які бачили сам процес вчинення злочину свідків вчинення злочину (про це говориться у статті 38 Короткої редакції «Руської правди»); 4) свідчення послухів, які виступають свідками доброї

слави особи (згідно зі статтею 18 Просторової Редакції «Руської Правди», щоб уникнути необґрунтованого обвинувачення потрібно було представити сім свідків доброї слави); 5) рота (судова присяга) – клятва особи у достовірності своїх тверджень; 6) ордалії – випробування залізом чи водою, щоб визначити винна особа у скоєнні злочину чи ні (стосувалося лише справ про більше, ніж 6 гривень) ; 7) судовий поєдинок («поле») – правим вважався той, хто перемагав.

Для розшуку злочинця використовували такі заходи: 1) «Заклич» (згідно зі статтею 34 Просторової редакції «Руської Правди» якщо було вкрадено якусь річ, то про це потрібно було розповісти в громадському місці (на торгу), і обов'язково зробити протягом трьох днів. Якщо винуватець повертав в цей термін річ то не вважався злочинцем); 2) «Звід» (згідно зі статтею 35 Просторової редакції «Руської Правди» особа, яка купила викрадену річ повинна була показати у кого її придбала і цим самим довести свою невинність); 3) «Гоніння сліду» (згідно зі статтею 77 Просторової редакції «Руської Правди» «гоніння сліду» це переслідування злочинця по слідам. Вважали, що там де загубилися сліди повинен знайтися злочинець).

Судовий процес здійснювався публічно. Рішення суду виносилися лише усно і повинні були виконуватися негайно. Про повторний розгляд справи у «Руській Правді» вказувалося лише те, що таким правом могли користуватися тільки феодали. Розглядати заново справу могли лише князі.

*Вишняк Анна
Студентка 1 курс, 5 група
ІІІКОЮ України
НЮУ імені Ярослава мудрого*

СУДОЧИНСТВО ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ

На протязі історичного розвитку на українських землях було проведено низку судових реформ. Проте, надзвичайно цікавим з позицій історії держави та права постає дослідження особливостей судочинства Запорозької Січі, оскільки звичаєвий характер права, який був притаманним цьому періоду залишив свій відбиток і на судочинстві, оскільки судочинство Запорозької Січі мало низку специфічних ознак, що відрізняло його від попередніх історичних періодів.

Метою дослідження є аналіз особливостей здійснення судочинства Запорозької Січі.

Варто зазначити, що безпосередньо з формуванням козацького республіканського устрою формується специфічна правова система на Запорізькій Січі. Так, зокрема, козаки не визнавали дії Статутів та магдебурзького права на своїй території, а тому, судочинство на Січі здійснювалося у відповідності з стародавніми звичаями, «словесним правом та здоровим глуздом» [1].

На перший погляд, ігнорування правових норм під час здійснення судочинства було неправильним, оскільки суспільні відносини повинні чітко регламентуватися відповідними нормами, проте, з іншого боку, правові норми могли суперечити «здоровому глузду», як це доволі часто було в XVI-XVII століттях, а тому на Січі в судочинстві було чітко виражене домінування духу над буквою закону.

Аналізуючи судовий процес на Запоріжжі, відмічаємо, що він був відкритим, а його контролювало усе козацьке товариство і керівництво Січі, а тому зловживання процесуальними правами сторонами по справі, як і суддями під час ухвалення вироку чи прийняття рішення було неможливим.

Найпоширенішою формою судового процесу на Січі був змагальний процес. Суть цього процесу полягала в тому, що обидві сторони по справі перед судом словесно викладали суть справи, подавали докази, які вважали за необхідно і після з'ясування всіх обставин судді виносили усне рішення, яке підлягало негайному виконанню. На Січі мав місце такий простий і швидкий суд як військовій одиниці держави. Проте, в цьому випадку є один суттєвий недолік – не було можливості стороні подати апеляцію [2, с. 133].

У свою чергу, в паланках процес суттєво відрізнявся. Так, обидві сторони по справі звертались до паланкового судді та викладали суть справи та обопільні претензії до кожного. Коли відповідач погоджувався з претензіями позивача, суддя відряджає козаків для осягання розміру заподіяної шкоди. Після цієї процедури ухвалював рішення. У випадку, коли позивач не погоджувався з вирок судді, то починалася другий етап судочинства – обидві сторони відсилали на Січ на суд курінного отамана. В даному випадку, головним суддею виступав курінний отаман, який слухав обидві сторони та ухвалював рішення. Коли і в цьому випадку не вдавалося порозумітися, позивач і відповідач разом із курінним отаманом відправлялись до Генерального судді Січі. Обміркувавши вирок паланкового і курінного судів, Генеральний суддя виносив рішення у даній справі. Якщо і його не визнавали, то дві сторони, курінний отаман і Генеральний суддя вирушали до кошового отамана, який ухвалював остаточний вирок приєднуючись до судового рішення паланкового, курінного чи Генерального судів [2, с. 134].

Отже, в цьому випадку яскраво чітко виражається стадійність по справі, зокрема, у випадку не згоди однієї сторони справу розглядала вища інстанція. Аналогію можемо провести з сучасним апеляційним, касаційним розглядом справи, чи розглядом справи Верховним Судом.

Варто відмітити, що козацький суд мав чітко виражений демократичний характер, оскільки визнавалося право першого займу між товаришами, право володіння, про це свідчать документи судочинства Запорозької Січі, що дійшли до нашого часу. Останнє дозволялось лише у малих розмірах і стосувалось не орних земель і угідь, а невеликих присадибних ділянок [1, с. 76].

Отже, Запорізька Січ у своєму судочинстві керувалася звичаєвим неписаним правом, а судові функції в Запорізькій Січі виконували усі представники козацької старшини і навіть кошовий отаман, який був вищою судовою інстанцією.

*Вірич Марина Євгенівна
студентка 1 курсу 5 групи
ІПКОЮ України НЮУ ім.
Ярослава Мудрого*

СПРОБИ ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО У XV СТ.

Протягом XIV-XV століть відбувався процес занепаду політичного життя і проявів політичної державності України. Це обумовлювалося тим, що українські землі опинилися в центрі уваги керівників сусідніх держав. Особливо ситуація загострилася після розпаду Галицько-Волинського князівства, володіння якого стали об'єктом захоплення для Польщі, Литви та Угорщини.

Виникнення Великого князівства Литовського пов'язано з ім'ям князя Міндовга, якому у 1248-1249 рр. вдалося об'єднати усі землі Литви в окреме князівство. Його наступник, Гедимін, завершив приєднання білоруських земель, а також захопив частину

північноукраїнських. Подальшому просуванню литовських військ перешкоджало Галицько-Волинське князівство, після занепаду якого Литві, на чолі з Ольгердом, вдалося швидко приєднати до своїх володінь велику кількість українських земель. Ольгерд провів свої завоювання у північному напрямку, заволодівши таким чином всією Київщиною, Поділлям, Чернігово-Сіверщиною та Переяславщиною. Однією з основних причин швидкого переходу українських земель до складу Литви є те, що литовські князі на завойованих територіях дотримувалися принципу: «Старовини не рушимо і новизни не вводимо». Тобто вони не знищували і не змінювали того ладу, що затвердився на цих землях. Скоріше навпаки, литовці запозичували дуже багато речей з культури русичів: перейняли військову організацію, способи оборони, особливості зведення фортець, традиції господарювання, навіть мову і православну віру.

У 1385 р. між литовським князем Ягайлом і польською королевою Ядвігою було підписано Кревську унію. За її умовами, князь, а також уся Литва мали прийняти католицьку віру, приєднати свої землі до складу Польщі, королем якої ставав Ягайло після одруження з Ядвігою. Всі ці умови було виконано. Однак, не всі литовські князі були задоволені наслідками Кревської унії. На чолі з Вітовтом, двоюрідним братом Ягайла, вони протягом кількох років вели запеклу боротьбу за збереження самостійності Литви. Зрештою, польський король був вимушений підписати у 1392 р. Ольшанську унію, за якою Вітовт ставав намісником Литви. Але київський, новгород-сіверський і подільський князі відмовилися визнавати його владу. Розпочалася збройна боротьба, під час якої литовський князь зайнявся винищенням удільних князівств. Завдяки діям Вітовта Велике князівство Литовське зміцнило свою самостійність, а Кревську унію було анульовано. Проте, влітку 1399 р., після поразки у битві на р. Ворскла Вітовт був вимушений порозумітися з Ягайлом, щоб отримати його підтримку. Тому у січні 1401 р. було укладено Віленську унію, відповідно до якої Велике князівство Литовське ставало васалом Польщі.

У 1413 р. було підписано Городельську унію, що засвідчувала незалежність Литви, яка залишалася під контролем польського короля. Намагаючись захистити населення Великого князівства Литовського від впливу Москви, Вітовт домогся незалежності православної церкви на території своїх володінь. Підтвердженням цьому є створення у 1414 р. окремої київської митрополії на чолі з Григорієм Цимблаком.

Після смерті Вітовта українська, білоруська та частина литовської знаті, не отримавши згоди польського короля, обрали своїм князем Свидригайла, що стало причиною для війни між Литвою і Польщею. Проте полякам не вдалося захопити ці землі. Але тут важливою є роль литовської католицької знаті, яка, не бажаючи втрачати своє привілейоване становище, вчинила заколот, в результаті якого престол зайняв князь Сигізмунд. Однак частина українських земель, які об'єдналися у Велике князівство Руське, визнавали своїм правителем Свидригайла. Знаючи, що він має підтримку населення цих територій, Свидригайло почав боротьбу проти Сигізмунда, яка виявилася успішною.

У 1435 р. Свидригайло знову рушив на Сигізмунда у похід, але цього разу він виявився успішним для Сигізмунда, який заволодів князівським престолом. А наприкінці 1438 р. у його володінні була вся територія Великого князівства Литовського. Сигізмунд дотримувався політики, спрямованої на закріплення самостійності князівства. На відміну від попередників, Свидригайло опирався на дрібних землевласників та лицарів, що дуже не подобалося київським та білоруським князям, чия влада обмежувалася. Це стало приводом для змови між ними, провідна роль в якій належала волинським князям Івану та Олександрю Чарторийським,

які намагалися повернути до влади Свидригайла. Проте через його підірвану репутацію їхні плани не змогли втілитися у життя.

Після Сигізмунда на чолі держави став Казирир IV, проте фактично владу отримала литовська знать. У відповідь на це на українських землях розпочалися повстання, приборкати які вдалося тільки пішовши на компроміс з православною знаттю. Казимир IV вів боротьбу проти самостійності князівських уділів. Під час його правління було позбавлено удільного статусу в 1452 р. Волинське, а в 1471 р. Київське князівства. Саме з цих часів української державності на деякий час не існувало. Проте ще до знищення Київського князівства, Семену Олельковичу, представнику династії Ольгердовичів, вдалося домогтися утворення окремої Київської православної митрополії у 1458 р.

Ліквідація удільних князівств на українських землях свідчила про могутність і силу литовської знаті. Однак, представники руської православної знаті робили спроби відновити свій колишній вплив та становище. Прикладом цього є невдала змова 1481 р. нащадків Олельковичів, які намагалися відвоювати свої колишні володіння у Литви з метою долучення їх до Московської держави.

Спроби відновлення української державності у складі Великого князівства Литовського завершилися у 1508 р. невдалим повстанням православної знаті на чолі з Михайлом Глинським.

*Волинець Вікторія Олегівна
Студентка 1 курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

РЕФОРМИ ПРАВЛІННЯ СВЯТОСЛАВА

В даній роботі я зробила спробу висвітлити діяльність князя Святослава, яка стосується внутрішнього життя Русі. Хоч і Святослав більше відомий своїми завойовницькими походами, але він спробував втрутитися у внутрішню політику держави та здійснив певні перетворення.

Святослав Ігорович був правителем Київської Русі та єдиним нащадком князя Ігоря та княгині Ольги. Після смерті батька проводив активну зовнішню політику, він постійно воював. Його ж мати Ольга дбала про внутрішні справи Русі, проводила безліч реформ, які славилися своїм успіхом. Всупереч їй, Святослав нехтував ними, за що кияни йому й говорили : « Ти, княже, чужої землі шукаєш і дбаєш про неї, а свою полишив.. » Після смерті матері провів адміністративну реформу, а саме 969 року уповноважив своїх синів здійснювати владу. Старшому синові Ярополку він довірив Київ, у Древлянську землю він відправив Олега, а в Новгородську – Володимира. Ця реформа не славилась особливим успіхом та не була новинкою, проте це дозволило правити лише династії Рюриковичів на Руській землі протягом кількох століть. Саме цими змінами Святослав Ігорович зумів посилити владу Великого князя, зосередивши всю повноту влади в руках єдиної династії.

Проте адміністративна реформа князя Святослава мала більше недоліків, ніж позитивних наслідків. Влада синів Святослава у різних частинах їхніх володінь мала неоднакову силу та певним чином була обмежена. Князі не здійснювали майже жодного впливу на підвладні їм віддалені племена, адже мали досить слабкі зв'язки з племенами, що знаходились на значній відстані від Києва. Часто влада князів на цих територіях обмежувалась лише збиранням данини.

Звичайно ж, новообрані князі не уникнули міжособистісних чвар. Ярополк та Олег боролися за владу протягом п'яти років. Володимир також брав участь у боротьбі і саме він після смерті Ярополка отримав Київ, який згодом і охрестив.

Провести розмежування у правлінні княгині Ольги та князя Святослава майже неможливо. Ольга фактично керувала державою, поки юний нащадок дорослішав. Проте навіть після того, як Святослав став Київським князем у 964 році, вона продовжувала проводити зміни у внутрішній політиці Русі. Тому справедливо підсумувати, що все ж таки Ольга більше уваги приділила налагодженню внутрішньої політики держави, а її син Святослав розширював територію Русі завдяки своїм збройним походам. Проте Святослав із своєю матір'ю разом зуміли вдосконалили Київську Русь, сприяли зростанню її могутності та авторитету.

Отже, єдина адміністративна реформа, проведена князем Святославом сприяла зміцненню Київської Русі, але водночас часті війни виснажували Русь та призвели до непоправних наслідків. Він був талановитим полководцем, проте не завжди далекоглядним, адже розгром Хозарського каганату призвів до того, що шлях на Русь було відкрито печенігам, які становили собою не менш ворожий народ.

*Воронкіна Діана Вікторівна
Студентка 7 групи 1 курсу
ІПКОЮ НЮУ імені Ярослава
Мудрого*

ОПОЗИЦІЙНИЙ РУХ ПРОТИ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ПІСЛЯ ПЕРЕЯСЛАВСЬКОЇ РАДИ

Видатною подією в середньовічній історії Західної Європи була національно-визвольна війна українського народу на чолі з гетьманом Богданом Хмельницьким, що почалась у 1648 р.. У ході війни Богдан Хмельницький неодноразово укладав союзи з іншими державами для залучення підтримки з їхнього боку. Як союзників він розглядав Річ Посполиту, Кримське ханство, Московську державу, Швецію, Валахію, Трансильванію.

Переяславська Рада – одна з подій на шляху до створення українсько-російського військово-політичного союзу – сьогодні визначається істориками неоднозначно: чи була вона репрезентативна і легітимна, чи було досягнуто компромісу між державами, чи можна вважати її умови сприятливими для процесу українського державотворення?

У жовтні 1653 р. спеціально скликаний Земський собор постановив прийняти Україну «під високу руку» московського царя. Після чого його дипломати вирушили до Переяслава, де відбулось принесення присяги на вірність цареві та були складені Переяславські статті, які визначали умови приєднання України до Росії.

Цар ратифікував ці статті в березні 1654 р., тому й інша назва – «Березневі статті». Їх основні положення: 1) затвердження царем кандидатів на посаду гетьмана і старшини; 2) пожиттєвість влади Б. Хмельницького; 3) самостійність української адміністрації та суду; 4) збереження права на міське самоуправління; 5) кількість козацького війська 60 тис. осіб; 6) самостійність української православної церкви; 7) українська територія – Київщина, Чернігівщина, Брацлавщина; 8) право вести власну зовнішню політику, крім відносин з Польщею і Туреччиною; 9) ведення спільних воєнних дій.

Я. Дашкевич робить висновок, що так звані “березневі статті” були не договором (оскільки договір повинен мати двосторонній характер), а жалуваними грамотами царя Олексія Михайловича, зведенням привілеїв для окремих верств населення України (козацтва,

шляхти, міщан) [1, ст. 5]. Присяга також була виявлена лише з української сторони, щодо московських дипломатів, то вони відмовились давати присягу як від імені царя, так і від свого власного імені.

Також слід зазначити, що не вся держава Військо Запорізьке складала присягу. У Переяславській Раді взяли участь представники козацької старшини, козаки Переяславського полку та мешканці Переяслава. Представників Запорозької Січі на цій раді не було. Всього присягало близько 200 осіб – Хмельницький, генеральна старшина, полковники, близько 100 сотників і представники від козацтва та міщанства [2, ст. 207–208]. Відмовилися присягати запорозькі козаки, полковник І. Богун та І. Сірко, який зібрав усіх невдоволених цим актом і рушив на Січ. Переяславські міщани, які не отримали гарантій збереження своїх прав, присягли лише під загрозою побиття киями. Протягом січня — березня мешканці 177 населених пунктів України склали присягу представникам Москви. Не скрізь вона проходила добровільно і гладко.

Не дивно, що після проведення Переяславської Ради почалось загострення політичного життя всередині Війська Запорізького: почали виникати протиріччя між нижчими прошарками суспільства та елітою, яку складав сам гетьман та його козацька старшина. Колишні воєначальники перетворювались на великих землевласників феодального типу, не є виключенням і сам Хмельницький, адже він приєднав до свого хутора Суботів володіння польських магнатів Потоцьких і Конєцпольських. Богдан Хмельницький був одним із найбагатших людей свого часу.

Відчувши себе справжніми панами, козацька старшина почала принижувати гідність козацьких низів різноманітними податками. Звичайно це нашттовхнуло козаків до опозиційних настроїв, які особливо посилилися в кінці 1656 – початку 1657 рр.. Центром антигетьманської опозиції стала Запорізька Січ. Бунтівні запорожці мали намір організувати похід на Чигирин. Однак навесні 1657 р. війська Хмельницького придушили і це повстання, стративши всіх його керівників. Це була остання каральна акція гетьмана Богдана Хмельницького, який в серпні 1657 р. завершив свій земний шлях.

Отже, Переяславська Рада, яка мала на меті, використовуючи російську допомогу, позбавитися від залежності від Речі Посполитої, укріпити власну державу, перетворивши її на незалежну європейську державу, загалом мала як позитивні, так і негативні наслідки, до яких належало, в першу чергу, виникнення протиріччя між козацтвом. Причиною опозиційних настроїв проти Богдана Хмельницького було позбавлення волевиявлення щодо домовленостей на Раді більшості населення, а також через підступність Московського уряду, що діяв не тільки силою, але й хитрістю, розколовши українське суспільство і прихиливши частину його на свій бік.

Гармадій Маркіян Юрійович
Студент 5 групи 1 курсу
ІІІКОЮ України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

СТАТУС ЗАХИСНИКА ЗА ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ

В умовах сьогодення адвокатура проходить етап змін і перевтілень, оскільки протягом незалежності України вже було два закони, які регламентували правовий статус адвокатів, а нині ще й розроблено новий законопроект. Все це яскраво свідчить, що інститут адвокатури перебуває на етапі своєї трансформації. В зв'язку з цим актуальним постає дослідження історичного досвіду статусу адвокатів на українських землях, оскільки врахування досвіду

минулого може бути корисним для удосконалення майбутнього законодавства. Найбільш актуальним є дослідження статусу захисника за Литовськими статутами, оскільки в литовсько-польську добу інститут адвокатури вперше набув сучасного змісту.

Перший Литовський статут було прийнято в 1529 році і він врегулював як матеріальні, так і процесуальні відносини і був надзвичайно прогресивним джерелом права на той час. Особливу увагу в Першому Литовському статуті було приділено статусу захисника. Так, зокрема, згідно з вищезазначеним статутом захисником могла бути будь-яка вільна особа, навіть не шляхтич за винятком духовенства та судді земських судів у відповідних округах. Тобто, фактично, остання категорія осіб мала реальну можливість виконувати обов'язки захисника, але в судах інших округів [1, с. 37].

На відміну від Першого Литовського Статуту Литовський статут в другій редакції від 1566 року більш детально регламентує правовий статус захисника. Зокрема, в Другому статуті чітко визначено перелік справ, в яких може приймати участь захисник. В Першому статуті цього не було уточнено. Згідно з положеннями Статуту 1566 року адвокат мав права приймати участь у земельних справах, цивільних справах про рухоме майно, маєтки тощо, кримінальних справах про убивства, крадіжки, приниження честі та гідності тощо.

Вперше в Другому Литовському статуті адвокати поділялися на приватних та державних (в кримінальних справах адвокатом могла бути й іноземна особа). Наприклад, якщо людина не могла собі найняти адвоката, то суд повинен був надати йому його безкоштовно. Таке положення, знайшло своє відображення і в сучасному законодавстві про адвокатуру.

Також в цій редакції Статуту було відмежування адвоката від представника особи (заступника або заступця). Обсяг прав у адвоката був ширшим ніж у заступника. Крім того, необхідно відмітити, що Другий Литовський статут також визначав й те, що було заборонене захисникам. Так, наприклад, їм заборонялося без письмової згоди клієнта брати винагороду за роботу [2, с. 40-41].

Отже, Другий Литовський статут на відміну від Першого містить низку нововведень, які навіть знайшли своє відображення в сучасному законодавстві про адвокатуру. Я вважаю, що це було для середини XVI століття досить прогресивним.

Проте, в такій редакції Литовський Статут проіснував відносно недовго, а тільки 22 роки і в 1588 році було прийнято Третій Литовський статут.

На відміну від попереднього Статуту в третій редакції Литовського статуту було визначено перелік обов'язків адвоката. Так, зокрема, адвокат не міг відмовитися від ведення справ бідних людей, вдівців, сиріт. Якщо адвокат порушував ці норми, то його позбавляли права на зайняття адвокатської діяльності в відповідному окрузі. Фактично, це положення нині знайшло своє відображення в Законі України «Про безоплатну правову допомогу», де чітко визначений перелік осіб, які мають право на безоплатну правову допомогу [3, с. 125].

Таким чином, Литовські статuti чітко вперше на законодавчому рівні чітко визначили правовий статус захисника, а в подальшому їх положення знайшли своє відображення в законодавстві Гетьманщини і були використані під час судової реформи 1864 року.

СУД, ПОКАРАННЯ ТА СТРАТИ НА СІЧІ

Судова система на Запорізькій Січі складалася з Генерального військового, полкового та сотенного судів.

Генеральний військовий суд був найвищою апеляційною інстанцією, призначений для розгляду справ про грабежі, вбивства, пограбування маєтків, злочини проти гетьмана і т.д. Цей суд був підпорядкований гетьману та козацькій старшині.

Полковий суд здійснював свої повноваження згідно до звичаєвого права. Розглядав громадянські та кримінальні справи. Діяв як суд апеляційної інстанції сотенного суду. Полковники виконували функції полкових суддів.

Сотенний суд розглядав кримінальні та цивільні справи. Був підпорядкований сотнику.

Судочинству на Січі був притаманний обвинувачивально-змагальний процес. Сам судовий процес розпочинався з того моменту, коли потерпіла сторона склала заяву. Він сам пред'являв докази у суді, які сам же він і зібрав та підтримував обвинувачення.

Усі сторони по справі мали право на прокураторів (адвокатів) та у деяких справах їх присутність була обов'язковою.

Також слід зазначити, що потерпілий у будь-який момент міг відмовитись від обвинувачення та укласти мирову угоду.

Покарання на Січі були різноманітними, але більш розповсюдженими були штрафи, смертна кара, прив'язування до ганебного стовпа та ін..

Види смертних покарань:

1) Закопування живим в землю. Це покарання назначалося за вбивство козаком козака (один з найтяжчих злочинів).

2) Повішання. Воно призначалося за скоєння майнового та злочину проти честі (блуд). Це покарання мало декілька різновидів:

а) традиційний - «до шибениці приставляли драбину, підіймали на ній злочинця, а потім накинувши на нього зашморг, драбину забирали»

(<https://kozaku.in.ua/statt-pro-kozakv/47-sudochinstvo-na-sch.html>)

б) за допомогою коня.

в) за ноги вниз головою.

г) повішання за ребро гаком (за грабіж та розбій)

3) Саджання на кіл. Переважно цей метод застосовували поляки до козаків та під час допиту.

Слід зазначити, що у козаків не було ката, а злочинець страчував іншого злочинця.

Отже, ми бачимо, що на Запоріжській Січі було досить розвинуте судочинство та були досить різноманітні покарання, а військова старшина виконувала функції судді.

РОЗВИТОК ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО ПРАВА В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Традиції та звичаї Київської Русі – велика спадщина, яка дійшла до сьогоднішнього часу та дає змогу зрозуміти побутове життя тогочасного населення. Важливими частинами повсякдення були шлюб та сім'я, деякі традиції яких збереглися до нашого часу.

В племенах, що увійшли до Київської Русі, існували свої певні обряди, що керувалися звичаєвим правом. На той час існувало три форми укладання шлюбу: викрадення нареченої, купівля нареченої та приведення нареченої. Кожна з форм мала свої обряди, що закріпилися у неписаному виді.

Сім'я була патріархальною, шлюб міг розриватися за бажанням чоловіка або за спільною згодою. Також, чоловік міг розірвати шлюб через хвороби його жінки.

Цікавим фактом було й те, що після смерті свого чоловіка жінка повинна була йти за ним шляхом самогубства.

Наступний етап розвитку шлюбно-сімейних відносин в Київській Русі відбувся у кінці X століття, коли здійснилося об'єднання племінних звичаїв та християнських норм. Старі обряди витіснила нова форма укладання шлюбу, яка містила в собі візантійські норми шлюбного права: з'явилося сватання – домовленість сторонами про укладання шлюбу; змовини – зібрання рідних обох сторін, де визначали дату шлюбу, розмір приданого. Після сватання та змовин був «ряд» - погодження чоловіка та жінки на одруження. Останнім етапом укладання шлюбу було церковне вінчання – без нього шлюб визнавався незаконним.

Важливою відмінністю цього етапу розвитку шлюбно-сімейного права від попереднього – це заборона багатощлюбності. До встановлення християнства на території Київської Русі, чоловік міг мати більше однієї дружини, в той час, як християнство забороняло це.

Також, для дійсності шлюбу існувало кілька обов'язкових вимог:

а) досягнення відповідного віку (14 років для нареченого й 12 для нареченої).

б) обов'язкова згода матері і батька обох наречених та добровільна згода самих наречених.

Шлюб міг розриватися тільки у церкві. В Просторовій редакції Руської Правди визначено, що шлюб міг припинятися тільки з провини (зради) жінки. У статуті князя Ярослава перераховувалися такі приводи до розлучення: звинувачення чоловіком жінки у статевих відносинах з іншим чоловіком, не маючи доказів; торгівля чоловіком честю своєї дружини; якщо чоловік привів додому свою коханку. Самовільне розлучення каралося церквою.

Ще однією відмінною рисою було й те, що у шлюбно-сімейних відносинах існувала рівноправність між чоловіком та жінкою. Права жінки захищалися державою та церквою.

Жінка у сім'ї виконувала головну роль у господарстві та вихованні дітей. Також, дружина мала цивільну дієздатність.

Сім'ю і моральність охороняли від злочинних посягань статуту Володимира й Ярослава. Вони визначали такі злочини, як: «пошибання» (згвалтування), «розпуста» (самовільне розлучення), перелюбство та інші.

Отже, шлюбно-сімейне право Київської Русі пройшло певний розвиток від права, що регулювалося тільки звичаєвими нормами та не мало закріпленої форми до права, що підпадало під церковну юрисдикцію та регулювалося церковними нормами й вплинуло на подальший розвиток шлюбно-сімейного права на території України.

*Гончаренко Аліна Андріївна
студентка 1 курсу 9 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НУЮ ім. Ярослава Мудрого*

ЛЮБЛІНСЬКА УНІЯ 1569 РОКУ

450 років тому було затверджено Люблінську унію яка остаточно оформила об'єднання Польського королівства і Великого князівства Литовського в єдину державу – Річ Посполита. Зважаючи на той факт, що значна частина українських земель перебувала у складі Речі Посполита то дослідження цієї історично важливої унії є надзвичайно актуальним.

Варто зазначити, що питання об'єднання Польського королівства і Великого князівства Литовського в єдину державу назріло вже досить давно. Відмічаємо, що перші намагання ухвалити остаточно унію з Польщі з Великим князівством Литовським здійснювалися на польських сеймах в 1565-1566 роках, проте тоді дійти згоди так і не вдалося. Причиною цього стало невдоволення верхівки литовської влади форматом майбутньої держави Речі Посполитої, початок існування якої повинен був оголосити сейм, прийнявши унію. Тобто, фактично, укладення Люблінської унії в цей період відкладалося в зв'язку з невдоволенням литовського керівництва держави [1].

Проте, вирішальний вплив для укладення Люблінської унії мала Лівонська війна, в яку була втягнута Литва. Так, зокрема, зазнаючи катастрофічних втрат в цій війні Литва повинна була піти на поступки Польщі, щоб якимось чином врятувати своє становище. Тому, цілком закономірно, що Польща диктувала власні умови під час укладення унії. Відмічаємо, що відповідно до польського проекту унії, Литва повинна була інтегруватися до складу Польського королівства, на чолі якої повинен був стояти один володар та спільний сейм. В свою чергу за проектом Литві залишалася власна адміністрація, судочинство та правова система, зокрема продовжували діяти Литовські Статути [2, с. 107].

Проте, Литва не погоджувалась з умовами унії і в результаті зірвали переговори і залишили Люблін. Але все ж таки, складність ситуації в якій опинилась Литва змусила погодитися не запропоновані умови Польським королівством, але з деякими поправками.

В результаті 1 липня 1569 року було остаточно схвалено Люблінську унію. В остаточному варіанту документа Велике князівство Литовське, як і Польське королівство, залишалось самостійними державами зі своєю власною адміністрацією, державною казною, військом, судовою і правовою системою тощо. Тобто, практично, переводячи мову на сучасний лад, Річ Посполита мала більше ознак навіть не федерації, а конфедерації, тобто міждержавного об'єднання, які не втрачають свого суверенітету.

Але все ж таки, Литовська держава зазнала змін в своєму адміністративно-територіальному устрої. В результаті укладення Люблінської угоди платою за державну суверенність Литви, якій вдалося зберегти знесиленому Великому князівству Литовському, стали українські землі, які переходили під владу Польщі. Таким чином, в результаті укладення Люблінської унії правовий статус західноукраїнських земель суттєво змінювався.

Насправді, наслідки Люблінської унії для України були катастрофічні, оскільки Україна була розподілена на кілька частин. Зокрема, більша її частина перейшла до Польщі – Галичина, Холмщина, Волинь, Поділля, Брацлавщина, Київщина, Підляшшя. В свою чергу за Литвою залишались білоруські землі по Вітебськ, Оршу, Мстиславець та українські землі: Берестейське воєводство, Пінщина. Юридично ж більш ніж на 220 років велика частина українських земель опинилася під владою Польщі. Тільки частина українського Полісся залишалася у складі Литовської держави, а Північна Буковина відійшла до Молдавського князівства. Натомість Східною частиною Карпатської України після 1526 р. заволоділа Австрія, а західною – Трансільванія (Румунія); Чернігово-Сіверська земля до 1618 року перебувала у складі Московської держави [3].

Таким чином, Люблінська унія 1569 року завершила процес об'єднання двох держав – Польщі та Литви, в результаті якого правовий статус українських земель кардинально змінився, оскільки юридично переважна їх більшість перейшла під владу Польщі, від адміністрації якої українці в майбутньому зазнавали значних утисків.

Гончаров О.А.

Студент 7 групи 1 курсу

ІПКОЮ України НЮУ імені Ярослава Мудрого

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОНОТОПСЬКОЇ БИТВИ (1659 Р.) ПІД ПРОВІДНОМ ГЕТЬМАНА ІВАНА ВИГОВСЬКОГО

Таємне перемир'я, що було укладене між Росією та Польщею в 1656 року без відома гетьмана, порушило умови російсько-українського договору 1654 року. Смерть Богдана Хмельницького призвела до посилення тиску з боку Москви на Українську державу, коли через сукупність причин її внутрішнє і зовнішнє політичне становище значно погіршилося. Дуже небезпечним фактором було те, що Московський цар підтримував таємну опозицію проти гетьмана Івана Виговського.

Постала проблема втручання у внутрішні справи Гетьманщини московських воєвод, що перебували в Києві із власними гарнізонами. Вичерпавши всі мирні заходи, гетьман повинен був застосувати силу. Велике царське військо було відправлене на московсько-український кордон, воно здійснювало рейди вглиб України, а згодом перейшло у відкритий наступ.

Гетьман Григорій Гуляницький 10 листопада 1658 року віддав Григорію Кобилецькому наказ щодо підготовки оборони. Річ Посполита і Ханство не забезпечували потрібною допомогою Гетьманщину, що надавало Росії можливість відправити велике військо в Україну. Посли Виговського, які здійснювали спроби відсторонення Московського царя від втручання в українські справи і намагань повернути назад свої війська, були заарештовані. Невеликі українські загони відійшли до Срібного, Ніжинського та Чернігівського полку. Після тривалих боїв Срібне було захоплене і знищене, а 16 квітня 1659 року передові російські війська підступили до Конотопа, де відбулася облога міста.

Гуляницький зібравши козацьке військо наважився дати відсіч ворогові. Основні сили московського війська стояли під стінами Конотопа. Після успішної оборони Конотопа Виговський отримав змогу зібрати військо розмір якого дозволив протистояти Росії, військо якої налічувало майже шістьдесят тисяч. Домігся гетьман і того, що кримський хан Мухаммед Гірей IV відправив своє власне військо йому на допомогу в опорі ворогові. У першому ж бою загони Карач-бея розбили чимале російське військо. Козаки і татари, зустрівшись біля Крунич-бея, з'єднали свої сили і вирушили до Конотопа.

За селищем Шаповалівка 24 червня Виговський розбив велике вороже військо. 8 липня біля переправи через річку Соснівку велися жорстокі бої з передовими загонами російської армії. Тут Виговський залишив половину українського війська. Сам же на чолі решти війська завдав противникові чисельних втрат. Виговський заманив російський наступ у пастку таким чином, що побачивши незчисленну кількість воїнів гетьмана, князь Семен Пожарський стрімко пішов на нього, перейшовши річку із засідки з двох сторін головні сили Виговського і орда оточили російські сили. Одночасно широко розлилася річка, яку козаки навмисне загатили і на додачу зруйнували міст, що унеможливило відступ московської кінноти.

Разом із ханством козаки розгромили московське військо що оточило Конотоп 9 липня. В ході жорстокої битви козаки і татари здійснювали чисельну кількість стрімких атак на російське військо, яке було змушене відступати за межі Гетьманщини.

Виговський, швидко вигнавши загарбників з української території, почав готувати наступ на Москву. Але громадянська війна, що незабаром спалахнула в Україні та похід Сірка на Крим, в результаті чого хан був змушений повернутися на батьківщину, змусили гетьмана змінити свої наміри.

Розпад українського населення, що був зумовлений відсутністю єдиності держави, спонукало до розгулу анархії, і опозиційних рухів, які легко ставали зброєю у руках іноземних загарбників. Виговський відійшов від влади передавши свої повноваження синові Хмельницького - Юрію Хмельницькому. Скориставшись ситуацією, російська армія увірвалася в Україну.

Тиск російського війська змусив нового гетьмана 27 жовтня 1659 року підписати нерівноправний російсько-український договір в Переяславі, внаслідок чого Україна увійшла до складу Московії на умовах автономії і втратила свою незалежність.

Хоча і Гетьманщина врешті потерпіла поразку, Конотопська битва постала як одна з величніший пам'яток національно-визвольної боротьби українського народу, бо свідчить про незламну волю і високий рівень військової підготовки українського війська.

*Горільчаник Олександра Андріївна
Студент 1 курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
до органів Юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ТРЕТЬОГО ЛИТОВСЬКОГО СТАТУТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

Третій Литовський статут – це один із основних кодексів права Великого князівства Литовського, який був відредагований та прийнятий у 1588 році і складався з 14 розділів (487 статей). Цей документ був єдиною редакцією Литовських статутів, яку було надруковано, хоча спочатку давньоруською мовою, що було досить нехарактерним і рідкісним явищем.

Важливо зауважити, що цей статут визначав права та привілеї шляхти, досить чітко зображував функціонування феодальних відносин, закріплював закріпачення значної частини сільського населення та регламентував порядок проведення судочинства, торкався питань земельного права. Також саме за Третім Литовським статутом проголошувалося верховенство закону у державі та піклування про народ зображувалося як найголовніший обов'язок держави.

Цей статут закріплював державну самостійність Великого князівства Литовського, передбачав своє поширення на ВКЛ як у складі із Польщею, так і як на повністю самостійне Литовське князівство. Тож укладення Третього Литовського статуту було спрямоване на узгодження права Литви та Польщі.

Третій Литовський статут був складений досить грамотно та вигідно для Великого князівства Литовського, адже в ньому не було закріплено жодної норми права, яку можна було в використати з метою нанесення шкоди та руйнування самостійності держави ВКЛ.

Взагалі, Третій Литовський статут – це дійсно документ дуже високої юридичної збагаченості, адже у ньому містилась велика кількість юридичних термінів, наприклад: злочин, договір, право власності, тощо.

Саме прийняття Третього Литовського статуту мало найважливіше значення для подальшого розвитку права в Україні. Адже воно дало можливість українцям вбачати цінності прав, яких вони були позбавлені у вигляді закріпачення, а це, на мою думку, є першоосновою формування правової свідомості людини. Цей документ залишався найавторитетнішим для Гетьманщини навіть після її приєднання до Московської держави, хоча й були внесені деякі зміни. Я вважаю, що це цілком пов'язано з тим, що статут базувався на нормах Руської Правди, яка мала великий вплив на Польське та Литовське князівства, у складі яких перебували території України.

Отже, Третій статут Великого князівства Литовського досить вдало поєднав норми права, закріплені у документах та норми звичаєвого права, що допомогло йому закріпитися як основний звід законів на термін понад 200 років.

*Гуржій Вікторія Олександрівна
студентка 1 курсу 13 групи ІПКЮ
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРАВО НА ЖИТТЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

У нинішньому світі загальнолюдським й загальноновизнаним є те, що право людини на життя є невід'ємним та природним. Конституції та законодавства сучасних держав визнають абсолютну цінність життя людини, а сама людина зведена у ранг найвищої соціальної цінності. При цьому слід визнати той факт, що в наш час існує багато загроз для життя людини, які актуалізують питання посилення його правового захисту.

Стаття 3 Конституції України говорить, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Зміст і спрямованість діяльності держави визначають права і свободи людини та їх гарантії. У зв'язку із цим Конституція покладає на державу головний обов'язок — утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

Як відомо, в Україні визнається юридична сила міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини, зокрема, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р, яка є засадничим документом Ради Європи. Вона ратифікована Україною у 1997 році, а відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року Конвенції та практика її тлумачення Європейським судом з прав людини визнаються джерелом права в Україні. Згідно зі ст. 2 Конвенції право кожного на життя охороняється законом, що означає, що нікого не може бути неправомірно позбавлено життя. При цьому Конвенція допускає можливість виконання смертного вироку, якщо таке покарання є встановленим законом та застосовується на підставі ретельно доведеної вини особи. Ст. 2 Конвенції встановлює перелік випадків, коли

позбавлення життя може бути обґрунтованим та є результатом застосування необхідної сили для захисту будь-якої особи від незаконного насильства; для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою; при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання. З урахування обов'язку держави охороняти життя людей, наявність таких підстав для позбавлення волі має бути доведена особливо суворо та ретельно органами державної влади.

Розуміння змісту права на життя сьогодні значно ускладнюється невизначеністю деяких явищ, які на практиці тісно пов'язані із життям людини. Наприклад, дискусійним залишається питання щодо початку й кінця життя. Суперечливим є підходи щодо легальності абортів та права на життя ембріонів. Так лише дві країни у світі: Західна Сахара та Сан-Томе і Принсіпі – повністю забороняють аборти. 59 країн світу санкціонують аборти, якщо життю матері загрожує небезпека, 57 – дозволяють за станом здоров'я вагітної, 12 – за соціально-економічними показниками. 62 країни світу дозволяють проводити аборт безумовно. Основним аргументом противників легалізації абортів є те, що право на життя виникає у ембріона в лоні матері.

Особливий інтерес в аспекті дослідження права на життя викликає питання належності права людини на смерть, тобто еутаназія. Деякі вважають, що право особи на смерть полягає в можливості людини свідомо й добровільно в обраний нею час піти з життя доступним їй способом. Інші стверджують, що існування права на смерть не має сенсу, адже воно виключає саме право на життя. Сьогодні узгодженим є розуміння того, що держави на власний розсуд вирішують питання санкціонування еутаназії.

Існує багато інших різноманітних питань, які є дискусійними та суперечливими з точки зору розуміння основоположних прав людини, зокрема і права на життя, які змінюються із плином часу та їх важко передбачити заздалегідь. Проте незмінним має залишатись стійка та непорушна здатність держави реагувати на ці виклики за допомогою механізмів юридичного захисту, у тому числі і судового. Прозора і незалежна діяльність судової гілки влади є однією з гарантій дотримання прав, свобод та інтересів кожної людини, а особливо права на життя. Будучи незалежною від інших гілок влади, судова влада покликана неупереджено здійснювати правосуддя. Прийняття різних законів та інших нормативно-правових актів також впливає на реалізацію захисту права на життя. Наприклад, соціальне законодавство закріплює обов'язкове страхування життя певних категорій осіб, а кримінальне право передбачає кримінальну відповідальність за позбавлення життя, тому ставить життя під особливу охорону.

Варто визнати також і те, що саме суспільство задає тон усвідомлення та дотримання прав людини один одного. На це значно впливає стан розвитку суспільства, рівень правової свідомості, рівень освіченості, наявності високої правової культури, міцних моральних переконань суспільства.

Правовий захист життя безумовно є цивілізаційним надбанням сучасного суспільства. Право на життя є передумовою реалізації усіх інших соціальних, економічних і культурних прав особи. Тому у нинішній час актуальним залишається пошук шляхів максимально ефективного захисту цього права.

Наук. керівник

ас. Буряковська Катерина Олександрівна

ВПЛИВ ЛИТОВСЬКОГО СТАТУТУ 1529р. НА РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Землі українського народу не завжди були суверенними та незалежними, бо нам довелося побувати в складі багатьох країн, які мали свої наміри щодо них. Після розпаду могутньої Київської Русі та Галицько-Волинської держави деяка частина території відійшла до складу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої.

Законодавчі акти вищих органів державної влади ефективно не регулювали найважливіші суспільні відносини, тому в XVI столітті з'явилася ідея кодифікації права, що яскраво просліджувалась в Литовському князівстві: виникли знамениті праці – Литовський статут 1529, 1566, 1588 років. Ці доробки допомогли врегулювати питання в сімейному, спадковому, кримінальному праві, тощо.

Головною властивістю Литовських статутів було те, що в їх основу, крім звичаєвого права, німецького права та законодавчих актів литовських та польських князів, було покладено деякі положення знаменитої Руської Правди. Завдяки статутам на всій території князівств застосовувалося одне єдине право, що набагато спростило правозастосування.

Статут 1529 р. був першим у Європі систематизованим зводом законів різних галузей права. Він юридично закріпив основи суспільного і державного ладу, правове становище класів, станів і соціальних груп населення, порядок утворення, склад і повноваження деяких органів державного управління й суду.

Перший статут містив в собі 264 статті, які були зведені в 13 розділів, та регулювали широке коло суспільних відносин. Кримінальне право того часу було досить розвинутим, через що більша частина статей була присвячена саме йому. Розділи 11-13 містили в собі положення кримінального права. Статут зазнав критики з боку населення, адже захищав привілеї магнатів та шляхти.

Поняття «злочин» у Литовському князівстві зазнав деяких змін. Тепер це означало не «образу, як у Київській Русі, а «шкода» або «злочинство». Статут давав нам визначення суб'єкта злочину, а також встановлював вік при якому наставала кримінальна відповідальність – 7 років. До відповідальності не завжди притягалися марнотрати, душевнохворі, що було запозичене з римського права. Було встановлено, що кожна людина відповідає за особисто скоєний злочин.

Ще однією особливістю, яку вчені використали при розробці статуту, було перелік обтяжуючих і пом'якшуючих обставин злочину. До уваги брали співучасть, наявність умислу, необережність тощо.

Класифікація злочинів не зазнала великої трансформації. Як і в «Руській Правді» були злочини проти особи, проти власності, проти церкви, проти сім'ї та моралі і т.д. Найтяжчим злочином вважалася образа або посягання на князівське життя.

Інститут покарання також не зазнав значних змін, але частіше почалася застосовуватися смертна кара, зокрема у статуті згадувалося 20 випадків. Також передбачався штраф за злочини, мито з якого переходило до державної скарбниці, що було досить вигідно для держави. Вчений В. Ухач у своїй праці зазначає, що до страти засуджувалися за державні,

релігійні злочини, розбій, насильство, тощо. Також вид злочину залежав від соціального стану злочинця, а це автоматично захищало інтереси заможних магнатів.

Перший статут недоречно регулював деякі суспільні відносини, тому виникла потреба в розробці нового. Так як життя не стоїть на місці, відносини постійно змінюються під впливом різних чинників, Другий Литовський статут також не дав ефективного результату. Вчені вважають Третій Статут 1866 найдосконалішою працею, в якій збереглися деякі положення руського права.

Отже, на мою думку, Литовський статут 1529 р. мав універсальне значення та був «дзеркалом» Руської Правди, бо містив однакові положення, але з незначними виправленнями. Його значення для українських земель полягає в тому, що він не дав загинути нормам руського права та поширював їх на землях Великого князівства Литовського, а отже, цінну працю князя Ярослава Мудрого знали навіть за кордоном.

*Дерев'яно Сергій Сергійович
студент 1 курсу 17 групи
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОСТІ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

Одне з чільних місць в історії творення української держави займає козацтво. Беручи за основу історичні традиції, воно знову запустило процес державотворення в Україні. В цьому процесі важливу роль відіграла військово-територіальна політична держава – Запорізька Січ. Вона утворилася наприкінці XV ст. – першій половині XVI ст. за дніпровськими порогами у районі острова Хортиця.

Безсумнівно, Запорізьку Січ не можна назвати державою у повному розумінні цього слова, але вона мала стільки ознак державності, що її, недаремно, часто називали «козацькою республікою». По-перше, наявність власної території, яка хоча й часто змінювалася, проте у багатьох кочових народів кордони також були рухливими, незважаючи на це, їхня державність визнавалася. По-друге, наявність війська, яке захищало території цієї політико-територіальної організації та воювало за його межами, зокрема, на боці Австрії, Франції, Іспанії. По-третє, існувала власна система управління, особливістю якої було те, що вона утворилася з військової організації, внаслідок чого адміністративно-територіальні одиниці були ще й військовими, а посадові особи, крім адміністративних та судових повноважень, виконували ще й військові. По-четверте, козацька держава мала власну символіку (прапор, герб) та скарбницю.

Система органів державної влади була досить простою, але, незважаючи на це, дієвою. Вищим законодавчим органом була козацька рада, участь у якій могли брати всі низові козаки. До повноважень ради належали найважливіші питання: обрання керівництва, вирішення питань війни та миру, вирішення питань зовнішньої політики.

Вища виконавча влада належала Кошу в особі кошового отамана, який був наділений вищою військовою, адміністративною, судовою та духовною владою. Але в той же час існували певні механізми недопущення перетворення його влади на диктатуру: Кошовий отаман обирався на однорічний термін, був зобов'язаний звітувати на козацькій раді щороку.

Військовий суддя був другою посадовою особою на Січі, до компетенції якого відносилось: виконання функцій кошового отамана за його відсутності; керування судочинством; відання козацькою скарбницею та артилерією. На Січі існували й інші посадові особи, такі як: військовий писар, військовий осавул, курінні отамани тощо.

Вагомий вплив на становлення української держави справило християнство, яке було однією з тих сил, що зуміли об'єднати український народ у боротьбі за свої права. Тому держава носила характер християнсько-демократичної республіки. Про це свідчить, зокрема, функціонування козацької ради, виборність головних посадових осіб, рівність козаків під час участі у голосуванні тощо.

Отже, Запорізька Січ відіграла важливу роль в історії українського народу, вона стала праобразом української національної держави. Важливим для розвитку «козацької республіки» була формальна рівність населення, відсутність феодалної власності на землю та кріпацтва. Всі ці факти сприяли утвердженню військової демократії, що базувалася на звичаєвому праві, громадській власності на землю, децентралізації політичної влади. Утвердженню такого політичного ладу сприяло те, що джерелом влади виступало козацтво. Але закономірним був той факт, що з часом демократичні устої козацької держави почали зружуватися, внаслідок посилення впливу козацької старшини.

*Дерев'яно Сергій Сергійович
студент 1 курсу 17 групи
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПРАВО НАРОДУ НА ПОВСТАННЯ (ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМАЛІЗАЦІЮ)

Одним з головних призначень сучасної держави є захист прав та свобод людини. Але завжди існує ризик перетворення держави на явно несправедливу, в якій відбуваються масові порушення прав людини. Як реагувати суспільству у випадку, коли державний лад стає явно неконституційним? Відповідь на це питання пов'язана, зокрема, із правом народу на повстання.

Безсумнівно, погляди щодо права народу на повстання змінювалися в залежності від історичного періоду та суспільно-політичних умов. В добу Античності існувало дві протилежні позиції стосовно цього права. Перша точка зору представлена відомим давньогрецьким філософом Платоном, який негативно ставився до повстання народу, що можна спостерігати у його праці «Держава». В ній Платон стверджує: «Коли з'являється тиран, він виростає саме з цього кореня, як ставленик народу». Іншої точки зору дотримувався давньоримський філософ Цицерон. Коментуючи вбивство Юлія Цезаря, він фактично виправдав дії тих, хто вбив тирана. Цицерон підкреслював, що причиною такого вбивства стали дії самого імператора, який заради принципату переступив усі божі і людські закони.

Позицію, відповідно до якої народ має право на звільнення від гніту шляхом повстання, була зміцнена внаслідок становлення християнства. Один із найвизначніших мислителів всесвітньої історії Тома Аквінський говорив, що у разі суперечності наказів правителя нормам природного права, необхідно підкорятися законам правителя, адже свавільні дії правителю можуть бути покаранням населенню за їх гріхи. Але народ може (за згодою церкви) піднімати повстання проти тиранічної влади, якщо вона суперечить «божественному закону».

У добу буржуазних революцій широкого розповсюдження і визнання отримують природно-правова концепція праворозуміння і теорія суспільного договору. Саме вони значною мірою сприяли утвердженню і юридичному закріпленню права на повстання на рівні національних правопорядків і у міжнародному праві. Сутність цього права впливає з тези, що владні структури мають право вимагати виконання народом законів лише у тому випадку,

коли вони самі дотримуються умов суспільного договору. Якщо своїми діями влада нехтує умовами цієї домовленості, нехтує природними правами людей, то народ вправі чинити їй спротив упритул до повстання проти влади.

Право народу на повстання прямо закріплено в конституційних актах багатьох країн світу. Зокрема, у Декларації незалежності США (1776 р.) проголошується: «... Проте, коли довга низка правопорушень і зловживань владою, незмінно спрямована на досягнення тієї мети, виявляє намір підпорядкувати народ абсолютному деспотизму, тоді народ має право та обов'язок повалити такий уряд і встановити нову форму забезпечення народу в майбутньому». У статті 35 Декларації прав людини і громадянина (1793 р., Франція) в свій час було закріплено, що коли уряд порушує права народу, повстання для народу і для кожної його частини є найсвятішим правом і невідкладним обов'язком. В ч. 4 ст. 20 Конституції Федеративної Республіки Німеччина проголошується: «Усі німці мають право чинити опір будь-кому, хто намагається відмінити існуючий конституційний лад, якщо усі інші засоби виявляться недовірними». Подібне положення містять конституції Естонії, Чехії, Словаччини, Литви, Греції, Португалії.

Право народу на повстання закріплене не тільки на національному рівні, але і на рівні міжнародного права. Генеральна Асамблея ООН 10 грудня 1948 року проголосила Загальну декларацію прав людини, у преамбулі якої відзначається: «...необхідно, щоб права людини охоронялися силою закону з метою забезпечення того, щоб людина не була змушена вдаватися до повстання як до останнього засобу проти тиранії і гноблення».

При цьому важливо розуміти, що чітка регламентація права народу на повстання є неможливою, оскільки природа цього права лежить поза межами будь-якого законодавства і не підлягає суровій формалізації. Також право на опір публічній владі не може регулюватися тією ж публічною владою. В цьому смислі цікавою є точка зору Любомира Гузара, який виступав проти закріплення права народу на повстання в Конституції України. Він стверджував наступне: «Не потрібно цього прописувати в конституціях - це є закон природи. Я маю право захищати себе і своїх ближніх. Як кожна людина. І маю право відповідати такими засобами, якими на мене нападають. За зброю можна братися, коли зброя звернена проти тебе». В жодній священній книзі не сказано, що людину можна перетворювати на худобу або робочий інструмент. І навіть раб має право на повстання, завдяки якому він відновлює в собі людину, свою честь і гідність. Отже, і народ вправі повстати проти несправедливого правителя для відновлення своєї гідності.

Водночас, на нашу думку, закріплення права на повстання не зайвим. При цьому, формалізація такого права повинна передбачати певні обмеження. По-перше, повстання має бути останнім кроком, коли всі інші методи спротиву виявилися недовірними. В такому смислі право на повстання повинно закріплюватися як складова права на опір як крайня форма такого опору. По-друге, повстання може бути спрямоване проти уряду, але в жодному разі не проти державності чи конституційного ладу.

Науковий керівник

І.О. Биля-Сабадаш

ДІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У ЧАСІ

Нормативно-правовий акт, як джерело права, є важливим і необхідним елементом системи законодавства кожної країни. Процес створення і прийняття нормативно-правових актів вимагає від суб'єктів нормотворчості високого рівня знань і застосування досконалих засобів. Серед таких техніко-технологічних засобів формування якісних нормативно-правових актів чільне місце належить правилам дії нормативно-правових актів у часі - здатності акта створювати юридичні наслідки в певних часових межах, впливати на минулі, існуючі та майбутні суспільні відносини [1, с. 109].

Дію нормативно-правових актів у часі характеризують такі ознаки: момент набрання чинності, напрям темпоральної дії, момент зупинення і відновлення дії та момент припинення дії.

Так, нормативно-правові акти можуть набирати чинності із моменту їх офіційного оприлюднення в офіційних друкованих виданнях чи через певний строк з моменту такого оприлюднення; із моменту прийняття нормативно-правового акта; із конкретної дати передбаченої самим нормативно-правовим актом; із моменту державної реєстрації чи через певний строк із моменту такої реєстрації.

Проте, у правовій науці поряд з терміном «набуття чинності нормативно-правовим актом» існує термін «введення в дію нормативно-правового акта», що часто спричиняє певні колізії з приводу їх тлумачення і співвідношення. Однак О. В. Пушняк переконаний, що мовний, системний та спеціально-юридичний аналіз положень Конституції України дає підстави для висновку про синонімічність термінів «набуття чинності нормативно-правовим актом та введення в дію нормативно-правового акта. Аналогічне вивчення законодавства України також свідчить про усталеність вживання наведеної термінології як синонімічної. Дослідження наукової літератури вказує на недоречність розрізнення зазначених термінів [6, с. 589].

Відповідно до указу Президента України «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності» нормативно-правові акти Верховної Ради України і Президента України набирають чинності через десять днів з дня їх офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самими актами, але не раніше дня їх опублікування в офіційних друкованих виданнях [7].

Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України набирають чинності з моменту їх прийняття, якщо більш пізній строк набрання ними чинності не передбачено в цих актах. Акти Кабінету Міністрів України, які визначають права і обов'язки громадян, набирають чинності не раніше дня їх опублікування в офіційних друкованих виданнях [7].

Також порядок набрання чинності нормативно-правовими актами, які видаються органами державної влади та місцевого самоврядування, врегульовано у законах України, що визначають правовий статус таких органів.

Момент зупинення дії нормативно-правового акта - це календарна дата, з якої акт тимчасово перериває свою дію. Зупинити дію нормативно-правового акта має право як суб'єкт, який прийняв цей акт, так і інший уповноважений законом суб'єкт [1, с. 111].

Підставами припинення дії нормативно-правового акта є скасування нормативно-правового акта іншим актом, яке може бути прямим або фактичним та визнання судами нормативно-правових актів неправомірними або неконституційними [1, с. 112].

Питання напрямів темпоральної дії нормативно-правового акта для правознавців завжди залишається в центрі уваги. Основним принципом, який визначає напрям темпоральної дії нормативно-правових актів у часі, є негайна дія. Це пояснюється тим, що вона є звичайним принципом чинності нормативно-правових актів у часі, за яким вводиться в дію будь-який нормативний акт, за умови, що нормотворцем не встановлено винятків з нього [5, с. 10].

Однак трактування назв та змісту напрямів дії нормативно-правових актів у часі лишається спірним. Частина вчених ведуть мову про пряму, зворотну та переживаючу дію нормативно-правових актів у часі, тоді як інші доповнюють їх ще й додатковими позначеннями, наприклад такими як, ретроактивна, негайна та ультраактивна.

Тлумачення понять прямої та зворотної дій дається опосередковано Конституційним Судом України. Так, у ч. 2, ст. 8 Конституції України йдеться про зворотну дію нормативно-правових актів у часі [2]. Однак, над цими поняттями працюють українські вчені, висловлюючи їх власне розуміння. З цього приводу, правильною вважається думка В. М. Косовича, стосовно того, що пряма дія нормативно-правового акта у часі - це його здатність регулювати відносини, що виникли після набрання ним чинності, а також відносини, які виникли до набрання ним чинності і продовжують існувати, однак лише стосовно прав і обов'язків суб'єктів, які виникли після набрання ним чинності [3, с. 24].

Переживаюча дія застосовується за умов необхідності врахування інтересів осіб, що вступили у правовідносини до видання нового акта. Вона повністю або частково продовжує врегульовувати правовідносини, які виникли до набрання чинності новим нормативно-правовим актом і тривають після набрання ним чинності [8, с. 33].

Що стосується тлумачення зворотної дії нормативно-правових актів у часі, то серед вчених з цього приводу існує незначний плюралізм думок. Як відомо, зворотна дія нормативно-правового акта у часі - це здатність поширювати праворегулятивний вплив на відносини, які виникли до набрання ним чинності, що поєднана із переоцінкою фактів та правовідносин минулого, приведенням їх у відповідність до нових вимог та спрямована на поліпшення правового статусу фізичних та юридичних осіб.

Основні дискусії на доктринальному та практичному рівнях ведуться навколо підстав зворотної дії нормативно-правових актів. З цього приводу більша частина науковців акцентують увагу на тому, що нормативно-правові акти, не мають зворотної дії, що допускається за умови відповідності конституційному принципу пом'якшення чи скасування відповідальності особи [3, с. 20].

Отже, чітке визначення меж дії нормативно-правових актів у часі та її правильне застосування є тією запорукою, без якої було б неможливим існування правової й демократичної держави, оскільки дія нормативно-правових актів у часі - це важливий динамічний процес реалізації правових приписів, конкретний вияв права у власному значенні і сукупність зовнішніх чинників, які здійснюють вплив на поведінку і свідомість суб'єктів [4, с. 70]. Часові межі дії нормативно-правових актів виникають з необхідності досконалого правового регулювання, визначення меж і можливостей нормативного втручання держави у суспільні відносини з огляду на їх часові характеристики.

Отже, вважається за необхідне закріпити на нормативному рівні напрями темпоральної дії нормативно-правових актів у часі, насамперед у Законі України «Про нормативно-правові акти».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Х.: Право, 2016-. Т.3 : Загальна теорія права/ редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т. держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. — 2017. — 952 с.

2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р., №_254 к/96-ВР // Відом. Верхов. Ради України. — 1996. — № 30.

3. Косович В. М. Напрямок дії нормативно-правових актів України у часі: теоретичні та практичні аспекти, необхідність вдосконалення/ Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2013 — Вип. 58 — С. 11-26.

4. Мазан Л. М. Поняття "дія нормативно-правових актів у часі" в контексті сучасного праворозуміння [Текст] / Л. М. Мазан // Держава і право. - 2011. - Вип. 53. - С. 65-71.

5. Пушняк О. В. Негайна дія нормативно-правових актів у часі / Проблеми законності: Респ. Міжвідом. наук. зб. — Харків 2005. Вип. 73.—213 с.

6. Пушняк О. В. До питання співвідношення термінів «набуття чинності нормативно-правовим актом» та «введення в дію нормативно-правового акта»,/ О. В. Пушняк // Форум права. — 2012. — №2. — С. 580-592.

7. Указ Президента України «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності» від 10.06.1997 р. № 607/2007 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/97>

8. Шуліма О. В. Переживаюча дія нормативно-правового акта (правової норми): проблеми визначення / Наукові записки. Т. 116, Юридичні науки. — НаУКМА. —2011. — С. 29-34.

Науковий керівник: Політанський В. С. к. ю. н., асистент кафедри теорії та філософії права Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

*Жидовцев А. В.,
студент 1 курсу 13 групи
ІПКОЮ України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ЛІКВІДАЦІЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

Історію України можна описати як велику книгу із тисячами сторінок різноманітних подій та кольорових зображень. Звісно, не всі сторінки можна читати без болю та смутку, а деякі зображення можуть шокувати навіть сильну духом людину. Ця книжка переповнена подіями жорстоких і тяжких часів, які випали на долю наших пращурів. Перегортаючи параграфи та вивчаючи абзаци важливих історичних подій, неможливо не згадати таку сторінку, як ліквідація Запорізької Січі.

На мою думку, всі моменти української історії варті великої уваги, але конкретно в цій роботі, я прагну розкрити більш детально одну з цікавіших подій українського козацтва. Безспірно, ця тема є актуальною і на сьогоднішній день, оскільки стосується відношень між Україною і Росією.

Відомо, що за часів козацтва, Україна зазнала великого розвитку у військовому плані, адже чисельні козацькі походи і менталітет козацького роду вимагав постійної готовності до бойових дій, які в той час траплялися у вигляді сутичок з ворожими країнами та загарбницькими окупантами. Сама причина ліквідація переховувалася у ганебному страху Російської імперії перед Запорізькою Січчю та вичерпному сенсі існування запорізьких козаків як щита, яким можна було прикрити свої землі від лютого ворога – татар, оскільки російська влада розуміла, що сили та вплив Запорізької Січі постійно зростають, а її землі є лакомим шматочком для Російської імперії, особливо для бояр та інших великих землевласників, 14 серпня у 1775 році імператриця Катерина II склала та оприлюднила маніфест який стосувався Ліквідації Запорізької Січі. Звісно, у маніфесті не було ніяких згадок про участь України у битвах з турками, в яких склали свої шаблі тисячі козацьких побратимів. Також у документі промовчали і про військову допомогу козаків у російсько-турецькій війні, в якій Україна як держава, що є набагато меншою у військовому та територіальному плані ніж Російська імперія, відіграла важливу роль. Натомість, документ розповідає про різноманітні грабінницькі походи козаків, які звісно були на сторінках історії, адже існувати в умовах турецької доільної машини Україна просто не могла. Також у маніфесті не забули про словесні прикраси стосовно козацького роду, Катерина II не скупилася на приниження як самої Запорізької Січі, називаючи її «розбійницьким містом», так і козаків, називаючи їх «бандою п'яних загарбників».

Сама Запорізька Січ вважалася дуже волелюбною та непередбаченою, оскільки гаряча кров та військові звички козаків могли з легкістю перерости у повстання через несправедливу на їх погляд політику Російської Імперії. Розуміючи, що під самим боком держави знаходиться така характерна «вибухівка» Катерина II почала укріплювати свою владу та вплив, паралельно послаблюючи Запорізьку Січ. Почалася ця ліквідація у 1764 році, тобто у цьому році з'явилися видимі її наслідки, імператриця зруйнувала інститут гетьманщини, але цілісність Запорізької Січі поки що не порушувалася, оскільки Російська Імперія входить у активні бойові дії з Туреччиною. Війна для османців закінчилася поразкою. Як я вже згадував, у війні з Російською Імперією Туреччина зазнала великих втрат від козаків, які брали участь у війні в кількісному значенні у 10 тис. осіб. Козаки захопили Кафу, здійснили воєнний похід на Візантію, немало інформації про ворога було зафіксовано саме за допомогою партизанських загонів козацького війська.

У результаті війни, Російська Імперія отримала великі площі османських земель на Україні, також слід зазначити тяжку долю півострова Криму, який начебто здобув незалежність, але згодом все одно відійшов під Російську Імперію.

Після війни на Запорізьку Січ повернулося не велика кількість козацького люду, оскільки більшість з козаків прагнула відпочити від бойових дій та відвідати сім'ї. Чим саме і скористалася Катерина II, яка відала команду російській армії, що поверталася з війни захопити Запорізьку січ. Генерал Текелій, що очолював цю військову операцію передав козакам документ Катерини II, в якому йшлося про необхідність ліквідувати січ. Козацька військова рада на чолі з тогочасним кошовим отаманом Петром Калнишевським вирішила здатися не чинячи опору, оскільки сили були зовсім не рівні. Козацьку старшину придали каторгам під аргументом державної зради, а козаки, що залишалися на Запорізькій Січі просто розійшлися по теренах українських земель.

МИКОЛА КОСТОМАРОВ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ КИРИЛО-МЕФОДІВСЬКОГО БРАТСТВА

Серед видатних учених, письменників, громадських діячів, рушіїв українського відродження та національної історичної науки XIX ст. особливе місце займає Микола Іванович Костомаров.

Трудова діяльність видатного українця пов'язана з Петербурзькою археологічною комісією (1860—1885), Історичним товариством імені Нестора-Літописця, Московського археологічного товариства та Петербурзькою академією наук (1876) на посадах члена-кореспондента, члена-редактора. Микола Іванович Костомаров також автор самобутніх творів українського письменства, неповторний письменник-романтик, засновник народницького напрямку в національній історіографії, оригінальний мислитель.

Костомаров був одним з перших істориків в Російській імперії, хто спробував концептуально обґрунтувати право українського народу не тільки на свою особливу історію, а й на окрему етнічність. Висунута ним теорія «двох начал» – вічового і самодержавного – багато в чому ідеалізувала історію українського народу, зображуючи українське суспільство як споконвічно демократичне, волелюбне і побудоване на основі народовладдя. Незважно здогадатися, що такий підхід викликав шквал критики з боку як наукових опонентів, так і численних чиновників з освітньої сфери.

Значну роль М. І. Костомаров відіграв у заснуванні та функціонуванні українського об'єднання «Кирило-Мефодіївське братство», далі (КМБ).

КМБ – українська таємна політична організація, яка існувала в Києві протягом грудня 1845 – березня 1847 рр. Головними її представниками крім Костомарова були: Василь Білозерський, Микола Гулак, Пантелеймон Куліш, Опанас Маркевич. У квітні 1846 р. до братства вступив Тарас Шевченко.

Восени 1846 року загальна кількість членів братства, за даними слідства, становила 12 осіб. З появою Кирило-Мефодіївського братства на арену політичної боротьби вийшла українська різночинна інтелігенція. Своїм головним завданням братство вбачало:

- побудову майбутнього суспільства на засадах християнської моралі, шляхом здійснення ряду реформ;
- створення демократичної федерації слов'янських народів, очолюваної Україною, на принципах рівності і суверенності;
- знищення царизму і скасування кріпосного права і станів;
- встановлення демократичних прав і свобод для громадян;
- зрівняння у правах всіх слов'янських народів щодо їх національної мови, культури та освіти.

Братчики виробили програмні документи, до яких входили: «Статут і правила товариства», написані Білозерським, а також «Книга буття українського народу», або «Закон Божий», автором якої був Костомаров. В останньому документі розвивається ідея про те, що український народ завдяки своїй волелюбності та демократичності звільнить росіян від їхнього деспотизму, а поляків – від аристократизму.

У «Статуті і правила товариства» були конкретизовані програмні цілі братчиків. Так, майбутня федерація повинна була складатися з 18 окремих республік на території Польщі,

Чехії і Моравії, Сербії, Болгарії та Росії, яка, в свою чергу, ділилася на 14 республік. У всіх частинах федерації передбачалися «однакові основні закони і права, рівність ваги, мір і монети, відсутність митниць і свобода торгівлі», знищення кріпацтва, «дворянських і всяких привілеїв», «скасування смертної кари і тілесних покарань», «єдина центральна влада, що займається зносинами поза союзом, військом і флотом, але повна автономія кожної частини по відношенню до внутрішніх установ, управління, судочинства і народної освіти». Крім того, в статуті визначалися принципи діяльності товариства.

Програма «Книга буття українського народу» складалася зі 109 положень релігійно-повчального та історико-публіцистичного характеру. У них чітко простежується спроба поєднати християнські ідеали з почуттям українського патріотизму. Братчики різко засуджували кровопролиття, наполягали на суто мирному характері всіх перетворень.

Кирило-мефодіївці, єднаючись на основі спільних політичних поглядів, бачили різні шляхи проведення їх у життя, тому в межах Кирило-Мефодіївського братства виділилось дві течії:

1. поміркована, або ліберальна, на чолі з М. Костомаровим та П. Кулішем. Вони вважали Кирило-Мефодіївське братство легальною просвітницько-науковою організацією, в основі діяльності якої були християнські цінності та ідея слов'янської єдності. Виступали противниками революційної боротьби, та вважали, що поширення ідей КМБ буде сприяти наближенню реформ;

2. радикальна на чолі з М. Гулаком. Вони відстоювали ідею всенародного повстання, в ході якого буде вставлений справедливий суспільний лад.

Викриття товариства відбулось за доносом в поліцію студента Олексія Петрова. Члени товариства були засуджені і заслані. Так М. Костомаров – у Саратов, до Петропавлівської фортеці, П. Куліш – у Тулу. Представників радикального крила чекало більш суворе покарання: М. Гулак був заточений до Шліссельбурзької фортеці на 3 роки.

Діяльність Кирило-Мефодіївського братства має сутнісне історичне значення, оскільки є першою спробою української інтелігенції вдатися до політичної боротьби. Так представники братства вперше розробили широку політичну програму національно-визвольного руху, яка стала фундаментом для наступників. Принципово важливим було і те, що Кирило-Мефодіївське братство стало самостійним і самобутнім політичним формуванням, яке організаційно не підпорядковувалося, а ідеологічно не повторювало політичних настанов жодної з загальноросійських суспільних течій, що позитивно впливає на національну свідомість.

*Зубко Дарина Олегівна
студентка 1 курсу 9 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ГОРОДЕЛЬСЬКИЙ ПРИВІЛЕЙ 1413 ТА ЙОГО ВПЛИВ

Городельський привілей – це договір великого князя литовського Вітовта з польським королем Ягайлом, підписаний 2 жовтня 1413 року в селі Городло на Західному Бузі.

Розгром Тевтонського ордена в Грюнвальдській битві став підтвердженням сили Великого князівства Литовського і послужив передумовою для розриву Кревської унії з Польським королівством, укладеної в 1385 році. Оскільки Польське королівство потребувало

в сильному союзнику, воно було змушене поступитися і погодитися на Городельський привілей.

Городельський привілей був юридично підтверджений у трьох привілеях.

У першому привілеї зазначалося гербове братство 47 польських феодалів з 47 литовськими феодалами-католиками та наділення останніх власними гербами.

Другий привілей призвів до додання 45 печаток литовських католиків-феодалів, які брали герби польських феодалів й обіцяли бути з ними у вічному союзі та дружбі. Литовські феодали, у свою чергу, так само зобов'язувалися у випадку смерті Великого князя Литовського Вітовта не обирати собі нового Великого князя без ради і згоди польських феодалів. Польські феодали, в свою чергу, також зобов'язалися в разі смерті польського короля Ягайла не обирати собі нового короля без ради і згоди литовських феодалів.

У третьому привілеї зазначалися зобов'язання Великого князя Литовського Вітовта та Польського короля Ягайла один перед одним: призначення на державні посади католиків-феодалів, які взяли участь в передачі і прийомі гербів, дозвіл їм вільно користуватися майном у своїх володіннях, тим самим підвищуючи цивільний статус до князів Рюриковичів і Гедиміновичів. Також оголошувалося про об'єднання Великого князівства Литовського та Польщі, проте гарантувалася відособленість і незмінюваність влади Великого князя Литовського, тим самим зберігаючи незалежність Великого князівства Литовського.

Після підписання унії відбулися також адміністративні реформи. Територія Великого князівств Литовського була поділена на Віленське і Троцьке воєводства, на яких вводилися нові посади: воєвода, намісник воєводи і каштелян, займати які могли виключно католики. На інших землях Великого князівства Литовського правили великокнязівські намісники, які керували на підставі статутних грамот.

Відбулися також зміни в ієрархічній системі. Старі князівські роди були відтіснені на другий план магнатами і шляхтою, на яких став спиратися Вітовт після підписання Городельського привілею. Незважаючи на те, що деякі Гедиміновичі зберегли свої удільні князівства, вони вже не впливали на політичне життя Великого князівства Литовського як раніше.

Підсумки підписання Городельського привілею досить неоднозначні. З одного боку, Велике князівство Литовське придбало союзника, позбулося старої Кревської унії і підтвердило свою незалежність від Польського королівства. З іншого боку, Велике князівство Литовське було поділено за релігійним принципом, де католикам відводилася провідна роль, а права православних займати державні посади і впливати на політику князівства обмежувалися. Разом з тим Городельський привілей став найважливішим кроком на шляху створення унікальної держави - Речі Посполитої.

*Ільченко Владислав Олексійович
студент I курсу ІПКОЮ НЮУ ім.
Ярослава Мудрого*

ПОХІД КОРОЛЕВИЧА ВЛАДИСЛАВА ВАЗА НА МОСКВУ: СПРОБА ПОЛЬСЬКИХ МАГНАТІВ ВСТАНОВИТИ КОНТРОЛЬ НАД МОСКОВСЬКИМ ЦАРСТВОМ ЧИ ВІДСТОЮВАННЯ ЗАКОННИХ ПРАВ НА МОСКОВСЬКИЙ СТІЛ

Багато людей сперечаються між справжніми приводами походу Владислава на Москву. Чи то дійсно було із-за відстоювання своїх законних прав або бажання захопити землі? Мною було проведено аналіз, щодо дій польського короля і князя литовського, а також їх приводів.

Перед початком аналізу вважаю за необхідне розтлумачити деякі словосполучення, що безпосередньо стосуються поставленої проблеми.

Владислав IV Ваза – польський король і великий князь литовський з 1633 року, старший син Сигізмунда III. **Сигізмунд III Ваза**- король Польщі, Великий князь литовський, Великий князь Руський (з 1587 року), король Шведської імперії (в 1592–1599 роках). **Москóвське царство**- централізована держава у період кінця XV—XVII століть.

Перш за все хочу зазначити власну позицію з цього питання. Я вважаю, що це була саме спроба польських магнатів встановити контроль над Московським царством, а не відстоювання законних прав на московський стіл.

Перейдемо до аналізу даної проблеми.. За договором 4 лютого 1610 року, який був укладений під Смоленськом між королем Сигізмундом і московським посольством, королевич Владислав повинен був зайняти Руський престол і стати руським царем, після прийняття православ'я. Московські вельможі вже були готові до вінчання на володарювання Владислава, але він відмовився від прийняття православ'я і взагалі не приїхав до Москви. Через ці обставини його правління скасували і вже у 1613 році було обрано нового царя Михайла Федоровича. Але польський король не відмовився від своїх так званих законних прав на престол, адже вважав себе його “законним” правонаступником за Смоленської угоди. Це і спонукало розпочати похід на руську територію.

Взагалі, на цей наступ дозвіл Владиславу надав польський сейм, який неабияк підтримував дії Вази. Оскільки сейм складався з магнатів та шляхтичів, то можна зробити висновок, що і у них було бажання встановити контроль над Московським царством. Тому навіть їх підтримка підводить нашу команду до думки, що це було бажання захопити руські землі. Невід'ємною частиною походу була участь запорозьких козаків під керівництвом гетьмана Петра Сагайдачного. Запорізька Січ підписує Вільшанський договір, за умовами якого надавалася свобода православної віри, розширення козацької території, збільшення чисельності козацького війська, визнання з боку Польщі судової та адміністративної автономії Запорізької Січі. Польський уряд звернувся по допомогу до Війська Запорозького, тому що навесні значна частина жовнірів залишила табір і чисельність армії скоротилась до п'яти тисяч чоловік. Але головним було те, що такі дії Владислава спонукають на остаточне ослаблення Московського Царства і захоплення її території. Також, був ще один важливий фактор цього наступу, а саме Вазу надихнув напад на Московське царство пана Лисовського, який розоряв цю територію під час Смутного часу. Саме це і підводить до сумнівів, що похід полягав у відстоюванні законних прав на московський стіл. Адже у самого пана Лисовського не було ніякої боротьби за свої права. Події цього наступу відбувались у період 1609-1618 років. Але якщо розглянути дії попередників, то Сигізмунд 3 також вів боротьбу проти Московського Царства. В його планах були експансії на схід, які показують, що мета війни - це встановлення контролю над Московськими землями. До цього він підтримував Лжедмитрія 1, який здійснював також похід на Москву. Під час цього наступу він захоплював території руських земель (Моравск, Чернігів, Путивль, Курск, Кроми). Оскільки він видавав себе за сина Івана Грозного, то ніяких законних прав на престол Лжедмитрій не мав. Тому це ще раз підтверджує, що з самого початку поляки хотіли володарювати на руських територіях.

Щодо думки, що це було відстоювання законних прав, то я вважаю, що це твердження є некоректним. Якщо розглянути кінець війни, а саме підписання Деулінського перемир'я, то Владислав зберігав право писати в титулі «цар московський», що означало збереження претензій на руський трон. Але головним наслідком було те, що Москва поступилася

територіями і вони передавалися з населенням і майном, та тільки купці, дворяни і православне духовенство мали змогу повернутися на свої землі. Як наслідок, Річ Посполита стала ще більше. Саме ці факти висвітлюють справжню мету походу.

Отже, аналізуючи вище зазначене, я можу зробити висновок, що польські магнати хотіли встановити контроль над Московським Царством, спираючись і користуючись амбіціями Владислава і його попередників. Відстоювання законних прав Владиславом на руський престол було тільки приводом, щоб розпочати цей похід. Але головна мета, головна причина полягала у бажанні захопити руські землі і розпочати володарювання над ними.

*Іщук Євген Віталійович
Студент 1 курсу 13 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

«КОЛОМАЦЬКІ СТАТТІ 1687 РОКУ ТА ЇХ ВПЛИВ»

Території України у XVII столітті переживали значних змін та посягань з усіх боків. На Заході територіями українського народу цікавилася польська та литовська шляхта, а їхнє об'єднане королівство Річ Посполита («Rzecz Pospolita») вбачало українські території як ласий шматочок залежних від феодалів рабів. На Сході могутня Російська імперія теж бажала поповнити власні території новими, «исконно рускими землями», жителі яких теж були слов'янами. Таким чином Україна опинилася серед двох перехресних вогнів. Саме за цих важких часів стан вольного козацтва почав свій стрімкий розвиток і став рушійною силою у зміні усталеного гніту.

Після холодного і скрутного часу доби, яку історики небезпідставно називають «Руїною», й був обраний новий гетьман Іван Мазепа, який спершу посів пост гетьмана Лівобережної України. Саме при обранні на пост гетьмана, Мазепа, будучи у тісних стосунках із царем Петром I, й уклав договір від 25 липня 1687 року, пункти (статті) якого називають Коломацькими. Як стверджується у перекладеному оригінальному документі : «Божою милістю пресвітлі та великі государі, царі й великі князі Іоанн Олексійович, Петро Олексійович і велика государиня, благовірна царівна та велика княжна Софія Олексіївна, самодержці всієї Росії, отчичі та дідичі багатьох держав та земель східних, західних та північних ... наказали скласти і віддати народу ці писані пункти в обозі, на річці Коломаку, новообраному гетьману Запорозького війська обох боків Дніпра Івану Мазепі, старшині, полковникам і всьому Запорозькому війську та малоросійському народові» [джерело 1, ст. 297]

По своїй суті і призначенню Коломацькі статті ставали новим гарантом формування Гетьманщини «з попелу», адже під час періоду Руїни (1657-1687рр.) територія України була поділена на дві частини, коли Лівобережна Україна перебувала під протекцією Російської імперії, а Правобережна – у володінні та протекції Речі Посполитої. Більше того, кожна імперія всіляко намагалася знищити все етнічно українське на захоплених землях, насадити власні порядки. Саме тому не можна чітко сказати чие ярмо було більш тортурницьким .

Новоукладенні статті містили у собі вступ, у якому цар дарував гетьману можливість, хоч і обмежену, відтворити подобу козацької держави та 22 положення, у яких йшлося про наступне:

1. Про затвердження Запорозькому війську і всьому малоросійському народові давніх прав та вольностей Хмельницького.

2. Про воєвод і залоги в Києві, Переяславі, Чернігові, Ніжині, Острі, щоб воєводи не втручались у військові права та справи...; тут-таки про малоросійські побори.
3. Про збір грошей з поборів Малої Росії в казну царської величності і про заплату тими грішми всій старшині та черні Запорозького війська, згідно до уложення, а щоб реєстрових козаків було поставлено 30 тисяч ; тут-таки про монастирі і панські маєтності, про побори з них.
4. Про заслужених осіб дворянської честі, про села та млини...
5. Про послів, посланників та гінців царської величності...
6. Про вибирання нового гетьмана після гетьманової смерті чи в якомусь іншому випадку, також про військові кленоди, тобто прапор, булаву, печатку і литаври.
7. Про листи до гетьмана, котрі можуть іти від різних государів та сусідів; про те, щоб йому гетьманові, не мати без відома своїх государів жодних письмових кореспонденцій з жодними государями; як жити з Кримською державою.
8. Про війська царської величності, коли йтимуть на війну через Малу Росію, щоб у козацьких дворах не ставали...
9. Про малоросійських людей, зібраних у військовий час і завезених у Велику Росію.
10. Про гетьманські заколоти в Україні і про нахил до зради...
11. Гетьмана за його переступи (окрім зради) не змінювати без відома царської величності..., а старшина повинна віддавати гетьманові всіляку честь та послух.
12. Про смертну кару тим людям у Малій Росії, від яких поміж народом мали б виникати якісь пересвари й заколоти.
13. Про мужиків, будників та винокурів, які самовільно називають себе в Україні козаками і які чинять поміж народом усіякі лиха й пересвари і безчестять старих козаків...
14. Про малоросійських людей, щоб вина й тютюну у великоросійські міста не ввозили й таємно не продавали, і тим щоб не чинили перепони кабакам царської величності у грошовому зборі...
15. Про козацькі дідичі, батьківські, куплені й вислужені, й надані ґрунти та всілякі маєтки і пожитки, що після смерті чоловіка незмінно володіли всім тим козацька жінка та діти...
16. Про давання відсічі всіляким ворогам, котрі мають наступати на Україну, для чого має бути допомога від царських військ, які відправлятимуться з Великої Росії, і від залог, що лишаються в українських містах.
17. Про гетьманську резиденцію в Батурині...
18. Про київських та ніжинських міщан...
19. Про чехи, нову монету царської величності, роблену у Севську на прохання гетьмана Івана Самойловича...; тут-таки, щоб не забороняти малоросіянам переходити жити у Велику Росію.
20. Про побудову нових міст та фортець на цьому боці Дніпра навпроти Кодака на річках Самарі та Орелі, також у гирлах Берестової та Орчика і про заселення їх малоросійськими людьми для захисту Великої (впершу чергу) та Малої Росії від находу бусурманської, кримської сили.
21. Про пожитки гетьмана Самойловича та його синів... розподілити їх порівну між Військом Запорізьким та казною царської пресвітлої величності.
22. Про аренди, щоб не було їх у Малій Росії, про охотницькі... полки для оборони від ворога...**Омельян Українцов (радник думи царської Росії, брав участь у підписанні та укладанні статтей)**.

Укладаючи новий договір із Росією, Мазепа в черговий раз отримав багато скарг та тисячне незадоволення населення Правобережної України про черговий перехід українських територій під російську владу. Багато українських істориків вважають нові статті кабальними по відношенню до України та її населення – несправедливий договір про фактичне підкорення і самопожертву звичайних українців заради великоросів. Більше того, як стверджують історики, в основі Коломацьких статей лежали попередні українсько-московські договори, затверджені генеральними козацькими радами при обранні гетьманів Д. Многогрішного та І. Самойловича. У 17 із 22 пунктів статей 1687 року повторювався текст Глухівських статей 1669 року. [джерело 2, ст. 382] Більше того, усі нові доповнення у вигляді 5 статей лише погіршили загальний стан українців під владою Російської імперії. Саме несправедливо укладені Коломацькі статті згодом привели Мазепу до розчарування і прийняття нового рішення про союз із Швецією на чолі із Карл XII.

Одним із цікавих факторів є те, що історично місто Коломак територіально знаходилось на теренах сучасної Харківської області, проте й дотепер точно визначити місце ухвалення статей не є можливим.

Отже, зважаючи на всі перепити при прийнятті Коломацьких статей, я можу із впевненістю сказати, що ці пункти були не тільки прийняті на не вигідних для гетьмана положеннях, вони ще й остаточно закріпили панівне становище царя у можливості розпорядження долею українців на власний розсуд.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. «Тисяча років української суспільно-політичної думки», книга у 9 томах, III том, книга друга, в-во «Дніпро», м. Київ – 2001 рік.
2. «Велика українська юридична енциклопедія», I том, в-во «Право», м. Харків – 2016 рік.
3. «Україна. Антологія пам'яток державотворення Х – ХХ ст.», III том – битва за козацьку державу (XVI – XVII), в-во Соломії Павличко «ОСНОВИ», м. Київ – 2008 рік.
4. Станіславський В. В., «Коломацька рада та українсько-російські статті: До 320 річчя від дня ухвалення Коломацьких статей...», 2007 рік.

*Каулько Євген Ігорович
студент 1 курсу 8 групи
ІПКОО НЮУ ім. Ярослав Мудрого*

МЕЛЕТІЙ СМОТРИЦЬКИЙ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

XVII ст. в історії українського народу відзначилося активізацією боротьби за національно-культурну самоідентичність, що передусім мала вираз у мовному та релігійному аспектах. Крім того, в цей період починається формування нової групи представників української національної еліти - інтелектуальної, на додачу до козацької старшини та родової знаті Речі Посполитої українського походження. Укладена 1596 року унія не призвела до негайного національного примирення через низку недоліків документу та соціальні протиріччя, викликані ним. Досить впливовою постаттю того часу був Мелетій Смотрицький, письменник, основоположник української філології, церковний діяч, діяльність якого стосувалася обох перелічених складових національної ідентичності українців. Таким чином, визначення ролі цієї особистості в нашій історії є доцільним.

Як вже було зазначено, суспільна активність діяча поділяється на два напрямки, тож її аналіз також слід розподілити на відповідні змістові блоки. В контексті релігійно-конфесійної діяльності, слід зазначити, що Мелетій Смотрицький відноситься до числа

видатних мислителів-полемістів першої чверті XVII ст. Будучи католиком, він 1610 року видає відому працю “Тренос” (у перекладі – плач), що виходить у місті Вільні Польською мовою. Найбільш важливими положеннями твору були висвітлення скрутного положення Східної церкви; критика традиційних католицьких канонів, зокрема щодо зверхності Папи Римського; сатиричне зображення представників духівництва, що приєдналися до унії, як от Іпатія Потія та Рогози; також в цьому джерелі здійснена систематизація власне православних церковних обрядів та викладене своєрідне бачення стосунків між західною та східною церквами.

Таке вільнодумство не могло залишитися непоміченим з боку польського короля, що виступав опорою католицизму в державі. Так, Сигізмунд III Ваза наказав спалити усі примірники книги та заарештувати друкарів, зокрема Леонтія Карповича.

Наступною важливою стадією церковного життя Смотрицького було висвячення на православного єпископа полоцького, вітебського та мстиславського князівств, що належали до Речі Посполитої. З цього моменту і до того ворожі до греко-католиків позиції діяча стали ще більш відвертими.

Це виявилось зокрема у його творчому доробку, що збагатився декількома антиуніатськими творами. Також, під час проповідей, єпископ підбурював міське населення до гонінь проти зрадників православної віри. Досить вірогідно, що розправа над полоцьким архієпископом Йосафатом Кунцевичем, пов'язана саме з такою діяльністю. Через такі звинувачення на початку 1624 року Смотрицький залишив Київ та вирушив у мандрівку на Схід. Побачивши занепад Східного християнства, у 1625 році Мелетій приєднався до унії.

Відомо, що в червні 1627 року він знаходився в Дермані, в якості архімандрита місцевого монастиря, що був розташований у володіннях князя Олександра Заславського, ополченого представника української еліти, що сповідував католицизм. 6 липня 1627 року в його домовіці під наглядом Йосифа Рутського, впливового греко-католицького митрополита прийняв католицизм, уклавши про це відповідний лист до Папи. За однією з версій такий крок був вимушеним для діяча та був здійснений під примусом.

Досить цікавою є роль Смотрицького в організації синоду в Києві, призначеного на 1628 рік з метою злиття православної церкви з греко-католицькою. Варто зазначити, станом на грудень 1627 року Йов Борецький і Петро Могила, що завдяки діяльності гетьмана Сагайдачного стали вагомими фігурами православ'я, мали намір погодитися з головуючими позиціями Папи Римського в християнському світі. Основні постулати, які Смотрицький пропагував того часу, були викладені в книзі «Апологія моєї подорожі на схід», виданої 1628 року у Львівській друкарні. Досить примітним є те, що остракізму був приданий і Теофіл Ортолог (псевдонім самого Смотрицького), що, на думку автора, «заразив землі руські лютеранством» у своєму «Треносі».

Споглядаючи настільки відверте підігрування інтересам Ватикану, досить логічним видається жалування 1631 титулу архієпископа. Цією подією можна звершити генезис його релігійно-конфесійного життєвого шляху та перейти до розгляду мовознавчої та письменницької діяльності Смотрицького.

У 1619 році діячем була видана славнозвісна “Грамматика словенская правильная синтагма”, що впродовж VII – VIII століть залишалася єдиним підручником української мови та використовувалася у Острозькій школі, Києво-Могилянській академії, у домах заможних шляхтичів українського походження як джерело філологічних знань.

Підводячи підсумок, треба вказати, що Мелетій Смотрицький справив значний вплив на вітчизняну історію як церковний діяч та основоположник української філології. Його активність як церковного діяча при цьому була не однорідною, її можна розподілити на періоди залежно від приналежності самого діяча до тієї чи іншої християнської конфесії.

Кирилова Валерія Сергіївна
студентка I курсу 9 групи
Інституту підготовки кадрів для
органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ПОШИРЕННЯ ХРИСТІЯНСТВА В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Християнство проникає на територію сучасної України ще в I ст. Центром його поширення була Таврика (Крим), яка тоді належала Риму. Перші єпархії на території Криму були створені в Херсонесі і Босфорі у IV столітті.

Відомо, що вже в другій половині IX столітті у Києві існувала християнська громада. Її появу пов'язують з Фотієвим хрещенням Русі у 860-х роках. Коли константинопольський патріарх призначив митрополитом київським – Фотія. У цьому ж році прийняв християнство князь Аскольд.

У 882 р. влада перешла до рук Олега. Почалася політика спрямована проти християнства. Проте церковна організація збереглася. У 944 р. князь Ігор укладає договір з Візантією, який свідчить, що на Русі межували язичництво і християнство. Після смерті Ігоря правління перейшло до рук його дружини Ольги, яка в 955 р. прийняла християнство. Ольга намагалася поширити християнство на Русі. Нею було споруджено храми у Києві, Пскові і Вітебську.

Новий етап християнізації Русі починається тоді, коли до влади приходять онук Ольги – Володимир. Хоча на початку свого правління він наказав створити новий язичницький пантеон, проте згодом, розуміючи, що стара релігія гальмує суспільний прогрес, князь звертається до пошуків монотеїзму. Влітку 988 р. Володимир був охрещений в церкві св. Якова в Херсонесі. Повернувшись до Києва, князь мав намір запровадити християнство як державну релігію. Хрещення Русі, за літописом, відбувалося 14 серпня 988 р. в Києві на р. Почайні, притоці Дніпра. Запрошені Володимиром візантійські священники почали хрестити інші міста й села Русі. Це був болісний процес. Народ чинив опір християнству, зокрема, відомі виступи в Новгороді та Ярославлі, проте всі вони були придушені. Остаточо християнство було закріплене у 988— 991 рр. Першими священниками у Київській Русі були греки і болгари. Згодом духовенство формувалося з місцевого населення. Пізніше була сформована централізована релігійна організація, яку очолював митрополит, призначений константинопольським патріархом. Київська митрополія вважалася частиною Константинопольського патріархату.

Найбільшого розквіту християнство у Київській Русі досягло за часів правління Ярослава Мудрого. У цей період з'являються перші монастирі, зокрема Печерська Лавра. Після смерті грецького митрополита князь Ярослав Мудрий у 1051 призначив митрополитом Київської Русі священника Іларіона. Прийняття християнства на Русі призвело до зміцнення державності, підвищення рівня освіченості, створення певної системи освіти, розповсюдженню писемності, створенню визначних пам'яток літератури. Із запровадженням

християнства почав розвиватись живопис, архітектура, іконопис, музичне мистецтво, зміцнювалися культурні зв'язки Русі з християнськими державами.

Після смерті Ярослава Мудрого Київська Русь починає розпадатися на князівства, що віддзеркалюється на релігійному тлі. Змагання між князівствами призвело до утворення нових єпархій, заснування монастирів, будівництва храмів. Проте, з іншого боку, прагнення окремих князівств до більшої незалежності сприяло поділу Київської митрополії.

У 1240 році внаслідок монгольської навали було захоплено Київ та інші руські землі, що остаточно поклало край славі державі. Це позначилось і на духовному житті: було зруйновано багато монастирів і храмів, церква мала пристосуватись до мусульманської державної еліти.

За часів політичної роздробленості була утворена одна з найпотужніших держав - Галицько-Волинське князівство. Сюди перемістився центр християнського життя. Хоча відносини між князівською владою і церквою не завжди склалися гармонійно, проте православна церква була шанованою, державною аж до занепаду в середині XIV ст.

Отже, християнство починає проникати на територію сучасної України в I ст. З 860 по 988 рр. були спроби поширити християнство на Русі, зокрема IX ст. вже існувала християнська громада, проте офіційно християнство стало державною релігією влітку 988 року завдяки Володимирі Великому. Розквіту досягло за часів Ярослава Мудрого. Прийняття цієї релігії справило великий вплив для розвитку освіти, живопису, архітектури та інших видів мистецтва. Завдяки християнству зміцнилися дипломатичні і культурні зв'язки з країнами Західної Європи та Візантією. Звісно, історія розвитку християнства на українських землях охоплює ще багато визначних подій, проте я намагався висвітлити саме зародження і поширення християнства на українських землях.

*Кіріченко Артур Анатолійович
студент I курсу ПІКОЮ НЮУ ім.
Ярослава Мудрого*

ПЕТРО МОГИЛА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

Святитель Петро Могила, митрополит Київський – один із найвідоміших православних ієрархів, культурних і громадських діячів України, велич якого справедливо позначена в історії терміном «могилянська доба». Він – видатний православний богослов, філософ, просвітник, меценат, гуманіст, реформатор, фундатор національно-культурного відродження Православної Церкви та України. 13/14 січня за новим стилем Православна Церква святкує пам'ять Київського митрополита Петра Могили. Одним з головніших досягнень святителя Петра було створення в Києві колегії, яка згодом стала відома як Києво-Могилянська Академія. Це був один з перших вищих навчальних закладів Східної Європи, що вплинув на розвиток освіти не лише в Україні, Росії, Білорусі та Литві, але й на Балканах.

У 1625 р. Могила був висвячений і вступив до Києво-Печерського монастиря. Вже 1627 р. за підтримки Київського воєводи Томаша Замойського Петро Могила був обраний архімандритом. У 1632 р. Могила обрали Київський митрополитом. Наступного року він отримав сакру від Константинопольського патріарха Кирила Лукариса та титул патріаршого екзарха. Того ж року сейм Речі Посполитої прийняв „Пункти заспокоєння народу руського”, які проголошували повернення православним втрачених прав та визнавали обрану 1620 р. ієрархію.

Відтоді налагодження стосунків Православної Київської митрополії з державою було пов'язане саме з новообраним митрополитом – він був цілком лояльним державі та мав

родинні зв'язки із найпотужнішими магнатсько-шляхетськими руськими і польськими родинами.

Відомості про освіту Петра Могили надзвичайно скупі та уривчасті. Припущення про котрийсь із західноєвропейських університетів чи єзуїтську колегію і досі залишаються непідтвердженими. На користь останнього варіанту свідчать детальні запозичення Київським митрополитом єзуїтського навчального плану, методики, способу адміністрування у Київській колегії, а також ідеї та концепції західної філософії та католицького богослов'я.

На той момент серед православних шкіл середнього рівня сягали лише братські школи, де акцент навчання робився на грецьку та церковнослов'янську. Стандарти викладання дуже сильно залежали від рівня окремих учителів. У порівнянні з латинськими конкурентами діапазон знань у братських школах був обмежений, викладання не було систематизовано, а викладацький склад не завжди відповідний. Тому хлопці, які починали навчання в братських школах, нерідко закінчували його в єзуїтських академіях. На час заснування Могилою школи у Києві вже діяла школа Богоявленського братства, заснованого 1615 р. Навчальний план був побудований за зразком школи Львівського братства, а сама школа залежала від львівських викладачів. Вона мала греко-слов'янський ухил, невелика увага приділялась польській мові, латина була виключена.

У 1631 р. Петро Могила проголосив, що він засновує школу при Печерському монастирі, усвідомлюючи „велику втрату для людських душ від невченості духовенства та ненавчання юнацтва”, щоби „напучувати юнаків у всякому благочесті, у добрих звичаях і вільних мистецтвах”. Він заявив, що нова школа була повністю санкціонована Константинопольським патріархом Кирилом Лукарисом та митрополитом Ісайєю Копинським і всіма єпископами, а також згідно з волею духовенства і світських, та всієї шляхти Київського воєводства. Проте відомо, що митрополит Ісайя і багато хто з ієрархів не були прихильниками педагогічних новацій Могили, а коли понад сто учнів цієї школи розпочали заняття у школі латинських і польських наук, то київські прихильники православної ортодоксії оскаржили викладачів в проунійних симпатіях, викликавши заворушення серед нижчих верств і козаків, які обіцяли „начинити шлунки дніпровських осетрів” викладачами школи.

За рік Петро Могила досяг компромісу зі школою Київського Богоявленського братства та об'єднав дві школи з умовою передбачених ним організації та програми навчання. На чолі адміністративної верхівки колегії стояв ректор (він викладав учням філософію, а у пізніших часах – богослов'я, був настоятелем Богоявленського братського монастиря). Ректорові підпорядковувався префект, який був інспектував студентів і викладав риторику. Як і в єзуїтських школах, шкільний персонал та адміністрація складалась з монахів-вихідців з різних соціальних страт. Тут майже всі викладачі були тим чи іншим чином пов'язані із Печерським монастирем. Для обидвох навчальних закладів була характерна плинність викладацького складу. Учителям допомагали здібніші вихованці – *auditores*, які пояснювали уроки своїм товаришам та наглядали за їх навчанням. Святитель Петро здійснював реформу освіти за європейськими зразками. В Європі латина була загально визнаною мовою науки, і без знання її людина не могла набути статусу вченого чи просто вважатися високоосвіченою. Знання латинської мови та викладання її в колегії було необхідним для здобуття європейської освіти і для забезпечення практичних потреб. Просвітитель рекомендував проповіді й повчання для народу друкувати українською мовою, наукові праці – українською, польською, грецькою та латинською, біблійні тексти – церковнослов'янською¹⁵. Меценат українського мистецтва,

письменник і публіцист, він залишив дев'ятнадцять творів церковно-теологічного, полемічного, просвітницького, філософського та моралізаторського характеру. Зокрема, йому належить систематизація і обґрунтування основ православної віри в праці «Православне сповідання віри Кафолічної і Апостольської Церкви Східної».

Кіріченко Ангеліна Анатоліївна
студентка I курсу ППКОЮ НЮУ ім.
Ярослава Мудрого

ІВАН ФЕДОРОВ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

Іван Федоров відомий як першодрукар, тому що саме він видрукував в 1564 році в Москві свою першу книгу — «Апостол». А у 1574 році уклав і надрукував перший східнослов'янський посібник — «Буквар» з граматиною. Друкарсько-виробнича діяльність Івана Федоровича мала великий вплив на подальший розвиток українського книгодрукування. Спадкоємцем традицій першодрукаря стала друкарня Львівського братства, що діяла протягом кількох століть. Іван Федорович має великі заслуги і перед українським книжковим мистецтвом – він створив нові накреслення шрифтових літер. Його орнаментальні книжкові знаки – це оригінальні декоративні твори, часто виконані в суто українському стилі, що не втратили мистецького значення й досі. Друковані шедеври Івана Федоровича свідчать про те, що він добре знав західноєвропейську книгу й способи її оздоблення, які в XVI ст. були доволі поширеними. Проте західні зразки відігравали тільки допоміжну роль. Основою творчості майстра було орнаментальне мистецтво України. Все мистецьке оформлення книг Федоровича, виданих в Україні, тісно пов'язане з місцевою народною творчістю. Орнаментика Івана Федоровича збереглася й до нашого часу та використовується в ужитковому мистецтві.

Традиції Івана Федорова в книжковій графіці та в художньому оформленні плідно продовжували його учні: син Іван, друкар Гринь Іванович із Заблудова, Сачко Сенькович Сідляр, Сенько Корунка та Мина, чернець Онуфріївського монастиря у Львові, де була перша друкарня Івана Федорова, в якій після Івана Федорова нові «ремесниці і люде ученые показалися», як пише в своєму листі 1586 року львівський єпископ Гедеон. У наш час у Львові діє Поліграфічна академія імені Івана Федорова, встановлено пам'ятник видатному українському та російському просвітителю. Заслуги Івана Федоровича перед українською культурою і мистецтвом велетенські. Своєю благородною діяльністю на ниві книгодрукування він здійснив життєвий і творчий подвиг, який завжди пам'ятатиме Україна та все цивілізоване суспільство.

Книгодрукування одне з 4-х великих відкриттів людства (поряд з компасом, порохом і папером), що дозволило нації отримати масовий доступ до освіти, який до цього мали лише одиниці. У середньовічній Європі це був якісний революційний прорив, аналогічний комп'ютеризації в кінці XX століття, коли ті, хто був першими, випереджали весь інший світ у доступі до знань, технологій і у підготовці кадрів, поки більшість дивувалася, навіщо потрібні нові і дуже "дорогі іграшки".

Городяни Львова самі зібрали кошти для друкування першої книги - львівського видання "Апостола" 1574 року, в післямові до якого сам Іван Федоров дуже жорстко розкритикував "московські звичаї", розповівши про численні гоніння на нього ("Не від государя, але від багатьох начальників і священноначальників, які на нас заздрості заради

багато ересі задумували"), і як його "... від землі, Вітчизни і роду нашого вигнали в краю досі невідомі".

У порівнянні з московським «Апостолом», львівська книга мала ряд нововведень, зокрема, вирізані додаткові сторінкові гравюри із зображенням євангеліста Луки, орнаментальним знаком герба Львова і друкованим знаком - гербом самого першодрукаря. У львівському "Апостолі" поміщені велика і детальна післямова "Повість ... откуда начася и како свершился типография сия". Львівського "Апостола" було виготовлено близько 1000 примірників, з яких до наших днів у різних книгосховищах світу збереглося тільки 85.

Після видання "Апостола" друкарню Федорова спалили, у зв'язку з чим він переїхав до Заблудова. Там Іван Федоров змінив своє московське прізвище на Федорович. Найменування Федоров - за іменем батька - свідчить про те, що він не належав до знатної родини. У Московії так називали людей "без статусу", тому що тільки знатним дозволялося вживати форми на - ич. У Білорусі та Україні таких обмежень не було, і друкар називав себе "Іваном Федоровичем", додаючи до цього пояснення "з Москви", або "москвитин".

У Львові Івана Федорова звали "друкар москвитин", що могло вказувати як на місце, звідки він прибув, так і на його національність.

Наведеного вище достатньо, щоб зробити висновок: Україна, більш ніж будь яка інша слов'янська держава, має моральне право на творчу спадщину Івана Федорова "українського", тобто основного періоду його життя і творчої діяльності, а його самого, незалежно від національності і громадянства, які ще потрібно встановити, вважати визначним діячем культурно-національного Відродження України II половини XVI століття.

*Клепач Анастасія Михайлівна
студентка 9 групи 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

СУДЕБНИК КНЯЗЯ КАЗИМИРА ЯГЕЛОВИЧА 29.02.1468 ТА ЙОГО ВПЛИВ

Актуальність обраної теми полягає у потребі детального спеціального вивчення пам'яток права суміжних країн, що впливали на розвиток української правової думки. В таких умовах слід звернути увагу на польський досвід державотворення і державного будівництва. Польща і Україна мають багато спільних рис розвитку історії та культури. Вони часто взаємодіяли між собою і тому період входження вітчизняних земель під владу Польщі відбилося на історії вітчизняних юридичних процесів. Довести висловлену позицію можна, якщо приділити увагу Судебнику Казимира Великого 1468 року та його впливу.

Проаналізуємо передумови появи ораного для дослідження документу. У середині п'ятнадцятого століття королівство Польське та Велике князівство Литовське перебували під владою одного правителя з династії Ягелонів – Казимира Великого. Казимир Великий здійснив ряд реформ у всіх сферах суспільного життя і одним із завдань, які постали перед ним, було встановлення певного балансу між різними суспільними станами в різних територіях Польщі та Литви. Для реалізації цієї мети його службовцями і був розроблений Судебник як основний нормативний акт у сфері цивільного і кримінального судочинства[1].

Слід звернути увагу на те, що оригінал Судебника до нашого часу не зберігся, він дійшов лише у вигляді декількох списків де нормативний матеріал було поділено на артикули. Однак, на момент прийняття Судебника такого поділу не існувало, що свідчить про низький рівень тогочасної юридичної техніки. За сферою дії цей своєрідний звід законів від початку

поширювався в Польщі, а в подальшому почав активно використовуватися в Великому князівстві Литовському, в тому числі на території сучасних України та Білорусі.

Як і більш частина тодішніх правових актів, цей документ одночасно був джерелом як матеріального так і процесуального права. Він встановлював компетенцію та юрисдикцію судів з кримінальних та цивільних справ. Судебник приділяв увагу українській та білоруській шляхті яка відповідно до його приписів була урівняна в правах та свободах із польськими та литовськими панами. Цей крок стане ще однією вагомою підвалиною для подальшого утворення Речі Посполитої.

З-поміж цивільних справ Судебник 1468 року приділяв особливу увагу земельним спорам. Його норми регулювали питання вирішення конфлікту між феодалами навколо проблем розподілу маєтностей та земельних ділянок. Шляхтичі отримували право у судовому порядку захищати свої права у разі протиправного нападу та загарбання свого нерухомого і рухомого майна боку сусідів.

Цікаво поглянути і на питання кримінальної юрисдикції. Зокрема, особлива увага у Судебнику приділена крадіжці, кримінальна відповідальність за вчинення якої наставала з семи років. Законодавець за ступенем тяжкості, який залежав від вартості викраденого, розподілив крадіжку на дрібну, середню та велику. При цьому, у тексті нормативного акту використовувалася правова конструкція співучасті у вчиненні злочину, яка на той час вже була відома. Судебник також виділяв такі злочини як розбій, грабунок та чаклунство[2].

Кримінальна відповідальність за вчинення того або іншого правопорушення знаходила свій вияв або у вигляді штрафу, або у формі смертної кари через повішання. Окремі злочини пов'язані із зазіханням на королівське майно були підслідні королю, а за загальним правилом слідство відповідно до права сліду здійснював потерпілий. Судебник урівняв усі стани у питання відповідальності за вчинення злочину – будь-яка людина, не залежно від власного походження несла кримінальну відповідальність за скоєне[3].

Говорячи про наслідки використання Судебника Казимира Великого, слід звернути увагу на питання правонаступності. Цей правовий акт, як результат розвитку правової системи Польщі активно використовувався на території Великого князівства Литовського і відповідно до подальшого розвитку державотворення у цьому державному утворенні. Вказану тезу можна аргументувати тим, що положення цього документу були враховані при укладенні Литовських Статутів, які на багато століть стануть правовою основою для регулювання суспільних відносин[4].

Таким чином, Судебник князя Казимира Ягеловича в цілому відповідав рівню розвитку тогочасного суспільства і його поява дозволила державі більш ефективно регулювати цивільні та кримінальні правовідносини. Кожен із суспільних станів, що існували на момент його прийняття в Польщі та Литві зміг отримати додаткові юридичні засоби захисту своїх прав та інтересів, хоча багато проблем залишалися невирішеними. Зокрема, цей нормативно-правовий акт не вирішував питання урівнення підданих у правах введення демократичних інститутів, але в умовах суспільства пізнього Середньовіччя постановка таких питань була б певною мірою завчасною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гурбик А.О. Судебник Казимира IV 1468 // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К.: Наукова думка, 2012. — Т. 9 : Прил — С. — С. 888. — ISBN 978-966-00-1290-5.

2. Ковальова С. Г. Судебник великого князя Казимира Ягайловича: Монографія. — Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. — 112 с. ISBN 978-966-336-169-7

3. Сеньків Ю. Судебник 1468 року, його структура, зміст та значення // Вісник Львівського університету. Серія юридична — 2008. Випуск 46

4. Судебник Казимира IV 1468 // Юридична енциклопедія : [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. — Т. 5 : П — С. — 736 с.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Клименко Анастасія Анатоліївна,
Студентка 1 курсу, 3 групи
міжнародно – правового факультету
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

КОРОНАЦІЯ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО ЯК ІНСТИТУТ ІНКОРПОРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

Коронація одного з найславніших князів Галицько – Волинської держави Данила Галицького стала предметом сучасного обговорення. Безперечно, багато хто з вчених вважає коронацію інтеграцією до європейської спільноти. Наразі через багато століть продовжують точитися дискусії з приводу чи добровільно князь Данило Галицький прийняв корону. Вважається, що коронація стала одним з поштовхів після християнства до приєднання із Західною Європою, тому вона має таке актуальне значення і сьогодні.

Існує думка, що коронація Данила Галицького була примушеною дією, а не добровільною. Папа Римський вирішив інтегрувати частину українських земель до католицького світу. Однак для Данила коронація особисто не було головним надбанням, вона була більш важливою для Риму. Ставлення Данила до коронації можна побачити з Галицько – Волинського літопису : « Рать татарська не перестає. Зле вони живуть з нами. Так як я можу прийняти вінець без підмоги твоєї?».

За багатьма джерелами та висловами видатних істориків основною причиною коронації була загроза українським землям з боку Золотої Орди. Данило Галицький намагався в особі Папи Римського знайти свого союзника, створити коаліцію проти Золотої Орди. Насамперед князь шукав союзників серед інших держав. Однією з таких держав була Угорщина, проте допомоги Данило від неї не отримав.

Іншою версією коронації Данила є європейська орієнтація українських земель, в тому числі Галицько – Волинського князівства. Деякі історики вважають, українські землі колись були королівством. І Данило Галицький не єдиний король, було чимало предків, які отримали корону від Папи Римського. У деяких літописах є натяки на те, що коронований Стефан Угорський разом з послами прибув до Києва з метою коронувати Володимира, свояки німецького імператора Оттона. Таким чином, Володимир, отримавши корону від Папи, вважався королем, а його держава автоматично величалась королівством. Виходить, попередники теж повинні бути королями. Вчені вважають цю версію не досить досконалою, проте вона має право на існування.

Багато дослідників задаються питанням, що саме сприяло визнанню Папою Української держави як королівства та чому вона так привернула до себе увагу. Такою визначною подією є розгром Данилом Галицьким Добжинського ордена хрестоносців у 1238

році. Ця подія стала широко відомою в Західній Європі, і більшість держав зрозуміли, що з явилася сила, з якою треба рахуватися. Після цієї події Папа Римський почав титулувати Данила «королем».

Коронація Данила Галицького була більш важлива все ж таки для Папи, бо багато років він намагався створити коаліцію проти Золотої Орди, у яку повинні були увійти Польща, Чехія, Сербія, Моравія та інші держави. Однак для Папи Галицько – Волинське князівство було саме тією рушійною силою, яка спроможна була утримати натиск татар. Втім Данило прийняв цю акцію, бо виникли політичні обставини, які вимагали дії з боку князя. Це були і війни з католицькими монархами за австрійську спадщину, і війна з Литвою. Отже, Данило все ж таки наважився на цей крок: коронуватися.

Таким чином, коронація дійсно відіграла важливу роль для Данила та українських земель. Перш за все, Данило став на рівні з іншими королями Західної Європи. А також коронація мала і зовнішньополітичну силу. Це стосується укладання міжнародних договорів, які мали вагоме значення для розвитку українських земель.

Науковий керівник Середа Ольга Вадимівна : доктор історичних наук

*Коваленко Валерія Василівна
Студентка 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

РОЗПОДІЛ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ ПИЛИПА ОРЛИКА (1710) ТА ЇЇ ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

Після смерті видатного гетьмана Івана Мазепи його наступником, главою Війська Запорозького Правобережної України мав стати його найближчий соратник Пилип Орлик, проте бути по-справжньому гетьманом йому так і не судилося. Пилип Орлик відомий як «гетьман у вигнанні», однак свою відомість він також здобув як автор «Пактів й конституцій законів та вольностей Війська Запорозького між ясновельможним паном Пилипом Орликом, новообраним Гетьманом Війська Запорозького, та між старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким, прийняті публічною ухвалою обох сторін і підтверджені на вільних виборах встановленою присягою названим ясновельможним гетьманом, року Божого 1710, квітня 6, при Бендерах», більш знаних у народі як Конституція Пилипа Орлика або інколи її називають Бендерською Конституцією. По суті дана конституція була прийнята як договір між козацтвом і гетьманом під час обрання Пилипа Орлика гетьманом на раді старшин.

Конституція Пилипа Орлика вважається однією з перших європейських конституцій. Однак вона так і не набрала чинності, оскільки була написана саме в умовах вигнання. Велике юридичне значення цей документ має зважаючи на те, що він вперше закріпив ідею поділу влади в Україні.

Так, відповідно до Конституції, законодавчою владою наділяється Генеральна Рада, яка по суті виконувала роль парламенту. Встановлювалися три Генеральні Ради, які неодмінно повинні були кожного року збиратися у Гетьманській Резиденції. На цих радах зобов'язаними були бути присутніми не тільки Генеральні Радники від кожного полку, а також і послы від Низового Війська Запорозького. Однак у разі крайньої необхідності поза зборами Рад гетьман мав часткову свободу влади і впливу, щоб вирішувати справи за порадами Генеральної Старшини. Дана Старшина, що постійно перебувала при гетьмані повинна була йому повідомляти про всі ті публічні справи, які перебували у її віданні.

Найвищою виконавчою владою володів гетьман, який обирався довічно. Проте, зважаючи на те, що деякі колишні гетьмани діяли на власний розсуд, порушуючи принципи рівності, за конституцією головна роль належала Генеральній старшині. Без попередньої згоди Старшини гетьман не мав права діяти на власний розсуд. Якщо ж у своїй діяльності гетьман почне відхилятися від законів, перешкоджатиме вольностям, тощо, то Старшина, а також Радники і Полковники мають право висловити докір гетьманові. Його Ясновельможність у свою чергу не повинен ображатися або вдаватися до помсти, а навпаки повинен виправити порушення. Якщо ж хтось завдасть шкоди Гетьманській честі, то гетьман не мав права карати за власною ініціативою, будь-яке правопорушення має бути розглянуте Генеральним Судом. Спираючись на це, можна сказати, що Конституція Орлика мала певну систему стримувань і противаг, що не дозволяла повністю узурпувати владу.

Цілком очевидним є те, що в Конституції були закладені основи принципу розподілу влади на виконавчу, законодавчу, а також судову гілки, також була введена виборність посад. Такі особливості даного документу передбачали можливий демократичний розвиток країни у майбутньому.

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що хоча й Конституція Пилипа Орлика не набрала чинності, проте вона має історичне значення для України та нашого народу. Особливостями цього документу є наявність високої юридичної техніки, важливим є також те, що він вперше закріплював поділ влади, й те, що Конституція була написана раніше за Конституцію США та Франції. Звісно важливим є відображення тогочасної національної ідеї, а саме закріплення ідеї конституційно-правового характеру – проголошення України незалежною. Також особливістю даної Конституції є незвична форма викладу – договір між гетьманом та народом.

Конституція Пилипа Орлика – це не тільки певна історична пам'ятка, це світова пам'ятка філософсько-правової думки, яка визначала не тільки національну ідею всього українського населення, а й мала на меті зародження істинно демократичної держави у майбутньому.

*Козлова Крістіна Валеріївна,
1 курс, 5 група
ІІКООУ України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ ПИЛИПА ОРЛИКА

5 квітня 1710 року на козацькій раді у Бендерах одногосло було обрано гетьманом високоповажного Пилипа Орлика. В той же день між новообраним гетьманом та козацькою старшиною було укладено договір «Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького...», який регулював не тільки відносини між ними, а й внутрішній устрій держави. Документ містить преамбулу та 16 статей.

В Конституції Пилипа Орлика форма правління не є чітко визначеною. Одні дослідники наполягають на монархії, інші – на республіці. А полтавські історики І. І. Діптан і П. А. Кравченко вважають, що документ закріпив модель «Козацької парламентської республіки».

Принцип поділу владу також не був конкретно сформований у документі. У сьомій статті Конституції чітко відмежовується тільки судова влада, яку здійснює Генеральний Суд, втім багато дослідників стверджують, що законодавча влада належала Генеральній Раді, яка здійснювала роль парламенту, а виконавча — Гетьману.

Парламент складався з представників від Запорозької Січі, сотників, полкових старшин, генеральних радників, цивільних полковників та генеральних старшин.

До повноважень Генеральної Ради належить право надавати поради Гетьманові, який нічого не мав здійснювати самостійно, але за яким залишалося право остаточного рішення, себто діє система стримувань і противаг. Саме гетьман мав скликати Генеральну Раду та виносити питання на розгляд, тобто в дійсності Рада скоріш виконувала роль дорадчого органу.

Влада Гетьмана була довічною. Він фактично був главою держави, яка наділялася виконавчою та законодавчою владою. Також Гетьман виконував функції Верховного Головнокомандувача. Сама глава держави здійснювала представництво України на міжнародній арені. Слід зазначити, що на Гетьмана був покладений обов'язок оберігання віри та недопущення розповсюдженнь чужих релігій. Він же виступав і гарантом встановлення верховенства права, закріплення громадських вольностей. Проте влада Гетьмана була обмеженою в економічних питаннях.

Втілити в життя положення Конституції не вдалося через панування на українських землях Російської імперії. Проте існує думка, що документ міг діяти протягом чотирьох років на території Правобережної України. У будь-якому разі зміст Конституції 1710 року свідчить про високий рівень політико-правової культури її творців.

Отже, Конституція Пилипа Орлика змальовувала модель існування незалежної держави, у якій гармонічно поєднувалися повноваження й інтереси глави держави — гетьмана, провідної суспільної верстви — старшини та військової сили — козацтва. Весь документ просякнутий демократичними засадами побудови влади, заснованими на природному праві.

*Коливанова Лоліта Ігорівна
Студентка 1 курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
Для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

УТВОРЕННЯ СКІФСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

У районах Північного Причорномор'я ,на території сучасної Південної і Північної - Східної України та в Криму були скіфські племена .Це були перша Скіфська держава. А столицею скіфської держави було місто Неаполь.(7-3 ст. до н.е)Територію яку займали ці скіфські племена була доволі значною и тяглась від Дунаю до Дону й Приазов'ю.

Із -за взаємодії кіммерійських та іранських кочових племен відбулось так зване формування племені скіфів.

Вже до 7 ст. н.е. у скіфів склався дуже сильний й потужний племінний союз. Геродот це грецький історик ,який виділяв скіфів царських,котрі були головним племенем серед скіфів – кочівників ,скіфів-землеробів та скіфів-орачів.

Саме, царські скіфи жили на лівому березі Дніпра. На правому березі мешкали скіфи-кочівники,а поряд з ними скіфи-землероби .На Півночі в межах степу ,сусідами царських скіфів були скіфи – орачі. Геродот вважав всіх скіфів одним народом,але все ж таки спосіб бугтя, життя, спосіб господарювання в них відрізнявся.

Але в скіфським племінним союзі жили не тільки самі скіфи,а й інші різні племена,які відрізнялись від самих скіфів самим походженням. Називали їх «Скуфією» або ж «Великою Скіф ю»

Главою Скіфської держави без сумніву був – цар . Його влада передавалась у спадщину. Мав дуже широкі повноваження й виконував судову функцію.

Звичай був основним джерелом скіфів, а також ще народні збори та постанови царів.

Скіфи займалися скотарством й вели кочовий спосіб життя, завжди шукали корм для овець, коней та рогатої великої худоби . Скіфські племена перебували на стадії розкладу первіснообщинного ладу, зберегали патріархальні звичаї. Для них була характерна військова демократія. Вони були дуже войовничими племенами , а також вміло билися у кінному строю.

Головні питання, які повинно було розглянути і вирішити , відбувались на народних зборах воїнів.

У руках старіших племен їх родин зосереджувалася приватна власність, а у решта населення це були лише вільні общинники, які сплачували данину й виконували різні потреби.

Характерною суспільною одиницею була родова община, яка складалася з декількох патріархальних сімей.

Щодо різних варіантів виробництва , в скіфській державі набуло розквіту виробництво шкіри, ткацтва. Досить швидко розвивалась торгівля.

Скіфи доставляли хліб, сіль, худобу та хутро, й навіть рабів та інші товари, а одержували ювелірні прикраси , вино та інше. Із – за цього між скіфами й греками встановились дуже гарні , міцні торгові зв'язки .

Та Скіфська держава з центром у Криму була більше міцною. В ній були великі зерносховища , багаті гробниці та міцні мурами.

Щодо господарського життя, то в Скіфії воно було до волі досить розвинуте.

Перше місце в економіці займале орне скотарство та землеробство, вони вирощували багато різних культур рослин. А натомість скіфи-орачі вони сіяли семена хлібу й вирощували його, не тільки для себе, тобто для власних потреб, а ще й на продаж.

Скіфи-кочовники володіли великими стадами худобу і табун коней.

Але, наприкінці 2 ст. – на початку 3 ст. н.е. Скіфія перестала існувати. Причиною стало міграція сарматів із Дону на Захід.

Отже, ця Скіфське об'єднання було першим на території України й вплинула на пращурів слов'ян. Шлюбно-сімейне право було запроваджено на принципах патріархату. Скіфські племена та самі скіфи були працьовитими й ніколи не сиділи на одному місці.

*Колодєєва Вероніка Михайлівна,
студентка 1 курсу 13 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

РЕФОРМИ КНЯГИНИ ОЛЬГИ

Після смерті князя Ігоря від рук древлян у 945 році, залишилася його дружина Ольга та син Святослав. Та зважаючи на вік спадкоємця, княжий престол посіла вдова Ігоря – Ольга.

Одним із перших заходів Ольги була помста древлянам за смерть чоловіка. У літописі описується чотири жорстокі помсти княгині , у наслідок яких було винищено древлянську знать, а самого князя Мала було взято в полон разом з дочкою. Війська також беруть в облогу столицю Іскоростень , яку згодом було спалено через хитрий задум Ольги. Так, княгиня у виді відкупу зажадала від кожного будинку по три горобці та голуби, після чого наказала

прикріпили до кожної птахи палаючі жердинки і відпустити їх. Ті полетівши в гнізда, підпалили стріхи і все місто запалало.

Ольга розуміла, що для мінімізації ризику наступних повстань необхідно було реформувати стару податкову систему. До початку реформи практикувався збір данини шляхом полюддя, яке збиралося кожної осені самим князем чи його намісниками. Потрібно зазначити, що тоді ще не було встановлено чітких розмірів данини, що часто призводило до зловживань, а також сам маршрут, яким їздили збирачі податків інколи змінювався, що призводило до того, що деякі місця залишалися поза оподаткуванням, а з інших навпаки збирали данину навіть двічі на рік. У своїй реформі княгиня намагалася вирішити основні недоліки такої системи оподаткування. Так, Ольга вперше встановлює чіткі розміри данини шляхом уведення уроків, уставів та оброків, а також, установлюючи новий порядок їх стягнення, перекладаючи цей обов'язок на спеціальних чиновників.

Податкова реформа не могла бути повністю реалізована без модернізації територіально-адміністративного устрою Русі. Тому Ольга ділить державу на округи, так звані погости, жителі, яких повинні були сплачувати спеціально встановлений для кожного «дима» (хати) урок. Для цього було проведено перепис населення погосту, їхнього майна, землі та худоби. На думку І. Кузич-Березовського такий список податників можна вважати першими свого роду списком населення Русі.

Погости також слугували центрами торгівлі і обміну, а отже потребували захисту. Тому Ольга у кожному погості наказала збудувати невеликі гарно укріплені кріпості фортеці, обгороджені частоколом, які у разі необхідності могли дати відсіч невдоволеному населенню і зберегти зібрану данину. Княгиня також до кожної землі представила спеціального княжого адміністратора – тіуна, який окрім, збору податків, дбав про порядок в окрузі, а також звітував перед центральним урядом у Києві про найважливіші події та зміни. Таким чином було зменшено ризик спалаху несподіваних повстань. Погости у Київській Русі були широко поширені аж до XV століття.

Найбільш вагомий внесок у підняття авторитету Русі та налагодження відносин з Візантією та країнами Західної Європи Ольга зробила, прийнявши християнство. Досі існує багато гіпотез про час та місце церемонії хрестин. Найбільш популярною є легенда про хрещення княгині у Константинополі у 946 році, де її хрещеним батьком став сам імператор Констянтин VII Багрянородний, який мав намір одружитися на прекрасній правительці. Та після церемонії весілля стало неможливим, оскільки чи могла дочка вийти заміж за батька? Після повернення до Києва вона намагається поширити християнство: за її наказом зносять капища язичників та розпочинають будівництво дерев'яної церкви. Шукаючи підтримки у своїй політиці, Ольга звертається до імператора Оттона I, просячи прислати духовенство для початку християнської місії на теренах Русі. У відповідь на прохання княгині єпископ Альберт прибуває на руські землі, але в час коли престол вже обіймав Святослав, що не розділяв поглядів матері щодо християнства. На мою думку, хоча княгині так і не вдалося впровадити християнство як державну релігію, її хрестини значно підвищили авторитет Київської Русі у очах християнських країн Західної Європи та, звичайно, Візантії.

Отже, коли Ольга прийшла до влади, країну охоплювала смута. Така раптова і жорстока смерть князя від рук одного з племен зародила сумніви щодо могутності княжої влади. Саме своїми реформами княгиня укріпила центральну владу Києва, упорядкувала систему оподаткування, створила адміністративний поділ держави, що підпорядкувало племені князівства і заспокоїло схвильоване населення. Пізніше її внутрішня політика була оспівана

народом у піснях і сказаннях, а саму Ольгу, за принесення християнства на землі Русі було піднесено у сан святих.

Костін Микита Ігорович
студент 5 групи 1 курсу
ШКОЮ України НЮУ ім.
Ярослава Мудрого

ПАВЛО ПОЛУБОТОК У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІЇ: ЖЕРТВА ПОЛІТИЧНИХ ІНТРИГ ЧИ ЗАРУЧНИК ВЛАСНИХ ПРИНЦИПІВ

Полуботок Павло Леонтійович – український військовий та політичний діяч. Полковник чернігівський, наказний гетьман Війська Запорозького Лівобережної України у 1722-1724 роках. 1723 за наказом Петра I ув'язнений до Петропавловської фортеці, де наступного року помер.

Під **бюрократичними інтригами** мається на увазі протистояння Полуботка проти Малоросійської колегії і Петра I.

Актуальність даного питання пов'язана з певною контраверсійністю постаті Полуботка у вітчизняній історії, що породила численні легенди навколо його імені. Чого варті легенди про золото Полуботка, про його передсмертну промову російському імператору Петру I, звинувачення його Мазепою у державній зраді під час справи Соломона тощо.

В 1708 році після переходу Мазепи на бік Карла XII Полуботок був одним з кандидатів на посаду гетьмана, але програв Скоропадському через особисту недовіру царя Петра I до Полуботка.

Взагалі, після Мазепи фігура гетьмана стає дуже несамостійною. Навіть факт «виборів» багато в чому перетворюється на фарс, а питання про особливості управління Україною тепер залежить не від козацтва і старшини, а від політичних розладів у Санкт-Петербурзі.

Як відзначав Дорошенко, цей період, водночас, характеризується тим, що козацька старшина із завзяттям кинулася накопичувати правдою і неправдою у своїх руках земельні угіддя, не гребуючи і незаконними засобами, та забезпечувати себе робочими руками.

Процес відокремлення старшини від рядового козацтва і перетворення на нове панство розпочався ще за часів Руїни, а тепер набув яскраво виражений. Не був виключенням і Полуботок. Ще у 1698 році він продав прибутки, що припадали на військові частки з млинів. Гетьман «не помітив» продажу державної власності, на яку Полуботок мав лише право користування, бо покупцем виявився управитель його замку. Натомість він істотно примножує батьківські землеволодіння – закріпленню земель у власності Полуботка в результаті купівлі присвячений, наприклад, мазепинський універсал 1703 року.

Найбільшого успіху Полуботок зазнає в 1708 році. За два місяці наприкінці року йому царськими грамотами та розпорядженнями знову обраного гетьмана було надано величезні земельні угіддя, що до цього переважно належали Орлику, Мазепі та його родичам. Чимало істориків розцінюють ці розпорядження як щедрю плату за лояльність від Скоропадського та Петра I.

На отриманих землях Полуботок починає нарощувати капітал, створюючи джерела доходів. На доходи з власних земель він починає купувати землі маєтки в інших полках. Чернігівський полковник швидко перетворився на одного з найзаможніших людей у Гетьманській і Слобідській України – у його маєтках проживали до 3200 залежних селян.

По смерті Скоропадського, Павло Полуботок був призначений наказним гетьманом до обрання нового. Проте Петро I дозволу на вибори не давав, а наказному гетьману довелося з

самого початку вступити у протистояння із знов призначеним імперським органом – Малоросійською колегією, утвореною царатом в останні місяці правління Скоропадського.

Формальним приводом для створення Колегії стало піклування царського уряду про становище «малоросійського народу», що страждає від зловживань старшини і безладдя у фінансовій та судовій системах Гетьманщини. Насправді ж утворення Колегії було кроком централізаторської політики Петра I. Гетьманщина була відносно самостійним суб'єктом через особисті стосунки Мазепи і царя, які вважались близькими друзями, але після 1708 року ситуація стала різко протилежною.

За таких умов зусилля Полуботка, що спираючись на свою Військову канцелярію, намагався протистояти діяльності Малоросійської колегії Вельямінова, були приречені з самого початку. Вочевидь лише тривала відсутність імператора відтягувала розв'язку.

Намагаючись перехопити ініціативу, наказний гетьман навіть провів реорганізацію судової системи (увів інститут асесорів Генерального суду, формалізував судовий процес тощо) та прагнув всіляко пригасити соціальне незадоволення старшиною.

Слід віддати йому належне: спираючись на підтримку російських високопосадовців, насамперед – Меншикова, йому вдалося навіть досягти тимчасових успіхів у боротьбі з Колегією за повноваження, свідченням чого став відповідний Указ Сенату в листопаді 1722 року. Проте з поверненням Петра I Вельямінов отримав потужну підтримку. Полуботка та його найближчих соратників викликали до Санкт-Петербургу.

Досі ведуться дискусії стосовно конкретного приводу до їх арешту російським урядом у листопаді 1723 р., проте він цілком вписувався у загальну логіку подій, підсилену жорстким характером Петра.

Характерно, що вже після арешту почали шукати додаткові звинувачення проти Полуботка. Проте і звинувачення у зловживаннях, що висувалися під час його допитів, і місії спецпризначенців, що описали майно наказного гетьмана та шукали додатковий компромат, пошуки підстав для звинувачення у державній зраді виявились невдалими. Переважна більшість дослідників вважає, що більшість звинувачень проти Полуботка були не доведеними. Показово, що всі інші заарештовані у «справі Полуботка», включаючи Апостола, були невдовзі по смерті Петра I звільнені.

Таким чином, Павло Полуботок став, насамперед, жертвою централізаторської політики Російської імперії та особистих визисків Петра I проти українців. При цьому царату вдалося скористатися тогочасним глибоким соціально-економічним розколом українського суспільства, до якого його призвела відповідна лінія поведінки старшини. До схожих висновків приходять не лише класики – Костомаров та Грушевський, а й сучасні історики – Горобець та Коваленко.

*Краснова Єлизавета Едуардівна
Студентка 1 курсу 8 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

СТЕФАН І ЛАВРЕНТІЙ ЗИЗАНІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

У другій половині XVI та на початку XVII століття в Україні відбувався бурхливий розвиток філософських, а саме філософсько-правових ідей. Даний розвиток проходив у тісному зв'язку із соціально-політичною та релігійною боротьбою, яка розгорнулася після прийняття Брестської унії 1596 року.

В даний період в Україні виникають і набувають великого суспільного та культурного значення братства, що являли собою певні організації православного населення [5].

Братства захищали економічні, ідеологічні та юридичні інтереси православних, їхню віру, мову, культуру та всі традиції духовного життя. Зазначені часи дані гасла були ідеологічною формою, в якій відображався не тільки релігійний, але і соціальний та політичний протест, який був антифеодальний за своїм змістом.

Відомими вчителями братських шкіл в Україні та Білорусії були Лаврентій та Стефан Зизанії, Мелетій Смотрицький, Спиридон Соболев, Леонтій Карпович. Вчителі братських шкіл створювали перші підручники та учбові посібники. Найбільш освічені вчителі працювали в Львівських головних соборних школах.

Діяльність Львівської братської школи пов'язана з іменами багатьох мислителів. Так, велику роль у розвитку школи відіграв Стефан Зизаній, який був одним із засновників Львівської братської школи, її ректор, письменником, гуманістом, просвітником, полемістом.

Погляди Стефана Зизанія були радикальними та демократичними. Його твір «Катехізіс» був знищений, а Стефана Зизанія у 1599 році відлучили від Церкви [5].

Стефан Зизаній у своїх роботах притримувався основних принципів демократії, підтримував рівність людей, відокремлення церкви від держави та свободу совісті. Великий проміжок часу присвятив боротьбі за незалежність України, за релігійну самостійність.

Слід зазначити, що реформаційні тенденції, які були притаманні для початку XVII століття були розвинуті у творчості Лаврентія Зизанія, молодшого брата Стефана Зизанія [1, с. 296].

Лаврентій Іванович Зизаній-Густановський був яскравою особистістю, а саме був письменником, перекладачем, церковним діячем, філософом, відомим гуманістом України, Білорусії, Литви [2].

Найповніше філософські погляди Лаврентія Зизанія відображено у його праці «Великий катехізіс». Він мав подвійне значення: по-перше, «Великий катехізіс» був знаряддям полеміки проти католиків та протестантів, по-друге, повинен був слугувати як посібник у процесі вивчення основ православного віровчення для братських шкіл [2, с. 357].

Під час обговорення православними та світськими особами Зизанію було винесено звинувачення в єресі. Після цього Л. Зизаній відмовився від авторства, а його «Великий катехізіс» вийшов лише у 1783 році [1, с. 296].

Написаний у формі запитань і відповідей «Великий катехізіс» Л. Зизанія охопив багато аспектів філософської думки. Автор обстоював ідею «самовладдя людини», згідно з якою людина є творцем своєї долі. Особа повинна активно гурдитися на благо суспільства ілюбоким переконанням, що це принесе користь людям, а не ві страху та бездіяльності у потойбічному світі [3].

Отже, у поглядах Лаврентія Зизанія можна простежити низку філософсько-правових принципів, таких як звернення до людини, визнання її найвищою цінністю, формування свідомості людини, зокрема розуміння необхідності суспільно корисної праці, усвідомлення значущості діяльності кожного індивіда на користь суспільства, рівність всіх людей перед Богом. Творчість мислителя просякнута ідеями гуманізму, демократизму та патріотизму.

Стефан та Лаврентій Зизанії відзначилися в боротьбі проти католицьких уній. На противагу унії було створено братський рух. Діяльність братського руху спричинила великий вплив на життя українського народу. Школи, видавнича діяльність та духовний вплив братського руху залишили слід в історії не лише християнства на території західної України,

але й у філософсько-правовій доктрині. Полемічна течія дала поштовх для нового, ренесансного піднесення у розвитку філософсько-правових ідей та уявлень про державу і право.

*Кузьміна Анастасія Олександрівна
Студентка 1 курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ЗА «ПРАВАМИ ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД» 1743 РОКУ

Видатна пам'ятка кодифікації законодавства гетьманської України «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року складається з 30-и розділів. Ці розділи поділено на 532 артикули і 1607 пунктів, які містять державні, адміністративні, земельні, кримінальні, цивільні та процесуальні норми. Також у цьому документі процесуальне право поділяється на дві частини: судовий устрій та судовий процес.

Кодекс мав декілька основних моментів, за якими суддя не мав права як розпочати провадження без подання позову чолобитником, так і примушувати будь-кого до таких дій. Але були винятки, коли суд міг сам, за своєю власною ініціативою, у публічних інтересах розшукувати злочинця і вдаватися до розслідування. До них належать:

- Напади на будинки у містах і селах;
- Напади на церкви і монастирі;
- Згвалтування дівчат і жінок, а також подружня зрада;
- Розбої;
- Крадіжки;
- Виготовлення підроблених грошей;
- Підпали;
- Чаклунство;
- Погрози заподіяння шкоди здоров'ю та інше.

Судовий процес мав кілька визначених засадах, такі як законність, гласність судового розгляду, забезпечення позивачу та відповідачу права на захист, безпосередність дослідження доказів, усність процесу, вільна оцінка доказів. Розпочнемо з законності, яка впливала із формули: «Дозволено тільки те, що передбачено законом». Далі іде гласності. Вона полягала у тому, що засідання у судах відбувались відкрито. А також вироки у всіх випадках проголошувались публічно. Взагалі важливою засадою є забезпечення права на захист. Тут учасники процесу мали право особисто захищатися від обвинувачення та відстоювати свої законні інтереси, а саме:

- 1) давати показання;
- 2) подавати докази;
- 3) заявляти клопотання та інше.

Ще їм надавалась можливість скористатись допомогою захисника – повіреного та присяжного повіреного. Були навіть такі випадки, коли їх участь визнавалась обов'язковою.

Повіреним міг бути не кожен, були такі, кому заборонялось обіймати посаду повіреного. Це ті, хто, по-перше, за місцем роботи – судьям, писарям, канцеляристам та іншим урядовцям і, по-друге, представникам духовенства, божевільним, калікам, малолітнім, жінкам

та невільникам. Також були особливі причини, за якими не дозволялося відмовлятися від адвокатських функцій.

Судді завжди приймали свої рішення на основі допитів позивача, свідків та оцінки доказів. При цьому присутність цих суб'єктів була обов'язковою. Якщо свідок перебував на далекій відстані або його було неможливо викликати – приймалися письмові пояснення, де він мав відповісти на запропоновані питання. Оцінювання доказів також робилося суддями за їхнім внутрішнім переконанням. Але при цьому вони беззаперечно повинні були керуватись законом.

Саме судочинство велося усно. Спілкування суддів і учасників розгляду, оголошення необхідних документів та попередження про апелювання відбувалось усно.

Взагалі, цей збірник був кодексом феодального права, де козацька старшина домоглась закріплення у ньому певних дворянських привілеїв, а також цивільних і кримінально-правових норм, які посилювали захист основ феодального ладу. Попри те, у збірнику обґрунтовувалось право Лівобережної України на самоврядування, що суперечило політиці російського абсолютизму, а тому було відправлено на доопрацювання, ревізію і перегляд. Відтак, "Права" юридично не отримали офіційного затвердження, але закріплені у ньому норми реально діяли – ними керувались судові і адміністративні органи і посадові особи на практиці.

*Лещенко Софія Дмитрівна
студентка 1 курсу 13 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ ШЛЯХТИ ПІД ЧАС ГЕТЬМАНЩИНИ

Досить важливою подією в історії України була війна XVII ст., де шляхта займала не останнє місце. Достатня кількість вчених роблять помилку, не звернувши увагу на таку соціальну категорію як українська шляхта, ставлячи під сумнів навіть її існування, як поняття.

Під час Гетьманщини, шляхта набуває досить привілейований стан. Саме у цей період шляхетський соціальний клас одержав усю ту владу, якої домагається: він заволодів тепер усіма землями в краю і права його на землі не знаходили тепер жодного протесту. Крім того, минаючи зовсім невелику кількість реєстрових козаків, усіх останніх віддано в кріпаки. Підтвердженням цього були Глухівські статті (1669 року), що зазначали в собі права шляхти на земельні пожалування. Отримала вона ці права завдяки Б.Хмельницькому. З часом, українська шляхта домагається визнання за собою прав російського дворянства, що також відіграє досить значущу роль в історії.

Ще після Люблінської унії, коли відкрилися нові торговельні шляхи, шляхта стала випрошувати собі у короля права на великі обшири степової землі. Але землі були не пусті, з чого і виник конфлікт між козаками та шляхтою, через економічні причини.

Якщо, посилатися на В. Антоновича, то можна зазначити, що статус української шляхти під час Гетьманщини поділявся на 3 стани (класи). Це були магнатський, середній клас та така категорія шляхтичів, які намагалися прив'язати шляхетство до своєї національності. Зрозуміло, що саме третя категорія української шляхти виглядала найбільш жалюгідно, адже їх з об'єктивних причин цуралися.

Перша категорія магнатської шляхти почувала себе найбільш високо, порівнюючи себе зі звичайною шляхтою. Вони мали у своєму володінні великі маєтки, зарахунок чого і виділялися з-поміж інших категорій шляхти.

Що стосується середньої шляхти, то вони перші відчували, що можливості поєднати українську і польську національність — немає. В цей час вона максимально намагається злитися із польською шляхтою і не виділятися. Тим самим приймаючи деякі заходи: вводить у своє оточення, сім'ї та взагалі життя польську мову, традиції, вірування, звичаї, намагаються приписати собі польське походження. Наміром цього слугувало те, що вони намагалися закрити своє українське походження.

Були й шляхтичі, які висували свої невдоволення в адресу інших категорій шляхти, адже не погоджувалися з низкою таких привілеїв. Вони, у свою чергу, лишилися при вірі свого народу і відмовилися від привілеїв свого стану. Українці, що дотримувалися цього розуміли, що їм треба відмовитися від своєї національності, або відректися від привілеїв. Вибір був у кожного.

Отже, в економічному і соціальному відношеннях, шляхта заволоділа всім народом і повернула його у кріпацтво. На той час у результаті багато посад полковників займали саме шляхтичі. Взагалі, добивалися вони своєї мети через сваволю і буйність, знаючи, що користуючись своїми привілеями, суд був безсильний супроти них, а у польській державі ніщо не перешкоджало цьому.

*Лисенко Руслана Олександрівна
студентка I курсу 8 групи ІПКООУ
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПАМВО БЕРИНДА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

Памво Беринда – чернець і архитипограф Києво-Печерської лаври належить до числа видатних діячів західноросійської літератури і освіти XVI-XVII століття . Також був відомий як поет і гравер. Беринда був блискучим знавцем церковнослов'янської ,грецької й латинської мов. Ніяких біографічних відомостей про нього не збереглося. Відомо тільки, що родом він був з Молдован, і чернецтво прийняв в Єрусалимі ; помер же в 1632 році.

Спочатку він працював у Львові , і тут найбільш ранньою працею його було видання книги : « На Різдво Христово, верші для втіхи православним християнам» (Львів,1616). Також за участь Памва Беринди в якості друкаря, а іноді перекладача або редактора, в Києво-Печерській друкарні були надруковані наступні видання :

- 1) «Анеологион»(Київ,1619);
- 2) «Триодион»(1627);
- 3) «Бесіди Іоанна Златоуста на 14 послань ап.Павла»(1623);
- 4) «Бесіди Іоанна Златоуста на Діяння»(1624);
- 5) «Тлумачення на Апокаліпсис»(1625);
- 6) «Поученія аввы Дорофея»(1628).

Порівняно з більш ранніми словниковими статтями, що зустрічаються в рукописах, праці Беринди перед усім відрізняються значною обширністю свого змісту. Найважливішою ж літературною працею Памви Беринди був «Лексикон славяноросский», надрукований в Києво-Печерській друкарні в 1627 році (друге видання в 1653 році). «Лексикон» Беринди представляє прямий перехід до енциклопедичного складу «Азбуковників» XVII століття.

Окрім, тлумачень чисто філологічних, в працях Беринди зустрічається немало пояснень богословських і за філософією; також зустрічаються спроби пояснень граматичних форм і

частин мови; даються пояснення по риторичі, по природознавству, в області побуту та народних забобонів. Праця Беринди була цілком самостійною; автор працював над «Лексиконом» близько 30 років. Історію праці, обставини, що супроводжували його видання, і саму мету праці автор вказує в передмові.

У числі джерел, якими користувався Беринда, перше місце належало «Лексису» Зизанія, - як вказує і сам Беринда. «Лексис», дійсно увійшов, як вже було помічено в «Лексикон» майже сповна. Окрім «Лексиса», посібниками для Беринди служили також більш ранні староруські словникові статті, починаючи з прадавніх: 1282 і 1431 років. Головні ж джерела праці Беринди були самостійні вибірки з різних книг, як рукописних так і друкарських. Також матеріали для свого «Лексикону» Беринда брав не лише з українських і великоруських книг, але і з восьмитонної Біблії Христофора Плантена. Значна частина тлумачення в другій частині «Лексикону» узяті звідти. У «Лексиконі» Памви Беринди дано тлумачення приблизно 7000 словам. Підсумовуючи все вище сказане, я можу сказати, що Памво Беринда безсумнівно заслуговує на нашу увагу, а його праці були вагомим внеском у розвиток освіти і науки того часу та є важливим історичним джерелом для теперішніх і майбутніх поколінь. В історії нічого не буває просто так, все несе в собі певний зміст та має мету, а отже, постать і доробок П.Беринди заслуговують на право існування. Завдяки його працям українська мова не забувалася, а навпаки розвивалася.

*Малицький Ілля Русланович
студент 1 курсу 9 групи
інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ЦЕРКОВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО КИЇВСЬКОЇ РУСІ ТА ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА

Київська Русь була однією із наймогутніших держав середньовіччя, яка на певний час закріпилася на декілька кроків попереду своїх противників. Розвиток країни, як незалежної, не може обійтись без розробки свого законодавства, джерелом такого законодавства в ті часи був звичай. Київські князі пішли вперед і почали укладати договори, складати уроки і вміщувати все існуюче в певні збірки. Прикладом такої збірки була Руська Правда. Правове регулювання в Київській Русі в більшості випадків спиралось саме на неї. Руська Правда була збірником норм, яка датується різними роками, починаючи з 1016 року. Ця пам'ятка права зробила неабиякий внесок у подальший розвиток держави і права. Законодавство Галицько-Волинського князівства майже не відрізнялось від того, що існувало на Русі. У процесі становлення держави гострої проблеми винаходити своє законодавство не було. Лише під час бурхливого розвитку соціально-економічних, політичних та культурних відносин, князі почали видати свої грамоти, які саме доповнювали існуюче право.

Поміж випадків, які вирішувались звичайним суддею існували справи, які належали до юрисдикції церков. Межа юрисдикції була досить широкою, церква вирішувала справи пов'язані з шлюбно-сімейними відносинами, злочинами проти моралі, віри, а також неправомірні дії духовенства та чаклунство. Основою для вирішення таких справ було церковне право. Джерелами канонічного права були різноманітні церковні постанови та статuti. Статuti були не від'ємною частиною князівського законодавства, вони містили

норми церковного права, регулювали відносини між церквою й державою, усередині церкви та інше. Найбільш поширеними на Руській землі були церковні статuti Володимира Святославича та Ярослава Мудрого.

Більше про давньоруське церковне право ми можемо дізнатись зі статутів князя Володимира про десятини і церковних людей та Ярослава про церковні суди. Поява статутів була обумовлена впровадженням християнства на Київських землях. Такі пам'ятки права закріплювали привілеї служителів та феодалної позиції християнської церкви. Володимирський статут, як можна побачити з назви забезпечив церкву надходженням десяти від судових, торгівельних мит, від приплодів худоби і збору врожаю. Більша частина цього акту містить перелік справ, за якими вступає в силу юрисдикція церкви, хто може бути нею судимий та за що. Статут Ярослава містив багато положень щодо шлюбно-сімейних відносин, про провини членів притчу та інше. Останній, так мовити, доповнив статут Володимира, розширив перелік діянь що називаються правопорушеннями.

Як джерело права використовувались також візантійські номоканони (закон і церковне правило), які з прийняттям християнства потрапили до Русі. У київській державі вони набули поширення, як «Кормча книга». Це джерело містило велику кількість норм цивільного права: про спадщину, шлюб, зобов'язання, також там містились й деякі норми кримінального права.

Узагальнюючи описане, я можу сказати, що церковне право відіграло значну роль у правовому регулюванні в середньовіччі, де ці правові пам'ятки визначали положення церкви в суспільстві, межі її юрисдикції та відносини світської і державної влади.

*Мамаєва Дар'я Олександрівна
студентка 1 курсу 13 групи
Інституту підготовки кадрів для
органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Період існування Київської Русі залишив по собі надзвичайно велику спадщину, оскільки саме її вважають першою державою на теренах сучасної України. Завдяки розвитку науки, культури, релігії та права у той час, ми отримали могутню основу для подальшого державотворення та удосконалення цих галузей.

Про надзвичайний розвиток культури свідчить велика кількість матеріальних знахідок тих часів. До них відносять різноманітні літературні пам'ятки, ікони, картини, споруди церков та будинків, тасмницю побудови деяких не вдалося визначити і до сьогодні. Літописи виступають чи не найголовнішим підтвердженням того, що у давніх слов'ян була дуже розвинута писемність та обізнаність в різних сферах.

У статті «Культурологічні засади розвитку освіти в Київській Русі» М.М. Галицька досліджувала проблему розвитку тогочасної літератури. Найяскравішою пам'яткою виступає твір Нестора Літописця «Повість минулих літ». Автор зазначає, що «цей літопис увібрав у себе весь досвід історичних знань, нагромаджений на Русі в попередню епоху, а також досягнення європейської історичної думки, традиції візантійської християнської культури». Галицька надала детальну характеристику деяких творів, зокрема «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона, «Послання» Климентя Смолятича, твори Кирила Туровського,

«Повчання» Володимира Мономаха, «Києво-Печерський патерик». Ці філософсько-публіцистичні, художньо оригінальні літературні твори створюють уявлення про життя та побут давніх українців, їх релігійні уявлення та ставлення до основних процесів державотворення.

Розвиток науки часів Київської Русі також не залишився поза увагою сучасних дослідників. Н.О. Процюк, у своїй статті «Зародження і розвиток науки в Київській Русі», досліджує як формувалась галузь науки. Він визначив, що цей процес був стихійним та зазнавав значного впливу жителів Північного Причорномор'я та Візантії. Автор говорить про те, що найрозвинутішими галузями науки на той час була медицина, історія, філософія, математика та географія. Становлення науки відбувалося здебільшого поряд з освітою. Найбільшого розквіту воно досягло за часів Володимира Великого, а саме після хрещення ним Русі, та Ярослава Мудрого, який активно займався відкриттям шкіл та навчанням простого люду. Досліджуючи давньоруські літописи, Процюк зазначає, що тогочасні люди добре орієнтувалися в географії, адже присутня велика кількість власних назв річок, міст та поселень з місцем їх розташування.

На сьогоднішній день визначено, що в добу Київської Русі було дуже розвинуто право. Головні інститути регулювали найважливіші суспільні відносини. Це свідчить про те, що люди тих часів, вже бажали певної упорядкованості та стабільності життя. Дослідженням правового становища в давньоруській державі займалося багато сучасників. Зокрема І. Й. Бойко у статті «Правове регулювання майнових відносин у Київській Русі» розглядав проблему цивільного права у Давньоруській державі. Автор дійшов до висновку, що цивільно-правові відносини, врегульовані Руською правдою, знаходились на досить високому рівні, для того часу. В основі був інститут приватної власності, його розвиток сприяв виникненню інститутів зобов'язального та спадкового права. Галузь кримінального права була тісно пов'язана із цивільним, оскільки Руська правда не відрізняла кримінального правопорушення від цивільно-правового. Як зазначає О. Нелін у своїй роботі «Поділ норм права Київської Русі» злочинами вважалося приватне ушкодження людини або майна. Руська правда виступала головним збірником законів, який встановлював міру покарання. Так, у великокняжю добу був відомий такий специфічний вид покарання як «потік і пограбування». Він був найтяжчим з усіх покарань та застосовувався за підпал, конокрадіство та розбій. Автор також зазначає, що Руська правда містила особливу форму кримінального процесу - «досудове встановлення відносин» між потерпілим і вірогідним відповідачем (обвинуваченим). Руська правда, хоча її інколи називають кодексом, не знала поділу права на галузі, підгалузі та інститути. Такий поділ здійснили дослідники, які вказували на зазначені недоліки.

Отже, спадщину Київської Русі важко переоцінити. Надбання в різних сферах наразі є надзвичайно великим скарбом для українського народу. Саме через розвиток окремих галузей створилася цілісна картина, яка сформувала уявлення сучасників про тогочасне життя людей та поклала міцну основу для вдосконалення права, як регулятора суспільних відносин, культури, як збірника всіх досягнень в освіті, науці та мистецтві.

ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ З РАБСТВА ЗА СТАТТЯМИ «ПРАВ, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД»

Наша держава протягом всієї своєї історії перебувала під владою багатьох країн. Їх панування на нашій території залишило яскравий відбиток на політиці, соціумі, території та правовій системі сучасної України. Наша держава багато віків жила за чужими правилами, законами та порядками, що очевидно було неправильним. Але, не зважаючи на той гніт, утиски з боку різних народів, у якому перебувала Україна, наш народ зумів внести значний вклад у політичне, культурне, економічне, соціальне осердя. Українська історія налічує безліч пам'яток, що були створені українцями у тому числі й правові.

На той час в Україні діяли різноманітні норми права, такі як Магдебурзьке право, норми звичаєвого права, Литовський статут 1588 р. тощо. Але вони або суперечили один одному, або були занадто застарілими, чи повторювалися. Тому, для того, аби вирішити ці питання, та врахувати те, що у ті часи українці бажалися зрівнятися у правах з російським дворянством, було вирішено утворити кодифікаційну комісію. Вона була утворена у 1728 р. у Глухові після приєднання Лівобережжя до Російської Імперії. У складі комісії перебували досвідчені правники – українська шляхта, духівництво, представники козацької старшини. Хоч Кодекс і не набув офіційної чинності, п'ятнадцятирічна праця українських правників мала позитивний вплив на подальший розвиток українського правознавства.

Головним питанням даної роботи є особливості звільнення з рабства за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» (1743р.).

Аналізуючи історичні джерела, які тлумачать оригінал даного документу, маємо причини, за якими невільні люди можуть отримати волю:

- Якщо захистять дочку або дружину пана від насилля;
- Якщо їх пан займається фальсифікацією монет;
- Якщо врятують свого пана на війні, чи законним шляхом будуть мститися вбивці;
- Якщо невільна людина знайде скарб на землі свого пана, або ж на чужій, і частина або вся знахідка дістанеться панові;
- Якщо невільна людина повідомить, що пана вбили спадкоємці, щоб отримати спадщину;
- Якщо невільна людина має двох панів, один з яких відпускає її на волю, а інший проти цього, тоді сама невільна людина чи перший пан повинні заплатити половину вартості тому панові, який заперечує;
- Якщо пан покине свою хвору дитину без поважної на те причини, а невільна людина звернеться до суду із доказами;
- Якщо пан вигнав з дому чи відмовився утримувати невільних людей під час голоду, і вони увесь цей час знаходилися на утриманні другого пана. [1]

Тож, слід зазначити, що норми «Прав» досить детально регламентують особливості звільнення з рабства. Проект не був завершений у зв'язку з тим, що у 2 пол. 18 ст. на Україну було поширено загальноросійське законодавство. Сенат не затвердив офіційно

цей документ з тих причин, що «Права» дещо відрізнялися від російського законодавства і суперечили політиці російського уряду.

Характер «Прав, за якими судиться малоросійський народ» вирізнявся тим, що до нього не можна було внести зміни (без радикальної переробки), які б не суперечили інтересам російської влади.

Мустафаєва С.М
студентка 1 курсу 7 групи
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

НАВІЩО ПОТРІБНА КОНСТИТУЦІЯ?

У сучасному світі налічується не більше десятка держав, які не мають Конституції. У всіх інших країнах цей нормативно-правовий акт є основним законом і регулює керівні начала суспільних та владно-правових відносин. То що ж таке Конституція і чому майже кожна держава надає їй найвищу юридичну силу?

Слово «конституція» походить від латинського *constitutio*, що означає структура, встановлення. Спочатку поняття використовувалося для іменування імперських актів в середньовічній Франції (едиктів, мандатів, декретів), а з часом почало застосовуватися в канонічному праві – в постановах Папи Римського, які називаються в наш час апостольськими конституціями.

З огляду на те, як об'єктивно виражена воля законодавця, розрізняються дві групи конституцій: писані й неписані. Писані конституції складені у вигляді юридичних документів, та в свою чергу поділяються на кодифіковані та некодифіковані. Більшість країн світу, в тому числі і Україна, має писані кодифіковані конституції. Прикладами некодифікованих конституцій є конституції Ізраїлю та Швеції. Неписані конституції трапляються вкрай рідко. До них умовно можна віднести конституції Великої Британії, Нової Зеландії та Канади, там панують конституційні звичаї та судові прецеденти. У країнах, які не мають Конституції, основні питання найчастіше регулюються сукупністю декількох законів, а в деяких співтовариствах – релігійними законами, як наприклад в Лівії, де з 1977 року Конституцію замінює Коран.

Як різновид нормативного правового акта, слово «конституція» увійшло в побут в епоху Просвітництва і Французької революції, тоді ним стали називати базисний закон, що встановлює систему розподілу влади.

Та чи можна вважати відсутність конституції недоліком держави? На мою думку, зовсім ні. Брак писаної кодифікованої конституції компенсується наявністю притаманних засобів правового регулювання та унікальних джерел права, що присутні в країнах англосаксонської правової сім'ї. На противагу цьому слід зазначити, що українська модель побудови держави не може в повному обсязі себе проявити за відсутності конституції, яку ми звикли називати основним законом.

Порівнюючи з іншими законами країни, що регулюють приватну і публічну сферу суспільних відносин, Конституція є основою для будь-якого законодавства і головним документом, що об'єднує групу людей на єдиному географічному просторі в те, що сьогодні називається державою.

Конституція – це гарант повноцінного та успішного існування будь-якої країни. Вона розглядає державу як незалежний владно-правовий інститут, що покликаний забезпечувати її

територіальну цілісність, економічний, політичний та соціокультурний плюралізм, правопорядок, законність, що є запорукою нормального функціонування цієї політико-територіальної одиниці.

Ще одним важливим призначенням конституції є утвердження прав та свобод людини і громадянина як першооснови становлення громадянського суспільства і правової держави, визначення рівності людини у її правах та справедливого ставлення до неї за будь-яких умов

Важливу роль також Конституція грає як документ, що встановлює складну ієрархічну систему влади та її механізмів спрямованих на реалізацію її основних функцій. Дослідники вважають, що якщо в країні немає основного закону, то зростає небезпека виникнення свавілля, анархії та загроза розпаду цілісності держави.

Історія українського державотворення ілюструє винятковий характер значення конституції, проте саме сучасна конституція, прийнята в 1996 році, стала переломною, адже проголосила незалежність нашої батьківщини. Зараз тяжко було б уявити, на яких засадах функціонувала б наша країна за відсутності писаної конституції, що являє для нас прийнятний варіант регулювання основних взаємовідносин та базисних принципів формування держави та суспільства. Важливішим за Конституцію може бути лише її виконання, тому вона буде не лише уявним та міфічним інструментом, записаним на папері, а справжнім регулятором відносин, коли її норми носитимуть не лише декларативний та прогностичний характер, а й матимуть реальне відображення в правовій та соціальній дійсності. Це станеться тоді, коли кожен почне з малого: з себе, з оточення, зі змін.

Мустафєва С.М
студентка 1 курсу 7 групи
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАКОННОСТІ ТА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЗА ЧАСІВ НАЦИСТСЬКОЇ НІМЕЧЧИНИ

Право як соціальний регулятор пройшло довгий період свого формування розвитку та удосконалення. Від його формального створення до заперечення його цінності, наруги над ним, підміни його понять. Право базується на основоположних принципах, що підкреслюють його цінність, суспільну спрямованість та визначають керівні начала діяльності всіх, хто повинен підкорятися праву як найвищому інструменту державного управління.

Принципи законності та верховенства права майже завжди зазначаються як найважливіші, проте не завжди правильно трактуються. Деякі вчені ототожнюють ці поняття, ставлячи між законом та правом великий знак дорівнює. Та чи істинна ця думка? Я вважаю, що ні. В моєму розумінні законність – це лише суворе дотримання нормативних приписів, не зважаючи на їхню суть, а верховенство права – це панування права, що виявляється у декількох аспектах. По-перше, верховенство прав людини та їх реальне забезпечення у громадянському суспільстві, по-друге, верховенство права як справедливої міри регулювання відносин. Таким чином, одна правова система може бути взірцем дотримання принципу законності та навпаки - порушувати засади верховенства права. Таким відомим історичним прикладом може виступати Нацистська Німеччина.

Прийшовши до влади, фашизм ліквідував буржуазно-демократичні свободи. Декрет від лютого 1933 р іменований "На захист народу і держави", заборонив свободу особистості, слова, друку, зборів. Другий декрет, названий "На захист німецького народу", наділив необмеженими

та свавільними правами поліцію. На комуністів і соціал-демократів посипалися репресії. Депутати компартії в рейхстазі були позбавлені мандатів і заарештовані.

«Наша держава буде систематично піклуватися про збереження чистоти раси. Воно оголосить дитини найціннішим надбанням народу..» - писав Адольф Гітлер. Вже в 1935 р. був виданий закон «Про імперському громадянство». У ньому зазначалося, що громадянином рейху може бути лише той німецький підданий, у кого в жилах тече «німецька або споріднена кров». До споріднених рас німеці відносили, наприклад, Фельську расу, більш «низьку», ніж арійська, але яка породила таких державних діячів, як Бісмарк або Гінденбург. І вже в першому, виданому через два місяці тому, Указі на основі закону було зафіксовано: «Євреї не може бути громадянином Рейху. Йому не належить мати право голосу у політичних питаннях, він не може займати адміністративну посаду.»

Таким чином вище зазначені факти діяльності нацистів та суспільства в Німеччині вказують на високий рівень дотримання законності. Існує поняття неправових законів, саме ним можливо описати систему права Гітлерівської моделі. Населення під впливом ідеології та банального страху за своє життя змушене було підкорюватися цим неправомірним, хоча і формально визначеним засадам, що поза усякими сумнівами контрадиктували мірам суспільної справедливості, свободи і рівності, які в свою чергу є віддзеркаленням принципу верховенства права. Тож однозначно, що концепція верховенства права не була висвітлена в Німеччині на той час.

Безліч безневинно поневолених та покараних жертв проклали шлях для майбутнього формування справжньої високо демократичної держави, яка, пройшовши всі перешкоди, на даний момент дійсно може похвалитися дотриманням як законності так і верховенства права, які у своєму сполученні та глибокому аналізі розкривають корінний зміст правової держави.

Невзорова А.І.

*Студентка 1-курсу Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

СУЧАСНИЙ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС ЩОДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «СИСТЕМА ПРАВА»

На сьогодні в різноманітній літературі подається майже 40 визначень поняття «система». Її можна визначити як відокремлену множину взаємопов'язаних (корелюючих) та взаємодіючих елементів, яка характеризується певною цілісністю та упорядкованістю. [1, с. 14-15].

Діна Азмі, досліджуючи різні аспекти правової структуризації та систематики, вказує про те, що на сучасному етапі в правовій доктрині наново спостерігається значне підвищення інтересу до тематики побудови та систематизації права, особливо в контексті визначення структурного ряду кореспондуючого явища та виявлення необхідних видів систематики нормативно-правової тканини. Це обумовлено тим, що чисельні проблеми відповідної галузі до сучасного періоду залишаються невирішеними або досить суперечливими [2, с. 7].

Отже наведемо визначення системи права, висловлені деякими провідними науковцями.

Л. Морозова систему права інтерпретує як об'єктивно існуючу внутрішню структуру права, що склалася історично і обумовлена характером суспільних відносин, які регулюються [3, с. 273]. Також вона вказує, що до числа характеристик системи права належить наступні:

а) системне утворення, тобто не проста сукупність або сума елементів, а цілісне утворення, наділене конкретними властивостями, зв'язками, внутрішньою структурою;

б) об'єктивне явище, оскільки обумовлена суспільними відносинами, що склалися в суспільстві;

в) обумовлене національними, історичними, культурними або іншими соціальними факторами;

г) динамічне, здатне змінювати свою внутрішню організацію під впливом зовнішнього середовища [3, с. 273].

П. Рабинович, порівнюючи систему та структуру права, визначає їх наступним і чином. Система права – це система всіх чинних юридичних норм певної держави. Структура системи права - це об'єктивно зумовлена внутрішня організація права певної держави, яка полягає в єдності і погодженості всіх юридичних норм держави та в їх розподілі за галузями та інститутами права [4, с. 954].

У Великій українській юридичній енциклопедії вказується про те, що система права – соціально обумовлена, структурована сукупність взаємопов'язаних правових норм і принципів, згрупованих за відповідними критеріями у різнорівневі об'єднання, яка відображає внутрішню будову права [5, с. 713].

Система права має такі ознаки:

1) вона є системним утворенням, тобто має загальні властивості будь-якої системи:
а) цілісність, яка полягає в тому, що всі елементи, об'єднуючись між собою, утворюють єдине ціле – систему права [5, с. 713]. б) узгодженість – відображає право як таке об'єднання елементів, що складається із взаємодіючих і взаємопов'язаних норм, принципів, інститутів, галузей права, котрі мають генетичні та функціональні координаційні (горизонтальні) зв'язки, та характеризується відсутністю суперечностей між цими елементами, оскільки кожен з них виконує відведену саме йому роль, перебуваючи на тому місці, на якому його ефективність є найвищою. в) внутрішню структурованість (організованість), що означає об'єднання правових норм у різні за обсягом осередки з урахуванням відповідних критеріїв [5, с. 713-714];

2) має соціальну обумовленість, чим демонструється взаємозалежність системи права та її зовнішнього середовища, тому вона може змінюватися при виникненні нових, зникненні старих або зміні існуючих відносин, відбиваючи при цьому реально існуючі суспільні відносини, які її зумовлюють [5, с. 714];

3) є одночасно і стабільним, і динамічним утворенням. Система права наділена характеристиками сталості і водночас має здатність ефективно регулювати суспільні відносини в умовах соціального розвитку, еволюціонує разом із ним, може постійно змінюватися під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників [5, с. 714]. Стабільність підтримується наявністю принципів й звичаєвих, традиційних елементів у структурі системи права, а динамізм – своєчасними якісними та кількісними змінами змісту права, які уможливають його спроможність виконувати покладені на право завдання, забезпечують його гнучкість під впливом прогресуючого суспільного життя та появи нових галузей (медичне, військове, транспортне, інформаційне, освітнє, ювенальне право). Усе це обумовлює здатність системи права до саморегуляції [5, с. 714].

Таким чином, підсумовуючи наведені наукові підходи, необхідно констатувати тенденцію щодо універсалізації сучасних наукових підходів стосовно інтерпретації поняття «система права».

Список бібліографічних посилань

1. Мураховська Т.Є. Формування нових галузей в системі права України: Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. / Т.Є. Мураховська; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2011. 233 с.

2. Азми, Д.М. Правовая структуризация и систематика : [монография] / Д.М. Азми. М.: Юстицинформ, 2010. 321 с.

3. Морозова Л.А. Теория государства и права / Л.А. Морозова. – 4-е изд., перераб.и доп. М. : Эксмо, 2011. 512 с.

4. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. Т. 1. Теоретико- методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 1232 с.

5. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Х. : Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. ; Нац. акад.

прав. наук України ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2017. 952 с.

Науковий керівник – Людмила Леонідівна Богачова, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії й філософії права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Нестеренко А.О.
1 курс, 1 ф-т, 14 гр.*

ДЕ ЗАКІНЧУЄТЬСЯ СВОБОДА ЛЮДИНИ?

Свобода завжди була фундаментальною цінністю – людство, у будь-який період свого існування, прагнуло здобути незалежність, а головним пріоритетом було досягнення особистої недоторканності. Проте, не всі розуміються на встановлених межах цієї свободи, тим самим можуть грубо порушувати права інших. Дуже часто такі дії через необізнаність людей призводили цим до ворожнечі, запеклих бійок та масового кровопролиття.

Що ж таке свобода взагалі? Говорячи про поняття свободи, можна визначити її як можливість суб'єкта бути головним важелем власної поведінки. Багато науковців та філософів у свій час трактували свободу по-різному. Наприклад, доба античності, яку прославили Сократ, Епікур та Діоген, визначає свободу як головну мету людського існування. Філософи тієї епохи не могли навіть розглядати ізольовано такі поняття як «особистість» і «свобода», бо прагнення до останнього було непереможним.

У добу ж середньовічної філософії, яка розглядається як теоцентрична, воля Бога висувалася на перше місце. Августин Блаженний – найбільш відомий філософ того часу, у своїх працях «Сповідь», «Про Трійцю» розробив нове вчення про свободу і волю людини. Він вважав, що ця свобода не може бути абсолютною, адже обмежується рішеннями Бога, який визначає місце кожного з нас у цьому світі. Таким чином, усе, що перетинало рубіж церковних догматів, вважалося ересю.

Вищою сходинкою у концептуалізації ідеї свободи стала доба Нового часу, бо саме тоді свобода визначалася як природний стан кожної людини. Вважалося, що тільки свобода може вивести людство до соціальної рівності і справедливості. Цю концепцію підтримували такі відомі філософи як Поль Анрі Гольбах, Томас Гоббс, П'єр Сімон Лаплас та інші. Більш того, актуальним є й вислів Віктора Марі Гюго, німецького письменника, який колись сказав: «Свобода людини закінчується там, де починається свобода іншої». Дійсно, поява натяку на порушення прав іншого суб'єкта - це кінець межі свободи правопорушника.

У теперішньому суспільстві вагомим внеском у регулювання свободи є інститути державної влади, які покликані забезпечувати виконання нормативно-правових приписів. Будь-який громадянин України є повноправним незалежним суб'єктом суспільних

правовідносин, в яких він діє з власної ініціативи й розсуду, що є одним із шляхів вираження свободи. Порушення принципів свободи суб'єкта правовідносин тягне за собою юридичну відповідальність, невідворотність якої забезпечується державою. Ця відповідальність, у свою чергу, може втілюватися у правовому обмеженні свободи, яке визначається як відхилення від принципів правової рівності, шляхом звуження обсягу прав та обов'язків конкретної особи. Поза сумнівом, не можна заперечувати необхідність таких обмежень, однак їх обсяг і обґрунтованість потребують дуже пильної уваги. Підстави до обмеження свободи людини регламентує Основний Закон України - Конституція України.

Отже, погляди на свободу та її межі змінювалися в залежності від історичного періоду, суспільних умов, панівної ідеології та становища людства в цілому. Сьогодні наше суспільство визначає свою свободу самостійно, а регулює її держава. Свобода не може бути всеохоплюючою, абсолютною, адже саме наші права визначають те, на які сфери та в якій мірі вона впливає. Рубежі цього впливу варіюються від держави до держави, від одного суспільства до іншого.

Науковий керівник Ю.І. Матат

Плетюк В. В.

*студентка 1 курсу 13 групи Інституту
підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Будь-яке давнє суспільство характеризувалося домінуванням чоловічої статі над жіночою. Прикладом цього можуть слугувати Греція, Єгипет, Рим, Давній Схід. Не була виключенням Київська Русь, де жінка займала другорядне місце.

На мою думку, сучасний світ має розвиватися тільки вперед, викорінюючи проблеми, що виникають у зв'язку з порушенням міжнародно-правового принципу рівноправності чоловіків та жінок.

Ця проблема є актуальною в наш час, оскільки гендерна нерівність негативно відображається на житті багатьох жінок, починаючи зі складностей пов'язаних з прийомом на роботу і закінчуючи насильством в сім'ї.

Статус жінки в період язичництва дуже відрізнявся від періоду християнства. Кількість жіночих божеств у язичництві була рівною чоловічим, тим самим наділяючи жінку неабияким впливом в общині. Вміння жінки розуміти сили природи, мати тонке чуття та інтуїцію викликало шанобливе ставлення чоловіків до неї, однак з приходом християнства образ жінки перестав асоціюватися з берегинею природної сили, а став об'єктом побоювання і ворожості.

Заміжня жінка вела самотницький спосіб життя повністю підпорядковуючись волі чоловіка.

Без дозволу глави сім'ї жінка не могла покинути двір, розмовляти з незнайомцями та відвідувати церкву. Чоловік, який повинен був закріплювати свою владу в сім'ї, використовував як метод виховання систематичне побиття дружини і дітей. Навіть вагітність не захищала жінку від побоїв. Такі жорстокі методи діяли до створення анонімною пам'ятки руської літератури «Домострой», який трохи покращив становище жінки, дозволяючи бити її тільки за серйозну провину.

Слабка стаття немала своєї частки від спадку, їм належало лише придане. Виключенням ставали доньки бояр та дружинників – їм діставалася спадщина за відсутності братів.

Звісно, жінки Київської Русі були обмежені у правах, однак існували випадки, коли представниці слабкої статі приймали активну участь у державних справах. І неважко помітити, що письмові джерела нагадують нам імена не тільки видатних і мужніх князів, а й мудрих і владних правительок, які значно вплинули на розвиток економіки, політики та культури.

Яскравим прикладом цього можуть стати княгиня Ольга, яка у всіх справах управління виявляла далекоглядність та дипломатичність, Анна Ярославна, одна із дочок київського князя Ярослава Мудрого, отримала золоту корону Франції. Увійшли в історію не тільки доньки великого князя, а й унучки. Одна з них, Анна Всеволодівна, зберегла про себе пам'ять як засновниця першого на Русі жіночого Андріївського монастиря і школи для дівчат.

Підводячи підсумок, можна сказати, що у часи Київської Русі жінка була обмеженою в правах, порівняно з чоловіком. Це можна пояснити низьким рівнем усвідомлення етичних знань та недостатнім розвитком моралі.

Проводячи паралель із сучасністю, в наш час людство набуло більшого розвитку, тому питання гендерної нерівності регулюється відповідними законами.

*Подгайна Катерина Андріївна
студентка 1 курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

СУД І СУДОЧИНСТВО В ГАЛИЦЬКО – ВОЛИНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Розгляд системи судочинства в Галицько – Волинській державі є важливим і цікавим аспектом, адже це питання стосується розвитку суду в цілому в Київській Русі й у подальшому – в сучасній Україні. На прикладі Галицько – Волинської держави можна виокремити деталі судового процесу та відстежити паралель між сьогоденням і часами існування Галицько – Волинського князівства й зробити певні висновки.

Галицько – Волинська держава була створена у 1199р. шляхом об'єднання двох князівств Романом Мстиславовичем. У ті часи воно стало найрозвинутішим та наймогутнішим князівством, тому належним було створення системи судочинства, яка б не викликала незадоволень та була б більш-менш справедливою .

Для Галицько – Волинської держави була характерна наявність обвинувально – змагального процесу здійснення суду, як і на всій території Київської Русі. Однак, більшими привілеями користувалась сторона обвинувачення. Основним джерелом права тут був звичай, який був сформований ще в Київській Русі.

Найвищою інстанцією суду був князь, однак можна зазначити, що на території Галицько – Волинської землі сформувався великий вплив Боярської ради, тому, фактично, у певні періоди саме вона вирішувала суперечки й виносила обвинувальні вироки. У містах правом здійснювати правосуддя були наділені місцеві чиновники та посадовці. Особливістю можна вважати, що великі землевласники могли також проводити процес суду, але тільки над селянами, які були в певній залежності від них.

Не можна заперечити й наявність церковного суду, тобто ордалій. Церква вирішувала питання, що стосувалися злочинів проти неї або її майна, злочини у шлюбно–сімейній сфері, такі як кровозміщення, зрада, згвалтування та ін.

Судочинство у Галицько – Волинському князівстві не мало повної рівності для всіх, існувала соціальна нерівність між населенням. Це можна обґрунтувати впливом феодального права, який був високим завдяки європейським країнам.

Отже, суд і його елементи в Галицько – Волинській державі були повністю схожими на систему судочинства Київської Русі, однак необхідно зазначити, що тут був значним вплив Боярської ради. Існували певні недоліки, проте вони були неістотними й такий вигляд і процес суду були задовільними для часів Галицько – Волинського князівства .

*Полежаєва Анастасія Русланівна
Студентка 1 курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
Для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРШОЇ МАЛОРОСІЙСЬКОЇ КОЛЕГІЇ

Актуальність обраної теми дослідження можливо прослідкувати, якщо звернути увагу на історію взаємодії України та Росії. З моменту підписання Березневих статей Богданом Хмельницьким, Гетьманщина та Московська держава розпочали новий період спільної історії. В ході налагодження таких взаємовідносин царська влада поступово вдавалася до обмеження прав населення Гетьманщини, звужуючи обсяг наявного суверенітету спершу до автономії а потім і взагалі до інкорпорації українських земель у склад російської імперії. Закономірним елементом звуження автономії Гетьманщини стала Перша Малоросійська, колегія діяльність якої і буде досліджена в межах цієї роботи.

Для початку слід звернути увагу на передумови виникнення вказаного інституту. Події Північної війни істотно підірвали довіру російського уряду до власних українських підданих. Перехід частини козацтва під проводом гетьмана Івана Мазепи до лав шведського війська та його участь у Полтавській битві на боці Швеції надало царській владі підставу для введення власної реакції. В ході збройного конфлікту великі українські міста, такі як Батурин – столиця Гетьманщини були зруйновані за наказом Петра I. Водночас, російські війська зруйнували Запорізьку Січ вигнавши козаків за межі держави. Хоча Іван Скоропадський, новий гетьман, зберігав лояльність імперії український народ був незадоволений такими репресіями і Петро I почав розробляти план підпорядкування Гетьманщини безпосередньо центральній владі.

Перша Малоросійська колегія була утворена 1722 року наказом Петра I замість існуючого у Москві Малоросійського приказу. Вказаний орган створено в межах адміністративної реформи, коли подібні колегії утворювалися по всій території Російської імперії і з метою оптимізації управління провінціями. Показовим є зміна ставлення до українських земель – якщо за повноваженнями та стилем діловодства Малоросійський приказ взаємодіяв із Гетьманщиною, як з суверенним суб'єктом, то Перша Малоросійська колегія мала своїм завданням підготовку козацької держави до її поглинення Російською імперією.

Очолював колегію президент Вельямінов, а за своїм посадовим складом вона включала у себе лояльних владі посадовців, значна частина яких мала російське походження. При цьому, колегія була наділена універсальною юрисдикцією щодо прийняття рішень по цивільним і військовим справам. Гетьман не мав влади над цим колегіальним органом його права обмежувалися лише можливістю дорадчого голосу. Сама колегія підпорядковувалася лише сенату та командувачам збройних сил на території України в контексті цивільних та військових питань відповідно.

Стиль роботи Першої малоросійської колегії відбивав зміни в загальноросійських підходах до налагодження державного управління. Зокрема, всі колегії що утворювалися в Російській імперії відійшли від одноособового управління справами до колективного обговорення і колегіального прийняття рішень. Зміна форми роботи проте не означала зміну суті покладених завдань – Перша Малоросійська колегія була юридичним правонаступником ліквідованого Малоросійського приказу, яка розташовувалася у Глухові.

В межах своїх повноважень Перша Малоросійська колегія приймала скарги на діючі в Гетьманщині козацькі суди, на діяльність гетьмана та гетьманських посадовців. Колегія мала контрольню-наглядові повноваження щодо справляння та переправлення до російської казни натуральних і грошових податків. За рахунок отриманих коштів Перша Малоросійська колегія утримувала сердюків та компанійців – найманих вояків, що утворювали діючі на території Гетьманщини військові загоны.

Маючи повноваження апеляційної інстанції, Перша Малоросійська колегія вдавалася до втручання у внутрішні справи Гетьманщини. Таке втручання знаходило свій прояв у перевірці всіх документів та універсалів гетьмана і козацької старшини на питання відповідності російським законам та звірка і ведення податкових книг. На підставі аналізу української бухгалтерії колегія проводила своєрідний податковий аудит і надсилала до столиці відомості щодо стану фінансових справ на місцевому рівні.

Проблемним залишалося питання військового управління. Так, найманці що отримували платню з рук Малоросійської колегії фактично зберігали вірність їй а не гетьману і виступали своєрідним гарантом лояльності козаків. При цьому, військова влада колегії створювала незручності для місцевого населення так як цей орган сам вирішував питання щодо розміщення війська на зимових квартирах і через це на простий люд покладалися обтяжливі зобов'язання по утриманню армії. Така ситуація зберігалася до 1727 року, коли царський уряд відновив гетьманську владу.

Таким чином, діяльність Першої Малоросійської колегії мала позитивні наслідки для Російської імперії, проте водночас була негативною для українських земель. В подальшому досвід цього органу буде враховано Другою Малоросійською колегією, яка остаточно нівелює залишки української автономії в майбутньому.

*Полторацький Б. В.,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,
ІПКОЮ України,
1 курс, 13 група*

УКАЗ КАТЕРИНИ ІІ ВІД 3 ТРАВНЯ 1783 ТА ЙОГО ВПЛИВ

Всі ми дуже добре знаємо ті часи в історії, коли на троні російської імперії перебувала одна з найвідоміших і скандальніших людей - це Катерина 2. Для українського народу цей час був дуже неприємний та ворожим.

По-перше треба сказати хто така Катерина 2 взагалі. Ця відома російська імператриця яка сиділа на троні у 1762-1766 році і була дружиною імператора Петра 3, а сином її був Павло 1. Усім відома своїм ворожим ставленням до українського народу, знищенням державності, винищення Січі та закріпачення селянства. А якщо на її правління дивитися з іншої сторони а точніше с боку російської імперії то її правління вважалося «золотою добою» російського абсолютизму або як ще називали цей період «освічений абсолютизму». А також під час її правління землі які відносилися до Кримського ханства увійшли у склад Російської імперії. Из-

за чого зникла військова загроза з цього боку і таким чином зникла потреба у козацьких військах. Після чого у 1764 році було скасовано гетьманство. А через деякий час у 1775 році було ліквідована Запорізька Січ.

По-друге, тепер перейдемо до того, що таке кріпацтво – це залежність селянства від феодалів. У юридичному значенні прикріплення селянина до певної ділянки землі та передання права на володіння селянином до пана. Якщо це переводити у широкому значенні – це система суспільно – економічних та політичних відносин у суспільстві феодалів. А також це можна сказати право на обмеження приватної власності. Це поняття було введено у 15 столітті. Часи кріпацтва в Україні торкалося часів Київської Русі, Литовської доби, Гетьманщини, Австрійської та Російської імперій. Кріпацтво це різновид рабства який виступає у формі залежності селянина від землі.

Катерина 2 яка мала негативне ставлення о українського народу у 1783 році вводить указ про повне закріпачення селян на Слобідській та Лівобережній Україні. А до цього ще було скасовано посаду гетьмана на Гетьманщині, та через деякий час був ліквідований полковий устрій на Слобожанщині. Потім ліквідація Запорізької Січі на ріці Підпільній. Сам указ забороняв селянам Лівобережної України та Слобожанщини переселятися з того місця, на якому їх застала остання перевірка (ревізія). У самому указі йшло також про те, що для того щоб отримати правильні казенних прибутків та щоб запобігти втечам і обтяженню поміщиків і селян, треба було усім залишатися на своїх місцях і при тих званнях які були у них, де вони прописані з часу останньої перевірки, винятками були люди які вже на той час відлучилися. А ще йшла річ про рівності вигоди та переваг для міст, що знаходилися у Київському, Чернігівському і Новгород-Сіверському намісництві. А також у законі містилась інформація стосовно міст, які не можуть бути поставленні під сумніви, з питання яких не може бути ніяких суперечок. А якщо й будуть якісь суперечки то їх потрібно буде вирішувати у чітко встановленому порядку. Ще в указі торкалися таких питань як правова викупу найближчих родичів, про які у правах малоросійських не було ніяких постанов.

У виводах можу сказати те, що по-перше наслідки указу Катерини були дуже глобальні, десь близько 300 000 селян Лівобережжя та Слобожанщини потрапили у рабство до феодалів. За цю працю яку вони виконували вони виконували повинності а також сплачували подушний податок. Що стосується поміщиків вони мали право продавати кріпаків або обмінювати їх на інше майно. Зрозуміло, що самі кріпаки відповідали на цей указ насильством та масовими втечами з неволі у степи південної України. По-друге, все зрозуміло, а саме те що права селян були дуже жорстко скорочені і ставили селян у скрутне становище. Дуже сильно це все сприяло до незадовільності селян. У 19 столітті кріпосна залежність селян набувала дуже грубих форм. Кріпацтво було скасована у 1861 році.

*Потапова Лоліта Віталіївна,
Студентка 1 курсу, 10 група ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

НЕТИПОВІ ЕЛЕМЕНТИ У КЛАСИФІКАЦІЇ ФОРМ ПРАВЛІННЯ

Виявлення характерних рис будь-якої форми правління включає політичний аспект, адже, у першу чергу, від цього залежить ефективність діяльності державних органів, їх стабільність, дотримання правопорядку у країні. Виникає безліч суперечок стосовно багатоаспектності критеріїв виокремлення елементів форми правління, у тому числі через невідповідність цих критеріїв реаліям. Роль форми правління – охарактеризувати порядок утворення й організації гілок державної влади, правовий статус і повноваження голови

держави, та взаємодії державних органів між собою і з населенням. Класифікація форм правління – це теоретичне узагальнення усіх конкретних рис, виявлення певних закономірностей, які вплинули на подальший розвиток держав, і чинників, на яких базуються політико-правові механізми. Класифікація виступає важливим інструментом методології теорії держави і права, який дає можливість: впорядкувати різноманітні політичні явища і процеси; виокремити найбільш суттєве поміж цих явищ; розмежувати та вкласти у певні рамки суб'єктивні і випадкові фактори.

Загальновідомо, що однією із широко визнаних є класифікація форм правління залежно від характеристики влади та вимог до осіб, що її втілюють. Відштовхуючись від цього, форми правління розділяють на монархії і республіки. Вважаємо за необхідне пояснити їх значення. Монархія – це форма правління, у якій, як правило, група людей, що представляють династії, втілює у країні національну ідентичність, а її голова – монарх втілює суверенітет. Фактична влада монарха може варіюватися від коронованої, до обмеженої, або до абсолютної. Традиційно посада монарха успадкована і триває до смерті або зречення [1]. Республіка – форма правління, у якій керування державою вважається «громадською справою». Влада не успадковується. Слід зазначити, що досить проста класифікація створює проблему її використання, тобто додатково виникають варіації, що містять характерні риси від іншої форми правління. Тобто, використовуючи традиційні класифікації, досить проблематично цілком визначити видovu приналежності держави через нетипові елементи форм правління.

Варто зазначити, що всі наявні в сучасності форми правління у своїй основі є класичними, але мають в структурі нетипові елементи. Нетиповий елемент – елемент, який відрізняється від переважаючих у певний момент часу норм і практик державного правління та не має достатніх істотних рис, характерних соціально-економічного розвитку суспільства і держави для даної форми державного правління. Ці нетипові елементи форми державного правління можна поділити на інноваційні й архаїчні. Інноваційні є результатом удосконалення якості державного правління відповідно до динаміки розвитку суспільства і держави, а архаїчні пов'язані із застарілими політико-правовими практиками та їх нормативними основами. Вважаємо за необхідне простежити прояв цих нетипових елементів на прикладі форм деяких держав. Одними з них є «квазімонархії», коли у формі державного правління присутні елементи управління республіканськими інститутами при наявності монарха, який позбавлений будь-яких прав, крім права на титул. Якщо ж порівняти квазімонархію із парламентською, то у парламентських відбувається перерозподіл владних повноважень на користь парламенту, але діяльність монарха не виключається із процесу державного управління. Прикладом квазімонархії є Швеція, у якій в 1974 р. король позбавлявся будь-якої політичної влади. Його роль в основному була символічною. Також можна окремо виділити групу держав, у яких присутні елементи республіканської монархії, у якій главі держави не обов'язкова наявність родинних зв'язків, адже він повинен бути схвалений спеціальним державним органом. У республіканських монархіях найчастіше монарх має певні повноваження в сфері виконавчої влади, але не має право передавати свій титул у спадок. Така монархія поширена в Свaziленді, Камбоджі і ОАЄ. Іншим прикладом могут бути гіперпарламентська форма державного правління, за якої у політичні відносини вступають тільки представники керівної групи будь-якої партії, а інші інститути суспільства практично усунуті від процесу управління державою. До них можна віднести Радянський Союз. Зараз найбільш яскраво ці елементи простежуються у КНР. Існують також республіки з елементами колегіального правління. До них можна віднести Боснію і Герцеговину та Сан-Марино [2].

Деякі вчені пропонують при класифікації форм правління дотримуватися систематичного підходу і не розглядати кожний елемент державної влади окремо, виділяючи 3 форми: моністична, у якій влада зосереджена в руках одного центрального органу; сегментарна, тобто розподіл ролей між різними інститутами управління державою; плюралістична, яка характеризується наявністю декількох центрів влади в межах однієї держави [3]. Але даний спосіб також має свої суттєві недоліки, такі як надмірна узагальненість у розподілі влади, поверховість, які не відображають повної картини взаємодії державної влади і зв'язок із громадськістю.

На думку деяких вчених, поділ на монархії і республіки є зовсім необов'язковим, адже він не здатен повністю відобразити всього різноманіття форми держави. Але, не варто повністю відмовлятися від такого важливого елемента форми держави, а треба вирішувати дану проблему. Більшість вчених навпаки не заперечують наявності поділу форм держави, а лише піддають полеміці їх різновиди і способи відокремлення один від одного. Отже, сучасний тип класифікації форм правління є дещо невідосконаленим і потребує якомога більше уваги стосовно його належного доопрацювання й обов'язкового подальшого наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Монархія [Електронний ресурс] URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Monarchy>
2. Пушкарев С. В. Нетипичные элементы формы государственного правления. Диссертация ... кандидата юридических наук: 12.00.01 / «Казанский (Приволжский) федеральный университет». – Казань, 2016. – 229 с.
3. Селютина Е. Н. Проблемы классификации форм государственного правления в современных условиях // Ученые записки Орловского государственного университета. – №4. (54) – 2013. – С. 39–43.

Науковий керівник – к. ю. н., ас. кафедри теорії і філософії права, Ю. С. Разметаєва.

*Прокопова Анна Олексіївна
студентка 1 курсу 9 групи
інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ПОСТАНОВА ПОЛЬСЬКОГО СЕЙМУ ПРО РОЗДАЧУ ЗЕМЕЛЬ НА УКРАЇНІ МАГНАТАМ І ШЛЯХТІ 1590 РОКУ ТА ЇЇ ВПЛИВ

Зміст моєї роботи полягає у розкритті питання про постанову польського сейму 1590 року та її вплив на Україну в цілому. Також цей документ називали ухвалою «Порядок щодо низовців й України».

Польський сейм видав постанову про роздачу земель на Україні магнатам і шляхті. Її зміст був чітко окресленим і коронні чинни визначили подальшу долю земель, розташованих за містом Біла Церква та численних прилеглих територій. Передбачалося, що землі, які не користувалися попитом та не приносили ніякої користі перетворити в корисні й віддати їх особам шляхетського стану, які вислужили перед Річчю Посполитою. В постанові були зазначені певні конкретні території, які повинні були роздати українській верхівці на цих землях. За документом це землі: «Церехчемеровський [Трахтемирівський] монастир над Дніпром, Боришпільський з селищем Іванківським, городище Владерецьке [Володарське] і до

нього селище Зволочжя, зване Велика Слобода над рікою Россю, Рокитне над тою ж рікою і Рокитною - трьом особам, як їх привілеї свідчать. Також Городища і Сліпорід над рікою Нущею званою, при кордоні московському». Ця постанова мала великий вплив на усі сфери тогочасного життя. Можна сказати, що вона мала більш негативний вплив на численні сфери суспільного життя. До них можна віднести соціальну, релігійну, економічну і проблема реєстрового козацтва для місцевого населення. Тобто відбувалось покатоличення через те, що на територіях, які віддали українській верхівці було багато монастирів та церков й через, які безпосередньо впливали на місцеве населення. Також було запровадження фільваркового господарства. Постанова 1590 року фактично дала початок для низки повстань. Наприклад, Криштофора Косинського, Якова Острияниці та інших. Ці повстання простягались аж до 1638 року та мали бурхливий характер. Крім того, постанова вплинула на зневірених людей, які втікали за пошуком кращої долі на мало заселену Слобідську Україну або взагалі переходила на бік козаків і виступала за визволення українського народу з під гніту Річчі Посполитої.

Отже, можна зробити такий висновок, що постанова не носила позитивного впливу на території і населення вцілому. Більш кориснішою ця постанова стала для магнатів та шляхти, які мали вислуги перед Річчю Посполитою та буди наділені цими землями.

*Проніна Вікторія Русланівна
Студентка І курсу 8 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

КИРИЛО - СТАВРОВЕЦЬКИЙ ТРАНКВІПІОН ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

Кирило – Ставровецкий Транквіпіон (р. н. н. – 1646) – філософ, богословний діяч, братський – вчений, видавець – друкар, письменник, церковний провідник. Кирило – Ставроецкий володів багатьма мовами, наприклад польською, грецькою, латинською та старослов'янською. Видатний філософ працював дидаскалом у Львівській (80х рр. XVI) та Віленській (1592 р.), Київській та Рогатинській братських школах, також працював провідником у Замості (1661 – 1665). Організував власну друкарню, в якій вийшла така книга, як «Зерцало богословій» (1618). Вона містила виклад християнських догматів, певних елементів космогонії, філософські погляди автора, зокрема на реальний і ірреальний світи. Також у його друкарні вийшли збірка проповідей «Євангеліє учителное» (1619) та «Перло многоцінне» (1646).

Відомо що, у 1626 році творчість Транквіпіона – Ставрицького піддалася критиці собору української православної ієрархії на чолі з митрополитом Іовом Борецьким, який наголосив на тому що, ці твори не відповідають християнському віросповіданню. На знак протесту 25 березня 1626 року, письменник перейшов в унію та став архімандритом Чернігівського Євцького монастиря, який на той час належав греко – католикам. Саме у Чернігові він видав останню книгу «Перло многоцінне», як зазначав сам автор книга дуже відрізнялася від попередніх його видань, а саме за шрифтом та орнаментальними оздобами. За змістом це видання являє собою збірку статей релігійного та повчального характеру, викладене саме віршами та прозою тогочасної української мови. Таким чином «Перло многоцінне» стало першим друкованим виданням у Чернігові та всій Лівобережній Україні.

Серед кола питань письменник виділяє проблему самопізнання, усвідомлення важливості людяності, вихованості та морального стану людини, як соціального регулятора. За думкою митця сенс життя полягає не лише в служінні Богові, а й у здійсненні самою людиною земного призначення. Наприклад розвиток індивідуального погляду в художньо – творчій діяльності, яка дає можливість розвивати природний дар, талант, мудрість та відвагу до пізнання чогось нового та таємничого. Тож людина розуміється ним як двонатурна істота, що поєднує тіло та душу воедино. Саме це поєднання обумовлює проблематику самопізнання та морального самовдосконалення, розвитку вільність думок, не боязкість висловлення свого погляду на ту чи іншу думку. Митець закликає подивитися саме у дно чаші, що постає певним чистилищем гріхів, яка розширюється до небувалих розмірів кожного дня. Таким чином Кирило Транквіпіон – Ставровецький оприлюднює свої погляди щодо створеного Богом світу, який письменник уявляє у вигляді чотирьохступеневої ієрархії, наголошуючи на тому, що не весь світ – зло. З розподілом світу на ступені, він показує расу та доброту тілесного світу, а саме почуттів кожної людини:

- 1.Світ небесних сутностей (архангели,ангели);
- 2.Макроносм – світ видимих речей;
- 3.Мікроносним – людина;
- 4.Світ зла, до складу якого входять «злі люди» – (язичники,єретики та грішники).

Тож, на відмінну від своїх попередників, філософ ставить в основу свого вчення проблему душі та тіла, надаючи їй гносеологічно – природознавче звучання. Творець прокладав певний «шлях» для формування ренесансно – гуманістичних ідей в Україні, ставлення традиційності українського народу XVII століття. Саме його творчість відіграла чи не найголовнішу роль у ставленні нової української літератури того часу. Одна з важливіших провідних ідей поштовху до «нової літератури» стає зв'язок риторики з традиціями богослов'я. Погляди Транквіпіона – Ставровецького справили значний вплив на становлення ідейності визвольного духу та любові до свободи мислення українського населення. «Свіжість» його світобачення сформувала погляди на проблематику людства, духовності, питань «добра та зла» багатьох українських мислителів наступних поколінь. Вчення Ставровецького пронизане небувалим духом пантеїзму, що заклало основи формуванню пантеїстичної традиції в Україні. Ці основи вчень знайшли своє втілення в творчості видатних вчених, професорів Києво – Могилянської академії, а також залишили наявним свій відбиток у творах відомого українського письменника та філософа Григорія Савича Сковороди. Тож, творчі праці та філософські роздуми Кирила Ставровецького «відкрили очі» українському народу на питання саморозвитку, комунікації та різноманіття поглядів у цілому.

*Романів Віталій Ігорович
Національний юридичний
університет ім. Ярослава Мудрого І
ф-т, 1 курс, 12 група*

РУСЬКА ПРАВДА – ПАМ'ЯТКА ПРАВА КИЇВСЬКОЇ РУСИ

Встановлено, що «Руська Правда» це перший кодифікований юридичний збірник давньоруського права.

«Руська правда» дійшла до нас у 106 списках, які містяться у літописах та юридичних збірниках XIII-XVII ст. Зазначені списки мають назви або за місцем їх знаходження (Синодальний - у бібліотеці Синоду, Академічний - у бібліотеці Академії наук, Троїцький - у

Троїцько-Сергієвій лаврі), або за прізвищем осіб, які їх знаходили (Карамзінський, Татищевський та ін.).

Найдавнішою згідно літописів та інших наукових праць вважають Коротку редакцію Руської правди, яка відображає державну організацію і давньоруське право періоду становлення феодального ладу. Вона складається з Правди Ярослава (1–18 ст.), Правди Ярославичів (19–41 ст.), Покону вирного (ст. 42), Уроку мостикам (ст.43). Вважають, що Правда Ярослава з'явилась у 10–30-ті роки XI ст. (за деякими даними - близько 1016 р). Вона регулювала суспільні відносини ранньофеодального періоду. У Правді Ярослава подано найдавнішу норму ще з додержавного періоду про порядок здійснення кровної помсти (ст. 1). Предметом правового захисту є життя і тілесна недоторканність феодалів і князівських дружинників; вона регулює питання власності, володіння, спадкоємства. Чітко простежується специфіка феодального права як права привілею панівних станів.

Просторова редакція (121 стаття за Троїцьким списком) відображає еволюцію феодального права внаслідок подальшого соціально-економічного й політичного розвитку Київської держави. Вона містить більшість перероблених і доповнених норм Короткої редакції, а також Устав Володимира Мономаха, в якому впорядковано ряд нових норм, що захищають інтереси феодалів, обмежують майнові й особисті права феодально залежного населення.

Третю редакцію Руської правди — Скорочену (50 статей за IV Троїцьким списком) — дослідники розглядають як переробку у XV чи навіть у XVII ст. одного зі списків Просторової редакції. Вона насамперед допомагала суддям справедливо вирішувати справи на основі чинного права, а сторонам — захищати свої права у суді.

Таким чином статті "Руської правди" дають досить повне уявлення про правову систему Київської Русі взагалі та про основні принципи її облаштування зокрема. Так, одним із основних принципів феодального права Київської держави було те, що права та інтереси феодалів і феодально-залежного населення захищалися неоднаково. Виникнувши на основі звичаєвого права, законодавство Київської Русі було поставлене на службу феодальній державі, відповідно, послідовно відстоювало й захищало інтереси князів, бояр та інших категорій заможного населення. Це обумовило один із головних принципів (особливостей) розвитку феодального права у Київській державі - принцип привілею. Він означав те, що систему покарань було скеровано головно проти феодально-залежного населення. Особа й майно холопа взагалі не захищалися. Натомість права панівного класу відстоювали всі правотворчі спроби київських князів. Життя, честь і майно його представників, на відміну від простих селян, починаючи від "Правди Ярославичів" захищалося значно суворішим покаранням (подвійними вирами).

На мою думку, зазначений нормативно-правовий акт є досить важливим, адже він не тільки врегулював величезну кількість суспільних відносин, які виникали на території Київської Русі, а й дав поштовх для розвитку правових систем багатьох держав.

Науковий керівник Д. А. Григоренко

*Ружинська А.П.,
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
ІПКООУ України,
1 курс, 5 група*

ВПЛИВ ІВАНА ФЕДОРОВА НА ІСТОРІЮ УКРАЇНИ

Розглядаючи проблеми юриспруденції, ми ніколи не замислювались, а з чого ж все почалось? Звідки розпочалась традиція все записувати, зберігати на папері, писати книги та збірники для майбутніх поколінь. Слід зазначити, що саме книгодрукування є важливим джерелом отримання освіти, певним поштовхом для відкриття чогось нового. Книгодрукування стало одним з 4-х великих відкриттів людства (поряд з компасом, порохом та папером), що дозволило нації отримати масовий доступ до освіти. Тому неможливо не згадати про одного з перших засновників книгодрукування – Івана Федорова, що видав першу на Русі книгу у Москві та у Львові.

Народився Іван Федоров (відомий ще за прізвищем Московитин) 1525 року в Москві, де до 1553 року був дияконом у московській церкві Миколи Гостунського. Після рішення припинити переписування церковних книг з метою уникнення помилок та запровадження друкарства, став одним з першозасновників книгодрукування. Завдяки його клопотанням після закінчення Краківського університету було розпочато діяльність з будівництва друкарні у Москві. В 1564 році виходить його перша російська друкована книжка «Апостол».

Друкарська діяльність Івана Федорова мала великий вплив на подальший розвиток українського книгодрукування. Спадкоємицею першої книгодрукарні стала друкарня Львівського братства, яка проіснувала протягом кількох століть. Городяни Львова власноруч зібрали кошти для друкування першої книги «Апостол» вже львівського видання, який мав певні особливості, порівняно з московським, зокрема вирізані додаткові сторінкові гравюри із зображенням євангеліста Луки, гербом Львова та знаком самого першодрукаря. Другим відомим львівським виданням Івана Федорова був «Буквар». Це був перший друкований навчальний посібник для дітей, який складений заради «швидкого дитячого навчання».

Оселившись в Острозі, видав Новий завіт та Псалтир. В той же час разом із сином видає першу слов'янську Біблію, яка отримала назву Острозька Біблія, яка справила значний вплив на подальший розвиток історії України. У 1581 році в світ вийшла його остання книжкова збірка під назвою «Хронологія».

Іван Федоров має великі заслуги також і перед українським книжковим мистецтвом. Він створив нові креслення шрифтових літер. Його орнаментальні знаки – це оригінальні декоративні книжкові твори, виконані в українському стилі, що не втратили свого мистецького значення ще й досі. Маючи певні здібності до малювання, він намагався певним чином прикрасити свої книжки, зробити з них щось особливе, що здатне привернути увагу кожного читача та пробудити любов до книжкової справи. Варто зазначити, що після смерті Івана Федорова з'явилося багато його послідовників, яких зацікавила справа книгодрукаря та певним чином вплинула на їхнє життя.

Життєвий шлях першодрукаря не був легким, але попри певні невдачі він залишив нам багатий спадок, який став одним з головних етапів нашої історії. Багато хто з нас користується сучасними благами навіть не замислюючись, звідки воно все має початок, забуваючи, що були такі люди як Іван Федоров. Українські та російські народи віддають належне своєму першодрукареві, а всі книговидавці з 1959 року започаткували й регулярно проводять наукові сесії, присвячені актуальним проблемам, пов'язаних з історією книг та книжковою справою,

наприклад «Федоровські читання». За останнє століття вийшла велика кількість наукових робіт, присвячених саме життю та діяльності «друкаря книг пред тем невиданных».

*Рябошанко М. О.
1 курс, 1 ф-т, 17 гр.*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВПЛИВ ДОГОВІРНОЇ ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ НА СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ЇЇ СОЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Однією з найвпливовіших теорій походження держави є договірна теорія. Її родоначальником вважають давньогрецького філософа Епікура, який причину виникнення держави вбачав у бажанні людей забезпечити суспільну користь, безпеку та мирне співіснування. Звісно, його погляди ще не були оформлені в цілісну наукову систему, а є лише певним провістком договірної теорії.

Значний внесок у розвиток уявлень про походження держави зробив Томас Гоббс, який вважав, що природним становищем усього буття є стан «війни усіх проти всіх». Цей стан вічної і загальної війни є вкрай жорстким і руйнівним, тому люди повинні відмовитися від принципу «людина людині - вовк» та укласти суспільну угоду для забезпечення загального миру та безпеки. За його думкою саме на таких підставах виникає держава. Послідовниками такої теорії були Джон Локк, Жан-Жак Руссо, Олександр Радіщев та ін., кожен із них привніс щось винятково нове стосовно виникнення держави з суспільного договору. В результаті сформувалася договірна теорія походження держави у декількох основних варіаціях.

Так, Джон Локк причиною укладання суспільного договору вважав неможливість людьми самостійно забезпечити належне користування своїми природними правами: право на свободу, життя, людське ставлення до себе та оточуючих та інші. Тому такий стан справ, коли кожен змушений одноособово обстоювати та захищати свої права, а також власноруч карати тих, хто на них посягає, не може надійно забезпечити як особисте, так і суспільне благо, а отже потрібен певний механізм, що зможе урегулювати та гарантувати коректне застосування природних прав людьми. Такий механізм Локк вбачав у державі, а укладання суспільного договору вважав не стільки необхідністю, скільки можливістю та розумністю.

Іншими були думки Руссо. Він вважав, що люди укладають суспільний договір з метою захисту себе від стихійних лих та інших природних негараздів, а також від приватної власності, яка роз'єднує суспільство, виділяючи пануючий клас та підпорядкований, що зумовлює нерівність соціальних верств, що суперечить природному стану рівності кожного та невід'ємності його вроджених прав. Уклавши договір, кожен член суспільства підпорядковує себе не конкретній особі, а громадськості в цілому, що зберігає його невід'ємне право на особисту свободу та вільне вираження своєї волі.

Взагалі, першим підтвердженням правдоподібності договірної теорії стала Конституція Пилипа Орлика 1710 року, що фактично являла собою договір гетьмана Війська Запорозького зі старшиною та козацтвом. Саме вона однією із перших запропонувала принцип розподілу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Варто зазначити, що козацьке суспільство завжди характеризувалося громадсько-політичною активністю та небайдужістю до долі народу й держави, тому починаючи з XVI ст. можна знайти підтвердження одного з положень договірної теорії: якщо держава це наслідок волевиявлення суспільства, то це суспільство має право змінювати умови суспільного договору(зазвичай Конституції) законним шляхом якщо вони є необхідними.

Варто підкреслити, що насправді історичних прикладів утворення держави на основі договору фактично не існує. Водночас це, на нашу думку, не спростовує емпіричної обґрунтованості договірної теорії походження держави. Будь-яка держава виникає в результаті розвитку суспільства; без суспільства втрачається сенс існування держави; отже, природно, що держави повинні існувати для суспільства, а не навпаки. Укладаючи суспільний договір, його учасники сподіваються на добросовісне та належне забезпечення власних бажань, реалізацію своїх прав, свобод та власних інтересів, за умови покійного виконання покладених на них обов'язків, та достатню охорону вищеперерахованих суспільних благ та власних інтересів.

Так, ідеалом держави сучасне суспільство вважає такий устрій державного управління, як «добре врядування». Добрим є врядування, яке є, зокрема, учасницьким, тобто кожен член суспільства є активним учасником вирішення нагальних питань; воно орієнтоване на консенсус, тобто за мету ставиться врегулювання суспільних конфліктів, а не їх вирішення на користь будь-якої зі сторін; воно підзвітне, тобто люди мають безпосереднє право контролювати своїх обранців, шляхом вільного доступу до інформації публічного характеру та будь-якої, що стосується їх особисто та суспільства в цілому; воно прозоре, тобто його діяльність прямо чи опосередковано може бути спостережена та досліджена, за наявності потреб у цьому; воно чуйне, тобто відноситься до кожного члена суспільства як до окремого та унікального індивіда, задоволення потреб якого є першочерговою ціллю; воно результативне та ефективне, тобто діяльність держави є професійною та спеціально сформованою на вирішення саме питань, що стосуються суспільства. Такому урядуванню притаманні й інші ознаки. Наприклад, воно: рівноправне та інклюзивне, дотримується верховенства права, дбає про мінімізацію корупції, дбає про те, щоб погляди меншин були враховані, дбає про те, щоб голоси найбільш вразливих членів суспільства були почуті у процесі прийняття рішень, чуйне до нинішніх та майбутніх потреб суспільства тощо.

З вище викладеного випливає, що основним завданням сучасної держави є забезпечення соціального компромісу і миру; щастя кожної людини; врядування на основі справедливості. Обґрунтування таких положень має давню історію і значною мірою бере свій початок з договірної теорії походження держави.

Науковий керівник: І.О. Биля-Сабадаш

*Савенко Наталія Володимирівна
Студентка 1 курсу 5 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ВВЕДЕННЯ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ У XIV СТ.

Становлення Магдебурзького права розпочалося ще у 1188 році на теренах сучасної Німеччини, коли замість органів центрального управління виникали нові органи місцевого самоврядування, і саме вони здійснювали державну владу на той час. Вважається, що саме введення цього права сприяло розвитку ремісництва та міст, які тільки-но починали своє формування у XIV столітті.

В Україні Магдебурзьке право сформувалось у XIV столітті за допомогою німецьких загарбників. Саме тоді на українських теренах правив галицько-волинський князь Данило Романович, котрий і надав свій дозвіл на використання чужого права на своїй території. Найперше місто в Україні, яке отримало це право було місто Санок у 1339 році. І вже до

середини XVII століття більшість міст нашої держави володіло цим правом, але єдиною частиною, на якій не було розповсюдження цієї збірки норм залишався схід.

Слід відзначити, що діяльність міських органів самоврядування на українських теренах, засноване за законами Магдебурзького права, залишалося вкрай обмежене. Це право використовувалося здебільшого не у повному обсязі. Це пояснюється тим, що основна маса православного населення не могла приймати участь у діяльності органів міського самоврядування, вони були обмежені у правах займатися торгівлею та різними видами ремесел. Саме більшість міст використала форму магдебурзького права, а не його зміст, і взагалі мало що поєднувало наше нове право з його оригіналом, тобто, той який походив із німецького права, в основному залишалася тільки однакова система органів самоврядування.

На думку багатьох вчених введення Магдебурзького права в містах України мало декілька особливостей. З однієї сторони, це право сприяло функціонування життя міста, можливість введення правових норм для того, щоб сформувати дійсно досконалу модель поведінки людей у суспільстві. Але є ще інша сторона, яка передбачала дуже негативний наслідок, такий як: обмеження прав українського населення. Також це право було перешкодою для розвитку норм і традицій самоврядування, адже на наших теренах воно супроводжувалося значно більшим впливом органів центральної влади. Але є ще третя сторона, насправді німецьке право не відіграло тієї важливої ролі у становленні українських міст, як в інших країнах. Проте воно стало важливим чинником формування міського населення в окремий суспільний прошарок та становлення судової і податкової системи.

Тож, можна зробити висновок, значним здобуттям введення Магдебурзького права стало звільнення з-під влади феодалів і князів, скасування багатьох норм звичаєвого права, утворення нових форм і методів функціонування суспільства. Найвагомим внеском є те, що саме це право створило так звану правову основу для формування і розвитку місцевого самоврядування в сучасному її вияві.

Селевін Андрій Володимирович
Студент 1 курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ОРГАНИ САМОВРЯДУВАННЯ ЗА МАГДЕБУРЗЬКИМ ПРАВОМ ПО МІСТАХ

Магдебурзьке право – це система місцевого права, яка склалася у XIII віці і є однією з найвідоміших правових систем. Це було феодальне міське право, за яким галузі життя міста такі як економічна діяльність, суспільно-політичне життя, речове право та інші регулювалися за допомогою системи правових норм, яка у кожного міста була власна.

Міста України за рівнем самоврядування поділялися на магістратські та ратушні. Магістратське самоврядування, на відміну від ратушного, мало більшу самостійність.

Становим органом місцевого самоврядування у великих за розміром містах, який з'явився внаслідок переведення на окремий суспільний стан міщанства був магістрат. До його складу входили магістратські урядники, які поділялися на два рівні – старші та молодші. До рівня старших урядників належали: вїйт, який очолював магістрат, його помічники, які звалися бурмістри, радці, лавники і магістратський писар. Рівень молодших урядників складали межувальник або комісар, городничих та возний.

У великих містах існували дві колегії – рада, до якої входили радці, радники й лава, яка складалася з засідателів і лавників. Члени ради і лави обиралися довічно. У малих містах поділу на дві колегії не відбувалося. Посада вїта була виборною. Вїта в більшості випадків обирав король і з усіх українських міст, які мали магдебурзьке право тільки в Києві народ самостійно обирав вїта.

В особі вїта зосереджувалися усі напрямки управління містом. Вїт разом з населенням обирав раду. В цю раду входило від 6 до 24 радців. Радці з свого середовища на 1 рік обирали бурмістрів (від 2 до 12). Радці займалися справами, що були пов'язані з міським господарством, збиранням торгових мит, організацією оборони міста. Лавники (члени лавничого суду) разом з вїтом, який керував ними відповідали за здійснення судочинства з цивільних та кримінальних справ. Вироки, які були винесені по цих справах могли бути смертними. Але не зважаючи на таку велику кількість повноважень та обов'язків влада вїта не була безмежною. Так якщо вїт прийняв рішення без участі ради, то це рішення вважалося недійсним.

Молодші урядники також мали свої функції. Наприклад на комісара покладалося виконання рішення міського суду щодо переділу землі та встановлення межових знаків. Обов'язки щодо виконання судових доручень, доставки судових повісток, приведення до суду правопорушників мав виконувати возний. Городничий стежив за громадським порядком у місті. Членами ради могли бути обрані лише законороджені, заможні міщани, що мали стан заможності не менше 3-5 років

Існував бургомистерськорядецький суд. До його компетенції входив розгляд цивільних позовів (майнових суперечок міщан, суперечок про спадщину тощо) також виконував обов'язки щодо спостереження за дотриманням правил торгівлі, сплатою податків та займався обліком міських прибутків та видатків.

Ратушними називалися міста, що не користувалися правом магдебурії. Вони мали значно вужчі адміністративно-судові та господарчі права. Також в таких містах апарат самоуправління був значно гіршим.

Отже, можемо зробити висновок, що Магдебурзьке право є важливим етапом становлення організації міських жителів. Магдебурзьке право – це перша історична модель організації влади. Інститути цього права знаходять своє відображення в інших формах самоврядування. Хоч магдебурзьке право не відіграло в Україні тієї ролі, що на Заході, все ж воно, вносячи певні риси західноєвропейського міського устрою до Українських міст, стало одним з чинників наближення правової культури України до Західної Європи.

*Серак Дмитро Валерійович
студент 1 курсу 13 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПОВСТАННЯ САМУСЯ В 1702 РОЦІ

Після смерті Богдана Хмельницького становище на українських землях ставало дедалі гіршим, оскільки спочатку після укладення Андрусівського договору в 1667 року, а потім Вічного миру в 1686 році українські землі були розділені між Річчю Посполита та Московської державою, і омріяна незалежність ставала все далі. Проте, настрої в українському суспільстві все більше були направлені на боротьбу, а тому нові повстання вже були не за горами. Як

наслідок, в результаті польського гніту на західноукраїнських землях нове повстання очолив Самійло Самусь.

В зв'язку з тим, що в науковій літературі, на відміну від повстання Семена Палія цьому повстанню приділяється недостатньо уваги, необхідно дослідити його особливості детальніше, оскільки повстання Самуся було дійсно досить продуктивним з точки зору відновлення української держави.

Перш ніж аналізувати хід повстання, необхідно зазначити, що Самусь був військово-політичним діячем, полковником Богуславського полку. З 1683 року перебуває на Правобережжі де формує власний полк. Спочатку воював на стороні Речі Посполита проти Османської імперії, приймав участь в двох молдавських походах, чим заслужив особливу повагу з боку польського керівництва держави і був призначений наказним гетьманом Правобережжя з 1693 року. Проте, на посаду наказного гетьмана перебував всього шість років і в 1699 році був позбавлений титула наказного гетьмана, а його полк було розформовано.

Разом з тим відмічаємо, що становище українських земель, які перебували під управлінням Речі Посполита постійно погіршувалося, а тому суспільство потребувало в лідері, який за собою поведе козаків на нове повстання. В результаті нове повстання спалахнуло весною 1702 року, охопивши Брацлавщину, Поділля й Волинь.

Крім того, заворушення почалось і на Київщині, куди направилися польські загони з наміром витіснити козацькі полки та повернути шляхті відібрані маєтки. Наприкінці липня 1702 р. вибухнуло повстання селян, міщан і козаків у Богуславі, Корсуні й Лисянці. Саме це повстання очолив Самійло Самусь.

Слід зазначити, що безпосереднім поштовхом до цього повстання стало те, що великий коронний обозний Речі Посполитої прислав до Богуслава свого представника та наказав «відібрати Самуся, військові клейноди, які після Могили йому в догляд вручені, як то: булаву, бунчук, печатку і п'ять гармат». Не стерпівши образи, Самусь, як засвідчує джерело, «тих присланих поляка і жидів до смерті побив, а потім до Корсуня: губернатора тамошнього і драгунію скільки було і жидів усіх смерті віддав же, також і в Лисянці то учинив». Свої власні жорстокі дії стосовно місцевої польської шляхти й верхівки єврейського населення Самусь пояснював тим, що саме від місцевого українського суспільства він постійно «чув відчай», а тому мусив боротися за права і свободи українців, які протягом багатьох десятиріч утискалися політичною й торговельно-економічною владою східних воєводств Речі Посполитої.

Спочатку хід повстання йшов за планом Самуся. Так, зокрема, у жовтні 1702 року Самусь під Бердичевом розгромив невеличке польське військо на чолі з хмільницьким старостою Я. Потоцьким та полковником Д. Руцицом, Абазин здобув Вінницю, Бар, Дунаївці, під Меджибожем розгромив півторатисячний загін польських військ. Крім того, в цей період було взято Білу Церкву – стратегічне місто, яке було дуже важливим як для Польщі, так і Московії.

Проте, згодом із початком 1703 року Самусь зазнав поразки під Меджибожем та Немировом, чим фактично втратив контроль над ситуацією а тому йому необхідно було шукати прибічників, до яких можна було б приєднатися щоб продовжити повстання. В результаті подальших дій Самусь як наказний гетьман передав 5 лютого 1704 р. булаву Мазепі та приєднався до військ Мазепи.

Таким чином, повстання Самійла Самуся продуктивним назвати складно, оскільки всі його успіхи в 1702 році були перекреслені в наступному році, фактично втративши відвойовані

землі, а тому, можемо дійти висновку, що повстання Самійла Самуся так і не було остаточно реалізовано і прагнення захистити права селян і козаків закінчилися провалом.

Сінельнікова Анастасія Ігорівна
студентка I курсу 13 групи
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції
НЮУ ім.Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ПРАВА ЗА СТАТТЯМИ ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД

Статті Прав за якими судиться Малоросійський народ не підтверджувалися московськими монархами, проте набули поширення на Лівобережній Україні. Хоча документ і не набрав офіційного визнання, праця видатних правників справила величезний вплив на розвиток юриспруденції в Україні.

Потрібно зазначити, що нормативний акт мав чітко український характер. Значний вплив справило звичаєве право, що безсумнівно відображало всю суть українського національного права.

Кодекс характеризувався певною низкою особливостей в сімейному праві:

По-перше, одруження мало вільний характер. Батьки хоч і мали значний авторитет і могли домовитися з іншими батьками про одруження їх дітей, проте обов'язковою умовою було те, що діти можуть чинити опір та одружуватися за власним бажанням.

Треба сказати, що не було також заборон одружуватися як вільним, так і наймачам. Пани не могли протистояти своїм слугам, вони навпаки мали заплатити їм розрахувати їм належним чином, якщо є бажання від нього піти.

По-друге, проста домовленість про одруження не каралася, якщо хоча б одна із сторін вважалася малолітньою особою, проте існував весільний подарунок, який називався завдатком між нареченим і нареченою. У разі, якщо одна сторона відмовлялася одружуватися, то завдаток повертався другій стороні у подвійному розмірі.

По-третє, документ свідчить про наявність опікунства. Опікунами призначалися особи над малолітніми дітьми, сиротами до досягнення ними повноліття (чоловіки з 18 років, а жінки з 13 років), або одруження. Певний правовий інститут використався для того, щоб діти мали змогу отримати добре виховання та належним чином використовувати батьківське майно.

По-четверте, існував так званий тестамент. Це було свідчення чіткої волі про її виконання після смерті, задля того, щоб не було спорів. Духовний заповіт мав обов'язково вільний характер, не мав сили закону у разі примусового його написання, мав відповідати давнім звичаям, совісті і порядності.

По-п'яте, існували такі поняття як посаг і віно. Посагом називали те рухоме чи нерухоме майно, яке жінка приносила до чоловіка, чи що батьки надали їй за необхідністю у шлюбі.

Віно - це дарунок від чоловіка своїй дружині із нерухомого майна для того, щоб жінці після смерті її чоловіка була можливість проживати. Віно, яке було подаровано жінці, надається їй на все життя, до самої смерті, а після передається спадкоємцям чоловіка.

Особливістю даного кодексу є те, що для сина, батько якого став державним зрадником, а саме мав погані наміри щодо государя чи інші недобрі умисли щодо держави, а також є докази такої зради, застосовується те саме покарання, що і для батька.

У документі зазначається, що причин для подружнього розлучення зовсім не існує, хоча у тому випадку, коли таке трапляється, людина, якого б чина та звання вона не була, має діяти по правам християнським і виступати саме перед судом духовним.

Варто зазначити, що у документі було сказано про порушення подружньої вірності. Як чоловік, так і жінка у випадку, коли він чи вона має стосунки інтимного характеру з іншою особою, підлягають страті, за певними указаними у документі артикулами.

Також, у випадку, коли чоловік звалтує жінку, будь це дружина чи будь яка інша дівчина, якщо люди знають її як чесну і порядну людину, а сама вона пожаліється, закричить, а на крик її прибіжить народ, то такого насильника треба стратити. Варто відмітити, що насильник має виплатити «нагороду за безчестя», розмір якої залежить саме від звання дівчини чи жінки, на яку посягнулися.

Отже, проаналізувавши сімейне право даного документу, можна зробити висновок про фактичну свободу в правовій галузі сімейних відносин. Варто сказати, що норми сімейного права були встановлені чітко за місцевими традиціями і не можна було б російським урядом внести зміни до статей у своїх власних інтересах.

*Солопiченко Олена Сергiївна
Нацiональний юридичний унiверситет
iм. Ярослава Мудрого
Институт пiдготовки кадрiв для
органiв юстицiї 1 курс, 7 група*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРШОГО ЛИТОВСЬКОГО СТАТУТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

Одним з найбільших здобутків правової думки Великого князівства Литовського стало укладення трьох Литовських статутів у XVI ст. Дані кодифіковані акти були складені відповідно до принципів єдності права, пріоритету писаних законів, суверенності держави та рівності всіх перед законом. Зазначені принципи були прогресивними для тогочасної Європи, адже закріплювали рівність всіх груп і класів та єдине право для всього населення. Литовські статuti успадкували велику кількість інститутів власне українського права, яке діяло ще за часів існування Київської Русі та Галицько-Волинської держави, а тому були важливим джерелом права на українських землях.

Розробка Першого Литовського статуту (Старого) розпочалася ще у першій чверті XVI ст.. При складанні даного кодифікаційного акту за основу була взята адміністративна та судова практика органів держави, норми писаного та звичаєвого права (зокрема ті, що викладені у Судебнику 1468р.- першому кодифікаційному акті Литовсько-Руської держави, та виданих раніше грамотах та привілеях). Одним з джерел Першого Литовського статуту стали норми церковного права (католицького та православного), а також деякі норми, закріплені в «Руській правді». Особливістю Старого статуту було те, що в цьому нормативно-правовому акту вперше було використано низку складних теоретичних термінів та уведено велику кількість принципово нових положень, які раніше були невідомі литовському праву.

Цікаво те, що Перший Литовський статут після видання не був надрукований. З метою використання на практиці його розповсюджували у рукописній формі, доповнювали новими нормами, внаслідок чого рукописні списки Статуту стали багаточисленними.

Литовський статут 1529 р. поділявся на 13 розділів та 264 артикулів. Перші три розділи Статуту містили норми державного права, четвертий та п'ятий – норми шлюбно-сімейного

права, далі були закріплені положення спадкового, процесуального, земельного, лісового й мисливського, цивільного, кримінального та кримінально-процесуального права.

Так, Статут 1529 р. став першим в Європі зводом законів усіх галузей права. Він на юридичному рівні закріпив низку важливих основоположних норм, таких, як норми про правове становище різних соціальних груп, станів та класів порядок формування, склад та повноваження деяких органів державної влади та суду. Перший Литовський статут зрівняв шляхту в єдиний стан та юридично закріпив її права. Також, він містив положення, що закріплювали права селян, зокрема право власності на землю. Литовський статут зберіг за землевласниками право вільного розпорядження своїми землями, однак власник мав право продавати, міняти, відчужувати, дарувати лише третину землі. Обмеження права розпорядження земельною власністю суперечило шляхетським правам і привілеям. Цілком природно, що шляхта прагнула скасування цього обмеження.

Перший Литовський статут мав велике значення для розвитку та збереження українського права в цілому. Він містив в собі деякі норми власне українського права, що діяло ще за часів Київської Русі. Хоча правова система Великого князівства Литовського формувалась під впливом західних традицій права, визначальною при укладенні статутів були східні орієнтири. Саме це сприяло збереженню багатой правової спадщини Київської Русі.

Отже, Перший Литовський статут закріпив як основи писаного і звичаєвого права, так і принципово нові положення та унікальну для того часу систему юридичних термінів. Старий статут відрізнявся достатньо високим рівнем юридичної техніки, визначив основні права стану шляхти та деякі права та свободи селян. До того ж, Статут позитивно вплинув на збереження та розвиток власне українського права. Перший Литовський статут послугував фундаментом для подальшого розвитку литовсько-руського права та став основою для укладення наступних двох Литовських статутів.

*Старицька Ольга Олексіївна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ*

ПРИСЯГА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПРОФЕСІОНАЛА

Ще за часів, коли право не було основним регулятором суспільних відносин виникала потреба у регуляції взаємовідносин між народом та її захисниками, що поступово перейшло у буденне життя та знайшло свій вираз у різноманітних формах існування сучасного суспільства. Саме така форма взаємодії суспільства та морального переконання отримала назву присяги.

Присяга сприяє формуванню патріотичних поглядів та переконань у людини, сприйняттю норм і принципів моральної поведінки у службовій діяльності. У свою чергу, присяга носить виховний характер, який підкріплений урочистістю проведення і спонуканням на сумлінне ставлення до службового обов'язку, забезпечує підтримку встановлених традицій.

Моральні вимоги до людини, яка присягає є надзвичайно високі. Передбачається, що вона повинна бути ввічливою, культурною, інтелігентною, тактовною і грамотною. Зазначені вимоги входять до сфери духовно-морального розвитку особистості, що знаходить своє юридико-символічне відображення в тексті присяги. Інститут присяги слугує встановленню моральної і правової відповідальності в першу чергу представників публічної влади перед державою, суспільством і окремими громадянами.

У процесі дослідження вітчизняних нормативних актів було встановлено, що сама дефініція цього поняття відсутня, натомість зазначено лише процедурні моменти її втілення у фактичне життя та внутрішнє текстове наповнення в залежності від обраної особою професії.

Відтак, передбачається, що присягу можна зрозуміти лише як публічний процес представників окремо взятих професій із урахуванням перспективності реалізації їх компетентностей. При цьому варто наголосити, що внутрішнє наповнення присяги корелюється в залежності від сфери діяльності. Наприклад, проаналізувавши низку деяких нормативних документів, можемо дійти висновку, що частина обраних на посади осіб присягають народу України (судді, поліцейські, прокурори, військовослужбовці, посадові особи органів місцевого самоврядування, державні службовці), а Президент та народні депутати – безпосередньо Україні.

При цьому, аналізуючи подальший текст вище зазначених присяг стає зрозумілим, що Україна в такому випадку виступає як держава із усіма притаманними їй ознаками. Інші ж розбіжності у присязі зумовлені професійною сферою діяльності особи. Так, наприклад, у тексті присяги військовослужбовця можна віднайти слова щодо захисту держави; у суддів – здійснювати правосуддя; у державного службовця – служити народу; у поліцейського – поважати та охороняти права і свободи людини.

Окрім цього, у текстах присяги можна віднайти й спільність, що полягає у виконанні певних обов'язків (наприклад, боронити суверенітет та незалежність, сумлінно і чесно виконувати професійний обов'язок тощо) та дотриманні чинного законодавства.

Нині практично для більшості посад, вступ на які передбачає складання присяги, розроблено кодекси честі, етичні кодекси, моральні кодекси, правила поведінки тощо, що у свою чергу зумовлено наявністю у тексті як юридичних, так і моральних обов'язків. При цьому основне завдання деонтологічних кодексів полягає у конкретизації та роз'ясненні моральних обов'язків, передбачених текстом присяги з метою перенесення їх у свідомість особи під час здійснення своєї професійної діяльності. Інакше кажучи, акт присяги можна трактувати як деонтологічну основу професійної діяльності.

Розкриваючи сутність присяги варто згадати про урочистість цієї дії, акту та особливої процедури її складання в атмосфері публічності та святковості, що покликано створити ситуацію вагомості цього моменту.

Як влучно зазначає О.Л. Кравчук, обрана обстановка формує у особи особливу модель поведінки, створюючи орієнтир її компетентностей та формує відчуття відповідальності за свою поведінку [14, с. 109]. На підтвердження окресленої позиції виступає С. Данилів, вказуючи, що прийняття публічним службовцем присяги є важливим правовим та морально-етичним актом, оскільки саме вона є необхідною умовою для зайняття посади та переходу із статусу фізичної особи у статус державного службовця [2, с. 33]. У такий спосіб можна розглядати присягу як акт формування моральних повноважень.

Виходячи із вищезазначеного, можемо дійти узагальнення, що хоча у чинному законодавстві України і не міститься чіткого визначення поняття присяги, проте її не варто ототожнювати із такими термінами як: клятва, обов'язок, в тому числі службовий, внутрішній імператив та обітниця, оскільки на відміну від них не передбачає наявності релігійної складової. При цьому, зміст присяги щодо окремо взятої професії різниться в залежності від передбачених компетенцій на деонтологічних кодексах, а офіційна процедура її принесення додатково спонукає особу до належного та відповідального ставлення до обраної професії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кравчук О. Л. Історичний розвиток поняття "присяга" / *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2015. Вип. 13(1). С. 107-111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_13%281%29__29
2. Данилів С. Присяга як адміністративний акт / *Jurnalul juridic national: teorie și practică* № 6(22-1) / 2016 С. 32 – 36.

*Стеценко Ніна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри історії держави і
права України та зарубіжних країн
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ЗАКОНОДАВСТВО АНГЛІЙСЬКОЇ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ XVII СТ. ЩОДО КОНФІСКАЦІЇ ТА ПРОДАЖУ ЦЕРКОВНИХ ЗЕМЕЛЬ

Напередодні та в ході Англійської буржуазної революції XVII ст. англіканське духовенство всіляко намагалося зберегти як феодалні порядки, так і владу церкви, тоді як «нове» дворянство і буржуазія (пуритани) виступали проти абсолютної влади короля та за очищення англіканської церкви. Вже Петиція «про коріння та гілки», надіслана парламенту від підданих міста Лондона та інших графств королівства 11 грудня 1640 року, вказувала наступне: «... беручи до уваги, що влада архієпископів, лордів-єпископів, деканів і архідияконів і так далі, з їхніми судами та з існуючими при них установами виявляються згубною та достатньо небезпечною як для церкви, так і для держави...».

Програмним документом Англійської буржуазної революції стала Велика Ремонстрація, ухвалена 1 грудня 1641 року, яка містила 204 пункти зловживань короля та церкви, у тому числі вимоги про забезпечення права власності на землю. Довгий парламент Англії, влада якого переходила до буржуазії та «нового» дворянства, відчуваючи нестачу коштів, став на шлях секвестру земельних володінь своїх супротивників, у тому числі й церкви. 27 березня 1643 року обома палатами парламенту був прийнятий Ордонанс, який містив розпорядження про секвестр володінь духовних осіб, котрі підняли зброю проти парламенту та прямо або опосередковано підтримували короля.

15 жовтня 1642 року палата лордів і палата общин англійського парламенту винесли «Постанову про накладення секвестру на доходи архієпископів, єпископів, деканів і капітулів». А вже 15 вересня 1645 року палата лордів прийняла «Постанову про вироблення законопроекту про відчуження єпископських земель». У 1646 році 9 жовтня був прийнятий Ордонанс «Про скасування архієпископів і єпископів у Королівстві Англії та володінні Уельсу та про передачу їх земель і володінь довіреним управителем для використання їх на потреби держави», метою прийняття якого було забезпечення виплати боргів королівства після війни. Вказаним документом запроваджувалися управителі церковним майном із правом призначати оглядачів для складання його описів. 17 листопада 1646 року парламент прийняв новий Ордонанс «Про використання земель усіх єпископів королівства Англії». Призначені управителі майном отримували грошову винагороду, але, за вказаним ордонансом, не мали права купувати землю та іншу нерухомість церкви. До цього ж, була прийнята Інструкція для розпорядників про порядок продажу нерухомості колишніх архієпископів і єпископів, де вказувалося, що нерухомість не повинна продаватися нижче суми десятикратного річного доходу у повному розмірі, який вона мала на 1641 р.

З метою пришвидшення продажу землі та іншої нерухомості церкви й використання державою отриманих за це коштів, 24 вересня 1647 року було видано Ордонанс «Про краще забезпечення та заохочення набувачів нерухомостей архієпископів і єпископів». У ньому містився порядок набуття церковного майна та землі окремими категоріями громадян. Під час продажу майна церкви спостерігався ряд зловживань, у тому числі і його недооцінки. Як вказувалося у прийнятій «Постанові палати лордів з приводу зловживань при продажу церковної нерухомості» від 11 червня 1647 року, недооцінка відбувалася через зацікавленість окремих осіб у купівлі майна.

21 листопада 1648 року палатою лордів і палатою общин було прийнято Ордонанс «Про заснування комітету лордів і общин для усунення перепон при продажу земель архієпископів і єпископів». Новоствореному комітету було надано право вирішувати усі протиріччя між розпорядниками, довіреними управителями, казначеями, набувачами майна, шерифами та ін.

У подальшому, парламент розширив коло церковних посад, землі яких підлягали розпродажу, видавши 16 жовтня 1650 р. «Акт про продаж приходських менорів і церковних земель, які раніше належали архієпископам, єпископам, деканам, деканам і капітулам». За цим документом розпорядники майном, у тому числі й землею наділялися повноваженнями щодо укладання договорів, правочинів, а також мали право на продаж майна. Керівництво та контроль над розпродажем земель єпископів, деканів, капітулів та ін. покладался на комітет лордів.

Як свідчать статистичні дані про хід розпродажу єпископських земель, у 1647 р. було розпродано 60 земельних наділів, у 1648 р. – 216, 1649 р. – 183, 1650 р. – 87, 1651 р. – 56, 1652 р. – 54, 1653 р. – 19, 1654 р. – 18, 1655 р. – 12, 1656 р. – 4, 1657 р. – 7, 1658 р. – 10, 1659 р. – 1. Загалом було отримано за них понад 663 тис. фунтів стерлінгів. При цьому найбільш значну частину покупців являли собою лондонці, більшість з яких належала до купців або торговців. Загалом їх можна розподілити на такі групи: джентрі графств і провінційних міст – 30%; лондонські купці та торговці – 29%; лондонські джентрі – 20%; йомени та фермери – 9%; члени адвокатських корпорацій – 8%; корпорації, клірики та торговці провінційних міст – 4%.

У підсумку, усі законодавчі акти Англійської буржуазної революції XVII ст. про конфіскацію та розпродаж земель церкви відповідали лише інтересам впливових кіл Англії. Розпродані церковні землі потрапили лише до їх рук, і практично не могли потрапити до основної чисельності селянства та тим паче до селянської та міської бідноти.

*Стеценко Ніна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри історії держави і права
України та зарубіжних країн
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ АНГЛІЙСЬКОЇ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ XVII СТ. СТОСОВНО ПЕРЕХОДУ КОРОЛІВСЬКОЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДО ДЕРЖАВИ

Кінець XVI-початок XVII ст. в Англії характеризувався інтенсивним розвитком господарства, передусім у аграрній галузі. Реформи династії Тюдорів призвели до концентрації землі в руках «грошових людей» – сільських дворян – джентрі – та власників мануфактур. Обгороджування громадських угідь з метою розведення овець і торгівлі вовною та м'ясом давали їм шалені прибутки, при цьому оберталися втратою джерел існування

найбідніших верств населення – селян. Поряд із цим, на селі отримала розвиток велика капіталістична оренда землі, що зумовлювало, у свою чергу, виникнення значного прошарку фермерів. Їх інтереси суперечили феодальному праву у питаннях підкорення земельних володінь, у якості лицарського тримання від короля. Тож, у період Англійської буржуазної революції XVII ст. парламентом було здійснено низку реформ, у тому числі в питаннях землеволодіння та землекористування. При цьому, непримиренну боротьбу парламентська опозиція вела щодо феодальних привілеїв короля, особливо в питаннях землеволодіння.

Прийняттям у лютому 1646 року Ордонансу парламенту «Про скасування палати феодальних опікувань» у першу чергу, було ліквідовано фіскально-феодальний орган – Палату феодальних зборів, яка стежила з 1541 р. за сплатою внесків на користь короля особами, які тримали від нього землю. Також усі земельні володіння, засновані на рицарському триманні, усі файни, захвати, композиції при відчуженні, так і усі пов'язані з цим обставини були скасовані. До цього ж, усі земельні тримання першої руки на правах лицарської служби, так і тримання землі від інших осіб, і на правах сокеджа безпосередньо від короля перетворюються на сокедж «загального права». У підсумку, феодальне земельне володіння, пов'язане з виконанням ленних обов'язків на користь короля, перетворилися на нічим не обмежену буржуазну власність на землю.

Ще 21 вересня 1643 року Ордонансом парламенту було накладено секвестр на доходи короля, королеви й спадкового принца на користь держави. При цьому, фермери, тримачі та інші платники повинні були спрямовувати внески у розпорядження парламенту. А 16 липня 1649 року англійський парламент видав «Акт про продаж володінь, менорів і земель, які раніше належали колишньому королю, королеві та спадковому принцу». У цьому документі вказувалося, що англійський король був найважливішим винуватцем війн і потрясінь, які відбуваються. То ж з метою покриття боргів на утримання армії та інших військових витрат й виникла необхідність прийняття вказаного акту. При цьому акцентувалася увага на тому, що населення Англії не повинно бути обтяженим цими військовими боргами.

Документ містив порядок продажу королівських земель, передбачаючи першочергове право купівлі нерухомості, окрім парків і мисливських угідь. Довірчим управителям надавалося право надання у короткострокову оренду коронні землі й маєтки. Набувачі королівської нерухомості були зобов'язані внести половину суми упродовж восьми тижнів, решту – упродовж шести місяців. У підсумку, у період і після революції було здійснено одностороннє вирішення земельного питання, яке було вигідне лише буржуазії та новому дворянству. Лицарські тримання землі були звільнені від умов феодального землеволодіння, однак копігольд як форма тримання було збережено. Селяни-копігольдери при цьому не стали власниками землі, залишаючись у поземельній залежності від лендлордів. Крім цього, основна маса селян не змогла купити землю, яка розпродавалася за високим цінами. Також, не дивлячись на те, що у документах начебто були положення про турботу парламенту про селян, усе ж, він підтвердив законність обгороджень селянських земель. Про це свідчать протоколи засідань палати лордів Довгого парламенту від 31 травня 1641 року, від 9 травня 1642 року, від 4 лютого 1643 року тощо.

*Таранов Євгеній Петрович
Студента 1 курсу 13 групи
Інституту до підготовки
кадрів до органів юстиції України
НУЮ ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЄВРЕЇВ ВІД 13 КВІТНЯ 1835 ТА ЙОГО ВПЛИВ

У всесвітній історії було багато прикладів коли люди з різними релігійними вподобаннями проживали на території однієї держави. З цього виникала така проблема що люди з різними віросповіданнями притесняли один одного різними засобами як у політичних так і в побутових стосунках. Яскравим прикладом цієї проблеми є положення Євреїв у 1835 році.

У часи Російської імперії на території Українських земель при правлінні Павла 1 було виявлено що іудеї зробили так звану державу в державі, тобто на території Павла 1 Євреї у межах свого оселення утворили своє ізраїльське царство котре було розподілене на кагальні округи з кагальним управлінням, наділеним деспотичною владою над євреями і жорстокою експлуатували християн та їх майно на засадах законів Талмуду. Російські закони вважалися необов'язковими на думку євреїв.

За законом Синедріону, у кожній іудейській общині повинно бути адміністративне управління з відповідною владою і суд. Також Єврейські общини створили на своїй території такі іудейські суди як кагали та бет-діни. Зрозуміло що якщо на території євреїв Руський закон не вважався прикладом то його заміщає інший закон. Таким законом був Кагал. З вже сказаного потрібно зробити підсумок що недотримання законів могло спричинити яку небудь протидію з боку держави.

З часом Олександр 1 прийняв рішення узяти під контроль Євреїв, але не обмежувати їх традиції за віросповіданням. Зробити так щоб вони оминаючи християн могли жити за своїми законами. Таким документом було положення про Євреїв 1835 році у котрій йшла мова про:

§ 1. Евреи, состоящие в подданстве России, подлежат общим законам во всех тех случаях, о коих в сем положении не постановлено особых правил. - (В пояснение Т.9 Зак. о Сост. ст.860 и 862 и в замену ст.845 и 846 тех же Законов).

§ 3. Евреям дозволяється постійне жительство:

I. В губерниях: 1) Гродненской. 2) Виленской. 3) Волынской. 4) Подольской. 5) Минской. 6) Екатеринославской.

II. II. В областях: 7) Бессарабской. 8) Белостокской. - (В замен. Т. 14 Уст. о Пасп. и Бегл. ст. 11).

§ 5. В западных пограничных губерниях, в селах и деревнях, отстоящих от границы ближе 50 верст, Евреям всякое новое водворение воспрещается. - (В замену Т.14 Уст. о Пасп. и Бегл. ст.11).

Та багато інших котрі в деяких випадках обмежували права Євреїв, а в деяких навпаки давали їм якісь привілеї.

Олександр 1 цим вчинком дав зрозуміти усім що навіть коли на території твоєї держави люди утворюють свій маленький світ тим самим не дотримуються твоїх правил. Завжди є можливість користаючись твоїм становищем встановити порядок на своїй землі не розрушаючи те що створювалося і працювало довгими роками.

На мою думку Єврейська нація за багато років існування пережила багато різних притиснень з боку різних країн, але вони ніколи не втрачали віру в себе та ніколи не припиняли відстоювати свої права.

Зараз Євреї це найрозумніша нація котра зробила багато наукових відкриттів в різних галузях як: математика, фізика, астрономія та багато інших. Ці люди зараз є найкращими медиками котрі кожен день рятують життя.

У 1835 році цим положенням на мою думку євреям відкрили очі на те що вони не єдині у цьому світі і потрібно жити у злагоді.

*Тимошенко Валерія Олександрівна
Студентка 1 курсу 13 групи
Інституту підготовки кадрів для
органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Впродовж довгих років саме сім'я виконувала багато функцій основними з яких було збереження життя, і насамперед продовження роду. Потрібно зазначити, що протягом всієї історії суспільства основи моральності, духовності та інші брали свої витoki саме з сім'ї, а сім'я починалася зі шлюбу. Таким чином саме шлюбно-сімейні відносини складають фундамент суспільного розвитку.

Потрібно зазначити, що факт прийняття християнства на Київській Русі дуже вплинув на формування шлюбно-сімейного інституту. Відбулися певні зміни. Наприклад, у дохристиянський період існували одні форми укладання шлюбу, такі як: договірний, викрадення нареченої, а також відкупний, а вже у період прийняття християнства ці форми були зовсім інші. Ця значуща подія надає шлюбу святості, і найголовніше це вже був не просто звичайний союз між парою закоханих, а таїнство в якому вони лише обіцяли бути вірними один одному. Цей союз освячується насамперед як образ єднання Христа з Церквою.

Після прийняття християнства вважали, що для укладання шлюбу потрібно 2 умови, одна з них - це те, що шлюб мав бути земним, і підпорядковуватися лише тим нормам, що діяли в певний період, а друга – це те, що шлюб повинен бути благословенним церквою.

Також однією з найголовніших умов було те, що шлюбні стосунки повинні були обов'язково збігатися з моральними нормами новозавітного вчення.

Уся процедура починалася з того, що потрібно публічно заяви про свої наміри укласти шлюб в церкві, до того як він буде укладений в державі. Ті шлюби, які уклалися без оголошення в церкві прирівнювалися до розпусти та перелюбства. Саме шлюбне буття починалося з участі майбутнього чоловіка та дружини в Євхаристії. Особи які виявили бажання укласти шлюб, приходили на євхаристичне збирання, і з благословення єпископа, водночас причащались Святих Христових Тайн. Таким чином усі присутні на зібранні знали, що ця пара й в цей час розпочинали спільне життя біля чаші Христової, приймаючи її як благодатний дар єднання і любові, що немовби поєднував подружжя у вічності.

Потрібно зазначити, що значення християнського шлюбу, суперечило його значенню в язичницький період. В часи якого допускалися розлучення, а також незалежне існування подружжя. Усі формальності шлюбу в період християнства визначалися в візантійському законодавстві. Однією з особливостей було те, що вже в ті часи існував шлюбний договір. Саме візантійський договір існував, для міцності шлюбних стосунків, коли при порушення договірного запису при заручення стягувався штраф.

Під час укладення такого шлюбного договору батьки наречених повинні були домовитися про обсяг приданого і також про день майбутнього весілля, якщо ж молодята були згодні. Згода, тих хто виявив одружитися було одним з найважливіших елементів укладання шлюбу. Але все-таки договір не мав матеріального характеру, тому найчастіше рішення все ж таки приймали батьки або близькі родичі молодят.

Після отримання церквою монопольних прав на регулювання саме шлюбно-сімейного права, у Київській Русі почали зароджуватися норми вітчизняного шлюбного права, які вже почали містити певні весільні ритуали. Було два варіанти того, як це відбувається, перший – це через перетворення древніх норм шлюбно-сімейних обрядів у правовий звичай, а другий – це узаконення рішень церковної влади.

Потрібно зазначити, що звичаям приділяли певну увагу. Основними звичаями було: сватання, домовленості про умови шлюбу «запої», «зачини», кінцева згода на шлюб «рукобитью», вклад жениха на весільні витрати «кладка». Зазвичай звичаї вважалися правовими началами укладення шлюбу, розірвання яких передбачалось лише у певних випадках і з певних причин.

Потрібно зазначити що умови тогочасних шлюбів визначалися формами шлюбу, а саме: шлюби законні, шлюби «на віру», «таємні шлюби» які не потребували офіційного узаконення. Інститут шлюбного-сімейного права найбільше охоронявся законом і регулювався Церковними Статутами Володимира Великого, а також Ярослава Мудрого.

Отже, християнство стало поштовхом для розвитку шлюбно-сімейних відносин. Інститут сім'ї став більш священним і ретельно охоронявся законом. Потрібно зазначити, що з'явилась можливість розірвати шлюб, хоча в інші періоди це було не можливо. Тому саме ця подія далі сприяла стрімкому розвитку сім'ї, хоча цього була тяжко досягти через те, що люди ще жили за язичницькими звичаями.

Тихоненков Д.А.

*Доцент кафедри історії держави і права
України та зарубіжних країн Національного
університету «Юридична академія України імені
Ярослава Мудрого*

РОБІТНИЧО-СЕЛЯНСЬКІ ІНСПЕКЦІЇ УСРР І НАДЗВИЧАЙНІ КОМІСІЇ У 1920 - 1921 РР.: ІЗ АРХІВІВ УКРАЇНИ

Народний комісаріат робітничо-селянської інспекції (НК РСІ) УСРР, було створено в лютому 1920 р. Його очолив Н.А. Скрипник - майбутній генеральний прокурор України. Він здійснював контроль за органами ЧК через свій Адміністративний відділ і Бюро скарг при НК України [1, ф. 539, оп. 1, д. 53, л. 10]. Бюро скарг діяло на підставі спеціального положення, розробленого цим наркоматом спільно з ВУНК. До завдань цього органу входили прийом і рішення скарг, в т.ч. і на дії НК [1, ф. 2, оп. 1, д. 843, л. 14].

Центральне бюро скарг РСІ обслуговувало ВУНК (Центральне управління надзвичайних комісій) і Харківську губернську ЧК. Бюро скарг були також при місцевих надзвичайних комісіях. Вони склалися з завідувача і контролерів [1, ф. 539, оп. 1, д. 2, л. 34]. У налагодженні взаємин між бюро скарг і НК грали нормативні акти НК РСІ та ВУНК. Так, в наказі Наркома РСІ Н.А. Скрипника від 10 червня 1920 р. вказувалося, що контролери мають право переглядати всі справи, за якими повинні були виноситися вироки. Нарком звернув увагу на те, що бюро скарг не можуть витребувати справи, що знаходяться на стадії попереднього слідства. Це право надавалося їм лише щодо закінчених справ, на які надійшли

скарги і з них видно, що органами НК допущені порушення закону. Працівники РСІ, що не були співробітниками бюро скарг, могли наводити довідки лише за особливими мандатів і тільки через бюро скарг. Скарги, розглянуті бюро і передані для прийняття рішення до органів НК, повинні були вирішуватися останніми негайно. Усі висновки бюро скарг і прийняті за ними рішення НК вивішувалися на видному місці [2, с. 157].

Наказ НК РСІ УСРР, що вимагає наведення порядку в роботі зі скаргами був виданий в липні 1921 р. Він наказував місцевим бюро скарг при НК налагодити на належному рівні облік, реєстрацію скарг і їх рух [1, ф. 539, оп. 1, д. 2, л. 154]. У вересні 1921 р. до губернських НК і місцевих органів РСІ було доведено наказ Всеросійської надзвичайної комісії № 294, дія якого поширювалося і на Україну. У наказі ВЧК вказувалося, що всі губернські НК зобов'язані при виробництві ревізій і конфіскацій, при яких обов'язкова присутність представника РСІ, а також при провадженні слідства або експертизи, де у справі необхідне сприяння РСІ, доводити до відома останню про призначення комісії не менше як за 24 години до перевірки. Органам РСІ після отримання відповідного подання в той же день було робити розпорядження про призначення тих чи інших осіб і ставити до відома про це надзвичайної комісії [1, ф. 539, оп. 1, д. 222, л. 5].

Ці та інші нормативні акти НК РСІ УСРР і ВУНК сприяли виробленню раціональних форм контролю. 26 вересня 1920 року наказом наркома РСІ всім губернським інспекціям було наказано спільно з губернськими парткоммами негайно приступити до обстеження таборів для ув'язнених. Для постійного контролю в табори призначалися спеціальні контролери [1, там же, д. 1, л. 68]. 30 вересня НК РСІ запропонував комісарам слідчих в'язниць при губернських НК щодня повідомляти в Адміністративний відділ зведення про рух заарештованих [1, там же, л. 79]. У відомостях, що надходять кожену добу в Адміністративний відділ НК РСІ з тюремного підвідділу Харківської губернської НК, вказувалося скільки прибуло, вибуло ув'язнених і складається на дане число місяця, за яким органом вони числяться, їх стать, вік та рід діяльності [1, там же, д. 223, л. 1-123].

Для узгодження інспекційно-контрольної діяльності РСІ з адміністративно-каральною діяльністю НК і судово-каральною діяльністю органів юстиції, для поповнення інспекційних методів РСІ розшуковими і слідчими методами, а також для єдності і прискорення боротьби з тяганиною і посадовими злочинами 9 квітня 1921 р. при НК РСІ була утворена Міжвідомча нарада з представників РСІ, ВУЧК і НКЮ. У його завдання входило розгляд внесених РСІ ревізійних справ і вирішення питання про направлення їх в НК, до судових органів або остаточне рішення цієї комісії. За підсумками ревізійна комісія виносила постанови, оголошувала догани, зауваження і попередження про порушення термінів арешту та інших порушеннях. Вона здійснювала також загальне керівництво спільними операціями [1, ф. 8, оп. 1, д. 580, л. 70].

Тоді ж була прийнята інструкція, що регламентує порядок ревізій. Вона встановлювала взаємини наркомату з надзвичайними комісіями і партійними органами. Співробітники губернських РСІ мали право відвідувати в'язниці, концентраційні табори, перевіряти в місцях позбавлення волі, порядок тримання заарештованих, терміни і умови утримання ув'язнених. Вся секретно-оперативна робота ЧК не підлягала контролю інспекції. Усі конфлікти вирішувалися органами партії [3, с. 59]

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. ЦДАВО України;
2. Маймескулов Л.Н., Рогожин А.И., Сташис В.В. Всеукраинская чрезвычайная комиссия (1918 – 1922). – Харьков: Изд-во Харьковского ун-та, 1971. – 249 с.;

3. Рогожин А.И., Маймескулов Л.Н. Всеукраинская ЧК в период иностранной военной интервенции и гражданской войны – Харьков, 1964. – 70 с.

4.

Тушиницький Олег
Студент 1-го курсу 13 групи
Факультету підготовки кадрів для органів юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО ЗА СТАТТЯМИ ПРАВ ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД

У 18 ст. на українських землях набували розвитку кодифікаційні акти та зобов'язальне право. З'являється звід законів "Права, за якими судиться малоросійський народ". Ця кодифікація виділялась з-поміж інших іншою структурою та більш високим юридичним рівнем, хоча він не був затверджений російськими монархами, але використовувався на Лівобережній Україні. Документ являв собою звід законів, якими керувались жителі Гетьманщини у 18 ст. Кодекс поділявся на 30 глав, вмщав у себе норми цивільного, кримінального, торгового, процесуального та адміністративного права. Хоча документ і не був офіційно чинним, він поклав розвиток українського правознавства і був кращим за велику кількість інших кодексів.

Зобов'язання випливали з деліктів та договорів, найпоширенішими на той час договорами були договори обміну, позики, купівлі-продажу та оренди. В зводі законів також вказується певні правила укладення договорів:

1 Договір наймання. На обидві сторони накладались певні зобов'язання: пан не міг позбавити життя свого наймита, скалічити його чи покарати без причини і якщо пан порушить це правило, то буде відповідати перед закон, як за проступок перед вільною людиною.

2 Договір купівлі-продажу. Якщо укладався договір про купівлю-продаж нерухомості, то його заключали при присутності свідків, а також заносили у певний реєстр, а покупець отримував виписку про право на землю.

3 Договір оренди. Зобов'язаннями накладались обидві сторони, тобто: орендатор не міг сам розірвати договір, при дотриманні своїх зобов'язань людиною, що орендує, а сторона, що орендує землю, повинна вчасно вносити плату.

4 Договір позики. При неповерненні боргу, боржник повинен сплати борг судді, який давав йому на сплату боргу 8 днів, якщо людина не зможе оплатити борг за ці 8 днів, то дається ще 2 дні та 1 ніч. Любий договір позики, який перевищував 10 копійок, закріплювався письмово. Якщо боржник так і не віддав борг за відведений йому строк, то його майно конфісковувалось, а якщо у боржника немає майна, він сам переходив під варту поки не сплатить борг.

Загалом, за зводом законів 1743 р. зобов'язальне право являло собою юридичні відносини між людьми, при яких виникали певні зобов'язання, які врегульовувались цим законом. Не дивлячись на те, що звід законів 1743 р. був значно кращим, за ті, які існували на той час, його не підтримали через суперечність з російськими законами.

ВПЛИВ УГОРСЬКОГО КОРОЛІВСТВА НА ЗАКАРПАТТЯ

Територія сучасного Закарпаття була представлена як південно-східний регіон Угорського Королівства з етнічно досить гетерогенним населенням. Центральні органи влади вважали, що ця територія є віддаленим і бідним краєм, який не мав будь-якого спеціального статусу, тобто був інтегрованою частиною держави. Це спостерігалось у побудові системи органів державної влади та судової системи цього регіону. Їх повсякденна практика також не вирізнялася від загальнодержавної. Конкретна специфіка була з'єднана з вище перерахованими особливостями периферійності та етнічного характеру.

В часи Середньовіччя на Закарпатті діяли закони Державних зборів та короля, королівські грамоти, норми звичаєвого права, судова практика, зокрема верховних судів. У XVII ст. у світ вийшов перший у своєму роді процесуальний кодекс, який містив порядок і спосіб судочинства. Найважливішим органом проведення судочинства в провінціях були ті суди, які сформувалися при жупанатах, у яких керівництво здійснювали жупани (призначалися королем із вищої аристократії), які мали повноваження щодо вирішення справ населення жупи в адміністративній, судовій та військовій сферах. В кожній жупі, окрім жупана діяли ще два королівські судді. Всього існувало чотири жупи: Ужгородська, Ужанська, Бережанська та Марморовська. Жупи поділялися на комітати, влада в яких здійснювалася комітатськими управліннями. Місцевими органами самоврядування були представництва (дуже обмежені повноваження), але згодом вони практично перестали існувати. Для міських людей привілеєм виступало право на вільний вибір судді, який приймав рішення щодо розв'язання спірних питань, які з'являлися між жителями міст (містянами). Апеляцію на вироки міських судів можна було подавати до короля, котрий такі подання направляв до державного судді. У XVIII ст. судова система на території сучасного Закарпаття також була представлена діяльністю Еперьєшської палати. Ця палата виступала судом першої інстанції, яка приймала рішення (в більшості випадків) з питань майна (наприклад, спадщина, заборгованість). Щодо поміщиків, то вони з одержанням імунітету мали право здійснювати суддівство над своїми кріпосними та фаміліаріями. Згодом був утворений панський суд, який розпоряджався правом винесення смертного вироку за умови отримання цього права як окремих королівський привілей.

На українських землях діяли такі законодавчі акти як Карне уложення 1803 року і «додаткові» карні закони. Це були акти з рівною юридичною силою. Карне уложення містило найбільш типові тяжкі та менш тяжкі злочини і проступки, а «додаткові» закони – їх більш нетипові, досить специфічні види.

Православна віра була єдиним фактором, за допомогою якого більша кількість українців Закарпаття зберегли свою культуру, традиції, звичаї, національну самосвідомість, мову. Населення неодноразово виступало у боротьбі проти панування Угорського Королівства, проти релігійного і національного гніту та найголовніше за створення власної незалежної держави.

Отже, можна сказати, що територія Закарпаття зазнала дуже багато впливу та змін з боку Угорського Королівства. Насамперед, це було представлене асиміляцією населення, розташуванням на українських землях угорської системи органів державної влади та

застосування угорського законодавства. Однак попри все це українці змогли зберегти свою національну самобутність завдяки релігії.

*Фадеева Д.С.,
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ 1 курс, 12 група*

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА СУТНІСТЬ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ІДЕОЛОГІЇ АНАРХІЗМУ

Анархізм — це суспільно-політичне вчення, метою якого є звільнення особи від тиску та впливу авторитетів і будь-яких форм політичної, економічної і духовної влади. Цей тип політичної свідомості починав зароджуватись ще в античні часи з виникненням державності й розвивався у вигляді ідей протягом подальшої історії. До ідей анархізму зверталися різні соціальні групи, що були незадоволені існуючими порядками. Кожне повстання та революція народу відроджували на новій основі ідеї бездержавного суспільства, втраченого общинного ладу тощо.

Анархізм склався як суспільно-політичний напрям в середині XIX ст. у Західній Європі. Теоретичне обґрунтування анархізму пов'язане з іменами таких відомих вчених та філософів, як: Макс Штірнер, П'єр Жозеф Прудон, Михайло Бакунін і Петро Кропоткін. Найбільшого піднесення анархізм досяг у 70-ті роки XIX ст. після поширення анархістських революційних рухів майже в усіх європейських державах та США.

У Російській імперії тривало активне організаційне оформлення анархістського руху у 1905–1907 рр. На півдні Росії поширювалася мережа “груп безначалія”, бойових загонів, конспіративних гуртків, підпільних складів зброї, лабораторій тощо. Фінансове підживлення підпілля здійснювалося різними способами. У багатьох містах України “безначальці” організували нальоти на магазини, казенні крамниці, заводські контори, приватні квартири, кінотеатри, поштові поїзди. Також поширювалася практика шантажу під загрозою смерті: підприємці отримували листи з вимогою грошей, завірені грізними печатками бойових анархогруп.

Ідея терору затьмила розум багатьох людей, формувала ідеологічне поле, що безвідмовно впливало на певний соціальний тип особистості, особливо на романтично налаштовану та прогресивну молодь. Небезпека для суспільства полягала і в тому, що рух стрімко криміналізувався.

На сьогоднішній день суспільний вплив анархізму незначний, але, незважаючи на це, все одно деякі форми організації анархістів існують майже в усіх великих країнах світу. Через те, що анархізм ніколи не існував як єдина ідеологія, науковці наводять різні класифікації напрямів анархізму, зокрема індивідуалізм, мутуалізм, колективізм та анархо-комунізм. Звичайно, ця класифікація до певної міри умовна.

По своїй суті анархізм — ідеологія дрібної буржуазії. Інтенсивний розвиток капіталізму всередині XIX ст. зумовив швидке зубожіння дрібних товаровиробників, на додачу великий капітал “проковтував” дрібних власників. Усе це в сукупності спонукало дрібну буржуазію до своєрідного протесту проти існуючого ладу: анархістських революційних виступів.

Таким чином, можна зазначити, що анархізм дав глибоку критику державному ладу. Його ідеї були і залишаються привабливими та перспективними для людей, тому інтерес до анархізму не зникає й не зникне. Потрібне серйозне переосмислення анархістських ідей XIX і XX ст. з метою розвитку закладених в них основ, відповідно до сучасного історичного етапу.

ПИТАННЯ ТЕОРІЇ СУСПІЛЬНОГО ДОГОВОРУ У ПРАЦЯХ ТОМАСА ГОББСА ТА ДЖОНА ЛОККА

Договірна теорія походження держави існує вже більше ніж два тисячоліття. Досить багато науковців досліджували та вдосконалювали її. Але найбільш чіткого окреслення дана концепція набула після оприлюднення праці «Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної», автором якої є Томас Гоббс. Вважати, що Т. Гоббс є основоположником теорії суспільного договору - доцільно, але не досконало. Вже через декілька десятиліть свої поправки та доповнення були внесені Джоном Локком, як дослідником механізму функціонування держави. Питання утворення держави договірним шляхом турбує багатьох учених, але їх погляди на одну теорію є досить різними.

Дослідженням теорії суспільного договору у працях Томаса Гоббса та Джона Локка займаються багато учених, зокрема: В. В. Гаджиєв, Н. І. Кабанець, О. С. Конотопцев, П. А. Рудик та інш. Але у літературі сьогодні відсутні чітко визначені спільні та відмінні характеристики однієї теорії між поглядами двох науковців: Томаса Гоббса та Джона Локка.

Т. Гоббс та Дж. Локк науковці протилежні за своїми переконаннями, зокрема їх погляди не збігаються з приводу природного стану людини, але саме вони заклали фундамент для сучасного розуміння теорії суспільного договору. Питання про природний стан людини – це ключове питання усієї теорії.

Люди зовсім не є суспільними, відкритими до спілкування особами, як прийнято вважати, якби це було б так, ми б усі притягувались один до одного і почували б себе комфортніше разом. Але цього немає. Підкреслюючи думку Т. Гоббса, важливо вказати, що у своїй праці «Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної» він розкриває людину як корисливу та егоїстичну особу. Все, що людина робить є не інакшим, як волевиявлення її самолюбства та спроможністю покращити своє життя. На перше місце у бажаннях людини Т. Гоббс висуває жагу до влади. Особи бояться втратити престижність, особисту власність, статус у суспільстві оскільки це призводить до рівності. А рівність у свою чергу набуває ознак взаємної недовіри. Перебуваючи у стані взаємної недовіри, завжди розпочинається стан «війна всіх проти всіх» [2, с. 102].

На відміну від Гоббса, Локк вважав, що людина схильна до спілкування та від природи спроможна любити. У природному стані люди можуть розпочати конфлікти лише на основі майна. У природному стані немає права, закону чи суверена, як способів призупинення конфліктів, тому війна з приводу майнового стану може іти вічно [5]. Саме тому основною причиною створення громадянського суспільства Локк вважає захист власності особи.

Люди між собою укладають договір про передачу влади суверену. Суверен не є одним із учасників договору, владу він отримує від суспільства не за власною ініціативою. І оскільки суспільна угода укладається не між державою та суспільством, а окремо кожною людиною між собою, то ніякого контролю над державною владою бути не повинно [7]. Ефективною формою правління Гоббс вважав монархію. Укладення суспільного договору являє собою часткову передачу своїх прав суверену, для припинення стану «війни всіх проти всіх».

На відміну від Гоббса, Дж. Локк відкрито обговорював переваги демократичної держави. Єдиний шлях на мирне та зручне існування осіб та захист особистого майна є

добровільно укладений договір та перехід у статус громадянського суспільства. Якщо люди підкоряються державній владі, а держава не виконує свої обов'язки, то суспільство в праві повстати проти правителя. Для Локка, повалення влади це шлях у майбутньому побудувати новий, кращий уряд [1, с. 31].

Підсумовуючи вище викладений матеріал варто вказати що обидва науковця розуміли суспільний договір як часткову відмову від власного суверенітету особами і передачу його уряду або іншій владі, для отримання взамін захист особистих майнових або немайнових інтересів.

Т. Гоббс та Дж. Локк досліджували природний стан людини, громадянське суспільство, форми правління держави, але варто зауважити, що сутність цих понять у двох науковців кардинально відрізняється.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаджиєв В. В. Еволюція поняття суспільного договору (Гоббс, Локк, Руссо) / В. В. Гаджиєв // Гуманітарні студії. - 2013. - Вип. 20. - С. 28-35.
2. Гоббс Т. Левіафан / Пер. з англ. - К.; Дух і Літера, 2000. - 606 с.
3. Кабанець Н. І. Нормативна природа поняття суспільного договору : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук : спеціальність 12.00.01 / Наталія Іванівна Кабанець, 2008. – 16 с.
4. Конотопцев О. С. Теорія суспільного договору як сучасне уявлення про державу в XVII-XVIII ст. / О. С. Конотопцев // Теорія та практика державного управління. - 2009. - Вип. 4. - С. 33-40.
5. Локк Дж. Два трактата о правлении [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.civisbook.ru/files/File/Lokk.Traktaty_2.pdf
6. Рудик П. А. Теорія держави: основні теорії, концепції, підходи до вивчення: навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. та допов. – К.: Алерта, 2015. – 288 с.
7. Теорія суспільного договору як сучасне уявлення про державу в XVII-XVIII ст. [Електронний ресурс]. – 2015. - Режим доступу: <https://www.medievist.org.ua/2015/03/xvii-xviii.html>

Фесенко Максим Олександрович
Студент 1 курсу 8 групи інституту
для підготовки кадрів
для органів юстиції НУЮ ім.
Ярослава Мудрого

ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕТЬМАНА ПАВЛА ПОЛУБОТКА

В даній статті ми розглянемо діяльність видатної особи Павла Полуботка. Про цю людину ми можемо дізнатися з робіт М.Василенко, М.Костомарова, О.Єфименко, О.Лазаревського та інші. Не дивлячись на ці роботи, можна сказати, що діяльність цієї особи не є висвітлена повністю.

По-перше, я б хотів розповісти походження Павла Полуботка. Він народився 1660 на хуторі Полуботівка (нині Шрамівка). Його батько був не останньою людиною на той час і займав посади полкового писара, сотника, наказного полковника, генерального бунчучного, генерального осавула. Павло отримав гарну освіту, в тому числі навчався у Києво-Могилянській академії.

12 серпня 1722 року після того, як він прийняв обов'язки гетьмана 11 липня того ж року, був виданий один з найважливіших універсалів, який забороняв нещадно використовувати козаків на робітничих роботах та реформував роботу судів. Тепер в розгляді справи мали брати участь не тільки судді, а й козацька старшина. Судові засідання мали проводитися у спеціальних будівлях. В таких будівлях зберігалися юридичні кодекси та збірки. Своєю реформою Полуботок установив чітку ієрархію: першою інстанцією були сільські та сотенні суди, другою полкові, третьою генеральний суд. Така реформа збільшила продуктивність та строки виконання полковими судами їх повноважень. Для збільшення продуктивності роботи Генерального суду до його складу були введені асесори. В розгляді справи брали участь 2 судді та 4 асесорів. Для виконання судових рішень були призначені спеціальні інспектори. Варто зазначити, що саме ця реформа загострювала та погіршувала становище Полуботка у стосунках з Російською імперією.

Як ми знаємо у 1722 році на Україні була утворена Перша Малоросійська колегія. Цей орган доволі утискав у правах генеральну канцелярію. У роботі Валерія Шевчука, ми можемо побачити наступну інформацію, яка доводить утиски української старшини: “ А тим часом генеральна канцелярія мусила просити про папір, смолку, лінію, воск та інші речі...”[1]. Навіть в таких малих речах козацький уряд був залежний від Малоросійської колегії. Така антиукраїнська політика не могла залишити Полуботка в спокої. Його настирність змогла мала певні наслідки. Йому вдалося переконати Сенат у необхідності Малоросійській колегії на чолі з Вельяміновим узгоджувати свої дії з українською адміністрацією, але через його рішучий супротив в українських містах були введені посади комендантів, які втручалися у роботу полків.

1723 відносини між Вельяміновим та Полуботком почали бути доволі гострими. Очільник Малоросійської колегії почав писати скарги на наказного гетьмана. Врешті-решт, Вельямінов поїхав до Москви з візитом. Відчуваючи щось не гарне, Полуботок 19 квітня пише листи наказним полковникам. В цих листах йшлося про те, щоб полковники направляли чолобиття до Петра й просили про визначення на полкові місця українців. Наміри Полуботка не були підтримані. 116 квітня 1723 року Петро I видав указ, що розширив права малоросійської колегії. Тепер без підпису її не могли видаватися гетьманські універсали, колегія стала розпоряджатися фінансами, а Полуботка з його прибічниками було викликано до столиці.

До Петербурга Полуботок їхав не з порожніми руками: чолобитні усієї козацької старшини, прохання свободи від козацької старшини і впливових міщан. 3 серпня 1723 козаки прибули до місця призначення. Їх приймали дуже привітно: бенкети, візити до вельмож. Але закінчувалося все трагічно. Страшні допити в таємній канцелярії. Хотілося б виділити головні положення й обвинувачення з цих допитів: гетьман самовільно роздавав землі невідомо кому, козацька старшина на чолі с Полуботком не підкорялася Малоросійській колегії, висувалися претензії до судової реформи, у хід пішли скарги, які надсилалися в адресу Павла Полуботка. На мою думку, гетьман Полуботок доволі мужня людина. Багато хто б заспокоївся і перестав захищати українське самодержавство, яке хотіло знищити Російська імперія, але не Полуботок. Саме цю лінію його діяльності можна назвати визначною і по справжньому героїчною. Особливу увагу хотілося б звернути на промову гетьмана після того, як він отримав вирок: “ Народ український, єдиноплеменний і єдиновірний із московським, не раз вже із часу з'єднання з Москвою допомагав їй. Але не подяку отримав у відповідь, а презирство й образу, опинився в жорстокому рабстві. Малоросійська колегія посилила лише та примножила

нещастя українського народу, а ненависть Меншикова й Петра I втілила в непримиренного ворога України. Обертати народи в рабство та володіти рабами – це справа азіатського тирана, а не християнського монарха, який повинен називатися й насправді бути верховним батьком народів “[2].

Підсумовуючи всю роботу, варто зазначити, що ім'я цієї видатної людини назавжди залишилося в історії України. Він був на посаді гетьмана дуже малий проміжок часу, але його реформи, його діяльність сильно вплинула на перебіг історії. Павло Полуботок не поступалася своїми принципами і це привело його спочатку до в'язниці і допитів, а потім і до смерті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козацька держава: Етюди до історії українського державотворення [Текст] : научно-популярная література / В. О. Шевчук. - Київ : Абрис, 1995. - 392 с. : ил. –
2. Текст промови Павла Полуботка До Петра I. // [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://meest-online.com/history/figure/sprava-polubotka/>
3. Судебно-реформаторская деятельность гетмана П. Л. Полуботка в борьбе за украинскую государственность [Текст] / Л. С. Гамбург // Проблемы законности. Вип. 34. - Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / Міністерство освіти України, Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 1998. - С. 25-29 . - + Полнотекст. док.

*Фетісова Ю.О.,
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
ІПКООУ України, 1 курс, 5 група*

ПРАВОВИЙ СТАТУС КРИМУ ТА ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я В СЕРЕДИНІ XV СТ.

Через вигідне положення Кримського півострову і Північного Причорномор'я на ці землі постійно здійснювалися напади зі сторони інших держав. Багато племен і народів, таких як: скіфи, сармати, готи, греки, печеніги, половці, слов'яни та інші довгі часи панували на цій території.

У середині XIII століття монголо-татари захопили Кримський півострів і згодом він став частиною Золотої Орди. У 1449 році під керівництвом хана Ханджі-Гірея Крим здобув свою незалежність, тобто утворилось Кримське ханство, яке мало власну територію, населення та владу.

Кримське ханство охоплювали землі всього півострова, Північного Причорномор'я та Приазов'я. Місто Бахчисарай стало столицею, а сама територія поділялася на східну та західну частину.

На цій території населення складалось з різних народів, але більшість все-таки були кримські татари. В наслідок цього, саме іслам став державною релігією.

В той час формою державного правління Кримське ханство було обмеженою монархією. Влада належала хану, який правив державою, був головою виконавчої і судової влади та мав широкі повноваження. У цей період правили державою представники династії Гіреїв. Влада хана не була абсолютною, а обмежувалась вищим колегіальним органом (Діваном та муфтієм, знаттю і могутніми бєями), який виконував деякі функції виконавчої, законодавчої і судової влади. Також цей державний орган спостерігав, щоб дії та рішення хана відповідали нормам ісламу.

Ще однією характерною ознакою державності Кримського ханства була фінансова система. Цікаво, що кожний новий хан, який зійшов на престол, карбував власні монети зі своїм ім'ям та гербом.

У 1454 році Хаджі Гірей остерігаючись війни за владу в Північному Причорномор'ї і Криму уклав союз з турками.

Тим часом на південних берегах Чорного моря швидко розвивалась Османська імперія, вже у 1475 р. Турецьке військо захопило Кафу та міста Південного Узбережжя. В наслідок цього півострів потрапив у васальну залежність від Туреччини. Після встановлення залежності Криму від Османської імперії влада хана обмежувалась султаном, який його призначав і зміщував. З того моменту, як Кримське ханство признало васальну залежність від Османів, стала обов'язкова участь татарських військ в завойовницьких походах Османської держави, також вона вважала Кримське ханство засобом тиску на Польщу і Москву. Все це сприяло послабленню Криму.

Таким чином, в середині XV століття землі Криму та Північного Причорномор'я спочатку перебували в залежності від Золотої Орди, а згодом- Османської імперії. Цей період став частиною історії цих земель і назавжди змінив її.

*Хвіц Владислава Володимирівна
студентка 1 курсу 13 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ЗЛОЧИНИ ТА ПОКАРАННЯ ЗА СТАТТЯМИ «ПРАВ, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД»

«Права, за якими судиться малоросійський народ»-збірник норм права, що діяли у XVIII столітті на Лівобережній Україні, який був прийнятий у 1743 році.

У своїй роботі я хочу більш детально розглянути злочини та покарання за «Права, за якими судиться малоросійський народ».

За документом встановлюються такі види злочинів, а саме: злочин, провина та проступок (іноді називали переступ). Злочин-це найтяжчий вид протиправного діяння, за яке винний позбавляється життя. Провина-протиправний вчинок середньої тяжкості. Проступок(переступ)-вчинок, який спрямований на порушення менш важливих кримінальних принципів. Існувало багато видів злочинів. Але для того, щоб краще зрозуміти сенс та поняття злочинів за цим документом, потрібно розглянути їх кваліфікацію.

Отож, існували злочини: релігійні (хула на Бога та святих, хула на Христа та ікон, магія); політичні (державна зрада чи ранення монарха чи його родичів); проти монарха у писемному вигляді та усному (неповага до його наказів); злочини при монархові або у його дворі (погрожування зброєю або перекиривляння когось із осіб); злочини проти послів (знищення грамот); злочини під час відбування воєнної служби (напад на садиби або неявка на службу); проти суддів та чиновників (вбивство або нападання); проти життя та здоров'я людини (убивство, насильство або замах на убивство); злочини проти свободи особи(існував лише один вид, це - неправомірне ув'язнення особи); злочини проти честі та моральні злочини(наклеп, перелюбство, вбивство дитини, яка ще знаходилась, убивство дівчиною або заміжною жінкою дитини, яка ще не народилася, зрада, ведення вдовою неналежного способу життя, намовлення жінок або дівчат на ведення такого способу життя, намовлення на викрадення чужої дружини, згвалтування (дівчини, хлопця, жінки), двоє або троємужество або двоє та троєжонство та кровозмішування. Та остання категорія - злочини проти чужого майна: розбій, грабїж та крадіжка. Розбій -це напад і пограбування. Грабїж-відкритий спосіб викрадення чужого майна. Крадіжки розрізняли кваліфіковані(якщо річ вкрали двоє або

більше осіб і вона коштувала більше ніж 20 руб.) та звичайні (крадіжка серед білого дня речі, яка коштує менше 20 руб). Найтяжчими вважалися розкрадання церкви або святотрадіж, викопування мертвих для того, щоб розкрати їх та викрадення вільної людини для того, щоб продати її у неволю або викрадення невільної людини у її власника для того, щоб перепродати її.

Так, детально розглянувши документ «Права, за якими судиться малоросійський народ», я можу ствердити, що суб'єктами кримінально-правової відповідальності могли бути особи чоловічої статі, які досягли 16-річного віку, та жіночої статі, які досягли 13-річного віку. Суб'єктами були природні українці, інші особи – піддані російського монарха або іноземці, які вчиняли відповідні протиправні діяння на території Гетьманщини і не були психічно хворими.

Варто зазначити, що важливою частиною були покарання. Мета покарання - відплата за порушення права, залякування (жорстоке покарання мало запобігти вчиненню нових злочинів) та заподіяння страждань злочинцеві. Але найголовнішим прагненням було виправити злочинця, зазвичай це робили шляхом церковного покарання. Також передбачалося покарання матеріального таліону («око за око», «зуб за зуб»).

Існувало багато видів покарань, серед яких були: церковна карність(найрозвинутішим було ув'язнення в монастирі або у куну-обруч одягався на шию або праву руку злочинця і приковувався до стіни монастиря або дзвіниці, зазвичай так каралися жінки, які порушували свою пристойність); замах на злочини, карався як здійснений злочин; покарання, які мали дисциплінарний характер; найтяжчим покаранням була смертна кара, яка поділялася на кваліфіковану (спалення людини заживо, закопування живої людини в землю, четвертування злочинця або утоплення) та звичайну (відрубання голови, повішення, заливання горло розпеченим оловом або волочіння кінцями живого винного); тілесні покарання, серед яких були ганьба та каліцтво; позбавлення волі: в'язниця (найбільший термін -2 роки) та арешт (найбільший термін -1 рік 6 тижнів); вислання (всередині держави або за її межами) та заслання; майнові покарання (відбирання майна або грошова покута: плата потерпілому та його родичам); та позбавлення честі (позбавлення цивільних та публічних прав, тобто «політична смерть» та позбавлення права займати посади).

На мою думку певні вищеназвані покарання були занадто негуманними до людини, не відповідали часу, в якому були актуальними та принижували права людини.

Але існували також і полегшуючі обставини при винесенні покарання, серед яких були голод, нерозуміння діяння вчинку через душевний неспокій, стан сп'янілості чи неповноліття винного (неповноліття дівчат до 13 років, а неповноліття хлопців до 16 років), вади розуму, якщо злочин виконаний не спеціально та якщо злочин виконаний у випадку самооборони.

«Права, за якими судиться малоросійський народ», розрізняли поняття «співучасники», ними могли бути підбурювачі; ті хто разом із злочинцем виконував вчинок; ті хто намовляли на вчинення злочину; ті хто допомагали уникнути покарання та допомагали злочинцеві грішми або чимось іншим.

Отже, розглянувши злочини та покарання за збірником норм права «Права, з якими судиться малоросійський народ», який був прийнятий у 1743 році можна сказати, що збірник містить досить високий рівень регламентації злочинів на законодавчому рівні, порівняно з іншими історичними періодами та попередніми джерелами кримінального права на українських землях. Також був відомий інститут звільнення від кримінальної відповідальності, зокрема, у випадках заподіяння смертні за необхідної оборони та затримання

особи яка вчинила злочин. На позбавлення такого злочину, як позбавлення життя, впливало відношення суб'єкта злочину до об'єкта: станова залежність, родинний і службовий зв'язок. На кваліфікацію тяжкості злочину впливали спосіб, засоби, та обставини. У цьому документі існує досить широка кваліфікація злочинів, а також досить докладно встановлюється система покарань за їх вчинення.

Цицищук Катерина Володимирівна
Студентка 1 курсу 5 групи
Інституту прокуратури та кримінальної
юстиції НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

Державний суверенітет – це повна внутрішня та зовнішня незалежність і рівноправність країни на міжнародній арені, верховенство її державної влади, обов'язковість і невинятковість. Зокрема, державний суверенітет – це властивість державної влади, яка характеризується невідчужуваністю, що означає неможливість її передання іншим суб'єктам примусово чи навіть добровільно.

Розвиток міждержавних відносин, який на сьогодні є активним та інтенсивним, вимагає перегляду деяких положень про державний суверенітет. Справа у тому, що сучасні цивілізовані держави беруть участь у багатьох різноманітних формах міжнародного співробітництва, об'єднуючи свої зусилля у сферах, які до сьогодні вважались суто суверенними правами держави, реалізовувались тільки у межах власної юрисдикції. Це викликає у багатьох очікувані занепокоєння з приводу співвідношення державного суверенітету та міжнародного співробітництва.

Взагалі термін «суверенітет» походить від латинського «*superus*» – «верхній», що означає повноту влади, її верховенство, незалежність. У науковий обіг поняття ввійшло у XVI столітті, що пов'язано з політичними, суспільними, релігійними змінами у Священній Римській імперії й посприяло формуванню теорії, автор якої – видатний французький політик-мислитель Жан Боден. Однією з його найбільш відомих праць є «Шість книг про державу», що швидко набула популярності у Європі, бо у ній викладались погляди на державу і принципи управління нею, у тому числі суверенітету, вчення про громадянина і суспільне благо, що на той час було надзвичайно новітньо, актуально та перспективно. На думку філософа, суверенітет є постійним, абсолютним, єдиним, окрім випадку застосування з божественних законів і законів природи, які виникли значно раніше держави і не підлягають під вище згадані принципи. Подальші наукові розробки учення про державний суверенітет здійснювали Ж. Боден, О. Гьофе, Ж. Мере, Л. Оппенгейм та інші. Серед українських учених-дослідників проблеми державного суверенітету можна відзначити Ю. Тодику, Ю. Барабаша, В. Гончаренка, В. Муравйова та інших.

Як уже було відзначено, невід'ємною складовою державного суверенітету є суверенні права, які перебувають у постійному закономірному взаємозв'язку та розкривають зовнішній і внутрішній аспекти суверенітету. Якщо суверенітет забезпечує функціонування частин, то останні – зберігають його цілісність.

У залежності від набору забезпечуваних прав розкривається зміст внутрішнього та зовнішнього суверенітету. До перших, насамперед, належать права на законодавче регулювання суспільних відносин, створення системи державних органів, власну грошову валюту, адміністративно-територіальний поділ, створення збройних сил і системи відповідальності, застосування примусу. Зовнішній суверенітет реалізується через права на

вільне укладення міжнародних договорів, підтримання економічних, політичних відносин з іншими державами; вирішення питань війни та миту і тому подібні.

Ще наприкінці XIX – XX століттях чіткого поділу між поняттями «суверенні права» і «суверенітет держави» практично не існувало, їх визнавали тотожними, проте у Радянському Союзі – навпаки: у Конституціях усе ж закріплювалась охорона прав суверенів Союзом РСР. У наш час усе більше держав офіційно закріплюють поділ і наголошують, що можуть передавати частину суверенітету, делегувати повноваження, відповідно до міжнародних договорів, якщо це не обмежує основи їхнього конституційного устрою. Внаслідок цього вважають, що ефективна реалізація державного суверенітету, враховуючи сучасний стан розвитку світу й суспільних міжнародних відносин зокрема, може відбуватися тільки шляхом створення об'єднань для досягнення таких спільних цілей, як, наприклад, забезпечення національних інтересів, їх захист від протиправних посягань. Таку перспективу для багатьох європейських держав, у тому числі, і для України відкриває, насамперед, Європейський Союз: будучи членом якого можна отримати гарантування безпеки, що сьогодні вкрай важливо; осучаснення економіки, підвищення конкурентоспроможності, залучення іноземних інвестицій, модернізацію засобів виробництва, вихід на світовий ринок. При цьому, враховуючи надзвичайно високі вимоги до кандидатів для вступу до ЄС, очевидним є те, що процес інтеграції довготривалий і складний. Також слід враховувати, що в умовах того, що Україна є відносно молодою державою, яка досі самоідентифікується, залишається багато «пострадянських» елементів у політичній, правовій та економічній сферах, що у великій мірі сповільнює інтеграційні рухи України.

Згідно з Декларацією про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, Декларацією щодо неприпустимості втручання у внутрішні справи держав, про захист їх незалежності та суверенітету, інтеграційні заходи ніяк не обмежують суверенні права держави, зокрема України, та її населення, а сприяють підвищенню авторитету на міжнародній арені. Враховуючи можливі міжнародні агресії, різного роду війни: гібридну, інформаційну та подібні, – розробляються ефективні механізми захисту суверенітету від таких посягань. Тому поняття «державного суверенітету» та «інтервенції» абсолютно не суперечать одне одному, адже суверенітет – обов'язок держави захищати права свого населення і тільки у разі його недотримання стають законними збройні іноземні втручання з метою забезпечення невиконаних завдань.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри теорії і філософії права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Буряковська К.О.

Цололо Володимир Володимирович
аспірант кафедри теорії і філософії права
НЮУ ім.Ярослава Мудрого

ЩОДО УНІВЕРСАЛЬНОСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ МЕЖ

З прийняттям Універсальної декларації прав людини 1948 року (УДПЛ) започаткувалося зародженням глобального руху за права людини, що визначив порядок денний світового товариства на сторіччя вперед. Права людини почали набувати обґрунтування, їх каталог поступового розширення, а індивіди-носії прав набули міжнародного визнання, як суб'єкти, що мають гідність і права. Саме УДПЛ проголосила всіх людей свободними та рівними у гідності й правах, та закріпила за кожною людиною

певні права і свободи без жодних відмінностей залежно від раси, кольору шкіри, релігії тощо. З того часу й розпочалися дебати про те, наскільки права людини універсальні для всіх людей на планеті, та чому національні уряди держав-підписантів міжнародних актів по-різному інтерпретують, визначають та обмежують права, посиляючись на культурні різноманітності, державний суверенітет та цінності, що лежать в основі їх правових систем та суворо оберігаються правом.

У сучасному світі проблематика прав людини та їх універсальності вийшла далеко за межі державницьких кордонів. Щоб зрозуміти як так трапилось, треба відповісти на просте запитання: чому права людини є універсальними? Відповідь на це запитання, здавалося б, дуже проста та зрозуміла, не потребуюча будь-яких пояснень: тому що це права, які людина має в силу того, що вона є людиною. Однак дискусії з приводу того, наскільки права є універсальними для всіх, і водночас різними, не згасають і у XXI столітті. Незважаючи на те, що з моменту прийняття Універсальної декларації прав людини 1948 року пройшло вже 70 років, сучасний світ не став ідеальним, так само як і міжнародне право прав людини. Намагаючись стати більш цивілізованим і при цьому не відмовляючись від практик ведення війни, від масових порушень прав людини, забруднення оточуючого природного середовища та переслідувань інакших, сучасний світ поступово (хоча й дуже повільно) рухається до встановлення глобального світового порядку та створення глобального людиноорієнтованого права [1., с.110]. Все це свідчить про те, що навіть питання пов'язані з міжнародною міграцією, доступу до питної води та ліків розглядаються в сучасному світі з позиції прав людини [2].

Беручи за точку відліку визначення універсальності прав людини, спробуймо встановити чи є наразі права людини універсальними для кожного індивіда на планеті, незважаючи на цінності, культурні відмінності та добробут окремих держав. Вочевидь, що ні. Кожна країна посиляючись на державний суверенітет, культурні відмінності та економічний потенціал вправі стверджувати про своє бачення, інтерпретацію та обсяг прав, що мають люди, залишаючи за світовим товариством обмежені важелі впливу та протидію тиранії у випадку її появи.

Універсальність прав людини не є чимось новим для сучасного світу. Однак вона цілком заслуговує бути в центрі уваги міжнародного співтовариства та формувати порядок денний, що людство в принципі, й отримало протягом останнього часу. У найближчому майбутньому права людини залишатимуться життєво важливим елементом національної і міжнародної боротьби за соціальну справедливість, в основі якої буде гідність людини. Універсальність цих прав є потужним ресурсом, який можна використовувати для побудови більш справедливих і гуманних національних та міжнародних суспільств, головна мета яких буде створити умови за яких кожна людина відчуватиме себе захищеною [3, с. 306]. А міжнародне право прав людини стане більш конкретнішими, матиме важелі ефективного та своєчасного впливу на порушників невідчужуваних та універсальних прав. Дискурс з приводу існування та примату “азійських”, “африканських”, “західних” тощо цінностей, як таких, що покладені в основу концепції прав людини в певній державі поступово буде витіснений тим мінімумом (політичним, економічним, соціальним, культурним) на який заслуговує кожна людина у будь-якому куточку світу. Саме задля цього й приймалася УДПЛ, щоб гарантувати кожній людині право на щасливе й гідне життя та вільний розвиток особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Максимов С.І. Універсальність прав людини // Філософія права і загальна теорія права. - № 1. – 2013. – с.110-117
2. Alison Brysk, Human Rights and Private Wrongs: Constructing Global Civil Society (2005).
3. Jack Donnelly, The Relative Universality of Human Rights // *Human Rights Quarterly* Vol. 29, No. 2 (May, 2007), pp. 281-306

Чаговець Дар'я Романівна
студентка I курсу IV факультету
НЮУ ім.Ярослава Мудрого

ЛЮБАРТ ГЕДИМІНОВИЧ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

Любарт Гедимінович (при хрещенні отримав ім'я Дмитро; бл.1299-1383)- литовсько-український князь, молодший син Гедиміна, що прийняв православ'я та взяв за дружину дочку галицького і володимиро-волинського князя Андрія Юрійовича-Ганну-Бучу.

На мою думку, неможливо розкривати портрет історичної персони та його безпосередній вплив на будь-що(дію, подію, країну, історичний етап), не склавши таку собі картину тогочасної дійсності.

Отже, старт діяльності Любарта Гедиміновича, як князя, почалась зі 1325 року, коли помирає галицький князь Лев Юрійович, а Любарт, як зять померлого, одержує владу над Східною Волинню.

Литовський та Жмойтський літопис свідчить про те, що Любарт «по смерті Володимира взяв князівство Володимирське все, Луцьке та Волинське». Під ім'ям Володимира мається на увазі син Лева Юрійовича Галицького-Володимир Львович. Частиною Волині Любарт володіє з 1323 року, а повністю князівство переходить до рук князя з 1340, після того, як помирає галицько-волинський князь-Юрій II Болеслав. Через відсутність спадкоємців із княжої родини, бояри проголошують Дмитра володарем Галицько-Волинської держави(щоправда, де-факто правителем на Галичині був боярин Дмитро Дедько впродовж 1340-1344). І от з цього моменту між Польщею(на чолі з правителем Казимиром III) та Литвою(на чолі з правителем Любартом Гедиміновичем) починається війна за українські землі.

Причина-прагнення польської сторони приєднати Галичину безпосередньо до своїх володінь. Варто зазначити, що зазіхання на цю територію не було чим-то новим, адже у 1340 році Казимир III вже нападав на Львів.

Але справжня ж війна за землі Галичини розгорнулася у 1349 р. Польський король, залучившись допомогою свого родича-короля угорського Лайоша (Людвіка), організував великий похід на Галицько-Волинську землю, захопивши головні міста, крім Луцька, приєднав Галичину й частину Волині до Польських володінь. У відповідь на цю «витівку» Казимира, Любарт-Дмитро цілеспрямовано йде на Польщу війною. Події війни за Галицько-Волинську спадщину перебігали як дитяча гойдалка: то у 1352 польський та угорський королі укладають мир, то наступного ж року Любартове військо захоплює Галич та входить на територію Польщі, з якої його все-одно витіснили поляки на Волинь.

У 1366 р. розгорілось багаття нової війни, у ході якої Белз не витримав облогу польського війська, Дмитра «вигнали» з Галицької землі, захопили Володимир та велику частину Волині. Після такого розгрому, Любарт уклав таке-собі перемир'я з Казимиром III «про взаємодопомогу у боротьбі з ворогами», після смерті якого в листопаді 1370 року знову дістав Володимир.

У 1376 році брав участь в поході проти Польщі, а у 1377 році відповідний похід зробив Людовик I Угорський-король Угорщини і Польщі, ставший ним саме після смерті Казимира. Любарт швидко припинив опір, тому утримав Волинь. 1379 року, як князь Луцький та Володимирський підтвердив право складу Львова. Після смерті короля Людовика I (1382) викупив у угорських старост Кам'янець, Олесько, Городло, Лопатин, Перемишль та Снятин.

Врешті-решт, 50-тирічна війна закінчилася тим, що Галичина із Белзькою землею та Холмщиною опинилася під владною рукою угорського короля, Волинь з Володимиром та Луцьком - під владою литовської династії. Такий поділ зберігався до 1569 року- підписання Люблінської унії.

Отже, який вплив Любарт Гедимінович спричинив на Україну? Колосальний, і аж ніяк не позитивний. Своїми військовими походами Дмитро відвойовував у поляків українські князівства, які потім входили до складу Литовського королівства, намагаючись відновити Галицько-Волинську державу. Наслідком цих дій було те, що він дав поштовх прогресивному розвитку залежності українських земель від ВКЛ, далі- посиленню класового і політичного гніту на Заході і Подніпров'ї, зближенню Литви і Польщі. Особливе значення, спираючись на наслідки, мало підписання Кревської 1385 та Городельської 1413 уній, які замінили розповсюджене на українсько-литовських землях християнство католицизмом і вкінці поклали самостійність України як держави на багато-багато років.

*Червона Валерія Сергіївна
Студентка 1 курсу 13 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ОПІКУНСТВО ЗА СТАТТЯМИ «ПРАВА, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД»

Права, за якими судиться малоросійський народ – перший кодекс українського права, складений спеціальною комісією у 1743 році за правління Єлизавети Петрівни. Збірник складений з метою кодифікації правових норм різного походження, які застосовувалися на Лівобережній Україні після її приєднання до Російської імперії, а також повинен був наблизити ці норми до російських правових норм. Однак проект цього кодексу офіційно не був затверджений, але все ж таки фактично застосовувався. Джерелом кодексу було Саксонське зерцало, Статут Великого князівства Литовського, Хелмінське право, а також українське звичаєве право й судова практика, російське законодавство. Кодекс складався з 30 глав, які поділялися на 532 артикули та 1607 пунктів.

У «глава перваа на десять» йдеться про опікунство над сиротами. Опікуном називався той, кому в опіку надавали малолітніх дітей після смерті їх батьків до повноліття. Опікун повинен був виховувати та управляти майном, що залишилося дітям у спадок. Опікунство здійснювалося до повноліття: над чоловіками до 18 років, над жінками до 13 років або до їхнього заміжжя.

У разі якщо жінка залишилася після смерті мужа з малолітніми дітьми, а чоловік заповітом доручив опіку над дітьми, то вона повинна виховувати дітей, керувати господарством, вести себе у всьому чинно та пристойно, з вилученням прибутку, а не убутку для майна дітей. А ось якщо вдова поводитиметься непристойно, не дбатиме про добро дітей, буде розтрачувати майно, то дядько або інші рідні мають викликати опікуна до суду. Коли

його недобросовісність буде доведена, суд обирає більш надійну людину, котрій буде доручено опікунство над дітьми та нагляд за вдовою.

Зазвичай, опікунство доручалося тестаментом (заповітом) батька або у разі його відсутності матері чи бабці. У разі смерті обох батьків призначення опіки і піклування було обов'язком уряду.

Коли вдова, утримуючи в опіці своїх дітей та їхнє майно, мала намір вийти заміж, то вже втрачала право опікунства.

Передбачалося встановлення опіки над марнотратами та психічно хворими. Опіка припинялася, коли у встановленому порядку будуть визнані видужалими або цілком виправилися.

Прийняття опікунства відбувалося у присутності двох знатних представників уряду, дітей над якими встановлювалася опіка, родичів, сусідів чи довірених осіб. Вони контролювали процес опису майна сиріт, щоб опікун не міг якусь частину привласнити собі. За цим описом опікун приймав усе майно на зберігання. Опікун повинен дбати про добро сиріт та їх здоров'я щоб вміли читати, знали «потрібні» науки, були забезпечені потрібним одягом та їжею і взагалі підготувати до дорослого життя.

Після закінчення терміну уряду надавали звіт, а за всі витрати піклувальники і опікуни відповідали власним майном.

Тож, під опікою розуміється спостереження і догляд за людьми, які не в змозі забезпечити собі його самостійно. Мета опіки – забезпечити належний догляд, захистити права підопічного, а у випадках з дітьми – гарантувати виховання і освіту.

Виходячи з вищенаведеного, можна зазначити, що відносини опіки носили сімейний характер. Варто зазначити, інститут опіки до середини 18 століття був одним з найвідсталіших. А у зв'язку із розвитком цивільного законодавства, включаючи статті цього кодексу, регулювання відносин опіки почало розвиватися більш активно і опіка стала встановленим державою піклуванням про особистість і майно тих, хто не може ним самостійно розпоряджатися та дбати про себе.

Чинчін М.М.

*студент 1 курсу 7 групи 4 факультету
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ КИЇВСЬОЇ РУСІ

Київська Русь, як одна з найбільш впливових держав Східної Європи, не могла не брати вагомій участі у зовнішньополітичній діяльності. Розташована на стику двох цивілізаційних моделей – Сходу та Заходу, ця держава повинна була вміло використовувати всі наявні в неї засоби та інструменти для того щоб якнайбільш ефективно налагоджувати міжнародні відносини із сусідами. В межах цієї роботи доцільно прослідкувати основні закономірності організації дипломатії Київської Русі для того, щоб в подальшому спрогнозувати її вплив на внутрішні справи в країні.

Для початку слід звернути увагу на те, що дипломатична сфера в Київській Русі зазнавала кількісного та якісного розвитку з моменту утворення цієї держави за князювання Олега і до досягнення нею найвищого ступеня могутності при правлінні Ярослава Мудрого. Кількісні покращення знаходили свій прояв у збільшенні обсягу держав та племен, з якими Київська Русь підтримувала міжнародні відносини. Якість, в свою чергу, проявлялася в удосконаленні засобів налагодження дипломатичних відносин.

Розпочнемо з останнього. Під час виникнення Київської Русі, головним завданням для цього державного утворення було отримання міжнародного визнання з боку суміжних суверенних країн. І на початку ця місія реалізовувалася шляхом так званої варварської дипломатії – через війни. Перші походи Русі на Константинополь здійснені за князювання Олега у 907 та 911 рока були спрямовані саме на те, щоб отримати митні і торгівельні пільги і змусити Візантійську імперію сприймати молоду державу в якості рівного суб'єкта[1].

Особливого розквіту політика військової дипломатії досягла за часів правління князів Ігоря та Святослава. Обидва часто брали участь у різноманітних походах приєднуючи до Русі нові землі і через військову силу змушуючи інші держави визнавати існування Київської держави в якості рівноправної геополітичної одиниці, з якою потрібно рахуватися. Проте така політика виснажувала існуючі ресурси держави і підривала її економіку, а отже в подальшому вона була відкинута. Київська Русь продовжувала воювати але на перше місце вийшла вже більш м'яка дипломатія

Сказану тезу можна підтвердити, якщо проаналізувати зовнішньополітичну діяльність Князів Володимира Великого та Ярослава Мудрого і княгині Ольги. Остання першою серед правителів Русі прийняла хрещення і цим кроком налаштувала візантійського імператора та імператора Священної Римської імперії до діалогу. Володимир Великий перетворивши християнство на державну релігію Київської Русі, фактично домогся її визнання на міжнародному рівні в якості повноцінного суверенного суб'єкта. А шлюбна політика Ярослава Мудрого дозволила йому породичатися з багатьма країнами Європи і цим кроком створити підвалини для зміцнення міжнародних зв'язків.

За своїми сферами західна і східна дипломатія Київської держави істотно відрізнялися як відрізнялися і райони з якими межувала Київська Русь. На Заході пріоритетними завданнями молодій держави були налагодження торгівлі та миру і підтримання недоторканості кордонів. Київська Русь прагнула міцно закріпити своє положення члена сім'ї європейських християнських народів й через спільні релігійні цінності увійти до єдиного європейського політичного простору. На сході з Руссю межували спочатку Хозарський каганат а потім агресивні низько розвинені кочові племена печенігів та половців. Тут зберігалася тенденція військової дипломатії і князівські походи були практично безперервними[2].

Після загострення політичної роздробленості Київської Русі зовнішньополітична діяльність відійшла на другий план. Хоча великий князь Київський формально зберігав статус голови держави, але при цьому він вже не міг приділяти достатню увагу міжнародним питанням. Політична роздробленість призвела до перетворення колись унітарної держави в конфедерацію удільних князівств, кожне з яких вело незалежну зовнішню політику. При цьому в серу зовнішньої політики з цієї точки зору можливо включити і відносини між самими руськими князівствами, так як кожне князівство сприймало інше як незалежного суб'єкта і водночас небезпечного конкурента у боротьбі за владу.

Розпад Київської Русі спровокував перехід до нової форми вирішення зовнішньополітичних питань – князівських з'їздів, на яких представники кожного князівства разом обговорювали питання координації зусиль. На князівському з'їзді могли прийматися рішення щодо організації спільних походів проти сусідніх держав чи народів або проведення оборони. Тобто, на превеликий жаль, можна констатувати певну деградацію руської дипломатії через розпад єдиної Київської держави. Вказану тезу можна підтвердити тим, що наддержавні зносини у цей час практично повністю звелися до контактів із кочовиками[3].

Золотоординське ярмо поклато край навіть цим решткам дипломатії після підкорення руських князів монгольським ханам останні видавали ярлики, без наявності яких князі вже не мали право на самостійні міжнародні відносини. Таким чином, давньоруська дипломатія мала вагоме значення для розвитку української державності і після повалення ординського ярма славні традиції минулого знайдуть своє продовження у зовнішньополітичній діяльності правонаступниць Київської Русі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. М. Ф. Котляр. Дипломатія Київської Русі // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К.: Наукова думка, 2004. — Т. 2 : Г — Д. — С. 390. — ISBN 966-00-0405-2.

2. М. Ф. Котляр. Договори Київської Русі з Візантією // там же, с.434

3. Кулик О. П., Сардачук П. Д. Елементи дипломатичного протоколу і дипломатичної практики в історії України. — Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2000.-172 с.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави та права України і зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Чорнобривець Єлизавета Ігорівна
студентка 1 курсу 7 групи
факультету НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ У СКЛАДІ МОСКОВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЗА ЧАСІВ ГЕТЬМАНА ІВАНА ВИГОВСЬКОГО

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена тим, що діяльність гетьмана Івана Виговського досі є неоднозначною в оцінках представників української історичної та історико-правової науки. Іван Виговський, як правитель, проводив вагому діяльність, яка відбилася у подальшому розвитку українсько-російських відносин. Саме через це, в межах дослідження буде вивчено питання правового статусу українських територій за часів гетьманування Івана Виговського.

Для початку слід зазначити, що Іван Виговський ще за часів Богдана Хмельницького у якості представника генеральної старшини вже активно брав участь у здійсненні державного управління та проведенні зовнішньої політики Гетьманщини. Саме через таку ситуацію Виговський прослідкував і виявив проблему невизначеності правового статусу України при укладенні українсько-московського договору у 1654. При цьому, вказана невизначеність виникла через відсутність чіткого узгодженого обома сторонами уявлення про юридичне майбутнє козацької держави.

Так, в Україні підписання Березневих статей сприймалося як укладення військового союзу конфедеративного типу- дві рівноправні, міжнародно визнані держави поєднували зусилля для спільної боротьби проти Речі Посполитої. В Московському царстві цей акт сприймався, як своєрідна унія, відповідно до умов якої козаки переходили під владу російського самодержавного государя і ставали його підданими, з певними додатковими вольностями та правами.

Вказана невтішна тенденція підтверджувалася неодноразовим порушенням умов Березневих статей з боку Москви, чиї представники неодноразово втручалися у справи Війська Запорізького. У такій ситуації Іван Виговський, що обійняв посаду гетьмана до повноліття Юрія Хмельницького, просто перейняв розпочатий ще Богданом Хмельницьким вектор пошуку нових союзників. Саме через відсутність певності у дотриманні Московським

царством умов договору Іван Виговський потребував отримання міжнародного визнання України, щоб використати це і ствердити існування козацької держави в якості загальноновизнаного юридичного факту.

Показовим є укладення з цією метою міжнародного договору із Швецією. Будучи результатом перемовин ще за часів Богдана Хмельницького, цей договір містив положення щодо взаємодії Гетьманщини та Швеції і визнання останньою незалежної козацької держави. Проте, бажаних для себе наслідків через підписання цього акту Виговський не отримав – далека від України протестантська держава хоча і співчувала Україні, однак не квапилася надавати реальну допомогу.

Московське царство в цей час фактично проводило політику подвійних стандартів. З одного боку, постійно порушуючи умови Березневих статей, ця держава прагнула звузити обсяг наданої Україні автономії і такі дії знаходили значний спротив з боку козацької старшини. Зокрема, Іван Богун один із сподвижників Богдана Хмельницького та чи не найвідоміший після нього та Виговського політичний діяч відмовився скласти присягу царю. На момент правління Іван Виговського питання щодо присяги козацької старшини досі залишалося відкритим – частина останньої так і не склали присяги царю, а отже юридично не вважалася його підданими.

З іншої сторони, активна зовнішньополітична діяльність Виговського особливо його зносини з Польщею та Швецією викликали у московського уряду побоювання щодо лояльності останнього. Гетьман також певною мірою порушував умови Березневих статей, адже розпочав переговори з Річчю Посполитою щодо зміни правового статусу України, чого він не мав права робити без згоди російської влади.

Вирішальне значення для правового статусу Війська Запорізького стало укладення Гадяцького договору. Відповідно до умов цього міжнародного документу, Україна виходила з-під ваді Московського царя і інкорпоровалася у склад Речі Посполитої в якості Великого князівства руського – третього, поряд з Польщею та Литвою рівноправного суб'єкта федерації. Такий крок виводив всі українські землі з юрисдикції Московії і робив присутність московських військ на її теренах незаконною.

Московія не бажала втратити Україну і розпочала воєнні дії. З правової точки зору такі кроки є проявом прагнення завоювати території Гетьманщини і таким чином, через окупацію перетворити її на свою провінцію. В результаті битви при Конотопі 1659 року. У цій битві московські війська зазнали нищівної поразки, але через недовіру та виступ козацької старшини Іван Виговський не зміг виконати поставлене завдання і склав гетьманську булаву.

Діяльність Івана Виговського вплинула на подальшу юридичну долю Гетьманщини. Після його відставки склалася традиція обов'язкового укладення кожним наступним гетьманом своєрідного конституційного договору з Московським царством. Ці угоди – гетьманські статті почали регулювати владні відносини між козацькою державою та Гетьманщиною. Саме через механізм статей Московія перейшла від форсованого наступу на українсько державність, до поступового обмеження вітчизняних суверенітетів згодом й автономії.

*Шаповал Артем Олександрович,
Національний Юридичний Університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України, 1 курс, 5 група*

ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

На сьогодні важко переоцінити діяльність князя Київської Русі, великого завойовника, реформатора, дипломата і церковного діяча Володимира Великого. Перш за все, з початком його правління, розпочинається розквіт могутньої Київської держави. Період, коли князь був при владі, характеризується визнанням Русі на міжнародній арені, укріпленням економічної та культурної систем. Володимир Святославович провів низку реформ, які посприяли зміцненню держави.

Після утвердження на престолі, Володимир почав поступово приєднувати нові території. Це були зокрема такі землі як: Полоцька земля, Перемишль, Червоні та інші міста на заході, де проживали дуліби та хорвати. Коли Київська Русь була поширена новими землями, повстало питання про необхідність проведення територіальної реформи. Через те, що у складі держави були різні племена, то поділ земель був родоплемінний. Але у цьому були суперечності, щодо єдності держави, дану проблему Володимир Великий вирішив дуже вдало – відбулася заміна родоплемінного поділу на територіальний.

Наступним кроком, для закріплення територій у складі Київської Русі, стала перша спроба релігійної реформи. Така реформа була проведена у 982 році, відповідно до неї Перун проголошувався головним богом. Проте перша релігійна реформа не знайшла підтримки серед населення. Це пов'язано з тим, що сусідні народи, такі як: візантійці, волзькі болгари, хазари були прихильниками єдиного божества, а реформа Володимира, яка була язичницькою не могла чинити їм опір.

Вдалою була друга спроба запровадження єдиної релігії – християнства. Хрещення Русі Володимиром Великим датується 988 роком. Проте і вона має неоднозначні наслідки. Було багато позитивних результатів, зокрема: розвитку зазнала культурна сфера держави, з'явилися нові майстри в архітектурі, мистецтві та літературі; позитивно вплинула на авторитет Київської Русі в міжнародних відносинах; спричинила остаточний розклад родового ладу та зміцнила нові феодалні відносини; православ'я стало фундаментом, який допоміг збудувати могутню державу. Були і негативні явища, перш за все, церква не стала захисником всіх соціальних верств, як це очікувалося та водночас культурний розвиток Візантії поступово починає сповільнюватися, тож вплив Візантії на Русь ставав відповідним.

Володимир Великий обрав цілком новий шлях власної політики, який суттєво відрізнявся від його попередників. Князь ставив перед собою завдання розширити межі держави лише на початковому етапі свого правління, решту часу він дбав про остаточне закріплення цих територій у складі Київської Русі та внутрішнє життя держави. Для захисту своєї держави Володимир будує систему укріплень «Змієві вали», які відігравали велику роль в оборонному секторі держави.

Важливу роль у політиці Володимира Великого мала економічна реформа. Вона полягала у створенні ним власних монет, які називалися «златники» та «срібники», такі монети були зображенням самого князя на іншому боці. Карбування власної монети сприяло зміцненню держави.

Крім того, князь запровадив перше усне право, яке мало назву «Устав земляний», де розмежовується княже та церковне судочинство.

Роль Володимира Великого є визначною у становленні та зростанні Київської держави. Кожна з його реформ була поставлена на певний результат, якого він досягав. Діяльність Володимира охопила всі сфери суспільного життя, у період його правління будувалися міста, церкви, розвивалася культура та Київська Русь поступово ставала могутнішою серед інших держав.

*Шевченко Анастасія Віталіївна
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України
I курс, 7група*

ТОРГІВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Київська Русь ще на початку свого існування набула відносно високого рівня та зайняла помітне становище у системі міжнародних торговельних зв'язків.

У VIII-X ст. країни Арабського Сходу, Хозарія, Волзька Булгарія, а також Візантія були головними контрагентами міжнародної торгівлі Русі. Волзько-Окське межеріччя Басейн Дніпра і були зонами стійких контактів з арабським світом. В результаті торгівлі предметами розкоші і прянощами зі Сходу на Русі з'явилась велика кількість срібла, переважно монетного.

Співпраця з країнами Середньої Азії, Іраном, Кавказом відновилася в XI ст. і продовжувалася ж до монголо-татарської навали. Про це свідчить розписана кераміка, знайдена у Києві і Новгороді під час розкопок, посуд з арабськими написами у Смоленську та фаянсова кераміка, скло у Новогрудку. В XI-XIIст. міста Південної Русі здійснювали тогівлю зі сходом двома шляхами: із Києва і чернігова по Дінцю-Дону і далі на Нижню Волгу; через кримські і східночорноморські міста до портів Малої Азії.

Про високий рівень організації торговельних відносин з Візантією засвідчують договори і угоди 860, 907, 911, 971, 988 років, незважаючи на різний ступінь їх вигідності для Русі. Зносини базувалися переважно на обміні, тому за принципом “товар на товар” монети практично не випадали із сфери внутрішнього обігу. Із Візантії везли парчеві і шовкові тканини, багатий одяг, прикраси, килими, посуд, дорогі предмети побуту, вино, оливкове масло, які охоче купувала давньоруська знать. Русь розраховувалась за товари рабами, воском, медом, і особливо популярним у Константинополі руським хутром. Вигнаний латинянами афінський митрополит просив Нікейського імператора Федора Ласкаря “Якщо ти мені пришлеш і [шкірку] білого зайця, які Русь поставляє у велике місто [Константинополь], то надаси мені велику допомогу, оскільки лікарі говорять. Що вона чудово зігріває”. Регулярність зв'язків Русі з Візантією показують червоноглиняні амфори і корчаги, яких найбільше виявлено в Києві та інших південноруських містах. Амфори потрапляли як із Візантії, так і з її кримських колоній, де, за повідомленням Ібн ал Асіра, руські купці проживали колоніями.

Літописні повідомлення про “Залозний” шлях (із Києва до Тамані і Північний Кавказ), а також знахідки хрестів-енколпіонів (мідь, бронза) руського виробництва в Керчі, на Тамані і Північному Кавказі свідчать про торгівлю з кавказьким світом.

Київська Русь активно підтримувала торговельні відносини і з країнами Центральної і Західної Європи. Уже в кінці IX-на поч.Xст., функціонував торговельний шлях Київ-Галич-Прага-Регенсбург. У Раффельштетенському уставі 903-906рр. згадуються руські купці на

Верхньому Дунаї. Русь імпортувала предмети озброєння, зокрема мечі, вовняні тканини деякі типи дорогого посуду. За показниками розкопок Новгороду, основна кількість тканин XII ст. надходила із сукноробних центрів Англії, пізніше значного поширення набули тканини із Фландрії. На англійські ринки руси поставляли хутра білок і соболів. До Німеччини із Русі поступали прикраси та хутро, особливо соболі. В шарах давньоруських міст порівняно часто знаходять бронзові водолі, виготовлені у Лотарингії і Північній Німеччині, різьблені навершя, металеві таріли, скляні речі. Крім цього, Русь була зацікавлена в тому, щоб із Західної Європи надходили цінні метали, зокрема срібло у вигляді монет і злитків. Певна частина надходила із Чехії та Угорщини.

Два шляхи: сухопутний (Київ-Луцьк-Володимир-Люблін) і водяний (Дніпро-Прип'ять-Західний Буг) вели Польщу і західнослов'янське Помор'я. Польща вивозила із Русі сіль. Польські ж купці торгували тканинами, свинцем, а мідь постачали з Угорщини.

Закономірності розвитку зовнішньої торгівлі Київської Русі діяли і всередині країни. Зростання виробництва продуктів сільського господарства і ремесла супроводжувалась формуванням системи внутрішніх ринкових зв'язків, які регулювались міськими ринками. Одну із статей внутрішньої торгівлі становила продукція сільського господарства і промислів, зокрема і хліба. Також за археологічними дослідженнями можна говорити про існування обміну ремісничою продукцією. Із Києва в інші міста надходили хрести-енколпіони, емалі, вироби в техніці скані, скло, полив'яна кераміка, зброя. Округ Овруча оставляв шиферні прясла, плити для будівництва храмів і палаців. Городськ був крупним центром товарного заліза.

Давньоруські міста були значними центрами внутрішньої і міжнародної торгівлі. Вона не посідала провідного місця в системі господарства, проте торгівля виконувала важливу посередницьку функцію, розвиваючи економічну замкнутість земель, тим самим справляла помітний вплив на економіку всієї країни.

*Шилова Дар'я Вячеславівна
студент 1 курсу міжнародно-
правового факультету
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ЧИ СТВОРЮЄ СУДДЯ ПРАВО?

Роль правосуддя в сучасному суспільстві важко переоцінити: суд і система правосуддя є основою будь-якої цивілізованої держави, адже підкорення суспільних відносин закону і загальноновизнаним правилам поведінки – це фундамент, на якому будується правова держава.

Питання: «чи може бути створене право під час відправлення правосуддя?», не може бути розв'язане окремо від визначення, що являє собою право і що є метою діяльності (завданням) суду.

Право можна визначити як систему норм (правил поведінки) і принципів, встановлених або визнаних державою як регулятори суспільних відносин, які формально закріплюють міру свободи, рівності та справедливості відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів (волі) населення країни, забезпечуються всіма заходами легального державного впливу аж до примусу.

Стаття 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в редакції Закону «Про забезпечення права на справедливий суд» №192-VIII від 12.02.2015р. визначає завдання суду наступним чином: «суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, має забезпечувати кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод,

гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України».

В свою чергу, верховенство права – це принцип діяльності органів державної влади, інших публічних і приватних суб'єктів на засадах законності, правової визначеності, рівності перед законом і недискримінації, забезпечення доступу до незалежного і неупередженого правосуддя, додержання прав людини. Дійшовши до нас через тисячоліття, цей принцип визначає правосуддя проявом вищої справедливості.

Таким чином, найважливіше завдання судової влади полягає в тому, щоб шляхом розгляду справ та вирішення спорів забезпечити баланс свободи в суспільстві з обов'язком виконання законів. Тут необхідно зауважити, що жодна правова норма не здатна вичерпно і чітко охопити весь спектр різноманітних життєвих ситуацій, адже законодавець фізично не в змозі перерахувати й описати сотні або навіть тисячі обставин та фактів, що можуть становити основу майбутньої справи. Норми права зазвичай мають загальний характер, тобто є більш абстрактними порівняно з конкретними життєвими випадками. Це означає, що кожна справа, стосовно якої ухвалюється рішення, є деякою мірою унікальною та неповторною, а тому потребує правової оцінки з боку судді, у зв'язку із чим постає питання щодо обсягу і сутності повноважень останнього. Чи повинен він за будь-яких умов бути лише інтерпретатором закону, застосовуючи правові норми, чи, можливо, при розгляді справи йому відведена більш самостійна та творча роль?

Англійський філософ і теоретик права Герберт Харт у другій половині минулого століття писав: «Оскільки законодавці не можуть передбачити всіх ситуацій, які можуть виникнути в майбутньому, немає жодної можливості, щоб вони створили абсолютно зрозумілі та чіткі правила без будь-якого елементу невизначеності. Тому суди, нібито заступники законодавців, за допомогою творчого підходу заповнюють ці прогалини в законодавстві».

Особливістю розвитку позитивізму в Англії стало визнання значних правотворчих функцій за судами. Його прихильники не заперечують існування судової правотворчості, яка, на їх погляд, виражається у створенні суддями нових норм у випадку прогалин у праві або коли існуюча норма є застарілою чи нечіткою. Виникнення та поширення терміна «судова правотворчість» пов'язується з науковою кваліфікацією феномена здійснення правосуддя, коли судді при розгляді справ або при узагальненні практики створюють нові правоположення, яких ще не було в текстах законів, та пов'язують абстрактні норми позитивного права з вимогами життя шляхом розгляду конкретної справи. Терміном «судова правотворчість» (*judicial lawmaking* — «право, створене суддями») або «суддівське право» (*judge made, judicial or case law*) позначаються судові рішення, в яких шляхом тлумачення змінюється зміст законодавства чи встановлюється значення, яке законодавець не мав на увазі, приймаючи нормативно-правовий акт.

На протипагу наведеній позиції американський і британський юрист, політолог, філософ і теоретик права Рональд Дворкін стверджував: «єдино правильна модель ухвалення судового рішення – та, в якій судді займаються пошуком відповіді на питання: «хто має право?». У цьому їхня інституційна роль і цим вони відрізняються від законодавців, які мають усі підстави для обґрунтування своїх рішень на ідеї суспільної користі. Роль суду в демократичному суспільстві полягає не в тому, щоб бути ще одним законодавчим органом, що представляє думку більшості, а в тому, щоб захищати права і тим самим часто стримувати вимоги більшості.»

Безсумнівно, правотворчість не є основною функцією суду, а його діяльність не може бути безпосередньо спрямованою на створення норм права. Але в умовах сьогодення, яке характеризується динамічними економічними, суспільними, політичними та іншими відносинами, суд, шукаючи відповідь на питання: «хто має право?», вимушений доповнювати і виправляти порівняно статичні закони – тобто займатися правотворчістю, «добудовою» права, коли при застосуванні норми права, що зазвичай має загальний характер, з'являються кілька варіантів її тлумачення.

Отже, найкращою відповіддю на питання: «чи створює суддя право?» уявляється визнання існування судової правотворчості, за допомогою якої природним або законодавчим принципам надається закріплене в судових рішеннях позитивне значення, яке гармонізує правову систему (наприклад, визнаючи нечинними норми, що суперечать законодавчим положенням і принципам природного права).

Штонда М.М.

*студент 7 групи 1 курсу 4 факультету
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ВПЛИВ ПОЛОВЦІВ НА РОЗПАД КИЇВСЬКОЇ РУСИ

Актуальність обраної теми дослідження варто визначити крізь призму історії взаємодії Київської Русі із кочовими народами. Поверховою є точка зору щодо того, що вплив кочовиків на осілу цивілізацію є однозначно тільки негативною. Для ілюстрації сказаного потрібно приділити увагу дослідженню історії взаємодії Київської держави із племенами половців, які на нашу думку найбільш істотно вплинули на всі процеси державотворення в руських князівствах з моменту власної появи на історичній арені.

Розпочати слід з того, що Київська Русь через наявність степового кордону на сході завжди знаходилася на межі із цивілізаційним простором кочових племен. За таких умов руські князі взаємодіяли спочатку з Хазарським каганатом, потім із племенами печенігів, а після того як Ярослав Мудрий розбив їх орди, нашими сусідами стали угруповання половців. За своїм етнічним походженням половці є тюркомовним племінним союзом який перекочував до українських степів із Середньої Азії через різке погіршення клімату і опустелювання місцевих степів[1].

Виокремлюючи позитивну роль половців у збереженні давньоруської державності слід звернути увагу на два аспекти. З одного боку, постійні напади половецьких кочовиків на прикордонні руські землі ставав вагомим каталізатором для консолідації руських князів, які були вимушені об'єднувати зусилля для протидії загрозі зі сходу. Поодиночі жодне удільне князівство не мало достатньої військової сили для того щоб захистити свої терени від періодичних нападів кочовиків.

Такою ситуацією вдало скористалися київські князі Володимир Мономах та Мстислав Великий. Вони змогли об'єднати розрізнених удільних князів навколо спільної мети – оборони кордонів від половецької загрози та організації зустрічних каральних походів. Як наслідок, ці правителі консолідували політичну еліту Київської Русі навколо проблеми захисту суверенітету держави від зовнішнього ворога змогли тимчасово призупинити процесу політичної роздробленості та розпаду руських земель.

З іншої сторони, слід звернути увагу на те, що не всі половці завжди виступали лише як нападники та загарбники. Наприклад, можна звернути увагу на частину половців, яких у літописних джерелах часів роздробленості Київської Русі називають своїми поганями. Це християнізовані під впливом руських місіонерів кочові групи половців, які несли службу

окремим удільним князям. Хрещені половці хоча і не проживали в містах однак сплачували князям податки патрулювали степ і виступали у ролі легкої кінноти в загонах удільних князів.

При цьому, зв'язки між руськими князями та ханами хрещених половців з часом настільки зміцнилися що іноді їх скріплювали династичними шлюбами і правляча еліта обох народів родичалася одна з одною. При такій ситуації кочовики перетворювалися із деструктивного фактору, який прискорював процеси розпаду Київської Русі у групу специфічних васалів князя, які мали власну автентичну культуру. Загальновідомим фактом є те, що під час битви на річці Калка половці та руські князі поєднали зусилля задля протидії монгольським ордам. Така консолідація була б неможливою у разі відсутності попереднього досвіду конструктивної взаємодії двох народів і у цій ситуації вплив половців на подальшу долю Русі аж ніяк не можна назвати негативним[1].

Проте, якщо дослідити деструктивну діяльність обраних кочових племен слід відмітити що їхні постійні набіги підривали економіку руської держави призводили до значних втрат серед населення та витрачання великих ресурсів на організацію оборони. Часто не отримуючи допомогу від Києва, удільні князі вдавалися до відособлення і самостійної організації захисту винятково своїх земель. Як наслідок, збройна агресія кочових племен стала однією з основних хоча й не найбільш вагомих причин розпаду Київської Русі[2].

Але в контексті таких набігів в ході еволюції русько-половецьких відносин останні дедалі частіше ставали знаряддям врегулювання особистих конфліктів між окремими удільними князями. Ми вже згадували про те, що з християнізацією половців виникли родинні зв'язки між їхніми ханами та руськими князями. З часів загострення політичної роздробленості Київської Русі окремі князі які родичалися з половцями радо використовували їх для організації набігів на суміжні землі тих своїх сусідів, з якими вони мали невирішені питання чи протиріччя. За таких умов інтенсивність половецької агресії прямо залежала від планів окремих удільних князів[3].

Особливо активно половців використовували чернігівські князі, чиї землі були віддаленими від степових кордонів і які таким чином провокували розорення земель своїх конкурентів. Коли інші удільні князі мали клопіт із захистом своїх кордонів, вони не могли на рівних протидіяти ініціаторам вторгнення і були вимушені йти їм на поступки. Особливо сильно від такої політики страждало Переяславське князівство яке межувало зі степом і через постійні набіги стало одним з найменш економічно розвинених удільних руських князівств. Таким чином, половці справили як позитивний так і негативний вплив на процеси державотворення в Київській Русі.

*Щербак Ярослав Ігорович
Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого
1 ф-т, 1 курс, 12 група*

ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ (1991 Р.)

Встановлено, що 24 серпня 1991 р. Верховна Рада України переважною більшістю голосів (346 з 450) прийняла Акт про проголошення незалежності України. Комуністична більшість в парламенті, деморалізована провалом путчу, не чинила відкритого опору цьому рішення. Крім того, в ситуації, що склалася, частина комуністичної номенклатури вважала вигіднішим для себе існування саме суверенної України і свідомо підтримала Акт про незалежність. Таким чином, на карті світу з'явилася нова суверенна демократична держава - Україна.

За результатами прийнятого Акта про проголошення незалежності України наша держава стала незалежною демократичною державою з неподільною та недоторканою територією, на якій чинними є лише власні Конституція, закони та постанови уряду.

З метою всенародної підтримки цього історичного акту, було вирішено провести 1 грудня республіканський референдум.

Під час проведення референдуму 1 грудня 1991 року на який виносилося питання "Чи підтверджуєте ви Акт проголошення незалежності України", Акт дістав підтвердження 90,32% громадян, які брали участь в референдумі.

За проведенням референдуму спостерігали представники державних органів, політичних партій і рухів, держав колишнього СРСР і зарубіжних країн, міжнародних організацій, українські та іноземні журналісти. Референдум підтвердив волю українського народу жити в самостійній соборній українській державі.

Одноставність підтримки Акта проголошення незалежності України засвідчила не стільки про перехід парламентської більшості на самостійницькі позиції, хоча без урахування історичної реальності і волі народу тут не обійшлося, скільки про деморалізацію прокомуністичних елементів за умов поразки перевороту, про спробу ціною паперової незалежності врятувати компартію, про тактику поступки у гаслах з метою подальшого вихолощення змісту цих гасел. Водночас частина комуністичної номенклатури дійшла висновку, що в нових умовах й груповим інтересам більше відповідає незалежна Україна, зробила свідомий вибір на користь самостійності.

У подальшому 7 грудня 1991 року в Біловезькій Пущі під Мінськом зустрілися лідери трьох колишніх союзних республік - Росії (Б. Єльцин), України (Л. Кравчук) і Білорусії (С. Шушкевич). Наступного дня вони підписали спільний документ, який констатував факт розпаду Радянського Союзу і утворення Співдружності Незалежних Держав (СНД). У сферу діяльності нового державного союзу входили консультації в області зовнішньої політики, розвиток спільного економічного простору, участь в загальноєвропейському і євроазіатському ринках, митна політика, екологічна безпека, міграційна політика, боротьба з організованою злочинністю. Діяльність органів колишнього СРСР на території країн СНД припинялася.

Отже, виходячи з вище приведеного, можна зробити висновок про те, що акт проголошення незалежності України є визначальною подією у розбудові Української держави, як повноцінного учасника на міжнародній арені. Зазначена подія стала поштовхом, для розвитку правової системи, а також державних механізмів, які у подальшому врегульовували суспільні відносини, які виникали на території України.

Науковий керівник Д. А. Григоренко

*Юхно Микита Юрійович
студент I курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ

Метою цієї роботи є розкриття суті та з'ясування характерних рис звичаєвого права Запорозької Січі.

Звичаєве право як система норм, правил, поведінки, оснований на звичаях, мало значний вплив на формування правових норм багатьох народів світу. На українських землях фундаментом, на якому будувалася діяльність судових і військово-адміністративних органів,

регулювалися питання майнових, земельних та особистих відносин було козацьке звичаєве право, більшість норм якого сформувалася в період існування Запорозької Січі (XVI – XVIII ст.ст.).

Базою козацького права стали специфічні суспільно-економічні відносини, що склалися у Запорозькій Січі, а юридичним джерелом – норми давньоруського права, пристосовані до конкретних історичних умов, норми звичаєвого права українського народу та запозичення з правових норм інших народів.

Норми козацького права закріплювали військово-адміністративну організацію Запорозької Січі, встановлювали правила воєнних дій, діяльність судових органів, утверджували суспільні відносини, порядок землекористування, укладання договорів, визначали види злочинів і покарань. Право запорожців визнавали іноземні держави, а козаки всіляко захищали його, побоюючись, що писане право може обмежити козацькі вольності.

За змістом звичаєве право Запорозької Січі поділялося на *публічне* і *приватне*. Публічне право регулювало найважливіші суспільні відносини, приватне – відносини цивільно-правового характеру.

За формою правління Запорозька Січ була республікою, якій притаманні певні ознаки демократії. Очолював Січ виборний кошовий отаман (вибори проходили щороку), який наділявся вищою судовою і виконавчою владою, був головнокомандуючим, представляв Військо Запорізьке на дипломатичних переговорах. Окрім нього, козаки обирали суддю, писаря та інших осіб, які складали козацьку старшину.

Козацьке право було не писаним законом, та *відсутність письмового оформлення* не була перепорою для чіткого дотримання норм, що склалися серед козацтва.

Звичаєве право Запорозької Січі не розрізняло *кримінальні* і *цивільні правопорушення*.

Сфера кримінально-правового регулювання була досить розвиненою. *Злочином* вважалася шкода, заподіяна життю, здоров'ю, майну, честі особи або товариству. Залежно від об'єкту злочинів, вони поділялися на декілька видів: військові (ухилення від служби, порушення правил її несення), службові (розкрадання скарбниці, зловживання службовим становищем), проти порядку управління і суду (непокора адміністрації, підроблення печаток і доказів, лжеприсяга і лжесвідчення в суді), проти особи (убивство, завдання каліцтва, побоїв, образа), проти власності (крадіжка, пограбування, приховування краденої речі, знищення чужого майна), проти моралі (зганьблення жінки, приведення на Січ жінки, перелюбство).

Щодо норм, які регулювали відносини *цивільно-правового* характеру, то вони встановлювали порядок володіння і користування землею, лісами, озерами. Земля й усі угіддя вважалися спільною власністю. Землею користувався кожен, хто мав змогу її обробляти, угіддя, особливо риболовні, щорічно перерозподілялися жеребкуванням. Козакам були відомі такі юридичні поняття, як право першого володіння, давність володіння. Між козаками широко застосовувалися міна, купівля–продаж майна, дарування, особистий найм, позика. Усі ці угоди, крім останньої, укладалися в усній формі.

Суд на Запоріжжі був «простим, правим і скорим» (Д.Яворницький). У судочинстві брала участь уся військова старшина, а в особливо важливих справах рішення виносив увесь кіш чи навіть рада. Військовий суддя лише розглядав справи, давав поради сторонам. Вищим суддею вважався кошовий отаман.

Доказами в судовому процесі були визнання сторін, покази свідків, різні письмові документи. У разі відмови давати свідчення обвинувачуваного піддавали тортурам.

Метою покарання за злочини були відплата, відшкодування збитків, а також залякування. Широко застосовувалися публічні види покарань.

Характерним було встановлення виду покарання без визначення його міри. Покарання були досить суворими. Часто застосовувалася смертна кара. Найстрашнішою стратою було закопування злочинця живим у землю (за вбивство товариша), посадження на гостру палю, призначалася також смертна кара через повішення, забивання киями біля ганебного стовпа.

Тілесні покарання теж були суворими і поділялися на болючі (побиття киями) та калічніцькі (відсікання носа, вух, кінцівок, таврування).

Визначаючи вид покарання, козаки в першу чергу звертали увагу на цінність порушеного права і спричинену шкоду. Ними керувало усвідомлення того, що твердість і цілісність козацької громади прямо залежить від обмеження особистого свавілля і егоїстичних поглядів окремої особи.

Отже, **характерними рисами** звичаєвого права Запорозької Січі можна вважати його корпоративність, усну форму вираження, переважання публічного права над приватним, відсутність поділу на галузі, консерватизм, а також суворість покарань.

Норми козацького звичаєвого права були включені до «Прав, за якими судиться малоросійський народ» (1743) та «Екстракту малоросійських прав» (1767). Окремі його норми діяли у Лівобережній Україні до першої половини XIX ст.

*Якименко Євгенія Романівна
студентка 1 курсу 9 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ ПИЛИПА ОРЛИКА 1710

Пилип Орлик займає провідне місце в затвердженні та становленні прав і свобод українського народу, і безпосередньо українського козацтва. Мав своє уявлення про державу та вбачав основними пріоритетами зовнішньої політики в встановленні міцного миру та військового союзу з Кримським ханством, за умови встановлення шведської протекції з гарантією незалежності й територіальної цілісності України. В Конституції чітко були сформульовані соціальні прав козаків і посполитих людей, які захищалися державою і гарантувалися положенням документа.

В основному змісті Конституції було закріплено принцип поділу влади на 3 гілки: законодавчу, виконавчу та судову.

Систему законодавчої влади мав представляти парламент – Генеральна Рада. До складу Генеральної Ради входили генеральні старшини, цивільні полковники від міст, полкові старшини, генеральні радники (представники від полків з людей розважливих і заслужених), сотники та делегати від Запорозької Січі (стаття 6) [1, 193 – 195]. Рада працювала сесійно, збиралася тричі на рік – в січні (на Різдво Христове), квітні (на Великдень) і жовтні (на Покрову) [2]. На з'їздах Генеральна Рада опрацьовувала найважливіші питання, що стосувалися державної безпеки, спільного добробуту, громадських справ, заслуховувалися

звіти гетьмана, а також питання про недовіру йому, гетьман ініціював обрання до генеральної старшини.

Представником найвищої виконавчої влади був гетьман. За гетьманом влада зберігалася довічно. Гетьман був наділений широкими повноваженнями, зокрема здійсненням функцій Генеральної Ради у період між сесійними зборами, вирішуванням питань у сфері релігії, правом заборони поширення та проповідування будь-якої релігії, крім православної, мав право встановлення заборони на проживання в межах України послідовникам інших релігій. Між цим, владні повноваження та можливості гетьмана були обмежені статтями 6, 7 і 8 Конституції. Відповідно до цих статей гетьман був обмежений в таких правах, як розпорядження державними скарбами та землями, владних повноваженнях у фінансовій і судовій сфері, проведенні власної кадрової політики, провадженні самостійної зовнішньої політики, створюванні якоїсь власної адміністрації, до його компетенцій не відносилося застосування покарань до винних [3]. На час зайняття гетьманом посади, для задоволення його власних матеріальних потреб, йому виділялись певні рангові маєтності з чітко визначеними прибутками.

Сьома стаття Конституції передбачала впровадження Генерального суду як окремої гілки влади. Суд діяв самостійно, без втручання гетьмана та суспільної еліти. Генеральний суд займався розглядом і вирішенням усіх значних судових справ, що стосувалися відносин у суспільстві, злочинів проти гетьмана (образа честі гетьмана), проступки старшин та недоторканність особи, її відповідальність перед судом.

Отже, Конституція Пилипа Орлика 1710 змальовує парламентську республіку та високий рівень політичної культури українців. Проект Конституції демонструє досить ранні демократичні засади суспільного устрою в Україні часів Гетьманщини. В положеннях Конституції містяться основні принципи побудови державності: поділ влади на гілки, суверенність держави, соціальність, демократичність, законність, легітимність, визнання прав і свобод людини та громадянина як найвищої соціальної цінності. Окремі положення цього документа випередили сучасну правову думку європейських народів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Хрестоматія з історії держави та права України. – Том 1. З найдавніших часів до початку ХХ ст.: Навч. посіб. Для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2 т. / В.Д.Гончаренко, А.Й.Рогожин, О.Д.Святоцький; За ред. члена – кореспондента Академії правових наук України В.Д.Гончаренка. – К.; Ін Юре. – 1997. – 464 с. ;

2.Конституція Пилипа Орлика / Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. – 356 с.;

3.Конституція П.Орлика 1710 / Довідник з історії України. – 2 – е видання. – К., 2001. – 344 – 345 с.

*Якимцова Олександра Дмитрівна,
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ , студентка 1 курс, 12 групи*

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ВИШЕНСЬКОГО

Іван Вишенський - визначний український релігійний і літературний діяч раннього нового часу, письменник-полеміст, демократ, палкий патріот та гуманіст. Він відіграв визначну роль у розвитку передової суспільно-політичної й філософської думки, висунув ідеї рівності всіх людей перед Богом та є автором багатьох робіт, які займають особливе місце в

полемічній антиуніатській літературі: «Обличеніє диявола-миродержца», «Книжка», «Позорище мисленіє» та інші.

Суспільно-політичні та правові погляди Вишенського були пронизані реформаційними ідеями, глибоким демократизмом, великою любов'ю до простого трудового народу, надзвичайною відданістю збереженню православних традицій, відстоювання максимальної ізоляції української культури та повним несприйняттям жодних іноземних впливів.

Визначальна ідея у творчості Івана Вишенського – це ідея соціальної рівності: люди рівні від природи, бо їх тіла складені з єдиної субстанції, а отже ніхто не може вважати себе вище за будь-кого. Тим самим він засуджує різні форми феодального гніту.

Ідеал суспільного устрою вбачає у «Царстві Божому», де всі люди рівні і не мають ніякої власності, живуть у злагоді з Богом та одне з одним, зреклися сім'ї та земних благ. Він був противником великої приватної власності: вона є згубною для людини і суспільства, бо робить людину хижакком, породжує соціальну та станову нерівність. Вирізняючи рівність як головний принцип раннього християнства, та відкидаючи єдиновладдя в політичному житті, він висуває концепцію колективної соборності держави.

Плани Вишенського сконцентровані на громадських началах життя і діяльності міщанських церковних братств на Україні. Міщанське церковне братство - згуртована на базі національної церкви міщанська громада з її демократичними порядками і братерськими взаєминами - ось зразок справедливого суспільного устрою. Братерство рівних і свідомих людей, об'єднаних віровизнанням - це той ідеал земних стосунків між людьми, що наблизить земну дійсність до райського щастя.

Однією з тем міркувань полеміста є питання про сутність влади, законних способів її реалізації. Вишенський зазначає, що особа, яка є носієм владних повноважень, повинна відповідати за свої помилки, прагнути до загального блага, підкорятися законам, що не суперечать природі людини. Також він звертає увагу на роль правосуддя у житті суспільства: суд повинен охороняти закон і справедливість, утверджувати й захищати громадянські права і свободи.

Ідейно-політична боротьба письменника велась у двох напрямках: з одного боку, проти продажного українсько-білоруського єпископату, а з другого – проти єзуїтського католицизму і Ватикану, що діяв спільно з польсько-шляхетською владою і королем польським Сигізмундом III в інтересах поневолення України. Вишенський рішуче закликає суспільство до категоричного заперечення урядової політики, яка на той час була розрахована на поневолення й асиміляцію українського і білоруського народу, дати відсіч утискам і тиранії церковної і світської влади патріотичною твердістю в захисті національно-релігійної незалежності. Він жадав бачити на провідних посадах ідеологічного і культурного життя на Україні людей вчених, щиро відданих патріотичному обов'язку, і морально чистих. Сам Вишенський цілком усвідомлював себе воїном, борцем за народну справу, який готовий віддати життя заради рідного народу.

Задля підтвердження своїх ідеалів справедливості і рівності, свободи і братства та істин, спрямованих на добро, він обрав шлях звернення до серця, до поклику добрих людських почуттів, моралізації людини, пробудження в неї внутрішнього прагнення до досконалості, безкомпромісного викривання і нещадного знищення в собі і в людському бутті всякого зла. Досягнення ідеалу правди, добра і справедливості, перетворення його в суть духовного єства

людини та втілення в життя, згідно з поглядами Вишенського, - і є та найвища мудрість, яка виражена у "внутрішній філософії" та відповідає засадам дійсного християнства.

Син свого часу, він віддзеркалює у своїй творчості ті різкі контрасти духовного життя, які бентежать і сучасну людину, дає відповіді на питання, які актуальні й сьогодні, і головне – своїми роботами, думками він доторкається до сутності та душі українського народу.

Секція Конституційного права; муніципального права;

Баранова Євгенія Вячеславівна,
студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ БУЛІНГУ В АСПЕКТІ ПОРУШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Явище булінгу бере свій початок у підлітковому віці в процесі соціалізації та становлення особистості. У сучасному світі воно зустрічається досить часто і має продовження у трудових колективах у вигляді мобінгу. Зазначена проблема вважається психологічною, а в її основі лежить, в першу чергу, питання порушення конституційних прав людини. Тому даний аспект вивчається юристами, науковцями у багатьох країнах: Америці, Великій Британії, Канаді, Норвегії, Фінляндії та інших.

За словами видатного науковця І. Кона, за останні 20 років «булінг» став міжнародним юридичним терміном, який означає складну сукупність конституційних та водночас соціальних проблем. У науковій літературі, присвяченій питанням булінгу, представлено багато визначень цього явища. Наприклад, Х. Лейманн визначає булінг як « взаємодію, через яку одна людина (іноді декілька) зазнають нападів іншої людини (іноді декількох, але, як правило не більше чотирьох) майже щодня впродовж тривалого періоду (декількох місяців), що викликає у жертви стан безпомічності і виключення з групи». На нашу думку, це явище має наслідком порушення конституційного права на повагу до гідності та особисту недоторканність.

Саме охорона прав і свобод людини і громадянина є одним із пріоритетних завдань кожної демократичної держави, зокрема природних прав на життя та здоров'я. Конституція України проголошує життя і здоров'я людини, її честь і гідність, недоторканність і безпеку, як найвищу соціальну цінність (ст. 3), наголошуючи, що «ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню» (ст. 28). Щодо європейського правового простору, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод визнає абсолютну заборону щодо застосування агресивної поведінки, фізичного або психологічного насилля, бойкоту, висміювання та залякування (ст.3). Конституційне право кожної особи на повагу до гідності є природним та невідчужуваним, але у той же час боротьба з булінгом на конституційно-правовому рівні повинна мати індивідуальний підхід, оскільки кожна людина сама оцінює межу такого поводження, що принижує її гідність.

Так, Велика Британія почала цю боротьбу ще у 2006 році. А наукові дослідження булінгу привернули увагу юридичної спільноти і Міністерства освіти Великої Британії до проблеми порушення конституційних прав і гендерної соціалізації, а також до необхідності виховання у молодого покоління юридичної культури. У 2006 році Міністерство освіти Великої Британії розробило рекомендації і стратегії, спрямовані на запобігання і викорінення булінгу у середніх школах – “Safe to Learn: Anti-bullying Work at School”. У цьому документі наголошується, що булінг – це неприпустиме явище в школі і кожен, хто працює у цій сфері, є відповідальним за невтручання у особисту свободу та недоторканність кожної дитини.

Через міжнародну платформу U-Report було проведено соціальне опитування в

Україні, за результатами якого було виявлено, що 49% респондентів піддавалися булінгу через зовнішність, стать, орієнтацію, етнічну належність. А за даними Центру інформації про права людини, в 2017 році в Україні - 67% дітей у віці від 11-17 років стикалися з проблемою булінгу, 40% із них нікому про це не говорили, а 22% вважали дане явище нормою.

Усвідомлюючи глобальність проблеми порушення конституційних прав людини, зокрема дітей, спеціалізована структура Організації Об'єднаних Націй UNICEF, активізувала свою діяльність на боротьбу з булінгом, яка включає у себе: 1) діагностику причин поширення цього явища в Україні; 2) впровадження дослідницько-правових проєктів, що мають на меті превентивну функцію; 3) використання інформаційних кампаній, орієнтованих на означення проблеми.

На фоні початку міжнародно - правової діяльності, спрямованої на боротьбу з булінгом, український законодавець почав вдосконалювати нормативно-правову базу в сфері захисту прав людини від посягання явища «булінгу».

Через це, 18 грудня 2018 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькування)», у якому визначено: «булінг (цькування) - діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого». Досить часто в реальному житті булінг знаходить свій вияв у край жорсткій формі, з виявом імпульсивності та агресії.

Відтепер в Україні булінг вважається правопорушенням і тягне за собою адміністративну відповідальність у вигляді штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (наразі це 850-1700 грн.) або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин.

Так, 11 лютого 2019 року було винесене перше рішення суду стосовно булінгу. Бориспільський міський суд Київської області застосував при вирішенні справи норми нового Закону – було встановлено винну особу та накладено штраф на батьків неповнолітньої дитини.

Факт прийняття вищезгаданого закону в Україні – вже фактичний успіх, оскільки він формує основні напрями протидії булінгу. Адже викорінення явища «булінгу» є завданням надзвичайно складним, оскільки потребує зміни звичної моделі регулювання. Тому що булінг впливає на всіх, хто бере в ньому участь або спостерігає та має деструктивні наслідки в майбутньому житті.

На нашу думку, у протидії булінгу пріоритет слід надавати насамперед превентивним заходам, а не каральним, оскільки такі заходи мають більш тривалий ефект впливу на дотримання конституційних прав людини. Боротьба з порушенням природних прав на життя та здоров'я людини зумовлює необхідність законодавчо вчиняти певні дії у напрямку зниження відсоткового співвідношення постраждалих від булінгу та максимальне наближення до його викорінення. Тому подальша протидія булінгу залишається важливим напрямком запобігання порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина та утвердження нової законодавчої політики.

ЩОДО ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ

Універсальність прав людини, їх визнання і закріплення на міжнародному та національному рівнях ставить перед сучасним суспільством підвищені вимоги щодо їх гарантування. Головним фундаментальним правом людини, що посідає особливе місце серед особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування фізичної особи, є право людини на життя. Міжнародні нормативно-правові акти, які гарантують права та свободи людини, а також Конституція України визнають право на життя невід'ємним правом кожної фізичної особи, покладаючи на державу обов'язок його захищати. «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Обов'язок держави - захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» декларує ст. 27 Конституції України. Відповідно до ст. 3 Основного Закону України «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю» [1].

Саме з можливістю реалізації права на розпоряджання власним життям і правників, і суспільство загалом турбує проблема евтаназії. Підвищена увага до питання останнім часом пояснюється такими чинниками, як: прогрес медицини, зміни в ідеологічних орієнтирах суспільства, проблеми з наданням якісних медичних послуг і медикаментозним забезпеченням тощо. Саме цим обумовлена активізація обговорення евтаназії, як однієї з найбільш невіршених і спірних сьогодення.

Евтаназія (гр. «eu» - добре + «thanatos» - смерть) – умисні дії чи бездіяльність медичних працівників, які здійснюються ними за наявності письмово оформленого клопотання пацієнта, який перебуває у стані, коли усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, з дотриманням законодавчо встановлених умов, з метою припинення його фізичних, психологічних і моральних страждань, у результаті яких реалізується право на гідну смерть [2,199]. У сучасній науці явище евтаназії класифікують залежно від способу її здійснення на активну та пасивну. Активна евтаназія – це проведення певних дій із прискорення смерті невиліковно хворої людини на її прохання з метою позбавлення її від тяжких страждань. Пасивна евтаназія – це відмова від застосування лікарських засобів і маніпуляцій, за допомогою яких підтримувалось життя важко хворого пацієнта за умови, що він висловив прохання не здійснювати медичне втручання.

За наміром волі виділяють добровільну, недобровільну і примусову евтаназію :

- а) добровільна: евтаназія здійснюється свідомій людині на її прохання;
- б) недобровільна: хворий через свій тяжкий стан не може висловити прохання про евтаназію, тому таке прохання висловлюється його законним представником;
- в) примусова евтаназія: умертвіння здійснюється проти волі хворого, всупереч його бажанню.

Сучасне ставлення до евтаназії сформувалося під впливом двох факторів:

- 1) можливості підтримувати життя невиліковно хворої людини як можна довше за допомогою сучасних медичних технологій;
- 2) пріоритетності прав людини.

Щодо законодавчого регулювання еутаназії в Україні необхідно зазначити, що під час підготовки однієї з перших редакцій Цивільного кодексу (далі – ЦК) України були спроби легалізувати пасивну форму еутаназії. Однак в остаточному варіанті ЦК вони не були запроваджені законодавцем. Відповідно до змісту положень ч. 4 ст. 281 ЦК України забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя» [3]. Сьогодні в Україні заборона еутаназії також міститься в ст.52 ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я», де «медичним працівникам забороняється здійснення еутаназії – навмисного прискорення смерті або умиртвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань» [4]. Будь-які форми еутаназії суворо караються законодавством України і підпадають під ст.115 Кримінального кодексу як умисне вбивство, проте моніторинг суспільної думки не є настільки категоричним. За результатами останнього громадського опитування, присвяченого цій проблемі, проведеного інститутом Горшеніна у жовтні 2011 р., серед 1 тис. респондентів різних регіонів України було встановлено, що проти еутаназії виступають лише 37,1% респондентів. Головними аргументами, на які посилаються прихильники еутаназії, є:

- еутаназія все одно існує поза правовим полем, тому спеціальне законодавство дозволить контролювати цей процес;
- безнадійно хвора людина може виступити в якості донора органів для людей, котрим життєво-необхідною є трансплантація;
- людина має невід'ємне право на життя, а отже і право розпоряджатись ним за власною волею також належить їй;
- головною метою еутаназії є припинення страждань хворого;
- заборона еутаназії є неконституційним актом, який суперечить принципу забезпечення людської гідності (ст. 28 Конституції України передбачає, що кожен має право на повагу до його гідності).

Отже, у зв'язку з процесами євроінтеграції проблема легалізації еутаназії в Україні з кожним роком набуває все більшої актуальності. Узаконення еутаназії має свої переваги, зокрема припинення страждань невиліковно хворих людей, можливість для таких пацієнтів стати донором для інших та повна реалізація права людини на життя, адже в іншому випадку право на життя перетворюється в обов'язок жити. Однак в умовах сучасної суспільно-політичної та економічної ситуації в Україні, порушувати питання про легалізацію еутаназії недоречно, оскільки це призведе до великої кількості зловживань у суспільстві та може стати зброєю в руках деяких людей. Також це питання не може мати позитивного вирішення зважаючи на неготовність українського суспільства розглядати його в усій сукупності факторів, серед яких чи не найвагомішими є недостатність використання ресурсів сучасної медицини, низький рівень довіри до медичної сфери і зміна моральних парадигм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року в редакції від 30 вересня 2016 року: URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/>.(дата звернення: 16.03.2018)
2. Ворона В. А. Право на еутаназію як складова права людини на життя / В. А.Ворона // Право України. 2010. № 5. с. 199-205
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV в редакції від 02 листопада 2016 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (дата звернення: 16.03.2018)

4. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ у редакції від 10 березня 2018 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>. (дата звернення: 18.03.2018)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри конституційного права України Летнянчин Л. І.

Грасберг Ілля Олексійович
студент 2 курсу, 9 групи
Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ГРОМАДЯН ТА ГАРАНТІЇ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

На сьогоднішній день розвиток будь-якої сучасної держави окрім пріоритетів розвитку національних інтересів супроводжується ще й проблемами забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов для існування суспільства і громадян, збереження навколишнього середовища.

Життя та здоров'я людини багато в чому залежать від впливу створеного нею навколишнього природного середовища. І це при тому різноманітні соціальних, економічних, політичних, культурних та інших її прав і свобод, які проголошені та зафіксовані у численних міжнародно-правових документах і вітчизняних нормативно-правових актах. Саме права та свободи визначають певні можливості людини для існування та розвитку в конкретних історичних умовах. Зокрема, низка міжнародно-правових актів проголошує, що екологічні права належать до фундаментальних прав людини, як політичні, економічні та соціальні. Так, кожен має право жити в безпечному для життя, здоров'я та добробуту довкіллі.

Екологічні права становлять окрему групу прав людини і громадянина й існують невід'ємно від особистості, життєдіяльності громадянина, незалежно від їх правового закріплення є безпосередньо і постійно діючими, перебувають під захистом держави та відповідають міжнародним стандартам у галузі прав людини. Визначені права розглядаються як складна еколого-правова система, закріплена у міжнародних актах, Конституції України та спеціальному екологічному й суміжному з ним законодавстві щодо прав людини. Вони являють собою складний, комплексний інститут екологічного права.

Поняття «екологічні права» вперше в Україні з'явилося на законодавчому рівні, коли було зафіксовано в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», а потім було закріплено при прийнятті Конституції України. Конституція закріпила загальні, ґрунтовні положення, за якими мала розвиватися надалі система охорони навколишнього середовища, та пов'язані з цим права людини. Так, стаття 50 Конституції України встановлює, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення.[1] Найповніше ж екологічні права та обов'язки закріплено в Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища" (статті 9-12):

- безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище;
- участь в обговоренні та внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, що беруть участь в прийнятті рішень з цих питань;

- участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів;
- здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів;
- об'єднання в громадські природоохоронні формування;
- вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом;
- участь у публічних слуханнях або відкритих засіданнях з питань впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище на стадіях розміщення, проектування, будівництва і реконструкції об'єктів та у проведенні громадської екологічної експертизи;
- інші. [2]

Реалізація прав і свобод забезпечується юридичними (правовими) гарантіями, що являють собою правові засоби, за допомогою яких реалізуються, охороняються та захищаються права й свободи громадян, поновлюються їх порушені права. Дієвість правових гарантій є однією з головних умов забезпечення законності та правопорядку в державі та в усіх сферах суспільного життя. В юридичній науці існує позиція, що правові гарантії – це зумовлена особливостями економічного і суспільного ладу система умов і засобів, яка закріплена в чинному законодавстві та безпосередньо спрямована на забезпечення законності, безперешкодне здійснення, захист прав і свобод.[3] Правові гарантії забезпечення прав і свобод людини в сучасних реаліях – це сукупність правових засобів і способів, що визначають умови та порядок безперешкодної реалізації прав та свобод особи, а також їх охорону й надійний захист від протиправних посягань.

Усі правові гарантії можна поділити на дві великі групи: нормативно-правові та організаційно-правові.

Нормативно-правові гарантії становлять норми і принципи, закріплені в нормативно-правових актах, і які регламентують матеріальні і процесуальні засади щодо забезпечення реалізації та захисту прав людини. Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» відносини в сфері навколишнього середовища регулюються цим Законом, а також земельним, лісовим та водним законодавством, законодавством про надра, про охорону атмосферного повітря та про охорону і використання рослинного і тваринного світу.[2]

До організаційно-правових гарантій відносяться окремі органи, їх структурні підрозділи, організації та установи, діяльність яких полягає у створенні найбільш доступних та сприятливих умов для громадян щодо користування зазначеними правами в області екології: держава в цілому, Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, органи судової гілки влади та місцевого самоврядування, міжнародні організації, політичні партії та громадські об'єднання.

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що екологічні права громадян України – це система юридично закріплених за громадянами можливостей в екологічній сфері. Вони є невід'ємними та життєво важливими правами кожної людини і тому потребують широкої регламентації, високого рівня захисту і розширення гарантій щодо їх використання, адже вони мають великий вплив на життя та здоров'я. Збереження і відновлення навколишнього середовища, як загальної системи життєзабезпечення людини, перетворюється у

першочергове завдання держави задля збереження генофонду народу України, а також перспектив економічного і соціального розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, № 30, ст. 141
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*, 1991, № 41. ст.546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
3. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія права : підручник. Київ : Кондор, 2002. 353 с.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри конституційного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Летнянчин Л.І.

Засядівко Юлія Віталіївна
Студентка 1 факультету, 2 курсу, 9 групи
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

СПІВВІДНОШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Процеси правової інтеграції, які характерні для країн сучасної Європи, суттєво змінюють та трансформують їх правові системи. Найбільш глибоких змін зазнають національні системи континентального права, до яких належить і Україна, у зв'язку з взяттям нею курсу на євроінтеграцію та масовим запозиченням міжнародного досвіду у всіх сферах діяльності держави. Відповідно до існуючих європейських стандартів, судовий конституційний контроль є невід'ємним елементом сучасного конституціоналізму, оскільки здійснення перевірки конституційності правових актів та захист прав людини й основоположних свобод дає змогу цілісно й системно забезпечити правовий захист конституції.

Цілковита більшість європейських країн має систему континентального, писаного права, де джерелом права є закони та підзаконні нормативні акти, а судова практика є субсидіарним джерелом права. Тому загальні суди, які є правозастосовчими органами правосуддя, не наділені повноваженнями здійснювати конституційний контроль. У зв'язку з цим європейська система конституційного контролю передбачає заснування спеціальних судових органів конституційного контролю. Такими органами є конституційні суди Болгарії, Угорщини, Словаччини, Чехії, Румунії, Німеччини, Італії, Іспанії тощо, а також Конституційний Трибунал Польщі, Конституційна Рада Франції. Подібний спосіб здійснення конституційного контролю передбачено і в Україні зі створенням КСУ.

Конституційний Суд України (КСУ) є органом конституційної юрисдикції в Україні. Він вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України й дає офіційне тлумачення Конституції. У зв'язку з активним запозиченням досвіду Європи, де у деяких країнах передбачена процедура розгляду в конституційному суді індивідуальної скарги на порушення конституційних прав (Німеччина, Словаччина та ін.), подібна функція КСУ відносно нещодавно знайшла місце і у вітчизняній правовій системі. Як правило, конституційна скарга може бути подана індивідуально будь-якою особою щодо неконституційності нормативно-правових актів. Можливість направлення конституційної

скарги утримує публічну владу від ухвалення неконституційних рішень. Це знайшло відображення у статті 151¹ Конституції України.

Чинне законодавство України передбачає як загальний порядок провадження в справах у КСУ так і особливості конституційного провадження щодо розгляду окремих категорій справ. Подібним чином такий порядок організований і в країнах Європи. Зокрема відповідно до Закону «Про Конституційний Суд Австрії», суд здійснює загальні розпорядження щодо судового процесу, а також особливі повноваження щодо конкретних справ.

Досить важливим аспектом є питання компетенції конституційних судів щодо офіційного тлумачення норм конституції, яке в різних країнах може бути обмежене тим чи іншим колом питань. Федеральний Конституційний Суд Німеччини вирішує справи щодо тлумачення Основного Закону у зв'язку зі спорами про обсяг прав і обов'язків. Конституційний Суд Словаччини в спірних випадках надає офіційне тлумачення норм Конституції та конституційних законів. В Україні діяльність КСУ включає тлумачення Конституції у разі практичної потреби в з'ясуванні чи роз'ясненні, офіційної інтерпретації положень за наявності неоднозначного застосування положень Конституції судами, іншими органами державної влади, якщо це може призвести чи призвело до порушення конституційних прав і свобод.

Отже, виявлені ознаки в організації конституційного контролю в Україні та Європі свідчать про те, що він є дуже подібним. У першу чергу тому, що сформований за основним зразками континентального права і сприяє утвердженню основних демократичних, європейських цінностей та європейських правових стандартів. З цього слідує, що Україна впевнено йде шляхом удосконалення своєї правової системи в напрямку максимально повного забезпечення прав та свобод людини.

Салюк Ірина Олегівна
студентка 2 курсу
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
НЮУ Ім. Ярослава Мудрого

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОНСТИТУЦІЙНО-ЦІЛЬОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД

Як відомо, основним завданням міжнародного права в галузі прав людини є формування механізму забезпечення та захисту прав, який включає систему гарантій прав і свобод. Міжнародний механізм захисту прав людини – система міжнародних органів та організацій, які діють з метою реалізації міжнародних стандартів прав і свобод людини або їх поновлення у випадку порушення.

Важливою гарантією непорушності і забезпечення прав людини слугує функціонування та розгляд скарг Європейським судом з прав людини, який діє відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Суд розглядає індивідуальні (в основному) та міждержавні (рідше) заяви та виносить рішення стосовно стверджуваних порушень прав, гарантованих Конвенцією. Рішення Суду є обов'язковими для виконання країною-відповідачем, щодо якої вони були винесені. Чимало рішень ЄСПЛ призвели до внесення суттєвих змін у національне законодавство, судову чи адміністративну практику в багатьох сферах. Завдяки практиці ЄСПЛ Конвенція залишається потужним та динамічним інструментом, який здатен відповідати новим викликам та зміцнювати верховенство права, а також демократію в Європі.

Відповідно до ч.4 ст.55 Конституції України: "Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна". Але, перш ніж звернутися до міжнародних інституцій, заявник повинен вичерпати всі внутрішньодержавні засоби захисту свого права.

Як показує практика, звернення до Європейського суду з прав людини є досить складною і обтяжливою процедурою. Дуже часто, ЄСПЛ відмовляє у розгляді справи, посилаючись на те, що заявник не скористався всіма внутрішньодержавними засобами правового захисту. І у цьому випадку держава зобов'язана довести, що такі засоби є ефективними, але це державам вдається далеко не завжди. Крім того, у ч.2 і ч.3 ст.35 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод сформульовані умови неприйняття заяви до розгляду: анонімні скарги; не підлягають розгляду справи, які раніше вже розглядалися Судом; не може бути прийнято скаргу, яка є предметом розгляду в іншому міжнародному органі; неприйнятні будь-які скарги, що несумісні з положеннями Конвенції, явно необґрунтовані чи такі, які є зловживанням правом на подання заяви.

Серед основних недоліків звернень громадян України до ЄСПЛ можна виокремити наступні:

1. Високий рівень формальних посилань на Конвенцію, що передбачає формулювання певного правового принципу чи загального положення, що може бути виправданим, зважаючи на наявність у національному законі випадків відсилання до загальних принципів права чи певної галузі права.
2. Відсутність зв'язку між предметом спору і Конвенцією. Юрисдикція Європейського суду з прав людини, відповідно до ч. 1 ст. 32 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї.
3. Проблемою є «надмірність посилання», навіть в тих випадках, коли посилання є доречним та сумісним з предметом розгляду. В рішенні наводяться посилання на однотипні рішення, які фактично дублюють певну правову позицію.

При поданні заяви на розгляд ЄСПЛ особою повинна усвідомлювати певні умови. Так, заява повинна стосуватися одного з прав, викладених у Європейській конвенції з прав людини. Порушення можуть стосуватися широкого кола питань, таких як: катування чи нелюдське поводження з ув'язненими, законність тримання під вартою, порушення при розгляді цивільних чи кримінальних питань, дискримінація у здійсненні прав, викладених у Конвенції, батьківські права, право на повагу до приватного та сімейного життя, житла і кореспонденції, свобода вираження поглядів, свобода передавати чи отримувати інформацію, свобода участі у зібраннях та демонстраціях, вислання та екстрадиція, конфіскація майна та його вилучення.

Крім того, посилаючи скаргу, особа повинна розуміти, хто є опонентом. Ним може виступати одна або кілька держав, на які поширюється дія Конвенції і котра/котрі, порушили Конвенцію з прав людини і безпосередньо права індивіда. Скарги мають стосуватися дій або бездіяльності одного або декількох органів влади держави.

Ще однією проблемою, яка через необізнаність українців, унеможливорює прийняття і розгляд їх заяв ЄСПЛ є недотримання терміну подачі індивідуальної заяви. До Суду слід звернутися не пізніше, ніж через шість місяців після винесення остаточного рішення на

національному рівні. Зазвичай, йдеться про рішення найвищого національному судового органу. Після закінчення цього строку заява не буде прийнята до розгляду Суду.

Як свідчить практика, Україна є не лише лідером серед поданих до Суду заяв, а також однією із перших серед держав, що ці рішення не виконує або виконує із суттєвою затримкою. З метою виконання рішень ЄСПЛ в Україні прийнято спеціальний Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Черняк Євгенія Валеріївна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права
Київського національного університету імені
Тараса Шевченка, Україна

ПЕРЕВІРКА КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ТА ЗАКОННОСТІ ЯК ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

1. Актуалізація проблематики форм участі судів системи судоустрою України та Конституційного Суду України у забезпеченні принципу верховенства Конституції обумовлена низкою об'єктивних факторів, серед яких визначальними є ті, що породжені фактом запровадження та впровадження судової реформи в Україні у 2016 – 2017 рр., а саме:

- набрання чинності 03.08.2017 р. Законом України “Про Конституційний Суд України” від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII, зокрема, введення до правового поля України конституційної скарги;
- набрання чинності 30.09.2016 р. Законом України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” від 2 червня 2016 р., № 1401-VIII” та Законом України “Про судоустрій та статус суддів” від 02.06.2016, № 1402-VII;
- як наслідок, нова редакція ст. 129 Конституції України, відповідно до ч. 1 якої суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та **керується верховенством права** (вид. авт.)”.

2. З прийняттям Закону України “Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів” від 3 жовтня 2017, № 2147- VIII в оновлених редакціях процесуальних кодексів були деталізовані положення про пряму дію норм Конституції України. Якщо суд доходить висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України, суд не застосовує такий закон чи інший правовий акт, а застосовує норми Конституції України як норми прямої дії. У такому випадку суд після ухвалення рішення у справі звертається до Верховного Суду для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України. Слушно ставити питання про природу судового звернення до Верховного Суду після фактично акту застосування прямої дії норм Конституції. Чим він є: правом чи обов'язком суду? Чи зобов'язаний суд, який дійшов висновку про неконституційність закону, застосувавши замість нього норми Конституції як норми прямої дії, звернутися до Верховного Суду з тим, щоб останній вніс конституційне подання до Конституційного Суду України, чи це його право?

Відмова від застосування у конкретній справі закону, неконституційного з точки зору суду, без звернення Верховним Судом до Конституційного Суду, суперечить щонайменше двом важливим засадам побудови єдиної правової системи держави: 1) закони мають

застосовуватись єдино правильно (однаково) на всій території держави; 2) різне тлумачення різними судами одних й тих самих норм Конституції ставить під сумнів верховенство Основного Закону.

3. Додатковий засіб здійснення перевірки на конституційність закладений у новій статті 151¹ Конституції України, відповідно до якої Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону за конституційною скаргою лише тієї особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон суперечить Конституції України.

Можливими наслідками розгляду Конституційним Судом конституційної скарги є: 1) визнання Закону (або його окремих положень), який був застосований в остаточному судовому рішенні, таким, що відповідає Конституції України (конституційним); 2) визнання Закону (або його окремих положень), який був застосований в остаточному судовому рішенні, таким, що відповідає Конституції України (конституційним) з одночасним виявленням, що суд застосував закон України (його положення), витлумачивши його у спосіб, що не відповідає Конституції України; 3) визнання невідповідності даного Закону (або його окремих положень) Конституції України (неконституційності).

4. Не втрачає своєї актуальності питання розмежування понять “конституційності” та “законності”, особливо з точки зору розмежування конституційної та адміністративної юрисдикції. Поширеною залишається і категорія “режиму конституційної законності”, яка використовувалась ще вченими-правознавцями радянської доби в значенні сукупності процесуальних засобів, якими здійснюється правова охорона Конституції.

Незважаючи на те, що правила визначення юрисдикції адміністративних судів визначені ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України, важливо уникати ситуацій в діяльності адміністративних судів, які мали місце до 15 грудня 2017 року, коли розпочав роботу новостворений Верховний Суд, коли суд, визнавши неналежність певної справи до адміністративної юрисдикції, замість того, щоб закрити провадження, ухвалював рішення по суті справи (про відмову в задоволенні позову).

Як позитивну тенденцію слід відзначити, що на сьогоднішній день Верховний Суд у складі колегії суддів касаційного адміністративного суду почав формулювати правові позиції у справах щодо оскарження нормативно-правового акта чи його окремих положень. Свідченням цього є Постанови Касаційного Адміністративного Суду у складі Верховного Суду в адміністративній справі № 826/9735/16 від 10 січня 2019 року та в адміністративній справі № 623/631/17 “ від 24 січня 2019 року, в яких зокрема сформульовані наступні правові позиції: 1) у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб’єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; 2) нормативно-правові акти можуть бути оскаржені до адміністративного суду протягом всього строку їх чинності; 3) поняття “спір, який не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства” слід тлумачити в більш широкому значенні, тобто як поняття, що стосується тих спорів, які не підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства, так і тих, які взагалі не підлягають судовому розгляду.

*Шаранова Валерія Віталіївна,
студентка 2 курсу Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ТРИ ПОКЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАКРІПЛЕННЯ В МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТАХ

Історично так склалося, що в розвинутих країнах законодавець наполягав на чіткому відмежуванні основних прав людини від будь-яких інших. В даному випадку вживана категорія “основних прав” є нечіткою і означає ті права, на закріплення яких орієнтується більшість сучасних конституцій. Такі права визрівали і вкорінювалися протягом століть та проходили ретельний відбір. Спочатку держави на міжнародній арені виступили у Загальній декларації прав людини 1948 з їх загальною політичною прокламацією, пізніше – з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. А потім ці держави зрозуміли, що доречно буде прийняти два автономних документа – Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966. Це одні з найважливіших міжнародно-правових актів в галузі прав людини, які і прийнято називати міжнародними стандартами. Поява цих двох автономних документів продемонструвала світовій спільноті існування певної класифікації прав людини, яка складається з трьох поколінь. На мою думку, головним критерієм поділу прав на покоління є позиція держав щодо них. Такий критерій є важливим в правовій сфері. Якщо звернутися до історичних наук, то за основний критерій можна брати час їх виникнення.

Так, до першого покоління прав людини відносяться ті, за якими спочатку визнавався характер невід’ємних, властивих людині незалежно від ставлення до них держави. Це права, що дозволяють індивіду протистояти владі. Взагалі категорія “природні (невід’ємні, негативні) права” ввійшла в конституційний лексикон ще з учень французьких гуманістів XVIII ст., згідно з якими кожна людина має певний набір прав і свобод, які є невідчужуваними і належать їй усе життя. Одним із перших конституційних документів, який закріпив ідею природних і невід’ємних прав, є французька Декларація прав і свобод людини і громадянина 1789. Згідно зі ст.2 цієї Декларації мета всього політичного Союзу – забезпечення природних і невідчужуваних прав людини. Тобто, історично ці права склалися в боротьбі за обмеження панування влади і її підпорядкування закону. По своїй суті вони представляють набір традиційних ліберальних цінностей. Буржуазні революції перетворили їх у свого роду стрижень правосвідомості та правової культури суспільства. До теперішнього часу ці права сприймаються як заборонні державою для втручання в їх відправлення. Можливості та необхідності їх судового захисту надається абсолютний характер. Тобто, ще з часів буржуазних революцій, ідея природних і невідчужуваних прав і свобод ввійшла до культурних цінностей цивілізації. І ця ідея не втрачає своєї актуальності і зараз. Вона знайшла своє відображення в багатьох сучасних міжнародно-правових документах про права людини (насамперед у Загальній декларації прав людини 1948 і Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та протоколах до неї).

В Україні ідея природних прав знаходить своє відображення в Конституції України, хоча вона й не застосовує термін “природні” щодо прав і свобод. Вона встановлює, що “Усі люди є вільні рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи є невідчужуваними та непорушними”. Ця норма відповідає ст.1 Загальної декларації прав людини. Особливість природних прав полягає в тому, що вони належать людині за її природою як члену

цивілізованого суспільства та є безпосередньо діючим правом та міжнародними стандартами в галузі прав людини. Те, що вони знаходяться під особливим захистом держави свідчить те, що Основний Закон забороняє обмеження визначених прав і свобод (в нашій державі – не всіх, а тільки тих, що зазначені в ч.2 ст.64 Конституції України). Серед них право на життя, повагу до гідності, право на свободу та особисту недоторканість, недоторканість житла, таємниця листування, телефонних розмов, свобода світогляду і віросповідання, свобода думки і слова, невтручання в особисте і сімейне життя.

Також варто зазначити, що в цьому переліку є як особисті(громадянські) права, наприклад, право на повагу до гідності, так і політичні, наприклад, звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів. Це значить, що права другого покоління складають громадянські і політичні права, закріплені як міжнародний стандарт у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р., та, звісно ж, у Загальній декларації прав людини 1948 р. Важливо зазначити що такі права існують і незалежно від конституційного закріплення.

Друге покоління прав людини сформувалось в процесі боротьби народів за покращення свого економічного життя та підвищення культурного статусу. Це так звані «позитивні» права, для реалізації яких, на відміну від прав першого покоління, необхідна діяльність держави щодо їх забезпечення. Нормативний вияв ці права отримали у Загальній декларації прав людини 1948р., та у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. В цих міжнародних актах закріплені наступні соціальні, економічні і культурні права: право на працю і на вільний вибір роботи, право на соціальне забезпечення, на відпочинок, на освіту, на захист материнства і дитинства, на участь у культурному житті суспільства. Соціально-економічні та соціально-культурні права почали запроваджуватися до європейських конституцій з першої чверті ХХ століття.

Так, Веймарська Конституція закріпила можливість заробляти на життя працею і чимало соціально-економічних прав було закріплено в Конституції СРСР 1936 р., але, на жаль, в ній вони були лише задекларовані і соціальної захищеності громадянина не гарантували. На початку ХХІ століття більшість держав на конституційному рівні декларують соціальний характер, серед них Франція, Португалія, Іспанія, Італія та Україна, у ст. 1 Конституції якої проголошено, що вона є соціальною державою. Серед прав другого покоління, що закріплені в Конституції України, наприклад, право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, що закріплено в ст. 41; право на підприємницьку діяльність, передбачене ст.42; право на працю (ст.43); право на соціальний захист (ст.46); право на освіту (ст.53). Важливо, що ряд європейських держав не приєдналися до Пакту про економічні, соціальні і культурні права, мотивуючи свій вибір тим, що такі права не є суб'єктивними і не можуть бути захищені судом.

Поява третього покоління пов'язана із загостренням глобальних проблем, переважно екологічних та вступом в епоху інформатизації. Звісно ж, ці проблеми знайшли прояв у нормативному закріпленні як право на безпечне довкілля та право на доступ до інформації відповідно. Історично права третього покоління з'являються після розпаду колоніальної системи як реакція на необхідність подолання відсталості, бідності і міждержавної нерівності. До х числа відносяться право на розвиток, на мир, здорове навколишнє середовище, загальну спадщину людства, доступ до досягнення науково-технічного прогресу тощо. Це так звані «солідарні» права, тобто колективні, а не які-небудь «нові» права індивіда. Вони дозволяють індивіду користуватися ними в тій мірі, в якій вони є доступними для суспільства в цілому.

Вони не розглядаються як регулюючі правовідносини між державною владою і особистістю. Тільки їх окремі елементи можуть переходити в розряд звичайних прав, як це сталося в європейських країнах, в тому числі і в нашій, наприклад з правом на здорове навколишнє середовище та на доступ до урядової інформації. До речі, в Конституції України також закріплено право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Також це закріплено в Декларації про державний суверенітет від 16 липня 1990 р., а в ст. 16 Конституції зазначено, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги є обов'язком держави.

Отже, покоління прав держави відмежовуються один від одного за часом виникнення, за сферами життєдіяльності, а також їх розрізнення ґрунтується на позиції держави щодо них. Якщо, наприклад, права першого покоління кваліфікуються як негативні, тобто як захищенні від будь-якого втручання, в тому числі й з боку держави, то права другого покоління (соціальні) мають забезпечуватись організуючою, плануючою та іншими формами діяльності держави. А права третього покоління взагалі не розглядаються як відносини між державною владою та громадянином (людиною). До речі, в Конституції України знайшли закріплення всі категорії і покоління прав людини.

ВМОТИВОВАНІСТЬ ЯК ВИМОГА РІШЕННЯ СУДУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

З метою подальшого реформування і вдосконалення цивільного судочинства в Україні важливим має стати залучення правових цінностей європейського співтовариства для підвищення ефективності розгляду і вирішення цивільних справ.

У ратифікованій 17 липня 1997 року Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.) (далі – ЄКПЛ) у пункті 1 статті 6 міститься норма, яка закріплює право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним та безстороннім судом, створеним на підставі закону [1]. Зазначені положення в сукупності утворюють таке поняття як «право на суд», яке, на думку Цувіної Т.А., є невід’ємним правом людини, що безпосередньо пов’язується з принципом верховенства права [2].

Відповідно до викладеного в новій редакції Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) від 3 жовтня 2017 р, у главі 9 розділу 3, яка має назву «Судові рішення», встановлюються вимоги до рішення суду [3]. Взагалі, рішення суду являє собою правозастосовний акт суду, оформлений у вигляді процесуального документа, яким підтверджуються правовідносини сторін на основі встановлених у судовому засіданні фактичних обставин справи, який вирішує справу по суті та поновлює порушені права. Відповідно до ЦПК України до рішення суду встановлюються наступні вимоги: законність, обґрунтованість, повнота, визначеність, дотримання змісту та форми передбаченої законом, ясність, точність. Однак, аналізуючи прецедентну практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), необхідно звернути увагу на ще одну вимогу – вмотивованість. Незважаючи на те, що у пункті 1 статті 6 ЄКПЛ не зазначено про це, але судді виділяють її як складову частину права на справедливий судовий розгляд, що дає змогу більш широко тлумачити «право на суд» у цивільному судочинстві.

ЄСПЛ неодноразово посилався на вимогу вмотивованості у своїх рішеннях. Це можна спостерігати у таких рішеннях як «Петриченко проти України (заява № 2586/07) [4], «Серявін та інші проти України» (заява № 4909/04) [5], «Богатова проти України» (заява № 5231/04) [6], «Проніна проти України» (заява № 63566/10) [7]. ЄСПЛ дійшов висновку, що національні суди не брали до уваги доводи заявників, навіть в тих випадках, коли вони були цілком доречними, обґрунтованими та важливими, чим порушили вимогу вмотивованості.

Науковці мають різні погляди щодо тлумачення вмотивованості як вимоги до судового рішення. Наприклад, Цувіна Т. А. надає своє тлумачення, під яким вмотивованість розуміється як повне і всебічне відбиття мотивів в рішенні суду, на підставі яких він ухвалив своє рішення, при оцінці доказів для встановлення наявності або відсутності обставин, на які сторони посилаються як на підґрунтя своїх вимог і заперечень, й віддзеркалення мотивів щодо позиції суду стосовно застосування норм матеріального і процесуального права [2]. Інший науковець Ратушна Б. М. розуміє вмотивованість рішення як пояснення чому суд застосував певну норму права та взяв до уваги певні докази, а інші відкинув [8].

Доцільним, на нашу думку, розуміти вмотивованість як вимогу, яка пред'являється до судового рішення й передбачає обов'язкове пояснення мотивів, якими керувався суд як при встановленні тієї чи іншої обставини, що, на його думку, включається до предмету доказування і на яку посилалися сторони, так і при виборі норм матеріального та процесуального права, що повинні використовуватися при ухваленні рішення.

Все частіше вимога вмотивованості ототожнюється з вимогою обґрунтованості рішення суду, проте це не є доцільним, адже дані категорії наділені власним змістом. Так, обґрунтованим, відповідно до частини 5 статті 263 ЦПК України, є рішення, ухвалене на основі повного і всебічно з'ясованих обставин, що підтверджуються доказами, які були досліджені в судовому засіданні. Також в ЦПК України зазначені складові обґрунтованості рішення, до яких належать: правильне та повне визначення обставин, що мають значення для справи; доведеність усіх обставин, що мають значення для справи, доказами, які були досліджені в судовому засіданні; відповідність висновків, викладених в рішенні суду, обставинам справи.

В той же час вмотивованість передбачає викладення в рішенні мотивів, на яких воно ґрунтується для того, щоб засвідчити обставину, що сторони були заслухані і їхні доводи були проаналізовані.

На нашу думку, вимога вмотивованості повинна у майбутньому бути зафіксована у цивільному процесуальному законодавстві, що дасть змогу вирішити низку проблем, а саме:

- рішення суду буде підтверджувати факт того, що сторони були почуті судом;
- виникне можливість відмежовувати вимоги обґрунтованості від вмотивованості рішення суду й не допускати у подальшому порушення пункту 1 статті 6 ЄКПЛ;
- воно буде прямими підтвердженням того, що судом було вивчено всі зауваження та доводи сторін;
- стане ще одним кроком на шляху до адаптації національного законодавства до європейського законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Європейська конвенція про захист прав на основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. Офіційний вісник України. 1998 р. №13. №32 від 23.08.2006 р. С. 270
2. Цувіна Т. А. Умотивованість рішення суду та право на суд у цивільному судочинстві. Т.А. Цувіна Проблеми законності. 2013. №121. с. 215–224
3. Цивільно процесуальний кодекс України: прийнятий від 3 жовтня 2017 року. Харків : Право, 2017. С. 280
4. Петриченко проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 12 липня 2016 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_b58
5. Серявін та інші проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 10 травня 2011 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_672
6. Богатова проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 7 жовтня 2010 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_670
7. Проніна проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 18 липня 2006 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_096
8. Ратушна Б. П. Вимоги до належного мотивування судових рішень в цивільному процесі України. Право.ua. 2015. № 3. С. 130.

СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ НА ШЛЯХУ ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ

Сьогодні надзвичайно важливим є обговорення проблем у сфері спадкових правовідносин в Україні, а також актуальним є питання реформування інституту спадкового права.

Інститут спадкування є одним з найдавніших інститутів права, який є необхідним для дослідження, оскільки безпосередньо стосується особистих інтересів людини.

Спадкове право представлене сукупністю правових норм, які встановлюють порядок переходу прав та обов'язків померлої особи (спадкодавця) за правом спадкування до однієї або кількох осіб (спадкоємців).

Спадкування є одним із найбільш важливих питань у юридичній галузі і залишається в центрі уваги суспільства та держави, кожного громадянина загалом, адже з таким питанням рано чи пізно стикається кожен. Саме спадкове право забезпечує правонаступництво у цивільних правах і обов'язках на випадок смерті їх носія, визначає долю майна померлого.

У Цивільному кодексі України (далі – ЦКУ), який набрав чинності 1 січня 2004 р., у книзі 6 «Спадкове право» зосереджені новели, які відображають адаптацію українського законодавства до міжнародно-правових стандартів та використання сучасних доктринальних положень в сфері спадкування.

Згідно зі статтею 1216 ЦКУ спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Форма заповіту визначається законом та має імперативний характер. Статтею 1217 ЦКУ передбачено два види спадкування: за заповітом або за законом. У статті 1247 ЦКУ зафіксовано, що заповіт складається у письмовій формі, підписується заповідачем і має бути посвідчений нотаріусом або іншими посадовими, службовими особами, визначеними у статтях 1251-1252 ЦК України. В Україні, як і в багатьох країнах Європи, заповіт може бути записаний нотаріусом зі слів заповідача. В такому випадку заповіт повинен бути вголос прочитаний заповідачем і підписаний ним (ст. 1248 ЦК України). Заповіт може бути підписаний іншими особами, якщо заповідач через фізичну ваду, хворобу або з будь-якої іншої причини не може власноручно підписати заповіт, лише за його дорученням у його присутності і в присутності нотаріуса або посадової особи, яка посвідчує заповіти.

Цивільне законодавство не встановлює обов'язкову участь в складанні та посвідченні заповіту свідків, крім випадків, коли заповідач через фізичні вади не може сам прочитати заповіт, та коли заповіт замість нотаріуса посвідчується іншими посадовими особами (ст. ст. 1248, 1252, 1253 ЦК України). Свідки, при яких посвідчено заповіт, зачитують його вголос та ставлять свої підписи на ньому.

У цивільному законодавстві України, як і законодавстві європейських держав зосереджено особливу увагу спадкуванню за заповітом у письмовій формі.

Складання заповіту в письмовій формі дає змогу спадкодавцю детально обміркувати власні наміри, має на меті уникнення прийняття необдуманих та квапливих рішень, а також у разі виникнення конфлікту інтересів стає доказом укладення правочину.

Серед відомих вітчизняних вчених-цивілістів питання правового врегулювання письмової форми заповіту досліджували Ю.О. Заїка, С.Я. Фурс, О.О. Первомайський, Г.С. Фединакт іт.

Проте, імператив щодо письмової форми заповіту, який передбачений цивільним законодавством України, має застарілий характер у порівнянні з провідними країнами Європи, адже цивільне законодавство європейських країн активно розвивається та рухається вперед, пропонуючи альтернативи письмовій формі заповіту.

Законодавством Німеччини передбачена така альтернатива, як спрощена форма заповіту. Зокрема, за наявності виняткових обставин, у німецькому цивільному законодавстві визнається дійсною проста письмова форма заповіту чи усна заява спадкодавця в присутності трьох свідків щодо розпорядження свого майна, якщо заповідач перебуває у місцевості, з якою внаслідок надзвичайних обставин перервано зв'язок або на німецькому судні в дальньому плаванні. Застосування спрощеної форми є можливим, якщо існує ймовірність того, що заповідач помре раніше моменту нотаріального вчинення заповіту. В такому випадку заповіт може бути посвідчено бургомістром за місцем знаходження заповідача в присутності двох свідків. Але, якщо протягом трьох місяців з моменту складання заповіту в спрощеній формі спадкодавець залишиться живим, то такий заповіт втрачає силу.

Варто звернути увагу на норму цивільного законодавства Польщі, яка дає можливість віднести усну форми заповіту до спеціальних форм. Відповідно, заповіт може бути складений в усній формі лише у випадку небезпеки швидкої смерті спадкодавця або, якщо є неможливим дотримання звичайної форми заповіту. В такому разі спадкодавець має право сформулювати усно свою останню волю в одночасній присутності не менше трьох свідків.

Аналізуючи інститут спадкового права в аспекті спадкування за заповітом, доцільно зробити висновок щодо необхідності подальшої модернізації цивільного законодавства України, адаптації його до європейського законодавства та міжнародних стандартів через впровадження у вітчизняне законодавство правових конструкцій в сфері спадкових правовідносин, що дасть змогу спадковому праву відійти від радянських традицій та властивому йому консерватизму.

*Анісімова Лілія Володимирівна
студентка 3 курсу 11 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ІНСТИТУТ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

Україна стоїть на шляху реформування різних сфер соціального та політичного життя українського суспільства відповідно до європейських стандартів. У 2014 році між Україною та Європейським Союзом було укладено Угоду про асоціацію, що мала на меті наближення вітчизняного законодавства до європейського. Відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 р. р., яка була прийнята з метою виконання вищезазначеної Угоди, для підвищення ефективності правосуддя та оптимізації повноважень судів різних юрисдикцій було передбачено такий напрямок: розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації та посередництва. У зв'язку з вищезазначеним, 15 грудня 2017 року набрали чинності зміни до Цивільного процесуального кодексу. Так, главою 4 розділу III Кодексу введено новий процесуальний інститут – інститут врегулювання спору за участю судді, закріплено підстави та порядок застосування даної процедури.

Так як інститут є новелою в цивільному процесуальному законодавстві, то існує відповідна проблема: виникає безліч дискусій щодо правової природи інституту, його принципів та значення, місця в правовій системі, особливостей застосування тощо. Питання щодо врегулювання спору за участю судді досліджували такі вчені: О. Тиханський, О. Можайкіна, Н. Кіреєва, Є. Приймак, Т. Цувіна, Н. Грень та інші.

Необхідно зазначити, що існують різні думки щодо правової природи вищезгаданого інституту. Більшість дискусій точиться з приводу такого питання: врегулювання спору за участю судді є одним із видів медіації або взагалі немає нічого з нею спільного.

Насамперед для порівняння даного інституту з «медіацією» необхідно звернутись до міжнародної практики. Так, у більшості країн світу медіація розглядається як певний вид позасудової практики. Так, в резолюції Генеральної асамблеї ООН від 24.01.2003 р. №A/RES/57/18 наголошується, що погоджувальна процедура, або посередницька діяльність, застосовується в міжнародній та національній практиці як альтернатива судового розгляду. Також варто згадати, що в статті 33 Статуту Організації Об'єднаних Націй медіація (посередництво) визнана як засіб мирного вирішення спорів. До того ж Україною було прийнято 21 травня 2008 року Директиву ЄС з певних аспектів медіації у цивільних та комерційних справах. Зазначена Директива поширюється на міжнародні спори, однак, відповідно до п.8 Преамбули, «ніщо не повинно заважати застосовувати ці положення також і у внутрішніх медіаційних процесах». Відповідно до неї, як медіатор може розглядатись суддя, який не задіяний у судовій процедурі щодо предмету цього спору.

Українські вчені не займають єдину позицію щодо правової природи інституту врегулювання спору за участю судді. Так, одні вчені наполягають на тому, що врегулювання спору за участю судді є одним із видів медіації. Однією з них є О. Можайкіна, підтримуючи таку позицію, виходить з наступного: врегулювання спору відбувається за участю третьої (нейтральної) сторони, якою виступає суддя; до ключових принципів належить конфіденційність та добровільність; вирішення спору здійснюється з урахуванням найбільш прийнятних шляхів для сторін (тобто спір вирішується не лише на правових позиціях і в межах предмета позову, а й з урахуванням інтересів сторін); відповідальність за прийняте рішення покладається на сторони спору; суддя, який проводить процедуру врегулювання спору, не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації та оцінку доказів у справі.

Проте зовсім іншої думки дотримуються такі вчені як Н. Кіреєва, Є. Приймак, Т. Цувіна. Так, Т. Цувіна зазначає, що аналіз норм ЦПК дає підстави стверджувати, що наділення судді під час процедури врегулювання спору за участю судді повноваженнями щодо пропонування сторонам можливих шляхів мирного врегулювання спорів не відповідає природі та сутності медіації, а скоріше подібне до консиліації, яка є окремим способом альтернативного вирішення спорів, за якого справа за угодою сторін передається консиліаторові, який призначається за згодою сторін .

Варто підкреслити те, що нині в Україні ще не врегульовано на законодавчому рівні питання про досудову медіацію. У країні робились спроби такого врегулювання. Так, ще 3 листопада 2016 року в першому читанні було прийнято «Проект Закону про медіацію», наразі з 28 лютого 2019 року даний законопроект перебуває у стані зняття з розгляду. У ньому зазначались основні вимоги до посередника між сторонами у конфліктній ситуації. Основна – це проходження професійного навчання медіації, в тому числі здобуття практичних навичок. Тому наразі, у зв'язку з даними нововведеннями, суддям без належних знань довелось

виступати досить таки у незвичній для них ролі. Внаслідок цього стає незрозумілим, яким чином суддя повинен забезпечити ефективність даної процедури, її якість та результативність.

Аналіз судової практики наочно демонструє застосування процедури врегулювання спору за участю судді та проблеми, що можуть виникнути під час цієї процедури. Наприклад, відповідно до частини 1 статті 201 ЦПК: «Врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті». Проблема полягає в тому, що у більшості випадків клопотання подає лише одна із сторін, тому «суд, враховуючи відсутність спільної згоди всіх сторін на врегулювання спору за участю судді, а отже, і відсутність підстав вважати, що дотримані інтереси всіх сторін при врегулюванні спору, відмовляє у задоволенні клопотання». Взагалі, однією з відмінностей врегулювання спору за участю судді від традиційної медіації є обмеженість судової медіації строком. Так, відповідно до частини 1 статті 205 ЦПК: «Врегулювання спору за участю судді проводиться протягом розумного строку, але не більше 30 днів з дня постановлення ухвали про його проведення». Внаслідок встановлення таких часових обмежень у суду може виявитись просто недостатньо часу для врегулювання складного спору. А згідно з ЦПК, закінчення даного строку є підставою для припинення врегулювання спору за участю судді. Прикладом є Ухвала Селидівського районного суду Донецької області від 17 січня 2019 року. У даній Ухвалі йшлося про те, що від 3 грудня 2018 року по 17 січня 2019 року проводилась процедура врегулювання спору. Внаслідок того, що закінчився строк, встановлений законодавством, та не було досягнуто згоди щодо мирного врегулювання сторонами спору, суд припинив врегулювання спору за участю судді.

Отже, опираючись на вищевикладене, можна дійти висновку, що створення такого нового інституту як врегулювання спору за участю судді зробило українське законодавство на крок ближче до європейських стандартів, стало ще одним засобом ефективного захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Так, науковці мають різні думки щодо правової природи вищезгаданого інституту, але, на нашу думку, він все ж таки не є окремим видом ані медіації, ані консиліації, а виступає окремою самостійною процесуальною процедурою, яка за певними ознаками збігається із такими засобами вирішення спору. Також, враховуючи аналіз судової практики, бачимо, що виникають деякі проблеми у використанні даної процесуальної процедури. Оскільки інститут врегулювання спору за участю судді є нововведенням в українському законодавстві, то у більшості випадків ці складності пов'язані з недосконалістю та неточністю нормативно-правового регулювання цього інституту та недостатнім практичним опробуванням. Тому вважаємо, що інститут врегулювання спору за участю судді потребує подальшого законодавчого вдосконалення.

Науковий керівник асистент кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого **Колісник Олена Вікторівна**

*Анісімова Лілія Володимирівна
студентка 3 курсу 11 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ДОГОВОРИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Однією з підгалузей цивільного права, що перебуває на етапі розвитку, є право інтелектуальної власності України. Рушійними силами розвитку цієї сфери виступають як внутрішні (в певній мірі внутрішні потреби та політична воля країни), так і зовнішні (тиск з боку провідних країн, міжнародні вимоги) чинники. Так як основним геополітичним завданням України є адаптація українського законодавства до законодавства Європейського Союзу, то особливістю національної системи права інтелектуальної власності є значний вплив на її формування міжнародно-правових актів. Традиційно, матеріальні норми такої системи повторюють положення договорів Всесвітньої організації інтелектуальної власності. До таких договорів можна віднести: Паризьку конвенцію про охорону промислової власності 1883 року, Бернську конвенцію про охорону літературних та художніх творів 1886 року, Договір ВОІВ про авторське право 1996 року, Угоду про торгівельні аспекти прав інтелектуальної власності 1994 року та інші.

Для розпорядження майновими правами у сфері інтелектуальної власності та урегулювання відносин між сторонами є така правова форма як цивільно-правовий договір. Так, відповідно до статті 1107 Цивільного кодексу України наведено такий перелік договорів розпорядження майновими правами інтелектуальної власності: ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності, ліцензійний договір, договір про створення на замовлення і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Необхідно також зазначити, що учасник цивільних відносин може укласти інший договір, предметом якого буде розпорядження майновими правами інтелектуальної власності відповідно до загальних вимог.

На практиці виникає проблема щодо розмежування договорів у сфері розпорядження майновими правами інтелектуальної власності та договорів підрядного типу, договорів купівлі-продажу майнових прав, договорів майнового найму. Згідно з пунктом 26 Постанови Пленуму ВГС України від 17 жовтня 2012 року «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» використання творів та об'єктів суміжних прав допускається лише на підставі передбаченого статті 1107 ЦКУ договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Дане положення є дискусійним з боку того, що відповідно до статті 6 ЦКУ в цивільних правовідносинах діє принцип свободи договору, тому така категоричність є дискусійною. Судова практика виходить з того, що саме договір, який зазначений у статті 1107 ЦКУ є належною правовою підставою виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.

У статті 1107 ЦКУ зазначаються такі види договорів у сфері інтелектуальної власності як ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності та ліцензійний договір. По-перше, необхідно виходити з того, що ліцензія – не є договором, а скоріше дозволом на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Саме тому відповідно до частини другої статті 1108 ЦКУ ліцензія може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного або іншого цивільно-правового договору. Стосовно

ліцензійного договору, то відповідно до статті 1109 ЦКУ за ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог законодавства.

Ще однією особливістю договорів у сфері права інтелектуальної власності є те, що відповідно до статей 31, 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автор може передавати свої майнові права будь-якій іншій особі повністю або частково. Така передача оформляється авторським договором про передання виключного права на використання твору або авторським договором про передання невиключного права на використання твору. Як зазначалось вище серед видів договорів розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, зазначеними у статті 1107 ЦКУ, такого договору не існує. Але так як дана норма містить невичерпний перелік видів договорів, то ми використовуємо Закон України «Про авторське право і суміжні права» як спеціальну норму до даних цивільних правовідносин.

Відповідно до пункту 5 частини першої статті 1107 ЦКУ перелік договорів у сфері інтелектуальної власності є невичерпним. Деякі науковці, зокрема Підпригора О.А., Святоцький О.Д., вважають, що до інших договорів розпорядження майновими правами інтелектуальної власності належать саме законодавчо не врегульовані правочини – договір про передачу ноу-хау, договір про порядок розподілу прав на службові об'єкти інтелектуальної власності, договір щодо управління майновими правами автора або інших суб'єктів авторського права і суміжних прав тощо. Так, наприклад, договір про передачу ноу-хау – це договір, за яким правовласник передає заінтересованим особам право на використання повністю або частково конфіденційних знань, що включають відомості технічного, виробничого, адміністративного, фінансового характеру, використання яких забезпечує певні переваги особі, яка їх отримала.

Валяйбаба Ірина Олексіївна

Курсант 2-го курсу

Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Печений О. П.,

к. ю. н., доцент кафедри цивільного права № 1 НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ЗАПОВІТ ПОДРУЖЖЯ. ПРОГАЛИНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ

Прийняттям у 2003 році Цивільного кодексу в Україні зумовлено зміни щодо багатьох цивільно-правових інститутів, в тому числі змін зазнало і спадкове право, яке спиралося на норми пострадянської системи. В Цивільному кодексі УРСР прямо не заперечувалося укладення заповіту подружжям, але такої норми даний документ не містив. За часів Союзу РСР застосовувався принцип – *заборонено те, що прямо не передбачено в законі*, тому такі заповіти не визнавалися законодавцем і практикою. З розвитком суспільства ці відносини потребували законодавчого врегулювання. Так з'явилась норма в законодавстві України – «заповіт подружжя» (ст. 1243 ЦК України). Цю норму було запозичено з інших країни, зокрема з Німеччина. Але законодавство України повністю не врегульовує відносини щодо заповіту подружжя і має певні прогалини.

Поняття *заповіт* передбачене в ст. 1233 ЦК зазначає, що заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Стаття 1234 ЦК – Право на заповіт має фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Право на заповіт здійснюється особисто. Вчинення заповіту через представника не допускається. Фізична особа, особисто, тобто в законодавстві не передбачено складання заповіту декількома особами. Чи може мати місце

заповіт подружжя? Хоча в стаття 1243 цього ж Кодексу зазначений «заповіт подружжя» в якому подружжя має право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності. Внаслідок виникнення цієї статті законодавець не врахував, та не вніс змін до визначення поняття заповіт. Отже, спільний заповіт є *заповітом особливого роду*.

Заповіт подружжя є різновидом одностороннього правочину, в якому одна сторона визначається як дві особи (чоловік та дружина). Тому повинен містити такі умови, як заповіт укладається тільки особами, які перебувають в зареєстрованому шлюбі; заповіт укладається на майно, що належить до спільної сумісної власності; вільне волевиявлення дружини і чоловіка.

Частина 2 статті 1243 ЦК України свідчить, що у разі складення спільного заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до іншого з подружжя, який його пережив. Це свідчить, що не відкривається спадщина і все майно переходить до другого із подружжя, який його пережив. Однак, *на якій правовій підставі* здійснюється такий перехід не зазначено. Очевидно, що складаючи спільний заповіт подружжя допускали перехід майна від одного з подружжя до іншого у випадку смерті першого з них. Допускаємо, що спільний заповіт подружжя містить елементи договору між ними. Тому спадкоємці першого з подружжя не набувають право на спадщину після його смерті. Можна сказати, що наслідком складання спільного заповіту подружжя є виникнення певної сукупності правовідносин відносин: *зобов'язальних* — між ними, причому ці відносини ускладнюються за своїм змістом після смерті одного з них шляхом та *спадкових* — у випадку смерті іншого з подружжя.

У разі смерті останнього право на спадкування мають особи, визначені подружжям у заповіті. В цій частині норми не вказано, чи відкривається спадщина, чи здійснюється спадкування? Все майно переходить до особи, яка вказана в заповіті. Стаття 1241 ЦК вказує, що малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка). Отже має місце колізія спадкових прав спадкоємців за спільним заповітом і обов'язкових спадкоємців, вказаних у ст. 1241 ЦК України.

Очевидно, є підстави вважати, що необхідні спадкоємці того з подружжя, хто помер першим, повністю не позбавляються права на обов'язкову частку у спадщини, а можуть отримати обов'язкову частку у спадщині тільки після смерті другого з подружжя.

За ст. 1234 ЦК право на заповіт має фізична особа з повною цивільною дієздатністю. У цьому плані постає питання щодо підстав та наслідків недійсності такого заповіту. У постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. за № 7 (пункт 18) зазначено, що розірвання шлюбу припиняє статус подружжя, а недійсність шлюбу (визнання шлюбу недійсним) анулює статус подружжя, у зв'язку з цим розірвання шлюбу чи визнання шлюбу недійсним після складення заповіту подружжя (ст. 1243 ЦК) позбавляє цей заповіт юридичного значення без пред'явлення відповідного позову. У цьому разі спадкування відбувається на загальних підставах». Але так як заповіт подружжя відноситься до певного виду одностороннього правочину, а недійсність правочину визначається тільки з підстав, визначених законом та наявних у момент його укладання, говорити про наявність таких підстав є певним перебільшенням. Така ситуація за своїми правовими наслідками не може бути охоплена конструкцією недійсності, потрібно розробити

іншу модель, що визначатиме правові наслідки у випадку зміни (відпадиння) обставин, що слугували підставою для укладання спільного заповіту подружжя.

Частина 4 статті 1243 ЦК України свідчить, що у разі смерті одного з подружжя нотаріус накладає заборону відчуження майна, зазначеного у заповіті подружжя. Заборона відчуження майна це перешкоджання вільного розпорядження майном, за такої умови відсутнє право розпоряджатися певним об'єктом. Ця норма призводить до низки конфліктів та складнощів щодо оформлення прав на майно. Спільне майно є одночасно майном обох із подружжя, чому після смерті одного, інший не може розпоряджатися своїм же, яке належить йому на праві, майном?

Існують інші недоліки та труднощі у конструкції заповіту подружжя. Наприклад, а що робити, якщо і обидва подружжя, і спадкоємець, передбачений в заповіті померли, або спадкоємець відмовляється від заповіту. За яким принципом та яким чином буде здійснено розподіл майна? Буде визначений інший спадкоємець за законом чи іншим чином?

На даним момент такий вид заповіту як «спільний заповіту подружжя» повністю не врегульовано, є деякі недоліки в законодавстві практиці його застосування. В результаті чого нотаріуси та суди вагаються щодо тієї чи іншої ситуації. На практиці ці заповіти не набрали великого попиту у подружжя. Хоча з іншого боку такі новації розширюють спадкову правоздатність громадян, надають різноманітних варіацій щодо заповідання свого майна, створюють нові форми спадкового планування. Тому потрібно і надалі розвивати цей Інститут. Врегулювати питання щодо процедури складення цього заповіту; внесення в нього приміток, обмежень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Заїка Ю.О. Заповіт подружжя // Право України. – 2004. – № 4
2. Маслов А.М. Проблемні питання реалізації заповіту подружжя в спадковому праві / А.М. Маслов
3. Кучерук К.І. Правові проблеми складання та виконання заповіту подружжя в Україні / К.І. Кучерук, К.С. Босак.
4. Курило Т.В. Заповіт подружжя: правова природа та особливості застосування / Т.В. Курило

*Грищенко Катерина Костянтинівна
студентка 3 курсу 11 групи
Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ФАКТОРИНГ

Ефективність правового регулювання будь-яких правовідносин на практиці тісно пов'язані з теоретичною досконалістю та розробленістю відповідних норм. Останнім часом значна увага як науковців, так і практиків приділяється питанню факторингу. При цьому особливі дискусії в науці стосуються саме питань, пов'язаних з факторинговими договорами. Дослідження істотних умов є одним з обов'язкових етапів наукового аналізу проблематики даного договору.

Згідно із ст. 638 Цивільного кодексу (далі – ЦК) істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для

договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди.

Предметом договору факторингу відповідно до ст. 1077 може бути право грошової вимоги, строк платежу за якою настав (наявна вимога), а також право вимоги, яке виникне в майбутньому (майбутня вимога). Підстава виникнення такого права грошової вимоги клієнта до боржника може бути різною: як та, що ґрунтується на договірному зобов'язанні, так і на не договірному. Якщо вимога носить не грошовий характер, то у разі її відступлення договір факторингу не укладається і сторони повинні керуватись загальними положеннями про заміну кредитора.

Я. Чапічадзе зазначає, що предметом договору факторингу є «грошова вимога, яка є саме грошовою». Також нею висловлюється теза стосовно того, що предмет договору факторингу повинен характеризуватись властивостями визначеності, а саме: вимогу має бути відображено в договорі з таким ступенем конкретності, який би дозволив ідентифікувати її з ряду інших вимог клієнта вже на момент укладення договору. Можливість ідентифікації перевідступленої грошової вимоги дозволяє вилучити факт повторного пере відступлення клієнтом однієї й тієї ж грошової вимоги.

Майбутня вимога може ґрунтуватись як на уже укладеному договорі, строк платежу за яким ще не наступив, так і на договорі, який ще повинен бути укладений у майбутньому. Наявна вимога є більш вигідною для фактора, ніж майбутня. Незважаючи на набрання чинності договором факторингу, майбутня вимога вважається переданою фактору з дня виникнення права вимоги до боржника. Якщо передання права грошової вимоги обумовлене певною подією, воно вважається переданим з моменту настання цієї події. У цих випадках, відповідно до ч.2 ст.1078 ЦК додаткове оформлення відступлення права грошової вимоги не вимагається.

Другою обов'язковою істотною умовою є ціна. Як вказано у ст. 1077 ЦК договір факторингу є оплатним. Відповідно до думки Н. Струк плата за факторинг встановлюється переважно у вигляді винагороди за факторингові послуги або шляхом визначення вартості вимоги, що відступається, у розмірі меншому, ніж номінальна вартість вимоги.

А. Бурковою ціна договору факторингу визначається як вартість вимоги, що відступається, клієнта до боржника. При визначенні ціни договору беруться до уваги такі умови: стабільність положення клієнта та його боржника, спосіб платежу за договором, час настання платежу, кількість вимог, переданих клієнтом фінансовому агенту, тощо.

Таким чином, під ціною договору факторингу доцільно розуміти суму винагороди фактору за надання фінансування та інших послуг, що передбачається договором. Якщо право вимоги відступається "за номінальною вартістю" без стягнення фактором додаткової плати, то в цьому випадку відносини факторингу відсутні, а відносини сторін регулюються загальними положеннями про купівлю-продаж з урахуванням норм стосовно заміни кредитора у зобов'язанні

Вказаної позиції дотримується також і судова практика. Так, напр., Верховний Суд України в постанові судової палати з господарських справ від 10.07.2007 р. (справа № 26/347-06-6531) зазначив, що договір факторингу спрямований на фінансування однією стороною другої сторони шляхом надання у її розпорядження певної суми грошових коштів. Вказана послуга за договором факторингу надається фактором клієнту за плату, розмір якої визначається договором. При цьому сама грошова вимога, передана клієнтом фактору, не може розглядатись як плата за надану останнім фінансову послугу.

Згідно із законодавством та положеннями в науковій літературі, строк у договорі факторингу визначається за згодою сторін.

Відповідно до п. 5.3 проекту Положення про здійснення факторингових операцій, розробленого Асоціацією українських банків, істотними умовами договору факторингу є: найменування Фактора, Постачальника, їх юридичні реквізити; сума відступленої грошової вимоги; строк фінансування, що надається Постачальнику; предмет договору факторингу; найменування Дебітора; номер та дата Контракту, укладеного між Постачальником та Дебітором; форма факторингу; умови платежу; розмір оплати; зобов'язання Фактора та Постачальника.

Отже, істотними умовами будь-якого договору є такі умови, після досягнення згоди за якими відповідний договір вважається укладеним. Під час дослідження виявлено, що істотними умовами договору факторинг є предмет, ціна та строки укладання даного договору. Детально розкрито кожен групу суттєвих умов. Під ціною договору запропоновано вважати суму винагороди фактору за надання фінансування та інших послуг, що передбачаються договором. Під предметом грошову вимогу (наявну або майбутню), що відступається.

*Лозян Руслана Олексіївна
НЮУ імені Ярослава Мудрого, Інститут
прокуратури і кримінальної юстиції, 3 курс, 13 група*

РОЗМЕЖУВАННЯ ДОГОВОРУ ПОЗИЧКИ ТА ІНШИХ ДОГОВОРІВ

Серед договорів, предметом регулювання яких є відносини про передання майна у користування виділяють договір позички. Відповідно до ст. 827 Цивільного кодексу України (далі - ЦК) за договором позички одна сторона (позичкодавець) передає або зобов'язується передати іншій стороні (користувачеві) річ для користування протягом встановленого строку. Для даного договору характерна низка особливостей:

- безоплатний характер відношень між сторонами;
- передання у користування індивідуально визначеної речі;
- часові межі користування річчю;
- необхідність повернення речі зі спливом певного строку.

Проте існують і інші договори про передання речей у користування, які мають схожі ознаки з договором позички. До таких договорів належать оренда, дарування, зберігання та позика.

Найбільш близьким до договору позички є договір майнового найму (оренди), згідно якого майно передається у користування на певний строк. Про подібність двох видів договорів говорить також і можливість застосування до договору позички загальних положень глави 58 ЦК щодо майнового найму. Водночас деякі норми не можуть застосовуватися внаслідок суті договору позички (ст. 762 ЦК "Плата за користування майном"). Серед відмінностей договору найму можна назвати його оплатний характер, перехід до наймача (орендаря) права власності та наявність всіх можливих засобів захисту цього права. Враховуючи безоплатність позички, користувачеві, на відміну від наймача (орендаря), не надається переважне право на переукладення договору. Суттєво відмінні правила щодо можливості дострокового розірвання договору. Укладаючи договір найму, наймач має більше гарантій дотримання умов про термін його дії. Натомість договір позички може бути достроково розірваний позичкодавцем, якщо у зв'язку з непередбачуваними обставинами річ стала потрібною йому самому.

Як уже зазначалося, характерною ознакою договору позички є безоплатність. За цією ознакою найбільш подібним до позички є договір дарування. Так, І.С. Перетерський вважав позичку різновидом дарування на тій лише підставі, що в межах зносу безоплатно використовуваної речі позичкоотримувач так само набуває вигоду за рахунок позичкодавця, як обдарований за рахунок дарувальника. Проте з цією точкою зору не можна погодитися, адже є суттєві ознаки, за якими відрізняються зазначені договори. Першою відмінністю є те, що при укладенні договору дарування здійснюється перехід права власності від дарувальника до обдарованого, тоді як при позичці річ передається лише у користування, а власником речі залишається позичкодавець. Також варто звернути увагу, що з передачею речі за договором дарування відносини між сторонами припиняються. А договір позички навпаки має тривалий характер, оскільки з наданням речі відносини тільки починаються. Останньою відмінною ознакою даних договорів є те, що за договором дарування можливе передання майна взагалі (як речей, так і майнових прав), а предметом договору позички може бути лише індивідуально визначена річ.

Іншим видом договорів, які опосередковують передання індивідуально визначеної речі, є договір зберігання. Відповідно до ст. 936 ЦК за договором зберігання одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати річ, яка передана їй другою стороною (поклажедавцем), і повернути її поклажедавцеві у схоронності. Відносини сторін у даному випадку мають тривалий характер, зберігач має вживати заходів для збереження речі. Однак розмежування договорів зберігання та позички полягає у тому, що з необхідністю зберігання речі використання її стороною при договорі зберігання виключається, не мають значення споживчі властивості речі. Також, при укладенні договору позички дострокове повернення речі можливе лише за певних обставин, а у договорі зберігання зберігач повинен повертати річ за першою ж вимогою поклажедавця.

Досить часто ми стикаємось з тим, що позичку ототожнюють із позикою. Проте це зовсім неправильно. З юридичної точки зору між ними немає навіть близькості. Г.Ф. Шершеневич зазначав: " Це змішання позики і позички проникло в наше законодавство з французького права... Наш законодавець, визнавши, що предметом позики можуть бути гроші, став у протиріччя зі своїм же власним визначенням договору позички, в число ознак якого входить "користування під умовою повернення тієї ж самої речі, в тому ж стані, в якому була вона дана". Тому грошова позика, хоча б безвідсоткова, не може бути визнана позичкою". За договором позички індивідуально визначені речі передаються у користування, тоді як договір позики передбачає передання грошей або інших речей, які мають родові ознаки, у власність.

Разом з тим, за договором позички плоди та доходи від речі зазвичай належать позичкодавцю – власнику речі. При позиці позичальник, як власник майна, має право й на доходи. Якщо згідно договору позички поверненню підлягає річ в такому самому стані, як вона була на момент її передання, то за договором позики поверненню підлягає така ж сума грошових коштів або така ж кількість речей такого ж роду та такої ж якості. На відміну від позички договір позики може бути як оплатний, так і безоплатний. Позика може бути тільки реальним договором.

Відтак, можна зробити висновок, що договір позички істотно відрізняється від інших схожих цивільно-правових договорів. Тому необхідно звертати належну увагу на кваліфікацію кожного правочину, так як від цього залежить забезпечення виконання договорів, дотримання сторонами своїх прав та обов'язків, а також можливість їх захисту.

МИРОВА УГОДА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПРОБЛЕМИ УКЛАДЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ

Укладання мирової угоди сторонами у цивільному процесі є ефективним засобом прискорення судової процедури, розгляду справи у розумні строки, тому дослідження інституту мирової угоди та практики їх застосування нині є актуальним.

Питання процесуальних особливостей мирової угоди було предметом дослідження таких процесуалістів, як Е.А. Борисова, Н.М. Губенко, В.В.Комаров, Г.П. Муратшина, Ю.Д. Притика, М.Л. Скуратовский, Я.С. Суткович та ін. Проте окремі питання щодо умов укладання мирової угоди в цивільному процесі та визнання її судом, а також судової практики її застосування потребують додаткових наукових досліджень.

Відносини, які виникають з приводу укладення та виконання мирової угоди, регламентуються нормами статей ЦПК. Однак на сьогодні склалась ситуація, коли саме визначення мирової угоди на законодавчому рівні не закріплене. Тож науковці та практикуючі юристи по-різному підходять до тлумачення цього поняття.

Так, М. Й. Штефан вважає, що мирова угода – це укладена в цивільному процесі угода між сторонами у справі і затверджена судом про умови припинення спору, на підставі взаємних уступок – відмови позивачавід частини своїх вимог або їх зміни, визнання відповідачем зміненого позову чи зменшення розміру позовних вимог. Д. Л. Давиденко вважає, що мирова угода – це результат, на досягнення якогоспрямовані примирні процедури, а також засіб правового оформлення і закріплення припинення спору, досягнуте в процесі таких процедур. А, на думку Бортнік О. Г., мирова угода – це спосіб припинення спору сторін шляхом їх примирення на взаємовигідних умовах, добровільного врегулювання взаємних претензій і затвердження взаємних поступок.

Загалом, більшість вчених зійшлись на думці, що мирова угода за своєю суттю є двосторонньою (багатосторонньою) угодою між позивачем та відповідачем, що визначає зміст спірних правовідносин і містить умови, які суб'єкти повинні вчинити для врегулювання між собою матеріально-правового спору. Тож, можна вважати, що мирова угода – це фактично договір, укладений між сторонами, який встановлює, змінює чи припиняє цивільні права і обов'язки сторін.

Законодавець же в ЦПК лише зазначає, що мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб.

Водночас необхідно звернути увагу на те, що сторонами мирової угоди (її суб'єктами) є сторони судового процесу. Оскільки такими сторонами у позовному провадженні є позивач і відповідач, то саме вони мають право укладати мирову угоду. Також таке укладання мирової угоди можливе через представників, якщо вони не обмежені вчинити відповідні дії. Органи та інші особи, які мають право звертатися до суду в інтересах інших сторін, хоч і володіють тими самими правами як і сторони, але не мають права укладати мирову угоду.

Пленум Верховного Суду України в своїй постанові №5 від 12.06.2009 року «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі досудового розгляду» зазначав, що з метою врегулювання спору до судового розгляду суди мають з'ясувати: чи не бажають сторони укласти мирову угоду. Якщо сторони виявили намір укласти мирову угоду, то при необхідності їм може бути надана можливість оформити умови мирової угоди, для чого суд оголошує перерву в судовому засіданні. При цьому Пленум вказав на те, що суди мають вживати дієвих заходів для примирення сторін та врегулювання спору досудового розгляду, дотримуючись при цьому об'єктивності та неупередженості.

Таким чином, ЦПК у новій редакції спрямований перш за все на здійснення примирних процедур саме на стадії підготовчого провадження чи до першого судового засідання при розгляді справи у порядку спрощеного позовного провадження. У разі закінчення провадження у справі укладенням мирової угоди суд зобов'язаний перевірити чіткість, лаконічність положень мирової угоди, а також їх відповідність чинному законодавству. При цьому варто зазначити, що суд постановляє ухвалу про відмову у затвердженні мирової угоди і продовжує судовий розгляд у випадку коли умови мирової угоди суперечать закону чи порушують права або охоронювані законом інтереси інших осіб; умови зазначені в мировій угоді є не виконуваними або однією із сторін мирової угоди представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє.

У випадку укладення мирової угоди між сторонами, суд виносить ухвалу про закриття провадження у справі. Звертаючись до частини 2 статті 256 ЦПК, бачимо, що закриття провадження у справі виключає можливість повторного звернення особи до суду з того ж самого предмета спору до тієї самої сторони і на тих самих підставах. Тому перед визнанням мирової угоди суд обов'язково роз'яснює сторонам наслідки такої процесуальної дії.

ЄСПЛ у своєму рішенні «VARDANYAN ANDN ANUSHYAN v. ARMENIA» від 27.10.2016 року зазначав, що «судді, які вивчають готовність сторін до укладення мирової угоди, повинні бути обережними і утримуватися від використання формулювань, що можуть, бути оцінені об'єктивно та можуть обґрунтувати те, що будь-яка зі сторін законно побоюється, що суддя, який розглядає їх справу, є упередженим». Тож, судді повинні уникати будь-які форми маніпулювання, нав'язування, схилення сторін судового процесу до укладення мирової угоди, оскільки особи мають бути наділені правом на безпосереднє звернення до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

На сьогодні ЦПК України встановлює, що укладена сторонами мирова угода затверджується ухвалою суду, а у її резолютивній частині одразу зазначаються умови такої угоди, тобто вона одразу стає обов'язковою до виконання сторонами, які її уклали в порядку і в строки, передбачені цією угодою. В свою чергу, ухвала про затвердження мирової угоди набуває статусу виконавчого документу, тож має відповідати вимогам до виконавчого документу, встановленим Законом України «Про виконавче провадження». А у разі невиконання затвердженої судом мирової угоди добровільно, ухвала суду про затвердження мирової угоди може бути подана для її примусового виконання в порядку, передбаченому законодавством для виконання судових рішень.

Отже, із вищевикладеного можна зробити висновок, що мирова угода є правочином, який укладається сторонами судового процесу з метою врегулювання спору; регламентується нормами матеріального та процесуального права, має встановлені законодавцем певні обмеження щодо укладення та застосування і підлягає затвердженню судом. Тут також варто

підкреслити і те, що обмеження стосуються не лише сторін судового розгляду, а і суддів, які розглядають відповідні справи. Так, опираючись на міжнародну та національну судову практику, приходимо до того, що судді при укладенні мирової угоди мають бути неупередженими та ніяким чином не змушувати сторони до укладення даної угоди. Також, через відсутність законодавчо закріпленого визначення мирової угоди, практики та науковці по-різному підходять до тлумачення та розуміння самого поняття мирової угоди. Це в свою чергу призводить до виникнення певних прогалин та колізій в національному праві. Тож дане питання потребує подальшого детального вивчення та можливого закріплення поняття мирової угоди в ЦПК.

*Сметаніна Анастасія Олександрівна
Студентка 3 курсу 11 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Я.Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ

Транспорт є сполучною ланкою економіки, галуззю виробничої інфраструктури. За його допомогою задовольняються потреби у перевезеннях суспільного виробництва держави, а також її населення.

Закон України «Про транспорт» закріпив основи господарської діяльності підприємств транспорту. Перевезення пасажирів, вантажів, багажу та пошти, надання інших транспортних послуг, експлуатація і ремонт шляхів сполучення здійснюються залізницями, пароплавствами, суб'єктами господарювання у морських портах, автомобільними, авіаційними, дорожніми підприємствами та організаціями, якщо це передбачено їх статутами[1].

Відповідно до видів та кількості транспортних організацій (перевізників), які беруть участь у перевезеннях, перевезення поділяються на міські, приміські, міжміські та міжнародні, у прямому та прямому змішаному сполученні. При здійсненні перевезень морським транспортом розрізняють каботажні перевезення, які здійснюються між портами України суднами, що плавають під Державним прапором України, а також суднами, що плавають під іноземним прапором та міжнародні перевезення, що здійснюються між портами України й іноземними портами[2].

Загальні норми, що регламентують відносини, які виникають між перевізниками, з одного боку, відправниками вантажу, вантажоодержувачами, з іншого боку, передбачені Цивільним кодексом України та Господарським кодексом України. Крім того, існують спеціальні закони (Закони України «Про транспорт», «Про автомобільний транспорт», «Про залізничний транспорт», «Про перевезення небезпечних вантажів»), нормативні акти, правила, які більш детально передбачають умови здійснення перевезення вантажів та відповідальність сторін за цими перевезеннями. Зокрема, на залізничному транспорті діє Статут залізниць України, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 квітня 1998 року, на річковому транспорті - Статут внутрішнього водного транспорту, затверджений Постановою Ради Міністрів СРСР від 15 жовтня 1955 року, на морському - Кодекс торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 року, на повітряному - Повітряний кодекс України від 4 травня 1993 року. Умови перевезення пасажирів, вантажу і багажу на автомобільному транспорті визначаються Статутом автомобільного транспорту Української РСР, затвердженим Радою Міністрів України 27 червня 1969 року.

Також варто зазначити, що відповідно до статутів і кодексів розробляються і затверджуються правила перевезення на окремих видах транспорту, а також у змішаному сполученні. Поряд з нормами національного законодавства норми про договір перевезення містяться в різного роду міжнародно-правових джерелах: конвенціях, в двосторонніх угодах (наприклад, Афінська конвенція про перевезення морем пасажирів та їх багажу 1974 року і Протоколу 1976 року до неї, Угода між Урядом України й Урядом Республіки Польща про міжнародні автомобільні перевезення, підписана 18 травня 1992 року в м. Варшаві тощо), учасником яких є Україна і на обов'язковість яких отримана згода Верховної Ради України.

Так, глава 64 Цивільного кодексу містить перелік низки договорів, що опосередковують відносини з перевезення вантажу, пасажирів, багажу й пошти - перевезення вантажу (ст. 909 ЦКУ); перевезення пасажирів і багажу (ст. 910 ЦКУ); договір чартеру (фрахтування) - ст. 912 ЦКУ[3].

Необхідно підкреслити, що сам перевізний процес не вичерпується відносинами, що виникають з договору перевезення (ст. 908 ЦК). Обов'язки перевізника з подачі рухомого состава, а відправника - з надання для навантаження вантажу також належать до процесу перевезення.

Перевізними також є відносини, що виникають з договорів про організацію роботи із забезпечення перевезення вантажів. Вони, зокрема, охоплюють: вузлові угоди, договори на централізоване завезення (вивезення) вантажів, на експлуатацію залізничних під'їзних колій, на подачу і прибирання вагонів, подачу заявок і замовлень, вчинення інших дій учасниками перевізного процесу як до укладення договору перевезення вантажів, так і після його виконання[4]. Це стосується, наприклад, виконання залізницею додаткових операцій, пов'язаних з перевезенням вантажів, як-от: навантаження, розвантаження, зважування, експедирування тощо, які здійснюються на підставі окремих цивільно-правових договорів - ст. 22 Статуту залізниць України.

Отже, відомі чинному цивільному законодавству договори, що опосередковують перевізний процес, становлять єдину систему договорів, предметом яких є надання послуг з перевезення вантажів, пасажирів, багажу й пошти. Усю систему цих договорів можна поділити на два види: основні й допоміжні. Основні опосередковують головну сферу взаємовідносин перевізників і клієнтури, допоміжні - нормальну організацію перевізного процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 51. - Ст. 446.
2. Дзюбенко О.Л. Особливості правового регулювання договорів превезення// Адвокат. - 2012. - № 11. - Ст.31-34
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р.// Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
4. Харитонов Є. О. Цивільне право України (в запитаннях та відповідях): навч. посіб. – 3-є вид., переробл. та допов./ За ред. Є. О. Харитонов А. І. Дрішлюк, О. М. Калітенко. – Х.: Одіссей, 2005. – 576 с.

НЕУСТОЙКА ТА ЇЇ ВИДИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Серед видів забезпечення виконання зобов'язання неустойка є однією з найбільш поширених, яка виступає формою цивільно-правової відповідальності. В статті 549 Цивільного Кодексу України (далі ЦК) зазначено, що Неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторowi у разі порушення боржником зобов'язання. В частині 2 та 3 цієї статті визначені основні різновиди неустойки: штраф та пеня. Штраф - це неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання. Пеня - це неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання

За підставами встановлення розрізняють неустойку: 1) законну тобто безпосередньо передбачену в конкретному нормативному акті; 2) договірну тобто таку, умови стягнення і розмір якої визначили самі сторони при укладанні договору. Якщо законом передбачений розмір неустойки, умови, а іноді й порядок її стягнення, то ці вимоги є імперативними, і сторони не можуть зменшувати розмір неустойки чи відмовлятися від її стягнення. Однак розмір неустойки, встановлений законом, може бути збільшений у договорі, якщо таке збільшення не заборонено законом. Якщо неустойка встановлюється в договірному порядку, то угода про неустойку має бути оформлена письмово, оскільки порушення письмової форми у даному випадку спричиняє недійсність угоди щодо неустойки, про це прямо зазначається у ЦК України.

В співвідношенні зі збитками в літературі традиційно розрізняють чотири види неустойки: залікову, штрафну, виключну, альтернативну. Аналогічну класифікацію видів неустойки наведено і в ст. 624 чинного ЦК України.

Залікова неустойка передбачає стягнення визначеної законом чи договором неустойки і, крім цього, відшкодування збитків у тій частині, які не покриваються неустойкою, що стягнута, тобто сума, що становить розмір неустойки, зараховується в рахунок відшкодування збитків. Здебільшого на практиці позивачі обмежуються стягненням залікової неустойки й позов про відшкодування збитків не пред'являють. Це пояснюється тим, що, як правило, розмір заподіяних збитків покривається стягненою неустойкою або збитки загалом не настають.

Водночас законом чи договором може бути передбачене й інше співвідношення неустойки зі штрафом. Штрафна неустойка надає можливість кредитору стягнути з боржника як заподіяні кредитору невиконанням зобов'язання збитки в повному обсязі, так і передбачену законом чи договором неустойку. Звичайно, що за своїми майновими наслідками штрафна неустойка є найбільш жорстким засобом забезпечення виконання зобов'язання в порівнянні з іншими видами неустойки, оскільки покладає на боржника додаткову відповідальність за неналежне виконання зобов'язання. Таке сумування й одночасне стягнення неустойки та збитків є найефективнішим засобом впливу на боржника. У чинному ЦК України законодавець надав пріоритет штрафній неустойці. Згідно зі ст. 624 ЦК України, якщо за порушення зобов'язання встановлена неустойка, то вона підлягає стягненню в повному розмірі незалежно від відшкодування збитків. Важливе значення серед наведених вище видів неустойки має виключна неустойка. Законодавець передбачає, що за домовленістю сторони можуть передбачити стягнення лише неустойки без відшкодування збитків.

Виключна неустойка – це єдиний негативний наслідок, який може настати для сторони, що не виконала належним чином зобов'язання, оскільки наявність чи відсутність збитків, їх розмір жодних правових наслідків не спричиняє і, відповідно, не впливає на розмір виключної неустойки чи на можливість її стягнення.

Сторони можуть передбачити в договорі й альтернативну неустойку, для якої характерно є те, що кредитору надається право стягнути з боржника або визначену договором неустойку у вигляді штрафу чи пені, або заподіяні невиконанням договору збитки. Оскільки цей вид неустойки, крім стимулювального значення, має на меті ще певною мірою відшкодувати певні заздалегідь оцінені збитки, звільняючи кредитора від необхідності обраховувати й доводити наявність збитків у майбутньому, таку неустойку в літературі ще називають оціночною.

На підставі порівняльно-правового аналізу співвідношення неустойки зі збитками можна зробити висновок про певну специфічність цього цивільно-правового інституту. Таким чином, у співвідношенні зі збитками традиційно виділяють такі види неустойки: залікову, штрафну, виключну й альтернативну. Існування наведеної класифікації зумовлено тим, що, незважаючи на головний принцип відшкодування шкоди – принцип повного відшкодування, за окремими видами зобов'язань законодавець, у зв'язку з необхідністю охорони певних суспільних інтересів, може обмежити право на повне відшкодування збитків.

*Філь Олександр Олександрович
сержант 2-го курсу
Інститут підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ФІЗИЧНА ОСОБА – ПІДПРИЄМЕЦЬ ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Статус фізичної особи-підприємця – це юридичний статус, який засвідчує право особи на заняття підприємницькою діяльністю, а саме: самостійною, ініціативною, систематичною, на власний ризик господарською діяльністю, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

За законодавством України право на здійснення підприємницької діяльності, має кожна фізична-особа, яка досягла 18-ти річного віку. Єдиною умовою реалізації права на підприємницьку діяльність і головним етапом легалізації господарської діяльності особи є її державна реєстрація. Саме від моменту державної реєстрації фізична особа набуває дієздатності у сфері підприємницької діяльності і відповідного статусу та має право проводити господарські операції.

У даній роботі ми розглянемо питання проблем ст. 2 Цивільного кодексу України, в якій не має поняття «фізичної особи-підприємця» правового статусу фізичної особи-підприємця, але яка у сукупності теж охоплює поняття «фізична особа».

Таке явище, як фізична особа-підприємець є новим для вітчизняної правотворчої і правозастосовної практики, що породжує необхідність належного освоєння цього соціально-правового феномену. Наразі існує залежне, перш за все від науки, підґрунтя для недостатньої визначеності правового статусу ФОП у законодавчих актах. Це, в свою чергу, породжує істотні недоліки вирішення спорів, що впливають із правовідносин з участю ФОП.

Правовий статус фізичної особи підприємця слід розглядати виходячи з таких аспектів:

А) правоздатність фізичної особи-підприємця практично прирівнюється до правоздатності юридичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності. Він може мати права і обов'язки, необхідні для здійснення будь-яких видів діяльності, не заборонених законом, та щодо яких законом не передбачено обмежень (стаття 50 ЦК).

Зазначене прослідковується, зокрема, виходячи з положень статті 91 ЦК .

Б) до підприємницької діяльності фізичних осіб застосовуються як загальні норми цивільного законодавства (Цивільний кодекс України), так і спеціальні норми, що містяться у Господарському кодексі України, Законах України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців", "Про державну підтримку малого підприємництва", "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" тощо.

При цьому в господарському законодавстві "юридична особа" та "фізична особа-підприємець" охоплюються спільним поняттям "суб'єкт господарювання".

Законодавством України встановлені деякі обмеження для окремих осіб у здійсненні підприємницької діяльності. Посадовими особами органів управління господарського товариства не можуть бути члени Кабінету Міністрів України, керівники центральних та інших органів виконавчої влади, військовослужбовці, посадові особи органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, державного нотаріату, а також посадові особи органів державної влади, крім випадків, коли державні службовці здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі, та представляють інтереси держави в раді товариства (спостережній раді) або ревізійній комісії товариства. Особи, яким суд заборонив займатися певною діяльністю, не можуть бути посадовими особами тих товариств, які здійснюють цей вид діяльності. Посадовими особами органів управління товариства визнаються голова та члени виконавчого органу, голова ревізійної комісії, а в товариствах, де створена рада товариства (спостережна рада), голова та члени ради товариства (спостережної ради).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- 1) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0012323-11>
- 2) <http://advislgl.if.ua/pravoviy-status-fizichnoyi-osobi-pidpriyemtsya/>
- 3) <https://www.golovbukh.ua/rubric/138-vse-pro-fop>
- 4) <https://pidruchniki.com>

*Єліна Анастасія Андріївна
студентка 4 курсу, 7 групи
ПКОЮ України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ГАРМОНІЗАЦІЯ КОРПОРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Формування ефективних корпоративних відносин у Україні залишається актуальним на сучасному етапі соціально-економічного розвитку в період євроінтеграційних процесів. Проблеми вдосконалення взаємодії держави та корпорацій, як головних учасників корпоративних відносин, ще більш посилюються розвитком інформаційної інфраструктури країни. Визначення напрямків розвитку корпоративних відносин, теоретичних та практичних досліджень щодо формування і реалізації механізмів державного регулювання корпоративних відносин залишається необхідним у вирішенні проблеми підвищення інвестиційної привабливості корпорацій і формування конкурентоспроможного економічного середовища в Україні.

Висвітленням питань розвитку корпоративних відносин в Україні займаються такі науковці, як Товкун І.М., Погрібний Д.І., Вінник О.М., Задихайло Д.В., Маращук Я.С., Гарагонич О.В., Муравйов В., Спасибо-Фатєєва І.В., Поважний О.С. та інші.

Відповідно до статті Господарського кодексу України (далі – ГК України), а саме ч. 1 ст. 167, яка закріплює термін корпоративне права - це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [1].

Визначальний вплив на регулювання корпоративних відносин в акціонерних товариствах здійснив довгоочікуваний Закон «Про акціонерні товариства». З прийняттям Закону «Про акціонерні товариства» тільки започатковано оновлення корпоративного законодавства України.

Проте аналіз сучасних ринкових відносин вказував на те, що корпоративне право України є досить ускладненим через низький рівень інвестування, особливо в сфері банківської діяльності. Саме на той час стало актуальним запозичення досвіду Європейського Союзу.

У цілому регулювання юридичних осіб у Європейському Союзі залишається на національному рівні, а корпоративне право останнього має субсидіарний характер. Основним механізмом його реалізації є директиви, прийняті на підставі положень параграфу 2 ст. 44 Договору про ЄС, де розкривається свобода установи. Ця свобода діє і стосовно юридичних осіб, які є комерційними організаціями і теж визнані суб'єктами права Європейського Союзу [2].

У рамках розвитку права ЄС спостерігається його рух від більш загального регулювань (в Договорі про ЄС) до його деталізації, більшої спеціалізації й постійного коригувань. При цьому пріоритет по можливості віддається не твердій уніфікації на підставі регламентів, а більш гнучкому і, так би мовити, м'якому методу гармонізації законодавства за допомогою директив [3].

Зіставляючи положення чинного корпоративного законодавства України з положеннями Директив ЄС у сфері права компаній, у цілому можна зробити висновок про відповідність багатьох положень вимогам права Європейського Союзу. Слід зауважити, що чимало з них були приведені у відповідність з правом ЄС завдяки поетапній імплементації Директив. Так, вагому роль в цьому відіграв прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів» [4]. Зокрема, цим Законом було внесено зміни до Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», а також Закону України «Про акціонерні товариства» та усунуто в такий спосіб чимало розбіжностей і протиріч із правом ЄС у сфері права компаній.

Поміж основних здобутків можна відзначити надання акціонерам переважного права набувати акції нової емісії в публічних акціонерних товариствах. Крім того, як відомо, Закон України «Про акціонерні товариства» запровадив поділ акціонерних товариств на публічні та приватні, що в цілому відповідає практиці регулювання зазначеної організаційно-правової форми у праві ЄС. Утім критерієм такого поділу виступав спосіб розміщення акцій та кількість акціонерів, у той час як, відповідно до права ЄС, єдиним критерієм визнання компанії публічною є наявність публічної пропозиції до продажу цінних паперів такої компанії. Також слід підкреслити, корпоративні права учасників публічних компаній, які пройшли процедуру лістингу (лістингові компанії) якраз і є предметом гармонізації права ЄС. З огляду на це, однією з головних передумов для подальшого успішного проведення гармонізації вітчизняного корпоративного законодавства до законодавства ЄС мав стати перегляду дихотомії поділу акціонерних товариств на публічні та приватні і впровадження єдиного критерію для їх поділу — проходження процедури лістингу емітентом. Зазначене дозволило б уникнути зайвого обтяження лівової частки вітчизняних публічних акціонерних товариств, які лише формально є публічними.

Узгодження корпоративного законодавства України з правом компаній ЄС також потребує реформування сфери корпоративного управління. Останнє відіграє важливу роль у забезпеченні належної реалізації та захисту корпоративних прав і обов'язків [5].

Але не слід забувати про те, що при наближенні національного законодавства до законодавства Європейського Союзу особливу увагу потребує доцільність та своєчасність застосування через соціальний, економічний розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436 –IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
2. Право Європейського Союзу : підруч. / за ред О. К. Вишнякова. – О : Фенікс, 2013. – 883 с.
3. Товкун І.М. Законодавче регулювання корпоративних відносин у Європейському Союзі : стаття. *Форум права*, 2013 № 3. С. 657-665.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів: Закон України від 16.11.2017 р. №2210-VIII. *Офіційний вісник України* від 16.01.2018. №15, стор. 9, ст. 200.
5. Марущак Я. С. Корпоративні права та обов'язки за законодавством України та Європейського Союзу : . дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право Галузь знань «081 -Право» / Я.С. Марущак. – Одеса, 2018. – 224 с.

*Заїченко Лілія Ісхаківна,
к.ю.н., інспектор відділу аспірантури та докторантури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ФІЗИЧНУ КУЛЬТУРУ І СПОРТ

Як відомо спортивні змагання особливо в частині розміщення реклами, залучення туристів, реалізації товарів зі спортивною атрибутикою, трансферами спортсменів-професіоналів, платних послуг спортивного та фізкультурного характеру залишалося за лаштунками офіційної економіки, перебувало і перебуває в тіні. Відтак сферу спорту можна визначити як доволі криміналізовану, а прибутки від такої діяльності прихованими від оподаткування. Отже, держава значною мірою втрачає контроль за розвитком суспільних відносин в цій сфері.

Спортивна діяльність, яка врегульована в цілому Законом України «Про фізичну культуру і спорт», не отримала повного комплексного та системного законодавчого забезпечення, а сам зазначений Закон містить чимало прогалин і в першу чергу в сфері діяльності спортивних клубів, організацій промоутерів, спортсменів-професіоналів, що у низці випадків є господарською за своєю сутністю.

Відтак одним з найактуальніших завдань юридичної науки в названій сфері є розмежування спортивної діяльності з однієї сторони – як форми самоорганізації частини населення, що об'єднана спільними спортивними інтересами, а з іншої – що має товарно-грошовий характер і тісно пов'язана із отриманням прибутків від організації і проведення масових спортивних заходів із залученням засобів масової інформації, отримання коштів від реклами, тощо.

Такий підхід вимагає вивчення спортивних відносин як об'єкту господарсько-правового регулювання, а також діяльність спортивних клубів, інших спортивних організацій як суб'єктів комерційного та некомерційного господарювання.

Також відносини в сфері фізичної культури та спорту за сучасних умов є об'єктом активної комерціалізації, а відповідна діяльність за визначених у ст. 3 Господарського кодексу України умов набуває кваліфікаційних ознак комерційної або некомерційної господарської діяльності й уособлює, таким чином, процес розширення сфери господарсько-правового регулювання. Діяльність і в сфері фізичної культури, і в сфері спорту, може здійснюватися і на господарських, і на громадських засадах, що потребує розподілу законодавчого регулювання на принципово різні правові режими. В той же час чинний Закон України «Про фізичну культуру і спорт» ні концептуально, ні змістовно це завдання не вирішує, чим гальмує подальший розвиток відповідних відносин. Також визначено, що спортивна діяльність у порівнянні із фізкультурною діяльністю передбачає безпосередньо своєю метою підготовку до здійснення та, власне, здійснення спортивних досягнень в процесі змагань, що відповідно кваліфікуються та фіксуються, а тому за своїм суспільним значенням та природою передбачає суттєво більш складний та суперечливий комплекс суспільних інтересів, а відтак вимагає більш деталізованого та всебічного правового забезпечення шляхом здійснення окремої правової та законодавчої інституалізації спортивних відносин у формі спортивного права.

2. Встановлено, що комерціалізація спортивних відносин відбувається за наступними напрямками: а) комерціалізація діяльності з підготовки спортсменів до здійснення спортивних досягнень; б) комерціалізація діяльності з організації та проведення спортивних змагань, включаючи продаж прав на трансляцію та розміщення реклами; в) комерціалізація відносин участі спортсменів-професіоналів у спортивних змаганнях, включаючи їх трансфер між спортивними клубами; г) комерціалізація послуг, пов'язаних з використанням майна спортивних клубів та професійного досвіду їх персоналу для занять фізичною культурою та лікувально-медичної реабілітації з залученням широкого кола споживачів; д) систематичне отримання доходів від передачі прав на засоби індивідуалізації суб'єктів спортивної діяльності, прав оренди відповідних приміщень та обладнання тощо; е) господарська діяльність, пов'язана із власним виробництвом та реалізацією товарів спортивного та фізкультурного призначення.

Необхідно розробити нову редакцію Закону України «Про фізичну культуру і спорт», в якому необхідно передбачити: а) розподіл сфер фізичної культури, що має ціллю укріплення здоров'я та спорту як такого, що спрямований на досягнення кваліфікованих спортивних результатів в організаційній формі публічних змагань; б) інституалізацію комерційного і некомерційного господарювання в названих сферах; в) інституалізацію фізичної культури та спорту, що здійснюються на громадських засадах; г) особливості правового статусу і, зокрема, спеціальну господарську правосуб'єктність спортивного клубу, що складає обсяг його правосуб'єктності; д) перелік видів спортивних послуг та товарів, надання та виробництво яких утворюють основний зміст спеціальної господарської правосуб'єктності спортивних клубів; е) систему організаційно-господарського забезпечення спортивної діяльності, що спрямована, зокрема, на забезпечення безпеки життя і здоров'я спортсменів, масових спортивних заходів та їх глядачів-уболівальників, уніфікацію порядку фіксації спортивних досягнень; є) регламентацію відносин, функціонування системи самоврядних об'єднань спортивних організацій, що забезпечують спортивну змагальність та фіксацію спортивних досягнень; ж) порядок взаємодії з іноземними спортивними клубами та їх національними федераціями тощо.

Діяльність в сфері фізичної культури і в сфері спорту може здійснюватися і на господарських, і на громадських засадах, що потребує розподілу законодавчого їх регулювання на принципово різних

правових режимах. В той же час чинний Закон України «Про фізичну культуру і спорт» ні концептуально, ні змістовно це завдання не вирішує, чим гальмує подальший розвиток відповідних відносин.

Ця діяльність за правовою природою реалізується у приватноправовому та публічно-правовому форматі. До приватних інтересів слід віднести, сферу суспільно-корисного дозвілля: фізкультурну самореалізацію, оздоровчу фізкультуру, фітнес, спортивний туризм, тощо. Звичайно, що розроблений розподіл має майнові підприємницькі інтереси, що пов'язані із провадженням діяльності в сфері надання послуг фізичної культури, а також має умовний характер, але принципово впливає на зміст правового забезпечення відносин в сфері фізичної культури та спорту. За своєю формою вони мають бути об'єднанням громадян або комерційним підприємством, що надає такі послуги. До сфери публічних інтересів по-перше, слід віднести здоров'я нації, її працездатність, а по-друге, особливі інтереси забезпечення відповідних фізичних спроможностей осіб для служби в органах внутрішніх справ, збройних силах, відповідна фізична підготовка підлітків у ВНЗ, тощо. У цьому випадку, фізичний стан визначає здатність до виконання особливих завдань. Отже, до об'єктів публічних інтересів можна віднести спеціальний вид діяльності закладів освіти, що є імперативно встановлений органами держави в публічних інтересах.

Відповідно до названого комплексу публічних та приватних інтересів в сфері фізичної культури та спорту правове регулювання цих відносин має здійснюватися із забезпеченням необхідними правовими засобами, як приватних правовідносин, включаючи правову визначеність із суб'єктним складом, його правовим статусом та організаційно-правовими формами, так і необхідною правовою регламентацією відносин між ними, де договір надання широкого кола послуг, пов'язаних із заходами фізичної культури та досягненням спортивних результатів набуває центрального місця.

Формами комерційної фізкультурної або фізкультурно-оздоровчої діяльності є: 1) оренда фізкультурних споруд та прокат фізкультурного інвентарю, в тому числі одягу та взуття; 2) виготовлення фізкультурного та допоміжного обладнання і інвентарю, його ремонтування; 3) організація та проведення оплатної фізкультурно-розважальної діяльності; 4) організація та проведення фізкультурно-тренувального процесу в клубах фітнесу, бодібілдингу; 5) діяльність салонів для зменшення ваги тіла та схуднення, масажних салонів, в тому числі інформаційно-консультативні послуги оздоровчого характеру, а саме: а) консультації фахівців у сфері харчування (лікаря-дієтолога) з питань раціонального режиму харчування й вживання харчових добавок, вітамінів для споживачів послуги; б) консультації фахівців із проведення медико-відновлювальних заходів; в) послуги з лікувально-медичної реабілітації.

Основні напрями розвитку законодавства про фізичну культуру та спорт як види суспільного буття можуть бути сфокусовані у таких напрямках: 1) законодавче закріплення місця і ролі державної політики в сфері фізичної культури та спорту, відповідних державних програм розвитку в галузі; 2) визначення переліку організаційно-правових форм функціонування спортивних організацій; 3) визначення правової природи різних видів спортивної діяльності в контексті розподілу її на господарську комерційну, господарську некомерційну, та діяльність, що не є господарською тощо; 4) суттєве посилення регулювання професійної спортивної діяльності.

Очевидним, на нашу думку, є те, що фізична культура та спорт є важливим та значним сегментом соціальних відносин у суспільстві. Та, незважаючи на те, що вона є предметом законодавчого регулювання, всі аспекти діяльності повинні бути чітко відображені в структурі законодавчого забезпечення, що на нашу думку потребує прийняття Спортивного кодексу.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ МІНОРИТАРНИХ АКЦІОНЕРІВ

Історія проблеми конфлікту інтересів між міноритарними і мажоритарними акціонерами бере свій початок в 1990-х рр. після розпаду СРСР, коли почалася приватизація державних підприємств. Через кілька років після приватизації розпочалася масова як легітимна, так і нелегітимна купівля акцій особами, які хотіли заволодіти правом управління компаніями, сконцентрованим в одних руках. В той момент і зародилася боротьба між міноритарними і мажоритарними акціонерами (тобто акціонерами, які володіли контрольним пакетом акцій)

Загальносвітові тенденції в сфері захисту прав акціонерів фокусують увагу на правах міноритаріїв і спрямовані на посилення гарантій їх здійснення. Проблема обмеження прав міноритарних акціонерів вкрай актуальна сьогодні і в нашій державі, оскільки ігнорування міноритаріїв мажоритарними акціонерами, неузгоджені конфлікти між ними є дуже розповсюдженими на теренах нашої держави.

Так, на перший погляд міноритарні акціонери є такими ж власниками акцій, як і мажоритарні акціонери.

Для початку необхідно визначити, кого ж все-таки можна називати міноритарним акціонером. На даний момент в українському законодавстві відсутнє легальне визначення міноритарних акціонерів, а отже слід звернутися до визначень, запропонованих науковцями.

У вітчизняній науковій літературі превалує точка зору, що положення міноритарного акціонера визначає наявність у нього хоча б однієї акції товариства, і в той же час кількості його акцій недостатньо для повноцінної участі в управлінні акціонерним товариством і прийняття стратегічних рішень.

В Україні питання статусу міноритаріїв досліджувалися багатьма науковцями, зокрема І.В. Спасибо-Фатєєвою, Ю.М. Жорнокуєм, І.Б. Саракун, В.В. Луць, Ю.В. Хорт, І.С. Яценко та іншими.

Розглядаючи питання про захист прав міноритарних акціонерів, слід докладніше зупинитися на моменті, де саме права власників невеликих пакетів акцій можуть бути ущемлені:

1. Реалізація права на отримання інформації про діяльність акціонерного товариства.

Хоча п. 4 ч. 1 ст. 25 ЗУ «Про акціонерні товариства» закріплено право акціонерів на отримання інформації про господарську діяльність акціонерного товариства, це право досить часто ігнорується щодо міноритаріїв. Причини, з яких мажоритарні акціонери виступають проти детального розкриття інформації, мають досить широкий діапазон - від навмисного приховування незаконної діяльності до обмеження ризику використання інформації міноритарними акціонерами в своїх цілях, наприклад, для надання її конкурентам. Звісно, в останньому випадку мова йде про недобросовісних міноритаріїв, але все ж таки доступ до інформації дасть міноритаріям можливість бачити, наскільки ефективно використовуються їхні кошти, а цим правом, на мою думку, знехтувати не можна.

2. Обов'язковий викуп акцій мажоритарним власником.

Ст. 65-2 Закону визначає порядок здійснення обов'язкового продажу акцій акціонерами на вимогу особи (осіб, що діють спільно), яка є власником домінуючого контрольного пакета акцій. . Отже, акціонери, які тримають понад 95% акцій товариства, фактично реалізувавши процедуру витіснення міноритарних акціонерів, можуть консолідувати в своїх руках 100-відсотковий пакет акцій.

Звичайно ж, досить часто під час примусового викупу акцій інтереси мажоритарних і міноритарних акціонерів не збігаються. Причому права останніх, як слабкої сторони в корпоративному конфлікті, ставляться далеко не на перше місце.

3. Порухнення внутрішньої документації.

Прикладом порушення внутрішньої документації, яке полягає у недотриманні статуту, може бути наступна ситуація: акціонер не був запрошений на загальні збори акціонерів, хоча мав на це право.

Щодо, способів захисту, то можна виділити наступні найбільш поширені способи захисту прав міноритаріїв:

1) судовий спосіб захисту прав відповідно до ст. 50 ЗУ «Про акціонерні товариства» надає можливість оскаржити рішення загальних зборів

акціонерів, якщо воно йде врозріз з інтересами міноритарія

2) акціонер має право, в певних випадках, вимагати викупу акціонерним товариством всіх або частини належних йому акцій. Відповідно до ч. 2 ст. 50 ЗУ «Про акціонерні товариства» акціонер може оскаржити рішення загальних зборів виключно після отримання письмової відмови в реалізації права вимагати здійснення обов'язкового викупу товариством належних йому голосуючих акцій або в разі неотримання відповіді на свою вимогу протягом 30 днів від дати її направлення на адресу товариства в порядку,

4) нарешті, міноритарні акціонери мають право продати свої акції і вийти з акціонерного товариства, де фактично управління перейшло до рук однієї особи або ж групи осіб.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити невтішний висновок про те, що задоволення майнових інтересів міноритарними акціонерами наразі практично неможливо, оскільки механізми захисту прав міноритаріїв на практиці значно обмежені. Адже наведені методи захисту прав міноритаріїв все одно обмежують їх, фактично передбачаючи лише продаж акцій або вихід з товариства як найбільш реальні та дієві способи захисту своїх прав. Законодавство у даній сфері все ще потребує вдосконалення, шляхом, наприклад, запровадження на законодавчому рівні і активної реалізації механізмів, які дозволили б забезпечити доступ міноритаріїв до необхідної інформації про діяльність товариства, а також впровадження покарань за нехтування правами міноритаріїв мажоритарними акціонерами.

Науковий керівник

кандидат юридичних наук Битяк О.Ю.

Нагорна Л.В.,

*студентка національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

*Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України, 4 курсу 9 групи*

ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ В УКРАЇНІ

Останнім часом в Україні значною мірою поширилась практика застосування альтернативних засобів вирішення спорів. Відтак, у площині міжнародної торгівлі також є засіб, який отримав визнання та досить часто застосовується учасниками зовнішньоекономічної діяльності, ним є міжнародний комерційний арбітраж. Правових визначень міжнародного комерційного арбітражу не надається ані в міжнародно-правових, ані в національних актах. Проте він розглядається як спосіб вирішення правових спорів, що виникають у сфері здійснення комерційної діяльності між особами приватного права у випадках, коли ці спори ускладнені наявністю іноземного елемента, завдяки якому зазначені спори вирішуються спеціально створеними недержавними органами згідно з особливою процедурою, встановленою сторонами спору або визначеною в інший спосіб. Кожна країна окремо встановлює коло питань, які можуть підлягати вирішенню міжнародним комерційним арбітражем. Відтак у ст. 38 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зазначено, що спори, які виникають між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, іноземними суб'єктами господарської діяльності у процесі такої

діяльності, можуть розглядатись судами України, а також за згодою сторін спору Міжнародним комерційним арбітражним судом та Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України та іншими органами вирішення спору, якщо це не суперечить чинним законам України або передбачено міжнародними договорами України. Деталізоване коло питань, яке є арбітральними відповідно до законодавства України відображене у Законі України «Про міжнародний комерційний арбітраж». В Україні діє Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України (ІСАС), за останні 7 років ним було прийнято до розгляду 3522 справ, а тільки у 2018 році – 286 міжнародних справ. Бізнес з 54 країн довіряє досвіду ІСАС та передає свої спори на розгляд інституції.

Багато українських компаній та їх іноземних партнерів вносять арбітражні застереження у свої контракти, чим відносять вирішення спорів, які можуть з'явитися під час їх сумісної діяльності до компетенції різних арбітражних інституцій, як наслідок вони автоматично виносять спори, що можуть виникнути з таких контрактів з під юрисдикції державних судів. Лише окремі випадки, вказані у статті 8 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» дають державному суду розглядати спори, які є предметом арбітражної угоди, а саме якщо він визнає, що ця арбітражна угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

З огляду на вищезазначене постає важливе питання реальної ефективності виконання рішень арбітражних інституцій та рівень втручання державних судів в їх діяльність. Вивченню проблематики міжнародного комерційного арбітражу присвячені роботи таких дослідників, як Г. Цірат, В. Козирева, А. Довгертта, А. Гаврилішин, В. Гуменюк, Л. Винокурова, Т. Захарченко, І. Побірченко та ін. Саме положення щодо передачі спорів, які є предметом арбітражної угоди на розгляд арбітражу забезпечує їх обов'язковість. Тож необхідно зазначити, що воно закріплюється в міжнародних конвенціях, які регулюють діяльність арбітражу. Зокрема, у ст. 2 Конвенції «Про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень», ст. 6 Європейської конвенції «Про зовнішньоторговельний арбітраж».

Що ж стосується дотримання цих норм Україною, то слід зазначити, що в деяких випадках господарські суди дійсно залишають позов без розгляду, спираючись на положення статті 8 ЗУ «Про міжнародний комерційний арбітраж», ч. 7 ст. 226 Господарського кодексу України та ін.. Проте існує й інша практика, а саме визнання господарськими судами недійсними зовнішньоекономічних контрактів в частині, яка містить арбітражне застереження. Як приклад можна навести справу в якій господарський суд визнав частину контракту, яка містить арбітражне застереження недійсною обґрунтовуючи свою позицію тим, що в ньому немає точної назви суду, на розгляд якому має бути передано цю справу, що не зовсім відповідає дійсності, оскільки інституція була зазначена, проте з незначною помилкою у назві, також були вказані кількість суддів і місто у якому буде розглянуто справу. В багатьох випадках позивачами у подібних справах виступають саме українські компанії, їх метою є позбавлення визначеного в арбітражній угоді права розгляду спору, який виник у відносинах між учасниками контракту арбітражними інституціями через визнання недійсним арбітражного застереження. Ще однією метою, яку переслідують позивачі у таких справах є унеможливлення виконання попередньо ухваленого рішення в Україні, через набуття на те правових підстав завдяки рішенням державного суду.

Наведені вище приклади вказують на необхідність вдосконалення деяких аспектів цієї сфери. Перші кроки в напрямку покращення були зроблені завдяки впровадженню судової реформи, проте ще одним кроком до вдосконалення стане пильна увага за прийняттям спірних рішень у цій площині з боку правників. Це створить відповідні умови функціонування міжнародного комерційного арбітражу.

Науковий керівник: Погрібний Д.І., доцент кафедри господарського права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Поняття «комерціалізації» часто зустрічається у літературі, пов'язаній з інноваціями, інтелектуальною власністю, технологіями тощо, оскільки комерціалізація є етапом інноваційного процесу, який відповідає за те, щоб інновація стала товаром та вийшла на ринок.

У своїх наукових працях Е. А. Монастирний і Я. М. Грік визначили комерціалізацію як отримання доходу від її продажу або використання у власному виробництві. Також, Тихонов Н. А. представляє комерціалізацію як процес виведення інноваційних продуктів на ринок. На основі вищесказаного, можна визначити комерціалізацію інтелектуальної власності як процес залучення об'єктів інтелектуальної власності в економічний обіг, використання інтелектуальної власності в господарській діяльності підприємств, взаємовигідні комерційні дії з перетворення результатів інтелектуальної діяльності в ринковий товар.

Основними напрями комерціалізації інтелектуальних технологій та об'єктів інтелектуальної власності є: передача виключних майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності; різного роду варіанти передача прав на використання об'єкта інтелектуальної власності: за ліцензійним договором, договором комерційної концесії (франчайзингу) та ін.; отримання додаткового прибутку та комерційної вигоди від використання прав на об'єкти інтелектуальної власності у своїй господарській діяльності; внесення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності до статутного капіталу суб'єктів господарювання.

Використання об'єктів інтелектуальної власності у власному виробництві пов'язане із значними початковими витратами (розробка, створення таких об'єктів, доведення їх до експлуатаційного стану тощо), проте згодом реалізація виробленої продукції може принести значний прибуток, компенсуючи при цьому всі витрати. Отже, необхідний вибір найбільш прийняттого способу комерціалізації, що має бути обґрунтованим з точки зору очікуваного прибутку.

Відповідно до ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» власник патенту може передавати на підставі договору право власності (або дозвіл на використання) на винахід (корисну модель) будь-якій особі, яка стає його правонаступником, але право на секретний винахід (корисну модель) – тільки за погодженням із Державним експертом. Частіше ж передається тільки право користування об'єктами права інтелектуальної власності: за ліцензійним договором, договором комерційної концесії (франшизи) та договором лізингу.

Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності не підлягають обов'язковій державній реєстрації або нотаріальному посвідченню, якщо інше не передбачено умовами договору або законом.

Так, ст. 1114 Цивільного кодексу України передбачає, що факт передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, які відповідно до цього Кодексу або іншого закону є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації. Отже, підлягають ліцензуванню договори про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності щодо корисної моделі, винаходу, торговельної марки, географічного позначення, промислового зразка, сорту рослин, породи тварин.

Але, Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)" було скасовано вимогу обов'язкової державної реєстрації договорів комерційної концесії (франчайзингу). Тож на сьогодні сторонам договору комерційної концесії достатньо підписати відповідний договір.

Загалом, комерціалізація українських технологій має наступні переваги:

1. Низька активність в сфері комерціалізації українських технологій говорить про значний невикористаний потенціал. Хоча Україна традиційно вважається країною з високим рівнем розвитку науки й утворення.

2. Останнім часом в Україні відбувається процес переходу технологічних розробок з військової області в цивільну – конверсія. Як результат – доступність для комерціалізації безлічі унікальних винаходів і технологій.

3. Дешевизна інтелектуальної власності в Україні.

Основними перешкодами на шляху до комерціалізації інтелектуальної власності є наступні: стабільне скорочення реальних обсягів фінансування науково-технологічного комплексу; недосконалість нормативно-правової бази регулювання інноваційної діяльності, декларативність інноваційного законодавства; надмірна зовнішньоекономічна залежність країни; неготовність країни брати участь у глобальних процесах інформатизації; низький рівень правової культури суспільства та нестача кваліфікованих фахівців.

Тому, основними напрямками удосконалення комерціалізації інтелектуальної власності є такі: подальша трансформація законодавства у сфері інтелектуальної власності з урахуванням світового досвіду; вдосконалення національної системи охорони та захисту прав інтелектуальної власності згідно з міжнародно-визнаних норм; впровадження ефективного механізму комерціалізації інтелектуальної власності; комерціалізація запатентованих науково-технічних досягнень; активізація процесів створення недержавних організацій з питань охорони прав інтелектуальної власності.

Також необхідно наголосити, що в Україні вже створена законодавча база, яка регулює правовідносини у сфері комерціалізації інтелектуальної власності, але вона потребує вдосконалення та гармонізації з міжнародним законодавством. Порівнявши всі переваги та недоліки комерціалізації інтелектуальної власності, можна стверджувати, що процес комерціалізації науки в Україні має дуже великі перспективи.

*Нерода Вікторія Володимирівна
студентка НЮУ ім. Ярослава Мудрого, Інституту
підготовки кадрів для органів юстиції України,
4 курс, 9 група*

ХАРАКТЕРИСТИКА ОПЕРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ ТА ЇХ ВИДІВ

Відповідно до ст. 217 ГК України господарськими санкціями визнаються заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, в результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні та правові наслідки. Одним із найдискусійніших інститутів у господарському праві є оперативно-господарські санкції. Дане питання досліджували у своїх працях Гапало С.Ю., Хоменко В.Н., Талькова З.Ф., Щербина В. та ін..

Слід проаналізувати вітчизняне законодавство з приводу поняття оперативно-господарських санкцій, щоб визначити якісні характерні ознаки санкцій. Згідно зі ст. 235 ГК України оперативно-господарськими санкціями є заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення чи попередження повторення порушення зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку. Із положень ст. 235-237 ГК України випливає наступне: юридичною підставою застосування оперативно-господарських санкцій є договір (п. 2 ст. 235); фактичною підставою для застосування оперативно-господарських санкцій є порушення господарського зобов'язання другою стороною (п. 1 ст. 237); ці санкції застосовуються незалежно від вини суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання (п. 3 ст. 235); передбачено позапретензійний та позасудовий порядок їх застосування (п. 1 ст. 237); вид оперативно-господарської санкції та порядок її застосування визначається господарським договором (п. 2 ст. 236, п. 2 ст. 237); заінтересована сторона має право звернутись до суду із заявою про скасування оперативно-господарської санкції у випадку її неправомірного застосування (п. 2 ст. 237); застосування оперативно-господарських санкцій не виключає можливості відшкодування збитків та стягнення штрафних санкцій (п. 3 ст. 237).

Стаття 236 ГК України закріплює такі види оперативно-господарських санкцій: 1) одностороння відмова від виконання свого зобов'язання управненою стороною, із звільненням її від відповідальності за це – у разі порушення зобов'язання другою стороною; відмова від оплати за зобов'язанням, яке виконано неналежним чином або достроково виконано боржником без згоди другої сторони; відстрочення відвантаження продукції чи виконання робіт внаслідок прострочення виставлення акредитива платником, припинення видачі банківських позичок тощо; 2) відмова управненої сторони зобов'язання від прийняття подальшого виконання зобов'язання, порушеного другою стороною, або повернення в односторонньому порядку виконаного кредитором за зобов'язанням (списання з рахунку боржника в безакцептному порядку коштів, сплачених за неякісну продукцію тощо); 3) встановлення в односторонньому порядку на майбутнє додаткових гарантій належного виконання зобов'язань стороною, яка порушила зобов'язання: зміна порядку оплати продукції (робіт, послуг), переведення платника на попередню оплату продукції (робіт, послуг) або на оплату після перевірки їх якості тощо; 4) відмова від встановлення на майбутнє господарських відносин із стороною, яка порушує зобов'язання.

В дисертації Талькової З.Ф. обґрунтована необхідність уточнення переліку оперативно-господарських санкцій, що закріплені в ст. 236 ГК України, шляхом виключення такої санкції, як «списання з рахунку боржника в безакцептному порядку коштів, сплачених за неякісну продукцію», із переліку оперативно-господарських санкцій, закріпленого в ч. 1 ст. 236 ГК України. Для уточнення порядку їх застосування запропоновано у ст. 237 ГК України закріпити положення такого порядку: а) встановлення обов'язку сторони, яка потерпіла від правопорушення, по складанню акту, в якому повинен бути документально зафіксований факт правопорушення; б) встановлення застережень у договорі для третіх осіб щодо можливості застосування оперативно-господарських санкцій, які можуть обмежити передачу майна по договору; в) встановлення терміну застосування таких санкцій та їх оскарження. При цьому автор зазначає, що доцільно залишити право за суб'єктами господарювання самостійно за взаємною згодою визначати у договорі інший порядок застосування таких санкцій.

Важливим положенням є ч. 2 ст. 236 ГК України про те, що перелік видів оперативно-господарських санкцій не є вичерпним, тобто сторони можуть передбачити у договорі також інші оперативно-господарські санкції. Проаналізувавши дані Єдиного державного реєстру судових рішень можна виокремити такі найпоширеніші у практиці оперативно-господарські санкції:

1) Заборона доступу до приміщень (до господарського суду м. Києва звернулося Публічне акціонерне товариство до Товариства з обмеженою відповідальністю (далі ТОВ) про скасування оперативно-господарської санкції у вигляді заборони позивачеві доступу до приміщень, накладену на підставі договору суборенди).

2) Сплата підвищеного тарифу (ТОВ звернулось до господарського суду Одеської області із позовом до ТОВ в особі філії про скасування оперативно-господарської санкції у вигляді сплати підвищеного тарифу за скидання ненормативно-очищених стоків).

Отже, на підставі аналізу практики господарських судів щодо розгляду спорів про застосування оперативно-господарських санкцій, можна виокремити такі ефективні види оперативно-господарських санкцій, не передбачених Господарським Кодексом України: 1) заборона доступу до приміщень орендодавця у випадку прострочення зобов'язання орендарем; 2) сплата підвищеного тарифу, передбачена договором за перевищення обсягів.

Можна зазначити, що розвиток інституту оперативно-господарських санкцій диктується практикою, отже він ще формується, створюються нові види, що було завбачливо передбачено законодавцем.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ

Ефективність здійснення публічних закупівель визначається перш за все дотриманням учасниками цієї процедури вимог щодо економії та справедливості при їх організації. Аналіз зарубіжного досвіду проведення публічних закупівель свідчить про те, що країни використовують різні підходи до забезпечення принципів публічних закупівель. Як зазначає В. Ю. Волошина, наприклад, у США частка державних закупівель складає приблизно 15% видаткової частини національного бюджету. Ще вище частка державних закупівель в країнах, де державне управління істотно впливає на економіку (Німеччина, Франція та ін.) [1, с. 226].

Цікавим механізмом застосування під час здійснення публічних закупівель є механізм контролю. Цей механізм у деяких країн хоч і є подібним, однак йому притаманні і свої особливості.

Ю. В. Фалко зазначає, що у США у кожному органі державного управління, що здійснює закупівлі, є особа, яка відповідальна за дотримання політики у сфері етичних стандартів поведінки державних службовців. Дана особа має забезпечувати контроль неупередженості державних службовців аби в свою чергу були дотримані принципи процедури державних закупівель, зокрема принцип справедливості [2, с. 262].

Ще одним цікавим інструментом контролю, що існує у США є посада «захисник конкуренції». До компетенції вказаної посадової особи входить, зокрема, забезпечення та контроль проведення конкурентних процедур. Так, ця особа відстежує та рапортує про випадки необґрунтованого обмеження конкуренції при здійсненні державних закупівель [2; с. 263].

В Україні бракує подібного досвіду, оскільки вирішувати питання несправедливої конкуренції можливо лише через подання скарг до Антимонопольного комітету України. Було б доцільним запровадити на законодавчому рівні схожу посаду «захисника конкуренції» в рамках процедури публічних закупівель.

Слід сказати і про досвід країн Європейського союзу у використанні послуг централізованих закупівельних організацій. Обов'язкове чи добровільне використання послуг даних організацій та рамкових угод, ступінь зобов'язання використовувати послуги централізованих закупівельних організацій суттєво відрізняється в різних країнах Європейського союзу. Наприклад, установи центрального рівня в таких країнах як Іспанія, Австрія, та Португалія зобов'язані законом здійснювати закупівлі через централізовані закупівельні організації, а для решти замовників така процедура не є обов'язковою. У Бельгії встановлено таку обов'язковість у разі перевищення певного вартісного обсягу закупівель, а в Німеччині, де централізовані закупівельні організації функціонують на рівні Міністерства внутрішніх справ, усі закупівельні тендери федеральних міністерств вище певного порогового рівня повинні проводити виключно через ці організації [1, с. 228].

Як зазначає Н. Е. Конашук, окрім централізованих закупівельних організацій у європейській практиці є досвід здійснення закупівель через міжнародні агенції, що являє собою об'єднання міжнародних закупівельних організацій, наприклад GTZ (Німеччина), NIC (Нідерланди) і Crown Agents (Велика Британія). Також існують спеціалізовані закупівельні організації (агенції), які спеціалізуються виключно на певній категорії товарів чи конкретній промисловій галузі [3, с. 92].

Всі вказані приклади закупівельних організацій виступають посередниками у процедурі закупівель між замовником та постачальником. Використання такого досвіду дозволяє країнам ЄС забезпечувати придбання більш якісних товарів та додатковий контроль за витрачанням державних коштів. Безперечно подібний досвід має бути перейнятий Україною, однак, об'єктивно слід зауважити, що перш ніж перейти до даного виду організації публічних закупівель в Україні має пройти належний процес удосконалення поточного механізму та доопрацювання нормативно-правової бази.

Так, приміром у законодавстві та практиці країн Європейського Союзу у процедурі публічних закупівель існує такий критерій відбору як вартість життєвого циклу товару, що являє собою спосіб розрахунку та порівняння реальної вартості тендерних пропозицій.

Замість того, щоб зосереджуватись тільки на ціні закупівлі, ця концепція приймає до уваги інші витрати, які закупівельні організації будуть змушені понести, якщо вони визнають переможцем таку пропозицію з найнижчою ціною. Наприклад, вартість життєвого циклу може включати витрати на утримання та електроенергію для систем опалення або освітлення; вартість утримання та палива для транспортних засобів; вартість ліцензування та оновлення комп'ютерного програмного забезпечення; вартість ремонту або заправки (наприклад, принтера або іншого офісного обладнання) тощо [4].

Дана концепція була виділена окремо в директивах ЄС 2014 року та використовується багатьма закупівельними організаціями в Європі та в світі. Деякі застереження щодо цього передбачено в Законі України «Про публічні закупівлі». Однак, у національному законодавстві варто приділити більшу увагу використанню такого критерію як вартість життєвого циклу, адже не завжди найнижча тендерна пропозиція буде у подальшому ефективнішою.

Крім зазначеного Україні слід перейняти досвід ЄС щодо впровадження зелених закупівель. Термін «зелені закупівлі» використовується на позначення процесу, під час якого органи державної влади мають за мету придбати такі товари, роботи та послуги, що чинитимуть менший негативний вплив на довкілля впродовж їхнього життєвого циклу у порівнянні з товарами, послугами і роботами з аналогічною базовою функцією, які були б придбані за відсутності екологічної складової процедури. Досвід ЄС показує, що саме зелені закупівлі дозволяють стати на шлях вирішення численних екологічних проблем [4].

Також слід додати те, що як показує практика проведення державних закупівель в країнах ЄС, використання «зелених закупівель» не завжди є дорогим. Як правило, «зелений» принцип навпаки дозволяє збільшити економію державних коштів. Варто вказати, що з урахуванням екологічної ситуації в Україні та з метою дотримання вектору поліпшення екологічного становища, що визначений Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», нашій державі варто перейняти досвід впровадження «зеленого» принципу в рамках процедури публічних закупівель.

Загалом, слід зазначити, що аналіз міжнародного законодавства та практики ведення закупівель є досить корисним засобом у пошуках шляхів вдосконалення національного нормативно-правового поля та покращення механізмів практичної реалізації публічних закупівель.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волошина В. Ю. Зарубіжний досвід закупівель товарів, робіт та послуг за державні кошти. *Матеріали міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»*, 30 червня 2017 року, м. Тернопіль с. 226-228.
2. Фалко Ю. В. Організація державних закупівель: зарубіжний досвід та практика України. *Університетські наукові записки*. Випуск № 1 (49). 2014. с. 261-269.
3. Конащук Н. Е. Переваги використання централізованої моделі публічних закупівель. *Науковий журнал «Вчені записки. Функціональна економіка»*. Випуск № 17. 2016. с. 90-95.
4. Настанови з питань публічних закупівель. 2017. URL: http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Guidelines_UKR_interactive_pages.pdf

Світличний О.С.

Студента 9 групи, 4 курсу,

4 факультету НЮУ імені Ярослава Мудрого

ГОСПОДАРСЬКО ПРАВОВІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКА В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ

Наразі інтернет-магазини є досить популярними, вони дозволяють без зайвих витрат часу знайти необхідну річ, купити або продати її не виходячи з дому. Це значно спрощує наше життя, тим паче у сучасному світі, коли завжди обмаль часу. Відповідно до прогнозів, у 2018 році обсяг продажів інтернет-магазинів у всьому світі зріс до 2 трильйонів доларів США. У порівнянні з 2017 роком обсяг

продажів інтернет-магазинів зріс на 6%. Аналізуючи статистику електронної комерції 2017 року саме на Китай припадає більш ніж 47% всіх інтернет-покупок, що в грошовому еквіваленті становить 900 мільярдів доларів[1].

Для інтернет-торгівлі питання оплати завжди було актуальним. Наразі є поширеною тенденція урізноманітнення способів оплати, які відповідатимуть сучасним потребам. Найбільш поширеними сервісами для оплати інтернет-покупок є ApplePay, GooglePay та інші системи безконтактних платежів. Такі системи діють за принципом Near Field Communication (далі NFC) та прив'язки банківських карток до мобільного телефону. При проведенні платіжної операції замість номеру картки магазин отримує спеціальний зашифрований код. Власники таких платіжних систем стверджують, що дані про картки та платежі не зберігаються на серверах компаній, а знаходяться на пристрої користувача. В Україні сервіси безконтактних платежів функціонують у таких банках: ПриватБанк, Ощадбанк, «Укрсіббанк», ПУМБ та «Монобанк».

В Україні технологія NFC уперше була запроваджена «Альфа-Банком», який запустив у 2014 році послуги безконтактних платежів зі смартфона на базі NFC SIM та смарт-годинника з оплатою на базі технології Mastercard PayPass. Того ж року можливість безконтактної оплати з'явилася в «Приват24».

На думку фахівців, безпека та конфіденційність є основними проблемами, що загрожують інтернет-ринку. Купуючи товар через інтернет практично неможливо встановити особу продавця. Відсутність такої інформації є актом порушення прав споживача. Ще одним недоліком є неможливість покупця наочно ознайомитись з товаром. Усе це стає поштовхом до неправомірних дій з боку деяких продавців, що полягають у реалізації неякісного товару. Більше того, через складність притягнення таких осіб до відповідальності ширяться випадки продажу нелегальної продукції.

Відповідно до статті 13 Закону України «Про захист прав споживачів» перед укладенням договорів на відстані продавець повинен надати споживачеві інформацію про найменування продавця, його місцезнаходження та порядок прийняття претензії. [2]

Окрім цього, статтею 7 Закону України «Про електронну комерцію» передбачено, що продавець (виконавець, постачальник) товарів, робіт, послуг в електронній комерції під час своєї діяльності та у разі поширення комерційного електронного повідомлення зобов'язаний забезпечити прямий, простий, стабільний доступ інших учасників відносин у сфері електронної комерції до інформації про: повне найменування юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи - підприємця; місцезнаходження юридичної особи або місце реєстрації та місце фактичного проживання фізичної особи - підприємця; адресу електронної пошти та/або адресу інтернет-магазину. [3]

Реєструючись на сайтах інтернет-магазинів, користувач вказує свої персональні дані. У більшості випадках, власники цих сайтів не турбуються про захист цих даних. Порядок збирання, зберігання та обробки персональних даних врегульовано Законом України «Про захист персональних даних». [4]

Даний закон передбачає врегулювання відносин із споживачем в он-лайн режимі. Це означає, що веб-сторінки інтернет-магазинів можуть отримати спеціальний електронний дозвіл на укладення договорів приєднання – Політика конфіденційності. Закон встановлює, що користувач обов'язково повинен дати згоду на обробку персональних даних. Через це в угоді повинен бути чітко встановлений факт оферти та акцепту.

Державний нагляд (контроль) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг, а також правові та організаційні засади здійснення електронної ідентифікації регулюється Законом України «Про електронні довірчі послуги». [5]

Сьогодні, коли інтернет-торгівля не поступається традиційній, володіння правовими засадами діяльності інтернет-магазинів є важливим як для їх власників, на яких покладається гарантування дотримання законів при здійсненні своєї діяльності, так і для споживачів, які повинні бути проінформованими про свої права та шляхи їх захисту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. UkrainianRetailAssociationURL:<https://rau.ua/uk/ecommerceuk/itogi-goda/>
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 30. ст.379
3. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 №675-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 45. Ст.410
4. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. ст. 481
5. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2017, № 45, ст.400

*Солодкова Катерина Андріївна
Студентка Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
4 курсу, 9 групи
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВИЛ ІНКОТЕРМС В УКРАЇНІ

По теперішній час в практиці міжнародної торгівлі сформувалося досить багато торгових звичаїв. Всі вони по-різному інтегруються та використовуються в національних правових системах. Саме тому міжнародні організації прикладають максимальні зусилля до їх уніфікації. Так, Міжнародною торговою палатою (МТП) розроблено уніфіковані правила з інтерпретації торговельних термінів «ІНКОТЕРМС».

Дана тема та особливості використання «ІНКОТЕРМС» у зовнішньоекономічній діяльності (ЗЕД) зустрічається в працях багатьох вчених, зокрема І. В. Багрової, І. П. Фамінського, Є. Ф. Авдокушина, А. С. Булатова, А. С. Гальчинського, О. А. Кириченка, М. В. Ларіна, А. С. Філіпенка та інших.

Перш за все, потрібно зазначити, що «ІНКОТЕРМС» (англ. Incoterms, International commerce terms) — це міжнародні комерційні умови, комплект міжнародних правил з тлумачення найбільш широко використовуваних торговельних термінів (умов) в галузі міжнародної торгівлі. Метою «ІНКОТЕРМС» є забезпечення єдиного набору міжнародних правил для тлумачення найбільш уживаних торговельних термінів у зовнішній торгівлі. Ці правила допомагають уникнути або, щонайменше, значною мірою скоротити невизначеності, пов'язані з неоднаковою інтерпретацією таких термінів у різних країнах. Умови «ІНКОТЕРМС» є стандартизованими. Ці умови регламентують момент передачі права власності на товар, регулюють питання, пов'язані з доставкою товарів від продавця до покупця і всі пов'язані із цим ризики.

Таким чином, за своєю суттю «ІНКОТЕРМС» виконують функцію стандартизації та спрощення договірних відносин між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з різних країн, які мають різні ділові звичаї, систему права та законодавче регулювання. Ефективність цих правил є беззаперечною, адже позбавляє учасників торговельних відносин необхідності кожного разу глибоко замислюватись над формулами поставки, переходу ризиків та понесених витрат щодо кожного окремого договору й занурюватись у юридичні аспекти здійснюваних операцій.

19 травня 2010 року Президент України підписав Указ №589/2011, який скасовує дію Указів Президента від 04.10.1994 р. № 567/94 «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів» та від 01.07.1995 р. №505/95 «Про внесення змін до Указу Президента України від 04.10.1994 р. №567/94» і відкриває можливість для використання нової редакції правил ІНКОТЕРМС на території України.

Застосування правил ІНКОТЕРМС в Україні передбачено пунктом 4 статті 265 Господарського кодексу України, пунктом 2.19 статті 2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України», статтею 8 Закону України «Про транспортно-експедиторську діяльність»,

статтею 9 Закону України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» та статтею 14 Закону України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україні».

У зв'язку з цим суб'єкти господарської діяльності мають можливість укласти контракти, використовуючи при цьому правила «ІНКОТЕРМС» будь-якої редакції, узгодженої сторонами контракту, можливість погоджувати на свій розсуд будь-які умови договору.

У більшості країн світу дані правила не є обов'язковими для сторін договору, поки вони не вносять у такий договір посилання на певну редакцію та відповідні умови поставки. Проте в законодавстві України прямо не передбачено, але з аналізу норм законодавства випливає, що в ході здійснення зовнішньоекономічної операції використання правил «ІНКОТЕРМС» має обов'язковий характер, однак не передбачена відповідальність учасників господарських відносин за невикористання правил в договорах, укладених між українськими суб'єктами господарської діяльності (лист Міністерства Економіки України від 18.07.2011 р. N4201-26/1134).

Головна проблема практики застосування «ІНКОТЕРМС» в Україні полягала в ігноруванні авторських прав на них, які належать Міжнародній торгівій палаті(МТП) і які є винятково комерційним продуктом, що постачається через офіційні представництва (національний комітет) МТП. Натомість в Україні згадані правила відкрито публікувалися в пресі, а національне законодавство вимагало використання їх при складанні зовнішньоекономічних договорів. Це було єдиним прецедентом у світовому досвіді щодо реалізації «ІНКОТЕРМС». Такий стан речей унеможлилював розповсюдження нових редакцій правил на території України, ускладнивши відносини з цією організацією. Згодом, відбулося декілька подій, які відновили довіру до України у світової спільноти з позиції використання правил «ІНКОТЕРМС2010». 19 травня 2010 р. Президент України підписав Указ, який визнав такими, що втратили чинність, Укази Президента від 04.10.1994 р. № 567 та від 01.07.1995 р. № 505. У такий спосіб було забезпечено ведення «ІНКОТЕРМС-2010» в Україні офіційно. У лютому 2011 р. Асоціація експортерів і імпортерів «ЗЕД», на підставі офіційної угоди з МТП надрукувала офіційне видання «ІНКОТЕРМС-2010».

Таким чином можна сміливо стверджувати, що правила «ІНКОТЕРМС» відображають сучасні тенденції і зміни у сфері міжнародної та внутрішньої торгівлі за попередні роки. Їх роль і значення важко переоцінити, адже вони безсумнівно слугують вдалим інструментом регулювання відносин між суб'єктами торгівельної діяльності та значно полегшують їх становище, що в нашій країні наразі досить важливо та актуально.

*Супрунова Ірина Андріївна,
Студентка 4 курсу, 9 групи
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФРАНЧАЙЗИНГУ

Сучасна тенденція розвитку світової економіки свідчить, що франчайзинг сьогодні є однією з найпоширеніших правових форм інвестування, особливо іноземного. Франчайзинг – це форма підприємництва, що постійно розвивається й протягом останніх років стає все більш поширеною та ефективною формою ведення бізнесу. Зокрема, вона дозволяє зменшити ризик у малому і середньому підприємстві. Крім того, франчайзингові відносини сприяють швидкому просуванню сучасних технологій як у сфері виробництва, так і у сфері послуг.

Для України франчайзинг - відносно новий бізнес, який передбачає детальної регламентації на законодавчому рівні та потребує застосування нових підходів до його розвитку.

Питання економіко-правових проблем франчайзингових відносин, регулювання франшиз, особливості укладання договору франчайзингу, визначення місця і ролі франчайзингу в розвитку економіки України, аналіз розвитку франчайзингових відносин в Україні стали останнім часом предметом дослідження провідних зарубіжних та українських учених, серед яких слід відзначити праці: Г. Андрощука, З. Варналія, О. Васильєва, А. Войчака, А. Довгерта, Ж. Дельтея, А. Павленко, І. Рикова, Р. Руоці, Я. Сидорова, Д. Стенворта, А. Старостіної, В. Терехова, Н. Терещук, Г. Цират та ін.

Незважаючи на відносно значну кількість досліджень правового регулювання франчайзингу в Україні, враховуючи те, що зазначена категорія є «новелою» для вітчизняного права, багато питань ще й досі залишаються недостатньо вивченими.

Для того, щоб найповніше зрозуміти сутність терміну «франчайзинг» звернемося до його тлумачення. В етимологічному аспекті термін «франчайзинг» означає (від англ. «franchising») - право, привілеї, (від франц. «franchise») - пільга, привілеї. Досить часто зустрічається термін «franchises», тобто місце, де дозволено торгівлю.

Аналіз праць провідних фахівців у галузі права та економіки свідчить про те, що єдиного і чіткого визначення франчайзингу та його компонентів досі немає. Тому в науковій літературі зустрічаються різні тлумачення поняття «франчайзинг». Пропонуємо розглянути деякі з них.

За Д. Зельдом, франчайзинг - це договір, згідно якого виробник чи одноосібний розповсюджувач товарів або послуг, захищений товарним знаком, надає виключні права на поширення на певній території своєї продукції незалежним роздрібним продавцям в обмін на одержання від них роялті і збереження технології виробничих операцій.

На думку українського вченого І. Дибача, франчайзинг - це спосіб кооперування, за якого франчайзер передає франчайзі право на використання своєї торгової марки, а також своє ноу-хау і який передбачає безперервне вливання необхідних активів у франчайзингові підприємства.

Також спроби дати визначення цьому поняттю зробили національні й міжнародні асоціації франчайзингу, які до речі, на нашу думку, є більш прийнятими. Наприклад, Міжнародна асоціація франчайзингу пропонує таке визначення: «Франчайзинг - це договірні відносини між франшизодавцем і франшизоотримувачем, де франшизодавець пропонує або зобов'язується виявляти постійний інтерес до діяльності франшизоотримувача у таких сферах як ноу-хау і навчання персоналу, тоді як франшизоотримувач проводить власну діяльність під спільним фірмовим найменуванням, форматом, і процесом, яким володіє та який контролює франшизодавець, і вклав або вкладе суттєві інвестиції у це підприємство з власних ресурсів».

На нашу думку, останнє визначення, що запропоноване Міжнародною асоціацією франчайзингу найбільш вдало розкриває усі аспекти франчайзингових відносин та відображає повністю їх зміст.

В Україні відносини франчайзингу отримали назву комерційної концесії, а сторони відповідного договору називаються правоволодільцем та користувачем. Така позиція українського законодавства є, на наш погляд, обґрунтованою, оскільки у міжнародній термінології використання і тих, і інших термінів є достатньо поширеним.

Так, стаття 366 Господарського Кодексу України закріплює, що за договором комерційної концесії одна сторона (правоволодільець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволодільцеві, а користувач зобов'язується дотримуватися умов використання наданих йому прав та сплатити правоволодільцеві обумовлену договором винагороду.

Наведені визначення попри все свідчать про те, що, навіть за відсутності загальновизнаного визначення цього терміна, існує порозуміння щодо суті цього явища та притаманних йому ознак. Це дає нам можливість проаналізувати, чи співпадає зміст поняття «франчайзинг» зі змістом «комерційної концесії», передбаченої українським законодавством.

По-перше, як впливає із згаданих визначень, єдиною підставою виникнення таких зобов'язань є договір. Подібного висновку можна також дійти з аналізу положень Господарського кодексу України, що передбачає договір комерційної концесії як єдину підставу виникнення такого правочину. Зокрема, договір комерційної концесії є особливим видом господарських договорів, особливість якого полягає, перш за все в предметі (передача виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності), суб'єктах, що можуть бути стороною договору (суб'єкт, що здійснює підприємницьку діяльність), обов'язках сторін, обов'язковій оплатності договору, та, по-друге, у його комплексній природі.

По-друге, франчайзинг передбачає передачу франшизоодержувачу прав на використання у власній підприємницькій діяльності об'єктів інтелектуальної власності (фірмового найменування, комерційної інформації тощо). Стаття 366 ГК України також передбачає передачу на підставі договору комерційної концесії комплексу прав, що належать праволодільцеві, для використання в підприємницькій діяльності користувача обумовленим у договорі способом.

По-третє, франчайзинг характеризується наданням франшизодавцем постійної технічної та консультативної допомоги франшизоодержувачу з метою забезпечення необхідної якості виробництва товарів, виконання робіт або надання послуг. Стаття 370 ГК України закріплює обов'язок праволодільця, якщо інше не передбачено договором комерційної концесії, надавати користувачеві постійне технічне та консультативне сприяння, зокрема, сприяння у навчанні та підвищенні кваліфікації працівників.

Як видно, зміст поняття «комерційна концесія», що використовується українським законодавцем, цілком відповідає змістові поняття «франчайзинг», який використовується у міжнародній практиці.

Таким чином, проаналізувавши вищенаведене, можна відзначити, що як на міжнародному, так і на національному рівнях дедалі частіше використовується система франчайзингу, яка довела свою економічну доцільність у всьому світі. Незважаючи на швидкий розвиток і поширення франчайзингу в світі, для вітчизняного законодавства юридична природа цього договору залишається відносно новою і вимагає удосконалення та врахування діючих в Європейському Союзі норм у сфері франчайзингу. В Україні дійсно почало формуватися законодавство, котре регулює франчайзинг, проте воно ще вимагає впорядкування, як, до речі, і культура франчайзингових відносин. Зокрема, також у національному законодавстві термін «комерційна концесія» дійсно загалом є тотожною терміну «франчайзинг», що також слід враховувати при роботі з іноземними суб'єктами, які приходять на український ринок.

Тюнін Микола Миколайович

Студент 4 курсу 7 групи

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України

НЮУ ім.Ярослава Мудрого

КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН У МОРСЬКИХ ПОРТАХ

Необхідність побудови в Україні конкурентоздатної економіки вимагає розвитку усього розмаїття наявної транспортної інфраструктури, потенціал якої обумовлюється місцем України в системі міжнародних транспортних відносин. Правові механізми та стимулятори у цьому сенсі відіграють найважливішу організаційну роль, адже саме право дозволяє надати системі економічних відносин у цій сфері стабільності та передбачуваності, закласти елементи порядку та уніфікувати відповідну поведінку учасників транспортно-господарських відносин із вимогами міжнародного економічного порядку та міжнародних устремлінь держави.

Морські, річкові та інші порти, що входять до складу єдиної транспортної системи України, займають важливе місце у національній економіці, оскільки виступають транспортними вузлами, що забезпечують взаємодію морського та інших видів транспорту. Функціонування морських портів, як і сфери торговельного мореплавства, обумовлює виникнення різноманітних специфічних горизонтальних та вертикальних господарських правовідносин, які існують як між суб'єктами господарювання, так і між іншими учасниками господарських правовідносин – споживачами, органами державної влади та місцевого господарювання, наділеними організаційно-господарськими повноваженнями тощо. Аналогічна специфічна група відносин виникає у сфері господарських операцій річкових, рибних та інших портів. Це, так би мовити, вузлові транспортні правовідносини господарського типу, які мають інтегративні та рушійні функції, поєднуючи транспортні потоки у певному напрямі, надаючи цим потокам визначеності та єдності.

Водночас, до теперішнього часу поєднання цих правовідносин господарсько-правового типу не було ув'язано ані в доктрині права, ані у навчальних дисциплінах із усталеною скупістю нормативно-правового матеріалу галузевого чи підгалузевого типу. Це заважало комплексно та системно досліджувати правовий матеріал, присвячений господарській діяльності у морських портах, формувати пропозиції щодо його вдосконалення у напрямку формування стимулюючого впливу на розвиток відповідних економічних відносин.

Ю. З. Драпайла запропонував виокремлювати портове право як підгалузь господарського права, розуміючи під ним сукупність правових норм, що мають своїм предметом специфічну цілісну групу господарських відносин, спрямованих на забезпечення обслуговування суден, пасажирів та вантажів у портах, ґрунтуються на спеціальному законодавстві та специфічних джерелах, можуть бути об'єднані у систему, яка складається з загальної та спеціальної частин, ґрунтуються на своєрідному категорійному апараті, принципах та інших системоутворюючих елементах [1, с.12].

Таке виокремлення стає особливо цінним в умовах набуття чинності Законом України «Про морські порти України» та робить необхідним вирішення низку науково-прикладних завдань узагальнення знань у системному зв'язку із нормами Господарського кодексу України, Кодексу торговельного мореплавства України та іншими законодавчими актами.

У теорії сучасного права досить важко віднайти ґрунтовні обґрунтування із приводу того, що взагалі є підгалуззю права. Наводяться скоріше приклади щодо відповідних підгалуздей, аніж відповідні критерії, здебільшого дослідники зупиняються на інститутах та тубінститутах, аніж на підгалузях. Іноді амбіції наукового пошуку призводять до обґрунтування цілих галузей, як-от банківського, корпоративного, страхового права тощо. Разом із тим, остання диференціація галузевого типу не дає можливості співвіднести нормативно-правовий матеріал загального та спеціального порядку. Але саме принци співвідношення загальних та спеціальних законів дозволяють найбільш успішно та визначено вирішувати питання конкуренції нормативно-правових актів, особливо у сфері господарювання, де кількість таких актів є надзвичайно великою, такою, що ускладнює правозастосування. Саме тому виділення портового права як підгалузі господарського права варто усіяко підтримати та розвинути, у тому числі із обґрунтуванням критеріїв підгалузевої диференціації господарського права як от: обґрунтування специфічного характеру господарської діяльності у портах на підставі виявлення своєрідності економічної галузі портового господарства, окреслення специфічного кола законодавства, специфічних суб'єктів портового господарства, принципів та інших системоутворюючих елементів у цій сфері.

Підгалузева диференціація у цьому плані дозволяє не «вигадувати» якісь нові методи правового регулювання відповідних відносин, а застосовувати притаманні загалом господарському праву методи, пояснюючи особливість дії цих методів у конкретно-спеціальній сфері портових відносин.

Обґрунтувати підгалузевий господарсько-правовий характер портового права дозволив також використаний у роботі іноземний досвід правового регулювання господарських відносин у морських портах. Зокрема, досвід Франції, Болгарії, Швеції, США, Російської Федерації, Естонії, Казахстану, Грузії, Азербайджану тощо підтверджує наявність усталеного нормативно-правового масиву, присвяченого утворенню ефективного інвестиційно-господарського середовища у портовому господарстві.

Серед важливих чинників підгалузевої диференціації є своєрідність джерел правового регулювання специфічної групи господарських відносин. Зокрема, у портовому праві звертає на себе увагу звід звичаїв морського порту. Звід звичаїв морського порту, не дивлячись на назву, за своєю правовою природою не є правовим звичаєм, проте є нормативно-правовим актом локального характеру.

Надважливим є те, що підгалузева диференціація дозволяє піддати науково-обґрунтованому виокремленню засоби та форми державного впливу – не лише суто юридичного, але й іншого порядку – у системі загальної економічної політики держави. У цьому контексті, зокрема, державна політика у

портовій галузі не відривається від інших заходів впливу держави на економіку, а вимагає розгляду у системі цього впливу, єдності та розбіжності відповідних інструментів.

Підсумовуючи можна зробити висновок, що подальший розвиток господарського права надзвичайно корисно здійснювати саме у напрямі виокремлення специфічних підгалузей, що структуруватимуть цю галузь права у напрямі широкого врахування специфічних груп правовідносин, професійно орієнтованих, але не відірваних від єдності економіко-правового регулювання, здійснюваного у межах послідовного та системного правового відображення державної економічної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Драпайло Ю.З. Правове регулювання господарських відносин у морських портах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. Юрид. наук : спец. 12.00.04 „господарське право; господарсько-процесуальне право”. – О., 2017. – 20 с.

*Холодна Євгенія Євгенівна,
студентка 4 курсу 7 групи
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Беззаперечним є факт, що на сьогодні не залишилося жодної сфери суспільного життя, яка б не зазнала прогресивних змін внаслідок розвитку інформаційних технологій. Зокрема, наразі відкриті нові можливості для електронної комерції, основними перевагами якої є спрощення товарообігу та зниження його витрат. Поряд із цим постало питання правового регулювання досліджуваного питання.

Визначаючи загальнотеоретичні основи електронної комерції, варто констатувати, що чимало науковців розробляли дану проблематику: С. В. Злобін, Н. В. Корягіна, Н. О. Кучаковська, А. Н. Кучер, С. В. Мілаш, І. Б. Плотніченко, А. В. Чучковська тощо, однак характерним залишається плюралізм правових поглядів.

Так, С. В. Мілаш пропонує розглядати електронну комерцію у вузькому розумінні як торгівлю через мережу Інтернет, а у широкому — як ведення бізнесу в глобальних інформаційних мережах [1, с. 87]. У свою чергу І. Б. Плотніченко, провівши узагальнення наукових поглядів щодо змісту поняття, наголошує, що залежно від сфер застосування (типу) операцій, під електронною комерцією розуміють (а) сукупність правочинів; (б) купівлю-продаж товарів, послуг, інформації; (в) форму підприємницької (господарської) діяльності; (г) різновид бізнес-активності; що здійснюються за допомогою засобів зв'язку (мереж) [2, с. 329].

Варто констатувати, що першим загальноприйнятим стандартом, який слугував підґрунтям для подальшої нормативної регламентації електронної комерції є Electronic Data Interchange (1984), прийнятий у рамках Комісії ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ). Відповідно до положень зазначеного акта, електронна комерція включає такі види господарської діяльності як електронний обмін інформацією, електронний рух капіталу, електронну торгівлю, електронні гроші, електронний маркетинг, електронний банкінг, електронні страхові послуги.

Уваги потребують також типовий закон ЮНСІТРАЛ «Про електронну торгівлю» (1996), який є орієнтиром при розробленні національних правових актів, та міжнародна Конвенція ГА ООН «Про використання електронних повідомлень у міжнародних угодах» (2005), метою якої є запровадження уніфікованих і обов'язкових правил укладення електронних угод та їх виконання.

Слід зазначити, що окрім наведених, існує низка міжнародно-правових актів, присвячених регулюванню даного питання. Однак, спільною проблемою є їх декларативне спрямування і закріплення лише загальних засад упорядкування відносин у мережі Інтернет.

Звертаючись до національного законодавства, необхідно акцентувати, що прогресивним кроком для нашої держави було прийняття ЗУ «Про електронну комерцію», відповідно до п.1 ч.1 ст.1 якого останню складають відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені

дистанційно з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру.

Розмежовуючи електронну комерцію і електронну торгівлю, перша, як правило, охоплює весь процес товарно-грошових відносин, а електронна торгівля розглядається лише як складова частина електронної комерції: господарська діяльність у сфері електронної купівлі-продажу, реалізації товарів дистанційним способом покупцю, що опосередковується укладенням господарських угод в електронній формі.

На підставі аналізу вищезазначеного, варто виокремити основні ознаки електронної комерції: 1) це господарська діяльність (згідно статистичних даних переважно торгівельна і банківська); 2) здійснюється дистанційно з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем; 3) породжує права та обов'язки майнового характеру; 4) учасниками відносин є суб'єкти електронної комерції, постачальники послуг проміжного характеру в інформаційній сфері, органи державної влади та органи місцевого самоврядування в частині виконання ними функцій держави або місцевого самоврядування, при цьому суб'єктом електронної комерції є суб'єкт господарювання будь-якої організаційно-правової форми, що реалізує товари, виконує роботи, надає послуги з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, або особа, яка придбаває, замовляє, використовує зазначені товари, роботи, послуги; 5) опосередковується шляхом вчинення електронного правочину на основі відповідних пропозицій (оферт).

Отже, необхідно дійти висновку, що розвиток електронної комерції поза сумнівів є прогресивною тенденцією, у першу чергу, завдяки спрощеній бездокументарній формі укладення правочинів, однак національна нормативно-правова база потребує подальшого вдосконалення та уніфікації, зокрема процедурний аспект, з метою нарощування потужності національної економіки та забезпечення конкурентоспроможності українських суб'єктів підприємництва на світовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мілаш С. В. Договірні аспекти господарсько-виробничих відносин у сфері електронної комерції. *Економічна теорія і право*. 2016. № 1 (24). С.87-99
2. Плотніченко І. Б. «Електронна комерція» та «електронна торгівля»: нормативний та експертний погляди. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. №23. С.325-331

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри господарського права Погрібний Д. І.

Бережна Валерія Романівна.,
НЮУ імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів до органів Юстиції України
2 курс, 3 група

ПРОХОДЖЕННЯ ОБСТЕЖЕННЯ НА ПОЛІГРАФІ ПРИ ПРИЙОМІ НА РОБОТУ

Станом на сьогодні, ключову роль в нашому «постіндустріальному суспільстві» відіграє техніка, що виконує безліч функцій, серед яких: господарсько-економічна, інноваційна, інформативна та інші. Її використання не обмежується виключно однією сферою діяльності, отже вона має високе практичне значення, адже внаслідок її залучення, ми маємо змогу швидше вирішувати завдання; виконувати функції, в тому числі трудові; надавати відповіді на запитання, що мають велике значення. Наразі необхідно зазначити, в чому саме полягає важливість та необхідність використання технічних засобів в сфері трудового права та яким чином вона пов'язується з цією галуззю права?

Справа в тому, що для роботодавця є важливим те, щоб відповідні підприємства, установи, організації виконували завдання, що стоять перед ними і як наслідок приносили прибуток з мінімальною кількістю витрат. Це є можливим при якісному відборі висококваліфікованих працівників, відправлення їх у подальшому на курси перепідготовки або підвищення кваліфікації, проведення відповідних профілактичних заходів, що в свою чергу впливатимуть на якість й обсяг виконаних завдань і унеможливають здійснення порушень під час виконання роботи працівниками. Всі перераховані аспекти є «похідними» від першого- якісного відбору працівників. Для цього, особи складають резюме, проходять співбесіди, де роботодавець оцінює всі якості майбутнього працівника, але при цьому, завжди існує ризик достовірності даних, що є особливо важливим при зайнятті посад у деяких державних органах. Тому, з метою перевірки достовірності даних працівника, використовують поліграф.

Слід зазначити, що станом на сьогодні, існує значний досвід використання поліграфу в зарубіжних країнах. Так, в США, створена Американська Асоціація поліграфологів, що використовує його при відборі кадрів на посади. Для відповідних сфер діяльності, проходження перевірки є обов'язковим, таких як: правоохоронних органів, Поліції, ФБР, підприємств, що виробляють наркотичні засоби та інші.

Окрім США, поліграф широко використовується у Польщі, Японії, Італії, Канаді, Чехії, Ізраїлі.

Що стосується використання поліграфу в Україні, то необхідно зазначити, що у Верховній Раді України зареєстровано законопроект, який був внесений народним депутатом Тетеруком А.А «Про захист прав осіб, які проходять опитування(дослідження) на поліграфі» від 2017р. Так, у ст.1 зазначено, що поліграф- технічний, багатоканальний реєстратор психофізичних реакцій особи, гласного використання, який дозволяє виявляти і фіксувати психофізіологічні реакції опитуваної особи на певні стимули за рахунок перетворення її фізіологічних показників активності в електричні сигнали, що відображаються у вигляді кривих на поліграмах. Окрім цього, в даному законопроекті чітко визначено механізм його використання, а саме: права і обов'язки осіб, що проходять опитування на поліграфі (ст.3); захист прав та гарантії правового захисту прав осіб, що проходять опитування на поліграфі(ст.4-5); принципи діяльності поліграфолога(ст.8); види, умови та вимоги до процедури

проведення опитування осіб на поліграфі(ст.9); умови, за яких опитування осіб поліграфі не проводиться або є обмеженими(ст.11);використання результатів проведених опитувань осіб на поліграфі(ст.15).

Важливим є також той факт, що у даному законопроекті визначається мета, згідно з якою запроваджується механізм обстежень на поліграфі.

Станом на сьогодні, поліграф не є обов'язковим до застосування, але у законодавстві визначені норми, які визначають підстави застосування поліграфів, наприклад: ч.2 ст.50 ЗУ «Про Національну поліцію», громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліції, за їхньою згодою проходять тестування на поліграфі.; Інструкція МВС від 2004 р., визначає, що поліграф може бути використаний для відбору кандидатів на службу, а також під час кадрових перевірок, та проведення внутрішньо службових розслідувань.

Отже, на мою думку, враховуючи досвід зарубіжних країн, у нашій державі буде доречним введення обстеження на поліграфі при прийнятті на роботу (за виключенням примусового схилення особи до проходження даного обстеження). Адже, тоді роботодавець, за висновками експертизи, матиме змогу визначитися, чи зможе відповідна особа виконати всі завдання, що на неї покладатимуться; чи дійсно вона має(-ла) такий досвід, успіх на роботі, що зазначаються у трудовій книжці(ст.48 КЗпПУ). Особливо, це стосується осіб, які будуть призначатися на керівні посади (президент, генеральний директор підприємства, установи, організації), тому що вони відповідальні за весь трудовий колектив, виробничий процес, майно, що перебуває у власності та за інші питання.

Але при цьому, використовуючи поліграф, роботодавець повинен неухильно дотримуватись ст.22 КЗпПУ, згідно з якою забороняється необгрунтована відмова у прийнятті на роботу і будь-яке пряме або непряме обмеження прав чи встановлення переваг при укладенні, зміні та припиненні трудового договору. Тобто, відмова працівника від обстеження на поліграфі- не повинно ставати перешкодою у працевлаштуванні.

*Зеленська Катерина Сергіївна
студентка 2 курсу, 3 групи
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ФУНДАМЕНТ ДЛЯ УКЛАДЕННЯ КОЛЕКТИВНОГО ДОГОВОРУ ЗА УЧАСТЮ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Сьогодні основним засобом врегулювання відносин у сфері праці, вирішення необмеженого кола проблем та визначення пріоритетів у подальшій діяльності фізичних та юридичних осіб є узгодження рішень сторонами соціального діалогу, що представляють інтереси працівників, роботодавців, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Поряд з цим, актуальною залишається проблема вдосконалення механізмів функціонування органів та підрозділів Державної прикордонної служби України (далі - ДПСУ). Сучасний підхід щодо аналізу їх правозастосовної практики свідчить про деякі неузгодженості у даній сфері, а тому реформація є необхідним кроком на шляху розвитку України як правової та соціальної держави.

У Законі України «Про соціальний діалог в Україні» містяться основні засади організації та порядок узгодження рішень сторонами соціального діалогу. З даного Закону випливає, що однією з форм здійснення соціального діалогу на локальному рівні є укладення

колективних договорів та угод, в яких зазначаються умови праці, основні напрямки економічної та соціальної політики в державі, галузі, на певній території чи у конкретного роботодавця. Організації, підприємства та установи, що мають статус юридичної особи, наділені правом на укладання колективних договорів.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» до підрозділів ДПСУ, що наділені статусом юридичної особи, можна віднести: Адміністрацію ДПСУ, регіональні управління, розвідувальний орган, загони морської охорони та органи охорони державного кордону. У зв'язку з реформуванням системи набору кадрів для прикордонного відомства, невід'ємною складовою органів та підрозділів ДПСУ є укладення колективних договорів.

Згідно зі статтею 14 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» до особового складу ДПСУ входять військовослужбовці та працівники ДПСУ. Трудові відносини працівників ДПСУ регулюються законодавством про працю, державну службу та укладеними трудовими договорами (контрактами). Перелік посад працівників ДПСУ, які, відповідно до їх службових повноважень, можуть залучатися до оперативно-службової діяльності, визначаються Головою ДПСУ.

Певні норми, що регулюють правовідносини у сфері праці, містяться у Законі України «Про військовий обов'язок та військову службу». У ч. 4 ст. 6 даного Закону передбачено, що окремі військові посади в мирний час можуть замінюватися (на умовах строкового трудового договору) цивільними особами в порядку, встановленому Міністерством оборони України, або резервістами в порядку, встановленому Генеральним штабом Збройних Сил України. Дане питання обмежується, як правило, спеціальними актами, що регламентують порядок виконання військового обов'язку та проходження військової служби, а підставою виникнення трудових відносин є саме юридичний факт.

З метою охорони підпорядкованих ДПСУ об'єктів, даний орган перейшов на професійну основу, створивши підрозділи воєнізованої охорони (далі – ВОХОР). Спираючись на Положення «Про воєнізовану охорону ДПСУ» від 26.05.2015 року, на підрозділи ВОХОР ДПСУ покладено наступні завдання: охорона та оборона об'єктів органів ДПСУ, несення служби на КПП та служби в парках. З Положення випливає, що правовий статус працівників ВОХОР визначається законодавством про працю, а тому відносини, які виникають між ДПСУ та підрозділами ВОХОР є трудовими.

На галузевому рівні соціальний діалог впливає із відносин, що виникають між органами ДПСУ та профспілковими організаціями. Важливість галузевої угоди полягає у тому, що у тексті містяться норми, що регулюють умови оплати праці, соціальні пільги, трудові відносини, охорону праці, обслуговування у соціальній сфері, компенсації робітникам. Як приклад, угода на даному рівні була укладена між Адміністрацією ДПСУ та Профспілкою працівників державних установ України у 2015 році.

На законодавчому рівні колективний договір розглядається як акт соціального партнерства, основним завданням якого є узгодження інтересів обох сторін. Інтерес держави полягає у тому, що укладення колективного договору в органах охорони державного кордону сприяє не лише врегулюванню трудових спорів (конфліктів), а й закріпленню умов та оплати праці відповідно до норм законодавства. Поряд з цим, для працівників є також ряд переваг, а саме: забезпечення соціальних гарантій у сфері охорони праці, встановлення норм безпеки та гігієни праці й запобігання випадкам виробничих травм. Також у межах колективного договору визначається тривалість відпустки осіб, що залучаються на роботи, пов'язаною із

негативним впливом на здоров'я шкідливих речовин. Проте, не менш важливими є результати атестацій робочих місць за умовами праці та часу зайнятості працівника в цих умовах.

Колективний договір може укладатися як в інтересах найманих робітників, так і в інтересах роботодавців (органів ДПСУ). Особливість полягає у тому, що врахування норм законодавства та реальних можливостей відомства під час укладення договору, сприяє стабільності, високопродуктивній роботі, створенню надійної основи для соціального захисту працівників, уникненню трудових конфліктів, зняттю соціальної напруженості в колективах. У цьому разі колективний договір відіграє виховну та освітню роль, дисциплінує й згуртовує трудовий колектив, керівництво органу ДПСУ, спрямовує на високопродуктивну працю та діє в інтересах обох сторін, враховуючи державу. Через відсутність договору можливим стає загострення відносин у колективі та застосування найманими працівниками крайніх засобів вирішення трудових конфліктів. Це все виносить на поверхню проблему розбіжностей у поглядах між сторонами соціально-трудова відносин, де ключовим регулятором виступає саме колективний договір. Сьогодні стан соціального діалогу між керівництвом ДПСУ та профспілками на місцях носить конструктивний, діловий характер і є своєрідним тандемом на шляху до спільної мети – забезпечення соціального захисту людини праці.

Отже, колективний договір є формою здійснення соціального діалогу на локальному рівні, результатом проведення колективних переговорів між органами ДПСУ, що мають статус юридичної особи та профспілковими організаціями, що представляють інтереси працівників ДПСУ. Аналіз наукових досліджень з проблеми правового регулювання колективного договору та його практичного втілення створює підстави розглядати колективний договір не лише як інститут трудового права, а й як локальний нормативно-правовий акт. При цьому, його основним завданням залишається врегулювання соціально-трудова відносин між працівниками ДПСУ та роботодавцем (органом ДПСУ) з метою досягнення консенсусу та попередження колективних трудових спорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Петрос О. М. Соціальний діалог у державному управлінні: європейський досвід та українські реалії: монографія. К. : НАДУ, 2012. 304 с.
2. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23.12.2010 № 2862-VI //Відомості Верховної Ради України. 2011. № 9. 20 с.
3. Про Державну прикордонну службу: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV / Офіційний Вісник України. 2003. №17. 740 с.
4. Про військовий обов'язок та військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. Голос України від 12.05.1992.
5. Нагалюк В. С. Про перспективи розвитку відомчої воєнізованої охорони Державної прикордонної служби України. Науковий вісник Державної прикордонної служби. 2011. № 3. С.61–65.
6. Даниліна Ю. С. Колективний договір як акт соціального діалогу та його роль у регулюванні умов праці.//Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди «Право». Випуск 15, 2011. С.44-49.

Науковий керівник — к.ю.н., ас. Веннікова В.В.

*Кондратенко Вікторія Сергіївна
студентка 2 курсу, 2 групи
Інституту підготовки кадрів для
органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВОЇ ФУНКЦІЇ

Актуальність та інтерес стосовно проблеми практичної реалізації гендерної рівності, створення дієвого механізму притягнення до відповідальності за прояви дискримінації у всіх сферах суспільного життя та існуючих правовідносинах, зокрема, трудових, підтверджується чималою кількістю наукових робіт вчених-юристів, соціологів, філософів та психологів.

У статті 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» зазначено поняття гендерної рівності як рівного правового статусу жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Дане визначення відповідає європейським поняттям гендерної рівності, яке сформульоване Європейською Економічною Комісією і є важливим кроком у забезпеченні рівності прав чоловіків та жінок.

Зі змісту гендерної рівності можна виділити такі важливі обставини: заборона обмеження прав чи встановлення переваг при укладенні, зміні або припиненні трудового договору за ознакою статі, рівне право брати участь у всіх сферах життя суспільства, рівність не лише прав, а й обов'язків чоловіка і жінки у процесі трудової діяльності, забезпечення рівних прав та можливостей жінкам і чоловікам у працевлаштуванні, просуванні по роботі, підвищенні кваліфікації та перепідготовці тощо.

На ринку праці дискримінація є поширеним явищем. Наприклад, оголошення, у якому вказується бажана стать працівника з'являються в газетах із працевлаштування, на сайтах в Інтернеті, в агенціях з працевлаштування і державних центрах зайнятості. А це суперечить законодавству, зокрема статті 2¹ Кодексу законів про працю, у якій вказано, що забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від статі.

Також досить поширеною серед роботодавців є практика, яка заважає жінкам використовувати повною мірою рівні з чоловіками можливості на ринку праці, – дискримінація стосовно сімейного стану. Деякі роботодавці вказують бажаний сімейний стан в оголошеннях про вакансії, але ст. 184 КЗпП України закріплює заборону відмовляти жінкам у прийнятті на роботу з мотивів вагітності або наявності в них дітей.

Попри все, в Україні є певні зрушення в покращенні стану жінок на ринку праці. Зокрема, набув чинності наказ Міністерства охорони здоров'я (далі – МОЗ), який скасовує Перелік важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок.

Цей Перелік суперечив національному законодавству, міжнародним зобов'язанням України з питань гендерної політики, а також не узгоджується із сучасним Класифікатором професій. Крім того, змінились умови та характер праці на підприємствах, з'явилися більш сучасні технології, обладнання, використовуються нові матеріали та хімічні сполуки. Через це МОЗ України розробило наказ, який скасовує цей документ професійної дискримінації.

У 2016 році соціологічна служба Центра Разумкова провела дослідження, щоб з'ясувати, чи має місце гендерна нерівність в українському суспільстві. Результати дослідження є досить

показовими. Вони показують, що в Україні гендерні питання є досить актуальними, зокрема, зважаючи на випадки дискримінації. Відповідаючи на питання “Чи існує в Україні рівність між чоловіками та жінками?”, 61% респондентів вважають, що рівність існує. Найпоширенішим видом дискримінації жінок, згідно з опитуванням, є труднощі у пошуку роботи за фахом (31% респондентів зазначили, що це зустрічається часто) та пропозиції роботи із заниженою оплатою праці (26%). Чоловіки менше стикаються з явними проявами дискримінації у роботі та працевлаштуванні, порівняно з жінками.

Тим не менш, гендерна нерівність у сфері праці залишається, причиною чому – стійкі гендерні стереотипи, відсутність рівних можливостей та сильніша вразливість жінок до численних форм дискримінації, котрі спостерігаються здебільшого у доступі до зайнятості, професійному зростанні та оплаті праці. Ці питання необхідно ефективно вирішувати.

Чинним законодавством України передбачено відповідальність за вчинення дискримінаційних дій щодо громадян. Відповідно до ст. 24 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» особи, винні в порушенні вимог законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом». Але доцільно було б передбачити відповідальність безпосередньо за вчинення дискримінації у сфері праці, оскільки трудові відносини займають одне з основних правових відносин.

Лише в тому випадку, коли буде встановлено реальну відповідальність за порушення гендерних прав у сфері працевлаштування на практиці, а також запроваджено чіткий механізм притягнення до такої відповідальності, наша держава стане на шлях подолання проблем гендерної нерівності у сфері праці.

Науковий керівник: асистент кафедри трудового права НЮУ ім. Ярослава Мудрого Кононенко В.А.

Семененко Тетяна Віталіївна
студентка 2 курсу, 2 групи,
Інститут підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) є міжнародним судовим органом у системі міжнародного контролю за виконанням рішень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року державами, які до неї приєдналися. В даному дослідженні, увага буде зосереджена на практиці ЄСПЛ, яка пов’язана з порушенням трудових прав.

Конституцією України у ст. 43, 44 і 45 прямо закріплюється право людини на працю: на належні, безпечні й здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом; заборонено використання примусової праці, праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров’я роботах; надано гарантії на захист від незаконного звільнення та щодо своєчасного одержання винагороди за працю та на відпочинок. Таким чином, Основним Законом прямо закріплені трудові права людини, які є невід’ємною складовою основних прав людини. До того ж, у ч. 3 ст. 8 закріплено положення, відповідно до якого норми Конституції України є нормами прямої дії. Цей принцип означає, що звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина гарантується державою.

Однак, за останні роки кількість звернень громадян України до Європейський суду з прав людини, з метою захисту своїх трудових прав, значно збільшилась.

Статистика показує, що станом на 1 січня 2018 року на розгляді ЄСПЛ перебувало приблизно 7100 скарг, що є четвертим показником серед країн-членів Ради Європи. Загалом з 2014 по 2017 роки Міністерству юстиції вдалося закрити 125 справ щодо відшкодування громадянам коштів.. На виконання рішень ЄСПЛ з 2014 по 2017 рік сплатили 1 мільярд 483 мільйони гривень.

Велика кількість заяв, які розглядаються у ЄСПЛ, стосуються спорів про виплату належних заявникам грошових сум. Більшість усіх звернень до Суду проти України стосуються саме невиконання судових рішень з цього питання. Серед зазначених виплат перше місце займають виплати заборгованості із заробітної плати і надбавки за вислугу років. Прикладом таких справ є «Сокур проти України», заява No 29439/02, 26 квітня 2005 р.; «Жовнер проти України», заява No 56848/00, 29 червня 2004 року; «Мкртчян проти України», заява No21939/05, 20 травня 2010 р.; справа «Воротнікова проти України», заява No 1225/02, 14 лютого 2008 р.).

Щодо рішень ЄСПЛ, у справі «Сокур проти України» Суд зазначив, що українське законодавство передбачає дві ситуації, коли виконавче провадження щодо державного підприємства може бути зупинене на невизначений період, без будь-якої можливості для стягувачів оскаржити зупинення чи отримати відшкодування за затримку. По-перше, це провадження у справі про банкрутство. Так, суд може заборонити стягнення усіх боргів з боржника, і останній отримує імунітет від відповідальності за затримки у виконанні своїх зобов'язань за тривалість цих проваджень. По-друге, є заборона на відчуження майна державних підприємств для виплати їх заборгованостей.

У справі «Жовнер проти України» Суд нагадав, що право на судовий розгляд, гарантоване статтею 6, також захищає і виконання остаточних та обов'язкових судових рішень, які у країні, яка поважає верховенство права, не можуть залишатися невиконаними, завдаючи шкоди одній із сторін. Також було зазначено, що державний орган не може посилатися на відсутність коштів, щоб не виплачувати борг, підтверджений судовим рішенням. Так Суд вирішив, що заявниця зазнала матеріальної шкоди через невиконання рішень суду по справі та моральної шкоди, що полягає в глибокому відчутті несправедливості, викликаному тим фактом, що протягом шести років всупереч остаточному і такому, що дає право на примусове виконання, судовому рішення вона не отримала реального захисту її прав. Таким чином, ЄСПЛ вирішив справу на користь заявниці.

Отже, Європейський суд з прав людини відіграє важливу роль у вжитті заходів індивідуального та загального характеру, які мають бути спрямовані на внесення змін до законодавства України та його удосконалення. Важливим питанням також залишається є реформування трудового законодавства України з урахуванням міжнародних стандартів: конкретизації питань, пов'язаних із заробітною платою, обов'язковість виконання рішення Суду у строки, визначені ним, сплата справедливої сатисфакції, присудженої Судом. необхідною умовою розвитку соціальної, правової держави є створення умов для ефективного захисту прав та інтересів людини і громадянина, в тому числі трудових прав.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах української державності одним з ключових напрямів реформування визначено вдосконалення системи публічного управління, зокрема місцевого самоврядування. Як спосіб здійснення реформ проводиться децентралізація повноважень, ресурсів, відповідальності та створення нового суб'єкта - об'єднаних територіальних громад.

Для досягнення такої основної мети реформи місцевого самоврядування як створення спроможних, самодостатніх громад, необхідною є наявність у них важливого природного ресурсу, тобто землі. Концепція реформи до речі визначає одним з її головних завдань надання територіальним громадам права розпоряджатися землями у межах своєї території.

Для формування належної матеріальної основи об'єднаних територіальних громад та виходячи з норм ст.117 ЗК України Кабінет Міністрів України видав розпорядження від 31 січня 2018 р. № 60-р «Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад». Цим розпорядженням Державній службі з питань геодезії, картографії та кадастру (далі - Держгеокадастр) доручено забезпечити формування земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності в межах, визначених перспективним планом формування територій громад з подальшою передачею зазначених земельних ділянок у комунальну власність відповідних об'єднаних територіальних громад. Способом формування земельних ділянок визначено інвентаризацію земель сільськогосподарського призначення державної власності. [1]

Процес передачі земель сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів від Держгеокадастру, що від імені держави управляє землями сільськогосподарського призначення державної власності, до комунальної власності об'єднаних територіальних громад передбачає декілька етапів. По-перше, звернення об'єднаної територіальної громади з клопотанням до обласного управління Держгеокадастру. Для цього орган місцевого самоврядування приймає рішення, у якому також вказує на пріоритетні масиви. Далі - проведення інвентаризації земель об'єднаних територіальних громад, що до цього часу не були передані в користування. Державна реєстрація проінвентаризованих ділянок у державному земельному кадастрі. Фінальний етап, визначений на порталі - передача земель в комунальну власність об'єднаних територіальних громад, про що видається наказ начальника обласного управління Держгеокадастру. Але для завершення процесу необхідним є прийняття органом місцевого самоврядування рішення про прийняття визначених у наказі земель в комунальну власність, підписання акту приймання-передачі, та звернення з метою державної реєстрації права комунальної власності на земельну ділянку в реєстр речових прав на нерухоме майно.

Але реалізація об'єднаними територіальними громадами питань регулювання земельних відносин у межах своєї юрисдикції неможлива без встановлення в натурі меж земель об'єднаних територіальних громад та державної реєстрації у ДЗК. Особливо це

стосується здійснення розпорядження земельними ділянками. Ні розпорядження Кабінету Міністрів України, ані інші акти не розв'язують цю проблему. І витoki цієї проблеми у Конституції України, яка об'єднані територіальні громади не визначає як адміністративно-територіальні одиниці, а сформува ти межі можна тільки для адміністративно-територіальних одиниць. Тож необхідним є внесення змін до земельного законодавства, що визначало б порядок встановлення (зміни) меж земель об'єднаних територіальних громад.

Питання, яке потребує особливої уваги при створенні об'єднаної територіальної громади та об'єднанні земель, це необхідність узгоджувати територіальні інтереси рад, мешканців, які входять до об'єднаної територіальної громади з інтересами новоутвореної громади. Досліджуючи повноваження органів місцевого самоврядування щодо залучення земельних ділянок комунальної власності у цивільний обіг слід особливо звернути увагу на те, що на відміну від суб'єкта права приватної власності на земельну ділянку, який вправі володіти, користуватися та розпоряджатися нею у приватних інтересах, вони повинні володіти, користуватися і розпоряджатися належною територіальній громаді ділянкою в публічних інтересах, тобто у інтересах всіх її членів – жителів села, селища й міста.

Погоджуємось з Н. І. Данилко, що особливості реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі розпорядження землями територіальної громади полягають в їх обов'язку забезпечити максимально ефективне використання земельних ділянок комунальної власності через передачі їх у власність чи в оренду фізичним і юридичним особам [2, с. 10].

Прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» зумовило істотні зміни у здійсненні органами місцевого самоврядування прав, делегованих їм територіальною громадою як власником земель. Водночас цей Закон спровокував виникнення прогалин у законодавстві щодо використання земель у межах та за межами територіальних громад, які потребують ґрунтового дослідження й формулювання пропозицій з їх усунення та окреслення шляхів вирішення питання використання земель комунальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад: розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 січня 2018 р. № 60-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60-2018>

2. Данилко Н. І. Реалізація повноважень органів місцевого самоврядування в галузі земельних відносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2013. 20 с.

ПРАВОВА ПРИРОДА ВІДНОСИН У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Сфера охорони здоров'я являє собою комплексну галузь законодавства, в межах якої виникають і розвиваються різні види юридичних відносин, зокрема медичні та адміністративно-правові, які необхідно розмежовувати між собою, насамперед з метою вироблення обґрунтованих і ефективних правових методів регулювання цієї сфери. Сьогодні сформувався декілька відмінних точок зору щодо розуміння приналежності правових, зокрема адміністративних правовідносин, що виникають в системі охорони здоров'я, до різних галузей права – всі вони систематизовані в дослідженні Р. А. Майданика, де виокремлено три відмінних підходи. Відповідно до першого підходу процес надання медичної допомоги належить до предмету цивільного права та регулюється його нормами, з огляду на те, що така допомога надається на основі договору, юридична природа якого тяжіє до інституту зобов'язального права. Другий підхід базується на віднесенні діяльності, пов'язаної з медичним обслуговуванням, до предмета адміністративного права. Прихильники третього підходу виокремлюють медичне право як самостійну галузь чи підгалузь права соціального забезпечення, обґрунтовуючи це наявністю власного предмета та методів регулювання, а також специфічних відносин, що мають юридичне забарвлення [1]. Необхідно зазначити, що така правова дискусія ускладнює розуміння процесу правового регулювання системи охорони здоров'я, і, як наслідок, відмежування зв'язків, що виникають всередині неї, де однією з центральних проблем є співвідношення медичних і адміністративно-правових відносин, що виникають у сфері охорони здоров'я.

Медичні правовідносини в юриспруденції розглядаються дещо по-різному. Так, С.Г. Стеценко, В.Ю. Стеценко, І.Я. Сенюта визначають їх як «результат впливу норм медичного права на поведінку суб'єктів медичного права, внаслідок якого між ними виникають правові зв'язки» [1, с. 15]. На думку С.В. Істоміна та Н.П. Кризіна, медичні правовідносини – це зв'язок суб'єктів права, що виникає на основі правових норм, який характеризується наявністю у них певних юридичних прав і обов'язків у сфері медичної діяльності [3]. Г.О. Дічко розуміє медичні правові відносини як «врегульовані медичним правом суспільні відносини, що виникають у процесі надання медичної допомоги та забезпечення охорони здоров'я населення, учасники яких наділені відповідними суб'єктивними правами й мають певні юридичні обов'язки» [4, с. 11].

Необхідно відмітити, що безпосереднє виникнення категорії медичних правовідносин обумовлено становленням медичної галузі права та її відокремленням у самостійну комплексну галузь, що безпосередньо позначається на правовідносинах які існують в межах вказаної сфери. Звідси випливає те, що останні, виникаючи у зв'язку із забезпеченням та реалізацією особистих немайнових благ, як от життя та здоров'я, не характеризуються подібністю та одноманітністю, що зі свого боку обумовлює необхідність їх більш детального дослідження з метою визначення кола адміністративно-правових відносин як частини медичних правових відносин. За таких умов особливої цінності набуває класифікація сукупності правових відносин, що виникають та розвиваються в межах охорони здоров'я,

підставою якої є співвідношення прав і обов'язків суб'єктів таких правових відносин на: «вертикальні, що характеризуються наявністю в однієї сторони державно-владних повноважень щодо другої сторони відносин (наприклад, відносини у сфері державного регулювання медичної діяльності); горизонтальні, що характеризуються рівністю сторін (наприклад, відносини між лікувальною установою з одного боку і громадянином з іншого)» [1, с. 15-16]. Зауважимо, що модель побудови першого виду медичних правовідносин повністю відповідає сутності адміністративно-правових відносин у сфері охорони здоров'я. Звичайно цей вид правових відносин регулюється за допомогою імперативного методу. С.Г. Стеценко наводить такі приклади медичних правовідносин, для впорядкування яких використовується імперативний метод правового регулювання: «організація та управління в системі охорони здоров'я, коли керівники вищестоящих органів управління охороною здоров'я взаємодіють з підпорядкованими їм представниками лікувально-профілактичних установ; проведення ліцензування та акредитації медичних установ; запровадження стандартів надання медичної допомоги, котрими повинні керуватись у своїй діяльності як державні і комунальні, так і приватні медичні установи» [5, с. 122].

Зазначене певною мірою відображається в дослідженнях А.О. Мохова, який серед правових відносин у сфері охорони здоров'я так само виокремлює горизонтальні та вертикальні відносини. Горизонтальні правові відносини у сфері охорони здоров'я виникають між суб'єктом, який здійснює медичне обслуговування та надає медичну допомогу пацієнту. Вертикальні правові відносини відбивають зв'язок між органами державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктами, що здійснюють медичне обслуговування населення, а також надають медичну допомогу в разі необхідності у процесі управлінської діяльності. Саме вертикальні правовідносини, на думку вченого, регулюються нормами адміністративного права [6, с. 31], а отже за своєю юридичною природою є адміністративно-правовими відносинами.

Підсумовуючи вказане можна зробити такий висновок: медичні правовідносини становлять собою сукупність різних видів юридичних правовідносин, в тому числі адміністративних. Останні відрізняються своїм змістом та призначенням, яке пов'язане з управлінською діяльністю та здійсненням організаційних і розпорядчих дій, призначених для забезпечення якісного та ефективного функціонування системи охорони здоров'я, від чого безпосередньо залежить реалізація основоположних прав кожної особи на життя та здоров'я. Більше того, наслідки розвитку адміністративно-правових відносин відбиваються на кожному з інших видів юридичних відносин, що мають місце у сфері охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Майданик Р.А. Цивільне право і законодавство у сфері охорони здоров'я. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/72061-tsvivlne-pravo-zakonodavstvo-u-sfer-ohoroni-zdorovya.html> (дата звернення 20.02.2019).

2. Медичне право України: підручник / С.Г. Стеценко, В.Ю. Стеценко, І. Я. Сенюта; за заг. ред. С.Г. Стеценка. Київ, 2008. 507 с.

3. Істомін С.В., Кризина Н.П. Медичне право як наука та предмет викладання. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 3. 2009. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=57> (дата звернення 21.02.2019).

4. Дічко Г.О. Медичні правовідносини як предмет регулювання медичного права. *Національний юридический журнал: теорія и практика*. – 2017. С. 9-12. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/1/2.pdf> (дата звернення 22.02.2019).

5. Стеценко С.Г. Вступ до курсу «Медичне право України»: лекція. *Право України*. 2011. № 11-12. С. 120-131.

6. Мохов А.А. Медицинское право (правовое регулирование медицинской деятельности). Курс лекций: учебное пособие. Волгоград: Изд-во «ВолГУ», 2003. 186 с.

Коломоєць Тетяна Олександрівна
декан юридичного факультету
Запорізького національного університету,
д.ю.н., професор, Заслужений юрист
України, член-кореспондент НАПрН України

«ПОЗАСЛУЖБОВА» ДІЯЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ОСОБЛИВОСТІ УНОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ.

Основним завданням діяльності публічних службовців є виконання визначених законодавством обов'язків щодо безпосередньої реалізації завдань та функцій держави або місцевого самоврядування, «служіння державі або місцевому самоврядуванню є їх основною діяльністю, яку вони здійснюють на професійній основі. В той же час, як і будь-які інші громадяни України, публічні службовці мають право реалізовувати будь-які свої здібності, розпоряджатися своїми правами тощо. З одного боку це є цілком логічним, виправданим, однак з іншого боку, зайняття «позаслужбовою» діяльністю може «відволікати» службовців від максимальної концентрації своїх ресурсів щодо виконання своєї основної діяльності, що буде негативно впливати на реалізацію та захист цими особами публічного інтересу, задля чого вони наділяються владними повноваженнями. Фактично, впроваджуючи можливість «позаслужбової» діяльності публічних службовців, законодавець створив передумови для виникнення конфлікту приватних інтересів публічного службовця та публічного інтересу, загрози публічній службі в цілому. В той же час правове унормування відносин «позаслужбової» діяльності публічних службовців, зорієнтоване на усунення вищезазначених загроз, цілком може як забезпечити пріоритетність «служіння» державі та місцевому самоврядуванню, так і сприяти реалізації наданих публічним службовцям прав як й іншим громадянам України, усуваючи будь-яку дискримінацію. Важливим є визначення меж дозволеної «позаслужбової» діяльності таких осіб. У сучасному українському (як, до речі й у зарубіжному) законодавстві використано дві моделі урегулювання відповідної ситуації: а) заборонна (повне унеможливлення зайнятися підприємницькою діяльністю, входження до складу керівних органів підприємств, організацій, які мають на меті одержання прибутку), яка за жодних умов є несумісною із основною «службовою» діяльністю публічних службовців; б) обмежувальна (пропонується перелік видів діяльності, займатися якими можна із дотриманням всіх визначених умов). Якщо щодо першої є все цілком зрозумілим й у чинному законодавстві закріплене визначення «підприємництво», «господарська діяльність», «господарська діяльність без мети одержання прибутку», «прибуток», «дохід» тощо. Стосовно ж другої в наявності певні труднощі, зумовлені: по-перше, відсутністю абсолютної визначеності того, що є «іншою оплачуваною діяльністю» (за винятком роз'яснень НАЗК); по-друге, використанням конструкцій відсилочної норми до різних нормативно-правових актів, які фіксують засади тих видів діяльності, займатися якими можна публічним службовцям; по-третє, відсутність абсолютної визначеності тих видів діяльності, займатися якими можна (наприклад інструкторська практика зі спорту); по-четверте, різноваріативність змістовного наповнення інтерпретаційних актів щодо видів діяльності, якими займатися

можна(наприклад, щодо можливості орендних відносин за участю публічного службовця щодо його майна);по-п'яте, різноваріативність закріплення засад такого регулювання для представників різних видів публічної служби(за рахунок закріплення «пріоритетності» спеціального законодавства по відношенню до зазначених засад антикорупційного законодавства), що урізноманітнює «стандарти їх позаслужбової діяльності». Як наслідок, в наявності «різноваріативна обмежувальна модель» унормування засад «позаслужбової діяльності» осіб різних видів публічної служби, в тому числі й із внутривидовим розмаїттям. Такий стан справ істотно ускладнює тлумачення, застосування законодавства у цій частині, зумовлює різноваріативність практики правозастосування, появу підстав для конфлікту приватних інтересів публічних службовців та публічного інтересу, задля реалізації та захисту якого вони наділяються владними повноваженнями під час своєї основної діяльності(«служіння державі та публічним інтересам»), появи загроз для публічної сфери в цілому.

Вирішенню цього питання цілком може сприяти внесення змін до чинного законодавства щодо посилення засад визначеності, прозорості, деталізації положень за всіма вищезазначеними пунктами із одночасним посиленням засад уніфікації законодавчого регулювання відносин «позасудової діяльності» державних службовців та практики його застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції»/за заг.ред. Т.О.Коломoeць, В.К.Колпакова. Запоріжжя; Видавничий дім «Гельветика»,2019. 588с.

*Кондратенко Вікторія Сергіївна
студентка 2 курсу, 2 групи
Інституту підготовки кадрів для
органів юстиції України НЮУ
ім. Ярослава Мудрого*

ТІНЬОВА ЗАЙНЯТІСТЬ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ БОРОТЬБИ

Існування такого соціально-економічного явища, як тіньовий ринок праці зумовлює значне скорочення в структурі доходів бюджету, зокрема частки податкових надходжень. Розмір ресурсів, що обертаються у сфері тіньового ринку праці, становлять велику перешкоду на шляху забезпечення сталого розвитку економіки країни.

Виділяють певні чинники, які зумовлюють виникнення та розвиток тіньової економіки: високі податки на прибуток; криза фінансової системи й вплив її негативних наслідків на економіку в цілому; діяльність незареєстрованих економічних структур; низький рівень життя населення, який зумовлює розвиток прихованих видів економічної діяльності; високий рівень безробіття й орієнтація частини населення на отримання доходів будь-яким способом; недосконалість законодавства та механізму координації боротьби з економічною злочинністю; недостатня діяльність правоохоронних структур щодо припинення незаконної економічної діяльності.

Міжнародна організація праці (далі — МОП) проводила оцінку рівня тіньової економіки, і за результатами оцінки близько 50% працівників в Україні від офіційно зайнятого числа людей працюють у тіні, а зайнятих у нас близько 10-12 мільйонів. Тобто, близько 5 мільйонів, або кожен третій працює нелегально.

Представники контролюючих органів часто знаходять порушення трудового законодавства на перевірених підприємствах. До недавнього часу питаннями перевірки трудового законодавства займалися різні органи. Стаття 259 Кодексу законів про працю України, яка вже не чинна, визначала, що центральні органи виконавчої влади здійснюють контроль за додержанням законодавства про працю на підприємствах, установах і організаціях, що перебувають у їх функціональному підпорядкуванні, крім податкових органів, які мають право з метою перевірки дотримання податкового законодавства здійснювати такий контроль на всіх підприємствах, установах та організаціях незалежно від форми власності та підпорядкування. На жаль, контроль тіньових схем Державною фіскальною службою України не був результативним, адже більшість видів перевірок податкові органи мали право проводити після повідомлення про них структурам, що перевіряються, не пізніше, ніж за 10 календарних днів до початку перевірки.

Таке правило порушує Конвенцію Міжнародної організації праці, у якій зазначається, що державні інспектори мають право безперешкодного проходу без попереднього повідомлення в будь-яку годину на будь-яке підприємство, яке підпадає під їх контроль. Тому нова редакція статті 259 Кодексу законів про працю зазначає, що державний нагляд та контроль за додержанням законодавства про працю юридичними особами незалежно від форми власності, виду діяльності, господарювання, фізичними особами-підприємцями, які використовують найману працю, здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю.

5 вересня 2018 року, прийнято розпорядження Кабінету Міністрів "Про заходи, спрямовані на детінізацію відносин у сфері зайнятості населення", які спільно проводитимуть Державна служба з питань праці, Державна фіскальна служба, Пенсійний фонд, Національна поліція з участю органів місцевого самоврядування. У розпорядженні зазначалося до 5 жовтня 2018 р. проводити інформаційно-роз'яснювальну кампанію про заплановані заходи та неприпустимість допуску до роботи найманих працівників без оформлення з ними трудових відносин, а з 5 жовтня — комплексні заходи щодо детінізації зайнятості та доходів населення.

Але що таке «комплексні заходи»? Незважаючи на схожість цього поняття з «комплексними заходами державного нагляду», ставити знак рівності між ними не слід. Річ у тому, що комплексні заходи, передбачені розпорядженням, за своїм характером — **позапланові заходи**, в той час як комплексні заходи державного контролю можуть бути **виключно плановими**.

За результатами виконання розпорядження уповноважені органи повинні подавати щомісяця до 10 числа Державній службі з питань праці інформацію про проведену роботу для її узагальнення та подання до 15 числа Міністерством соціальної політики Кабінетові Міністрів України.

На підставі акта перевірки Держпраці або акта документальної виїзної перевірки податкової, у ході виявлення порушень законодавства про працю, на юридичну особу або фізичну особу-підприємця накладаються штрафи, розміри яких вражають. Наприклад, за фактичний допуск працівника до роботи без оформлення трудового контракту — 111 690 грн. за кожного працівника.

Таким чином, детінізація зайнятості населення передбачає здійснення таких заходів: адміністративних – створенні цілісної системи упередження й профілактики здійснення тіньової діяльності; економічних – формування сприятливого середовища для розвитку підприємницької діяльності; правових – посилення відповідальності. Крім цього, доцільним

напрямок протидії буде підвищення прожиткового мінімуму та підвищення заробітної плати, оскільки рівень тінізації зайнятості населення суттєво впливає на економічну безпеку нашої держави.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри адміністративного права НЮУ ім. Ярослава Мудрого Балакарева І.М.

Лоскот Марина Ігорівна
Студентка 2 курсу у групи ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК ФОРМА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ

Під формою публічного адміністрування в науці адміністративного права розуміється зовнішньо виражена дія суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюється в рамках їхньої компетенції для виконання поставлених перед ними завдань і тягне за собою певні наслідки. За загальним правилом, виокремлюють шість основних форм публічного адміністрування, проте з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій можна виокремити нову форму електронне урядування. Е-урядування – це форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій, орієнтованої на задоволення потреб громадян.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що для України, яка намагається адаптуватися до стандартів Європейських країн, вкрай важливим є застосування сучасних електронних технологій, за допомогою яких взаємодія органів державної влади та місцевого самоврядування з громадянами стає більш ефективною у порівнянні з традиційною.

В умовах розвиненого електронного врядування будь-яка особа може звернутися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування для отримання необхідної інформації і задоволення адміністративних послуг з допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернету. Не відходячи від комп'ютера можна здійснити будь-яку транзакцію з органом влади, не витрачаючи багато часу, не стоячи в чергах, що сприяє економії часу та бюджетних коштів на адміністрування. Проте, одним з факторів, що впливає на запровадження е-урядування – довіра до онлайн-сервісу та впевненість у його безпеці. Наразі в Україні зростає кіберзлочинність, тому для її подолання 27 січня 2016 р. рішенням Ради національної безпеки і оборони України затверджено Стратегію кібербезпеки України, а 7 червня 2016 р. утворено Національний координаційний центр кібербезпеки – робочий орган Ради національної безпеки і оборони України.

Сьогодні розвиток електронного врядування в Україні не залишений поза увагою ані з боку органів влади, ані з боку громадян. Для успішного впровадження та розвитку електронного урядування вже прийнята нормативно-правова база, яка на сьогодні налічує десятки актів законодавства різної юридичної сили- закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України та накази центральних органів виконавчої влади. Зокрема, Закони України «Про інформацію», «Про Національну програму інформатизації», «Про доступ до публічної інформації», «Про адміністративні послуги», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про персональні дані», «Про електронну комерцію», «Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції» та інші. Електронне

урядування визначено одним із пріоритетів Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» – Президентського плану широкомасштабної модернізації України.

Електронне урядування забезпечує розвиток публічного управління знизу вгору, формуючи нову культуру соціальної участі громадян, що виражається в появі мережових спільнот зі специфічними інтересами, самоорганізованих ініціатив нових соціальних рухів і спільнот.

Застосування інструментів електронного урядування сприятиме вирішенню головних проблем української держави: непрозорість, закритість, високий рівень корумпованості органів публічної влади; формування механізмів децентралізації, демократичного контролю та участі громадян у розробці та реалізації державної політики, а також повернення довіри громадян до інститутів та посадових осіб публічної влади.

Отже, основною метою розвитку електронного урядування в Україні є запровадження сучасних інноваційних високотехнологічних механізмів, які спрямовані на вдосконалення діяльності публічної адміністрації, забезпечення легкого взаємозв'язку між органами державної влади та фізичними та юридичними особами, а також отримання ними якісних послуг. Електронне урядування покликане забезпечувати удосконалення технологій державного управління, підвищення якості послуг, ефективну організацію надання послуг громадянам в електронному вигляді, залучення їх до участі в управлінні державними справами шляхом можливості звернення до суб'єктів владних повноважень через Інтернет та захист прав громадян на доступ до публічної інформації шляхом її оприлюднення у формі відкритих даних.

Науковий керівник: к.ю.н., ас. кафедри адміністративного права НЮУ імені Ярослава Мудрого Балакарева І.М.

*Новицька Марина Миколаївна
адвокат, аспірант кафедри
адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету*

РЕАЛІЗАЦІЯ НОВОГО ЗАКОНУ ПРО ТРАНСПЛАНТАЦІЮ

З 01 січня 2019 р. вступив в силу прийнятий 17 травня 2018 р. новий Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» (далі – «новий закон»). До 2019-го ця сфера була врегульована законом «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині», прийнятим ще в 1999-му.

В загальному вигляді, новий закон вніс ряд досить позитивних змін, однак його реалізація була неможливою. На момент набрання чинності законом існувало таке критичне коло проблем, через які як трупна, так і родинна трансплантація взагалі зупинилася.

Одним із найголовніших було питання відсутності утвореної та функціонуючої Єдиної державної інформаційної системи трансплантації (далі – «ЄДІСТ»), без якої практичне виконання норм закону про трансплантацію не було можливим, оскільки вся інформація, яка стосувалась процесу родинної та трупної трансплантації мала би вноситись на кожному етапі до бази ЄДІСТ. Відповідно до Перехідних положень закону, ЄДІСТ мала почати функціонувати ще 01 жовтня 2018 р. В визначену дату база не була створена та наповнена інформацією, а підзаконний нормативний акт, який би нормував її діяльність не був прийнятий. Тендер на розроблення програмного забезпечення для створення бази даних був

оголошений у листопаді 2018 р. Розробка програмного забезпечення поки що не розпочата.

Не менш значущими проблемами, що унеможливили реалізацію закону були: кадрові питання (в т.ч. відсутність освічених трансплант-координаторів. У лютому 2019 р. посада трансплант-координатора нарешті була внесена до Національного класифікатора ДК 003:2010 «Класифікатор професій». Підготовку цих спеціалістів взяла на себе Запорізька медична академія післядипломної освіти. В кінці березня 2019 р. закінчать підготовку перші п'ять трансплант-координаторів); матеріально-технічне забезпечення лікарень (відсутність обладнання для констатації смерті мозку, процедури кондиціонування, транспортування органів тощо); заборона операцій з трансплантації від неповнолітніх донорів (донорами кісткового мозку для дітей, які борються з раком крові, найчастіше ставали неповнолітні рідні брати та сестри, що було дозволено попереднім законом про трансплантацію).

Крім того, значною перепорою ефективного функціонування трансплантологічної сфери була відсутність або застарілість підзаконних нормативно-правових актів, що деталізують положення нового закону (більшість із тих, що існують на сьогоднішній день, відсилають до попереднього закону про трансплантацію або взагалі втратили свою актуальність). Запроваджені законом нові органи не були створені, а порядок їх діяльності не визначений і не внормований.

Не менш значущою була проблема фінансування сфери трансплантації. 05 вересня 2018 р. була прийнята Постанова КМУ «Деякі питання реалізації пілотного проекту щодо зміни механізму фінансового забезпечення оперативного лікування з трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів», якою головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальним виконавцем бюджетної програми було призначено МОЗ. З Державного бюджету України на 2018 р. на пілотний проект було виділено 112 млн. грн. Було визначено 4 лікувальних заклади, які будуть надавати послуги з третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги методом трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів Ці послуги учасники пілотного проекту надаватимуть безкоштовно відповідно до договорів. Порядок надання таких послуг мав бути визначений в окремому нормативному акті Кабінету Міністрів України (який досі не прийнято). Також Постановою затверджено Порядок використання коштів, передбачених у Державному бюджеті для реалізації пілотного проекту. Відповідно до Порядку, бюджетні кошти мали б спрямовуватимуться на:

- забезпечення утворення та функціонування Єдиної державної інформаційної системи трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів;
- оплату послуг з трансплантації;
- придбання медичних виробів для трансплантації;
- закупівлю товарів і послуг, пов'язаних з їх постачанням, або управлінських послуг, які надаються спеціалізованими організаціями, що здійснюють закупівлі (у тому числі доставка, страхування, резерв коштів (буфер) та інших, пов'язаних з ними послуг), на підставі письмових домовленостей (меморандум, угода, базова угода, договір, контракт тощо);
- оплату банківських послуг (закупівля коштів в іноземній валюті);
- оплату послуг із супроводження медичних виробів на всій території України уповноваженими МОЗ підприємствами та в разі потреби оплату послуг з перекладу інструкцій до зазначених виробів державною мовою.

Не зважаючи на велику суму коштів, виділених на трансплантаційну сферу, більшість з напрямків фінансування не були реалізовані. Відповідно до Постанови, МОЗ має подати до 1 квітня 2019 р. Кабінетові Міністрів України звіт про результати реалізації даного пілотного

проекту.

Найголовнішою перепорою для функціонування сфери трансплантології було те, що за новим законом, операція з трансплантації має відбуватися лише за визначеною процедурою, будь-яке відступлення від прописаних норм є порушенням закону, за що встановлена кримінальна відповідальність. Однак, зважаючи на таке велике коло невирішених питань та наявних прогалин у законодавстві виконання всіх положень нового закону було неможливим.

*Осінова Олена Олександрівна
Суддя Сумського окружного
адміністративного суду,
аспірантка Навчально –
наукового інституту права
Сумського державного
університету*

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ЗВЕРНЕННЯ ЗА НАДАННЯМ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Стаття 3 Конституції України проголошує, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. В статті 22 названої Конституції сказано, що конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. В низці статей Основного Закону України, що закріплюють права і свободи громадян, (наприклад, в статтях 10, 15, 30, 32, 34, 43, 50, 55, 57) вживається слово «гарантується», але не розкривається якими саме способами та засобами держава забезпечує їх реалізацію. Очевидно це досягається різноманітними доступними державі засобами: фінансовими, матеріальними, організаційними, політичними, правовими, культурно – виховними тощо.

Особливе значення для захисту прав і свобод людини і громадянина мають конституційні положення, викладені в ст.55 Конституції України, а саме: права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. В цьому плані запровадження в Україні адміністративного судочинства розглядається науковцями як вагома гарантія захисту прав людини. Як справедливо зауважує О. Сергейчук, «головне призначення адміністративної юстиції не стільки в підтриманні чіткості функціонування управлінської вертикалі, скільки в гарантуванні прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина» [2, 31]. Але без запровадження належних процесуальних механізмів та забезпечення їх надійного функціонування захист проголошених цінностей в адміністративному судочинстві виявляється неефективним, а часом взагалі неможливим.

Предметом даного дослідження виступають процесуальні гарантії в адміністративному судочинстві, зокрема особливості їх функціонування при розгляді спорів з надання адміністративних послуг.

Якщо звернутися до словників за з'ясуванням смислу слова «гарантія», виявиться, що одним із його значень є « умова, яка забезпечує що - небудь » [3,111], «забезпечення чого-небудь» [4, 29]. Звідси випливає логічний висновок: гарантії - це такі реальні фактори, які забезпечують досягнення визначених мети та завдань людської діяльності, в нашому випадку реалізацію положень чинного КАС України, покликаних надати громадянам правові засоби захисту їх прав в порядку адміністративного судочинства. В широкому

соціально – філософському плані гарантіями можуть виступати політичні, економічні, ідеологічні, культурні, релігійні та правові фактори, що склалися в даному суспільстві.

В юридичній енциклопедії за редакцією Ю.С. Шемшученка процесуальні гарантії визначаються як встановлені законом правові засоби забезпечення належної реалізації процесуальних норм, досягнення цілей та завдань процесуальної діяльності. Вказується, що традиційно їх поділяють на загальні гарантії забезпечення цілей і завдань процесуального провадження та гарантії реалізації прав і законних інтересів учасників процесу. Звертається увага, що процесуальні гарантії є найважливішою складовою кожної галузі процесуального права [5, 188]. Очевидно, що такими правовими засобами (інструментами) виступають норми КАС України та інших процесуальних кодексів, які встановлюють принципи, мету, завдання, форму судочинства, права та обов'язки учасників процесу та суду, правові процедури, вимоги щодо змісту та оформлення процесуальних документів, правила фіксування судового процесу, обмеження або заборону на вчинення тих чи інших процесуальних дій.

Не заперечуючи наведені вище дефініції, вважаємо за необхідне зупинитися на тих гарантіях адміністративного судочинства, що мають першочергове значення для розгляду спорів з надання адміністративних послуг. Але спершу для кращого розуміння суті процесуальних гарантії слід з'ясувати їх правову природу в контексті обраної теми дослідження. З точки зору теорії права суть процесуальних гарантії складають заборони або обмеження вчиняти певні процесуальні дії, зобов'язання діяти тільки певним чином, визначення прав та обов'язків учасників процесу, обрання заходів забезпечення позову та процесуального примусу, встановлення санкцій та порядку притягнення судом до відповідальності осіб, які порушують вимоги процесуальних норм, інші правила та судові процедури (наприклад, відкриття провадження у справі, проведення підготовчого провадження, дослідження доказів, постановлення, оголошення та оскарження судового рішення тощо). В своїй сукупності всі ці правові засоби покликані забезпечити належне здійснення правосуддя, але при умові належної правомірної поведінки учасників процесу і самого суду.

Погоджуючись з тезою, що процесуальні гарантії набувають найважливішого значення для тих процесуальних систем, які охоплюють найбільш конфліктні правовідносини та слугують узгодженню полярних інтересів учасників процесу [6], не буде перебільшенням стверджувати, що правовідносини, які виникають між органами публічної влади та суб'єктами звернення за наданням адміністративних послуг із захисту їх прав та законних інтересів в порядку адміністративного судочинства, як ніякі інші, потребують надійних процесуальних гарантії. Серед них слід назвати такі, що забезпечують право звернення до адміністративного суду, незалежність та неупередженість суддів, рівність сторін перед законом і судом, порядок витребування та дослідження доказів, право на правову допомогу та оскарження судових рішень, реалізацію принципу відповідальності учасників процесу за порушення процесуальних норм, поновлення порушених прав і повне відшкодування завданої шкоди, дотримання розумних строків розгляду справи, ефективне виконання судових рішень.

Першорядною гарантією справедливого та неупередженого розгляду спору приватної особи з суб'єктами владних повноважень взагалі та з приводу надання адміністративних послуг зокрема виступає дотримання принципу незалежності судової влади, тобто нейтралізація впливу як зовнішнього, так і внутрішнього характеру (з боку інших суддів) на самосвідомість та внутрішнє переконання суддів. Забезпечується це встановленням

відповідальності за незаконний вплив та втручання в діяльність суддів, за зловживання та корупційні прояви у суддівському середовищі і, що не менш важливо, процесуальними засобами, такими як процедура відводу суддів, автоматизованим розподілом справ. Не менш важливим є дотримання процедури відбору кандидатів на посаду судді та їх підготовки, періодичної перевірки суддів на добросовісність та професійність.

Розгляд в адміністративному суді позовних вимог щодо захисту порушених прав суб'єктів звернення за одержанням адміністративних послуг має свої особливості, що потребують спеціальних процесуальних гарантій. До таких особливостей слід віднести перекладання тягара доказування на сильну сторону тобто суб'єкт владних повноважень (так – звана презумпція винуватості відповідача), що передбачено частиною 2 статті 77 КАС України, недопущення досудового врегулювання спорів за участі судді у справах щодо оскарження нормативно – правових актів органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів владних повноважень (пункт 1 частина 2 статті 184 КАС України), заборона розгляду таких спорів у спрощеному провадженні (пункт 1 частини 4 статті 12, пункт 1 частини 4 статті 257, частина 8 статті 264 КАС України) та заборона зупинення дії індивідуальних та нормативно - правових актів, виданих органами влади, переліченими в пунктах 1 та 4 частини 3 статті 151 КАС України (Верховної Ради України, Президента України, Національного банку та інших) тощо. Переважна більшість таких публічно – правових спорів стосується саме визнання незаконними повністю або частково індивідуальних актів (рішень), якими суб'єкти владних повноважень відмовляють фізичним чи юридичним особам у наданні адміністративних послуг.

Для вирішення питання про більш ефективний судовий захист прав суб'єктів звернення за отриманням адміністративних послуг в порядку адміністративного судочинства слід підтримати пропозиції тих науковців та практиків, які пропонують збільшити строк звернення до суду до одного року та звільнити приватних осіб від сплати судового збору при подачі позовної заяви, розширити можливості застосування процедури примирення [7].

Але, на наш погляд, цього замало. Було б доцільно закріпити в КАС України наступні додаткові гарантії: забезпечити суб'єктів звернення до суду за захистом прав з надання адміністративних послуг безоплатною первинною правовою допомогою у справах з оскарження рішень (правових актів) суб'єктів владних повноважень, скоротити строки розгляду адміністративних справ з оскарження правових актів індивідуальної дії, посилити відповідальність посадовців за умисну бездіяльність в наданні адміністративної послуги, ввести крім грошових стягнень також пеню за кожний день затримки у виконанні судового рішення без поважних причин, забезпечити повне відшкодування не тільки матеріальної шкоди, до складу якої включити також досудові витрати, а й одночасно визначати і стягувати з суб'єкта владних повноважень моральну шкоду в одному адміністративному провадженні, встановити правило, за яким відкриття провадження у справі ухвалою суду автоматично зупиняє дію оскаржуваного правового акту індивідуальної дії, про що зазначається в тексті цього судового документу, звільнити позивачів від сплати судового збору за забезпечення позову, якщо така заява надходить після відкриття провадження в адміністративній справі.

Висновки. В системі утвердження і охорони прав, свобод та інтересів особи особливе місце належить процесуальним гарантіям, тобто правовим механізмам (процедурам) судового вирішення публічно – правових спорів між громадянами і суб'єктами владних повноважень. Завдяки їм створюється можливість практичної реалізації завдань судочинства і досягається проголошена мета правосуддя. Але рушійною силою процесу, вирішальним фактором будь –

якого судочинства виступають воля та правосвідомість, правова культура, добросовісність, професійний досвід та належна кваліфікація суддів. Зловживання своїми повноваженнями, недобросовісне виконання процесуальних норм, прояви корупції викривляють, переколюють проголошені принципи адміністративного судочинства, якими справедливими та демократичними вони б не виглядали, зводять нанівець дію процесуальних гарантій.

Розгляд спорів з питань надання адміністративних послуг має свої особливості та потребує додаткових процесуальних гарантій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 26 червня 1996 р. Законодавство України. Редакція від 21.02.2019, URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main>
2. Сергейчук О. Проблеми вдосконалення законодавчих основ захисту прав людини і громадянина органами адміністративної юстиції / О. Сергейчук Вісник Вищого господарського суду України, 2009. - №2. – с.31-42
3. Словарь иностранных слов. – 12-е изд., стереотип. – М.: Рус. Яз., 1985. – 608 с.
4. Словник української мови, т.2. Видавництво «Наукова думка», Київ, 1971. -550 с.
5. Юридична енциклопедія [Текст] : в 6-ти т. Т.5 : П-С / ред. Ю.С. Шемшученко. – К. : Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2003. – 736 с.
6. Бенедик В.І. Гарантії незалежності суддів у адміністративному судочинстві Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція, 2015 №16, том 1, С. 46 - 49
7. Андреева Т. Административное судопроизводство - гарантия защиты прав граждан и организаций в их взаимоотношениях с органами публичной власти / Т. Андреева. Специализированный ежемесячный журнал «ЮРИСТ».- Октябрь, №10,2013. URL.: <https://journal.zakon.kz/4583757-administrativnoe-sudoproizvodstvo.html>

*Соколов Андрій Олексійович
адвокат, аспірант Університету
митної справи та фінансів*

ПОДАТКОВІ СПОРИ В УКРАЇНІ: ДОМОВИТИСЯ НЕ МОЖНА СУДИТИСЯ

Гарантування державою ефективного захисту прав та інтересів платника податку у відносинах, що виникають у сфері справляння податків і зборів, є важливим елементом становлення правової і соціально-орієнтованої держави. Разом з тим, наявність альтернативи під час вибору справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення податкового спору, - є запорукою створення комфортних умов для платників податків під час формування функціональної моделі сервісної держави.

За податковим законодавством рішення, прийняті контролюючим органом, можуть бути оскаржені в адміністративному або судовому порядку. При цьому, процедура адміністративного оскарження вважається досудовим порядком вирішення спору [1].

На сьогодні стан організації правової роботи Державної фіскальної служби України (далі – ДФС) під час процедури адміністративного оскарження рішень контролюючого органу свідчить про її неефективність для платника податків. Так, 35 286 податкових повідомлень-рішень з 38 903 оскаржених протягом 2015-2017 років залишено органами доходів і зборів без змін [2; 3; 4]. Такі показники ставлять під сумнів важливість і необхідність механізму зазначеного способу досудового врегулювання спору. Крім того, недостатнє фінансування і надмірна завантаженість справами судової системи, поряд із збільшенням розміру судового збору, негативно впливає на оперативність та якість розгляду справ. У 2018 році до місцевих адміністративних судів надійшло 189 743 позовні заяви, у тому числі 28 903 (15,23%) зі спорів

з приводу адміністрування податків, зборів, платежів, а також контролю за дотриманням вимог податкового законодавства, з яких 11 429 – не розглянуто на кінець року. Такі негативні тенденції обумовлюють необхідність пошуку нових не юрисдикційних способів вирішення податкових спорів задля вдосконалення механізму узгодження приватних та публічних інтересів.

На нашу думку, серед відомих способів вирішення спору без звернення до формальної системи судочинства (переговори, фасилітація, арбітрування тощо), окремої уваги заслуговує медіація, ефективність якої визнана світом (Австралія, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, США та ін.). Однак, успішність розвитку цього неюрисдикційного способу вирішення податкових спорів в кожному випадку залежить від особливостей законодавства, економіки, відмінностей функціонування держави та її апарату.

На сьогодні процедура медіації в Україні не регламентована на законодавчому рівні, що значно ускладнює її застосування на практиці. Крім того, специфіка національного законодавства і характер відповідної владної управлінської функції стримує органи доходів і зборів в реалізації дискреційних повноважень з обрання способу поведінки під час вирішення податкового спору на умовах взаємних поступок. Однак, завдяки тенденціям розвитку податкових відносин і практичним передумовам в Україні частково апробовані запропоновані правовою системою процесуальні інструменти як прототип інституту медіації при вирішенні податкових спорів.

Так, завдяки експерименту з податковим компромісом у 2015 році, з донарахованих протягом року податкових зобов'язань (36,5 млрд. грн.) платниками податків погашено 7 млрд. грн. [2, с.31], закрито 449 кримінальних проваджень [2, с.39], зменшилась кількість адміністративних скарг до контролюючих органів та позовів до суду, забезпечено додаткові податкові надходження до бюджету. Крім того, за даними інформаційної системи органів ДФС усіх рівнів за 2018 рік зафіксовано 631 запис по платниках податків, яким органами ДФС усіх рівнів надано розстрочення (відстрочення) грошових зобов'язань (податкового боргу) згідно зі статтею 100 Податкового кодексу України [1] на загальну суму 214,2 млн. гривень. Разом з цим, елементи медіації використовуються сторонами під час розгляду адміністративних справ - протягом 2018 року місцевими адміністративними судами (5 окружних адміністративних судів не надали інформацію) розглянуто 202 справи, у яких сторони досягли примирення, у тому числі - 4 (1,98%) за участю органів доходів і зборів. В той же час, врегулювання спору за участю судді залишається маловикористовуваним способом вирішення податкового спору, що може бути обумовлено нещодавнім запровадженням такого інституту (грудень 2017 року).

Перелічені процесуальні інструменти, хоча і покликані врегулювати спір на договірних умовах, не дозволяють сторонам податкового спору з урахуванням спільних інтересів в повній мірі самостійно вирішити спір шляхом ведення переговорів та досягнення взаємовигідного компромісу з дотриманням принципу рівності сторін та побудови партнерських переговорів, що і зумовлює необхідність зміни підходів до вирішення податкових спорів та доцільність запровадження інституту медіації. На думку автора, досягнення рівності сторін та неупередженості під час вирішення податкового спору можливо лише за умови участі в процесуальних відносинах третьої сторони, а тому близькою автору є позиція Ю.М. Козлова [5], виказана на підтвердження цієї точки зору. У зв'язку з цим, вважаємо дискусійним твердження Н.Б. Писаренко і В.А. Сьоміної, які стверджують, що рівність сторін у процесуальних відносинах не залежить від позиції суб'єкта, уповноваженого вирішувати суперечку, а забезпечується запровадженням спеціальних процедур, відповідно до яких вона

розглядається і яких мають дотримуватися як її сторони, так і означений суб'єкт [6, с.15]. На думку автора, такий підхід до процедури адміністративного оскарження, коли участь посадових і службових осіб контролюючого органу у розгляді й вирішенні справи може бути пов'язано з їх особистою, прямою чи опосередкованою заінтересованістю в його результатах, не відповідає європейському рівню дотримання принципів обґрунтованості і безсторонності під час вирішення питання не лише законності, але й доцільності прийняття оскаржуваного рішення.

А тому, саме присутність нейтральної сторони при вирішенні податкового спору, професійного посередника – медіатора, на думку автора, сприятиме ефективності проведення переговорів. На відміну від існуючої моделі довготривалих адміністративних та судових процедур вирішення податкових спорів, в результаті яких прийняття остаточного рішення залишається за самим органом доходів і зборів та/або суддею, процедура медіації сприяє виробленню та прийняттю самостійно рівними сторонами остаточного рішення, що забезпечує ефективність його подальшого добровільного виконання. Крім того, медіація дозволить економити час та витрати сторін, зменшити вплив держави (формальний і реальний), а також підвищити рівень правосвідомості платників податків та відповідальності контролюючого органу, балансу між публічними і приватними інтересами.

Необхідно визнати, аби відповідати вимогам часу національне податкове законодавство потребує інноваційних підходів і креативних рішень. Особливе значення податкових спорів для суспільства та бізнесу, зумовлює необхідність запровадження альтернативних, не юрисдикційних засобів розв'язання таких спорів при збереженні судової системи як основного механізму вирішення спорів в державі. На думку автора, змінити стан речей можливо шляхом запровадження інституту медіації. При цьому, медіація, на нашу думку, має стати інстанцією вирішення податкових спорів з повною юрисдикцією, яка не обмежується питаннями права, а також поширюється на фактичні обставини з моменту прийняття контролюючим органом відповідного рішення до його остаточної реалізації. Разом з тим, розробка пропозицій з вдосконалення законодавства неможлива без проведення комплексної роботи, спрямованої на:

- аналіз сучасних теоретико-методологічних основ медіації як альтернативного способу вирішення спору;

- визначення правових основ надання послуг медіації на професійних засадах, поширення практики мирного вирішення податкових спорів несудовими методами з метою розвантаження судів та забезпечення збалансованих взаємовідносин між інститутом медіації та судовою системою;

- визначення з урахування зарубіжного досвіду понятійно-категорійного апарату, основних принципів медіації, правових засад проведення процедури медіації, умов набуття статусу медіатора, особливостей проведення процедури медіації при вирішенні податкових спорів, механізмів контролю за якістю надання послуг медіації, та засад державної політики в сфері медіації.

Саме такі завдання ставляться в перспективу подальших розвідок у даному напрямку з метою розробки концептуальної і становлення нормативної моделі інституту медіації як альтернативного (позасудового) способу вирішення податкових спорів в Україні в контексті дотримання рекомендацій Rec (2001) 9 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про альтернативні судовим розглядам вирішення спорів між адміністративними органами влади

та приватними особами [7] на шляху налагодження діалогу та встановлення партнерських відносин між учасниками процедури вирішення податкових спорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Податковий кодекс України: Закон, Кодекс від 02.12.2010 №2755-VI (редакція від 15.08.2018) // Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

2. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2015 рік: Плани та звіти роботи Державної фіскальної служби України // Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/131201.pdf>.

3. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2016 рік: Плани та звіти роботи Державної фіскальної служби України // Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/199244.pdf>.

4. Звіт Державної фіскальної служби України за 2017 рік: Плани та звіти роботи Державної фіскальної служби України // Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF>.

5. Козлов Ю.М. Административные правоотношения [Текст] / Ю.М. Козлов. – М.: Юрид. лит., 1976. – С.104.

6. Писаренко Н.Б., Сьоміна В.А. Адміністративно-правові спори (удосконалення порядку вирішення): монографія / Н.Б. Писаренко, В.А. Сьоміна. – Х.: Право, 2011. – 136 с.

7. 24. Recommendation Rec (2001) 9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties: Recommendation Rec (2001) 9, (Adopted by the Committee of Ministers on 5 September 2001 at the 762nd meeting of the Ministers' Deputies); Council of Europe, Committee of Ministers. URL: <https://rm.coe.int/16805e2b59>.

*Титаренко Марина Володимирівна
Аспірант кафедри адміністративного
та господарського права
Запорізького національного університету*

«СТИМУЛЮЮЧІ» ВИПЛАТИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СТИМУЛІВ У ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Розгляд стимулів у службовому праві України як певної сукупності норм, які відрізняються ознаками родової єдності, актуалізує питання визначення складових елементів цього інституту. Безперечно, центральне місце посідають заохочення у службовому праві, засади використання ресурсу яких закріплені як на законодавчому рівні, так і деталізовані у підзаконних актах (враховуючи специфіку всіх різновидів публічної служби як складових такої служби). Окрім заохочень, традиційно серед елементів системи стимулів, в т.ч. й у службовому праві, виділяються пільги, привілеї, імунітети, премії та інші «стимулюючі виплати». З одного боку, останні є дещо узагальненими оціночним поняттям, навіть у самій назві використання слова «стимулюючі» дещо розширює сферу суб'єктивного розсуду для тлумачення та застосування. Щоправда, з іншого боку, використання слова «виплата» дозволяє деталізувати їх видову належність — виплачуються публічним службовцям, окрім посадового окладу, ще й доплати, надбавки і премії, які цілком можна вважати виплатами, які «стимулюють», «спонукають» до результативного, ефективного «служіння» публічному інтересу. На жаль, єдиного нормативно-правового акту, який би містив узагальнені засади «стимулюючих виплат» для публічних службовців, немає. Закон України «Про державну службу», наприклад, лише визначає складові заробітної плати для державних службовців (посадовий оклад, надбавки, доплати, премії (у разі встановлення)). Натомість численні акти

різної юридичної сили, прийняті у різні періоди, фіксують такі засади окремо. Так, наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 року № 15, із змінами та доповненнями, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України від 25.01.2018 року № 24 «Про впорядкування структури заробітної плати працівників державних органів, судів, органів та установ системи правосуддя у 2018 році», серед «стимулюючих виплат» фіксує надбавку за інтенсивність праці та надбавку за виконання особливо важливої роботи, називаючи їх «додатковими». Цікавим є те, що нормотворець вважає за доцільне визначити критерії таких виплат: для інтенсивності праці важливими є «якість та складність виконання завдання; опрацювання та підготовка документів; ініціативність у роботі» [1, С.190], в той же час для особливо важливої роботи як підстави для можливого використання додаткової «стимулюючої» виплати у разі виконання, є впровадження пріоритетних реформ держави у певній сфері, що, у свою чергу, пов'язане із проявом особливої організаційно-виконавчої компетентності й відповідальності, як наслідок – «зростання рівня ефективності управління» [1, С.190].

«Стимулюючими» виплатами цілком можна вважати і «компенсації за роботу, яка передбачає доступ до державної таємниці», правові засади виплати якої регламентовані Постановою Кабінету Міністрів України від 15.06.1994 року № 414. Така діяльність, перш за все, характерною є саме для публічних службовців, отже цілком можливим є розгляд компенсації «за секретність» в якості «стимулюючої» виплати у розділі стимулів у службовому праві.

Як підсумок, можна стверджувати, що в наявності різні види «стимулюючих заходів» для публічних службовців, серед яких є і виплати, розмаїття яких та розпорошеність засад яких дещо ускладнює як використання їх ресурсу, так і контроль за таким використанням. Це актуалізує потребу доповнення ст. 50 Закону України «Про державну службу» після слова «премії» наступним словосполученням «інші стимулюючі виплати», а у подальшому у процесі систематизації засад публічної служби закріплення переліку таких виплат, засад їх використання у підрозділі, безпосередньо пов'язаному із стимулами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / за заг. ред. Т.О.Коломоєць, В.К. Колпакова : Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика». 2019. 588 с.

*Шевченко Натела Станіславівна
студентка 1 курсу магістратури
Слідчо-криміналістичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ СТАВОК АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ НА ТЮТЮНОВІ ТА АЛКОГОЛЬНІ ВИРОБИ

Чинний Податковий кодекс України (далі – ПКУ) закріплює вичерпний перелік загальнодержавних податків, до яких, з-поміж інших, відноситься акцизний податок, який розуміється як непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених ПКУ як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції). Акцизний податок є важливим джерелом наповнення бюджету. Так, він складає майже 17% усіх податкових надходжень до державного бюджету та посідає третє місце за їх сумою (приблизно 124 104 млн. грн. за 2018 рік).

Головною особливістю акцизного податку є те, що він встановлюється на високорентабельну продукцію. Так, до підакцизних товарів відповідно до ч. 215.1 ст. 215 ПКУ належать: спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво; тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну; пальне; автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів; електрична енергія. Варто відзначити, що сама по собі наявність акцизного податку та поетапне підвищення його ставок суттєво впливають на ціну підакцизних товарів.

Ставки акцизного податку бувають 2 видів: абсолютні (специфічні) та відносні (адвалорні). По абсолютним (специфічним) ставкам акцизний податок визначається фіксовано з прив'язкою до певної одиниці виміру, що й становить базу оподаткування. В свою чергу відносні (адвалорні) ставки визначають акцизний податок у певному відсотку щодо вартості підакцизного товару.

Так, у 2019 році зросли абсолютні (специфічні) ставки акцизного податку. Зокрема, відбулося зростання специфічних ставок по наступним групам підакцизних товарів: спирт етиловий та інші спиртові дистиляти; тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну. Значною мірою, зростання ставок акцизного податку щодо сигарет та інших тютюнових виробів зумовлене євроінтеграційними причинами. Директива Європейського Союзу від 21.06.2011 року № 2011/64/EU врегульовує структуру ставок акцизів щодо тютюнових виробів. Для реалізації цього заплановано поступове збільшення акцизного податку щороку протягом 2018-2024 років з доведенням його з 1 січня 2025 року до 90 євро за 1000 штук. Крім того, питома вага акцизу у вартості сигарет має складати не менше 60%. Якщо приблизно рахувати за сьогоднішнім курсом євро та без урахування інфляції, то вартість пачки сигарет з 20 штук у 2025 році сягатиме більше 100 грн. В цілому ставки акцизів мають зростати приблизно на 20-25% щороку.

Якщо вести мову про алкогольні напої, то варто зазначити, що в 2018 році вже відбулися певні зміни щодо збільшення розмірів мінімальних оптово-відпускних роздрібних цін і роздрібних цін на окремі види алкогольних напоїв відповідно до постанови КМУ від 05.09.2018 № 748. Зокрема, до таких товарів віднесено горілку та лікєро-горільчані вироби, віскі, коньяк, ром, джин, сидр, вина тощо. Наразі у 2019 році Уряд не планує підвищувати ставки акцизного податку на алкогольні напої.

Треба зазначити, що здорожчання алкогольної та тютюнової продукції викликає попит на контрабандні та контрафактні товари, що становить загрозу як економічній безпеці держави, так і безпеці здоров'я пересічних громадян. На цей час в Україні високий рівень контрабандної продукції, який має тенденцію до зростання. Кожне підвищення ставок акцизного податку на вказані товари опосередковано сприяє його збільшенню. Так, за даними Державної служби статистики України більше 50% алкоголю на території України є контрабандними. У 2018 році кількість підробленого алкоголю збільшилася приблизно в 2 рази у порівнянні з 2017 роком. Крім цього, час від часу стає відомо про нові випадки отруєнь громадян неякісним алкоголем, так, зокрема, у 2016 році в Україні було зафіксовано більше 100 випадків отруєнь в результаті чого загинули 53 людини. Для запобігання таких наслідків слід посилити роз'яснювальну роботу серед споживачів щодо необхідності введення підвищених ставок, пропаганду здорового способу життя та підвищення культури платників податку.

Значна кількість неякісних підакцизних товарів на вітчизняному ринку та регулярні випадки контрабандного ввезення зазначених товарів в Україну свідчать про недостатню дієвість податкового та митного контролю.

Таким чином, акцизний податок є вагомим джерелом надходжень для наповнення державного бюджету та є суттєвим важелем державного регулювання виробництва і обігу в Україні підакцизних товарів. Водночас, збільшення акцизів на тютюнові та алкогольні вироби сприяє зростанню кількості контрабандних та підроблених товарів. Для зменшення тіньового обігу підакцизних товарів слід забезпечити якісний контроль в зазначеній сфері, зокрема – розширити повноваження співробітників Державної фіскальної служби України у сфері контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів.

Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Алісов Євгеній Олександрович

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ ДО ПРИЙНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УСРР 1922 Р.

Введена політика військового комунізму передбачала насамперед боротьбу з контрреволюційними злочинами. Одним з перших кримінально-правових актів, дія якого розповсюджувалася і на територію України була інструкція НКЮ “Про революційний трибунал” від 18 грудня 1917 р. Вона передбачала види контрреволюційних злочинів: контрреволюційні повстання, протидія чи опір робітничо-селянському урядові, радам, заклик до протидії. У подальшому тлумачення складу контрреволюційного злочину неодноразово розширювалося. Так, згідно з постановою ВЦВК РРФСР “Про підсудність революційним трибуналам” від 6 жовтня 1918 р. контрреволюційними вважалися масові безладдя, бандитські виступи, активна боротьба з революційним рухом за часів царського режиму [1, с. 14-15; 2, с. 91].

До контрреволюційних злочинів належав і саботаж. Уперше його ознаки визначалися циркуляром Касаційного відділу ВЦВК від 6 жовтня 1918 р. [3]. Згідно з цим документом до саботажників відносилися особи, які активно протидіють робітничо-селянському уряду або закликають до цього інших. Ускладнюють нормальну роботу урядових установ, закликають до саботажу або організують його. [4, с. 184].

Відповідно до постанови ВЦВК від 5 січня 1918 р., спроби присвоєння функцій державної влади були визнані контрреволюційним злочином. У декреті РНК «Про червоний терор» зазначалося, що “необхідно убезпечити Радянську республіку від класових ворогів шляхом ізолювання їх у концентраційних таборах” і “підлягають розстрілу всі особи, які мають відношення до білогвардійських організацій, змов і заколотів”[5].

Під час кодифікації кримінального права УСРР вищезазначені положення знайшли своє відображення у Кримінальному кодексі (КК) УСРР 1922 р. [6, №36, ст. 554]. Згідно Кодексу, під контрреволюційними злочинами розумілася організація збройних повстань (ст. 58 КК УСРР), зносини з іноземними державами з метою схилення до збройного повстання або оголошенню війни (ст. 59 КК УСРР), участь в контрреволюційних організаціях або сприяння міжнародній буржуазії (ст. 59-63 КК УСРР), теракти (ст. 64 КК УСРР), диверсії (ст. 65 КК УСРР), шпигунство (ст. 66 КК УСРР), приховування і пособництво в контрреволюційних злочинах (ст. 68 КК УСРР), пропаганда і агітація до повалення влади Рад (ст. 69, 70 КК УСРР), вигадкування і поширення в контрреволюційних цілях шкідливих чуток (ст. 73 КК УСРР) і ін. [6, с. 567-569].

Таким чином, статті передбачали розширювальне тлумачення. Наприклад, ст. 67 КК УСРР як контрреволюційного діяння фіксує «активні дії і активну боротьбу проти робітничого класу і революційного руху, проявлені на відповідальних посадах при царському ладі» [2, с. 568]. Тобто фактично будь-які дії посадових осіб до революції могли трактуватися як контрреволюційні злочини. Сучасний принцип про те, що кримінальний закон не має зворотної сили на осіб, які вчинили контрреволюційні злочини, не поширювався. До відповідальності притягувалися також особи, які скоїли контрреволюційні злочини до утворення УСРР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Колос М.І. Кримінальне право в Україні (X – початок ХХІ століття) : [моногр.] : у 2 т.; Нац. ун-т «Остроз. акад.». К. : Острог, 2014
2. Соловей Д. Ю. Заходи соціального захисту у законодавстві про кримінальну відповідальність УСРР (УСРР) у 20-50-х роках ХХ століття. Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка) : тези доп. V-ої міжвуз. наук.-теорет. конф., (м. Київ, 21 листоп. 2014 р.) / [ред. кол. : В. В. Черней, М. В. Костицький, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.] ; Нац. акад. внутр. справ. К., 2014. С. 91–93.
3. Циркуляр Кассационного отдела при ВЦИК от 6 октября 1918 г. // Известиях ВЦИК. – 1918. – No 217. – 6 сентября.
4. История советского уголовного права (1917–1947) / [Герцензон А. А., Грингауз Ш. С., Дурманов Н. Д., Исаев М. М. и др.]. М. : Юрид. изд-во Министерства юстиции СССР, 1948. 466 с.
5. О признании контрреволюционным действием всех попыток присвоить себе функции государственной власти : Постановление ВЦИК от 5 января 1918 р. // СУ. – 1918. – No 14. – Ст. 215.
6. Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины (СУ УССР). – К.; Х, 1922 г.

Завалішина Оксана Сергіївна

аспірант кафедри кримінального права №1 НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ПРЕДМЕТ КОРУПЦІЙНОГО ПІДКУПУ ЗА УЛОЖЕННЯМ ПРО ПОКАРАННЯ КРИМІНАЛЬНІ ТА ВИПРАВНІ 1845 РОКУ

Перша згадка про злочини, більш-менш схожі за своєю сутністю на сучасні злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, належить до часів чинності Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. Цей документ був основним і єдиним законом, який визначав відповідальність за вчинення злочинів. Уложення містить розділ V главу VI «Про мздоїмство та лихоїмство» в якій нараховується 13 статей, що регулювали кримінальну відповідальність за корисливі злочини.

Однак Уложення 1845 р. не має роз'яснень понять «мздоїмство» та «лихоїмство». Зміст цих понять встановлювався шляхом тлумачення. У ст. 401 Уложення була передбачена відповідальність за «мздоїмство» □ вчинення особою діяння у межах своїх службових повноважень, що поєднане з одержанням хабара – «мзди». Також у цій статті йшла мова про можливість одержання хабара й через інших осіб, наприклад: жінку, дітей, родичів тощо. Предметом хабарництва у тексті визначається «подарокъ, состоящій въ деньгахъ, вещахъ или въ чемъ бы то ни было иномъ» [1, с. 679].

Злочин, передбачений ст. 402 Уложення, називався лихоїмством, тобто діянням, що спричинило «лихо». Він полягав у порушенні службових обов'язків особою через отримання нею хабара. Предмет за текстом даного Уложення становлять «въ даръ деньги, вещи или что иное, сколько бы впрочемъ сумма денегъ или цена вещей имъ полученныхъ ни была малозначительна» [1, с. 679].

Вищий ступінь корупції займало «вимагання» про яке йшла мова у ст. 406 Уложення. Воно мало характер утисків та погроз, що характеризувало його, як найтяжчий корупційний злочин шляхом застосування впливу на особу. Предметом вимагання у ст. 406 Уложення визначалась «всякая прибыль или иная выгода... всякое требование подарковъ, или же неустановленной закономъ платы, или ссуды, или же какихъ-либо услугъ, прибылей или

иныхъ выгодъ; поборы деньгами, вещами или чемъ-либо инымъ; всякіе незаконные наряды обывателей на свою или чью-либо работу» [1, с. 680].

Отже, за Уложенням про покарання кримінальні та виправні 1845 р. предмет хабарництва виражався у законі по-різному, а саме, як: подарунок, що може виражатись у грошах, речах або у чомусь іншому; будь-який прибуток або інша вигода; подарунок або невстановлена законом плата, позика чи послуга, прибуток або інша вигода, а також усілякі незаконні наряди обивателів.

Дане питання було розглянуто редакційною комісією, яка готувала проект нового Уложення, до складу якої входили відомі юристи та громадські діячі – Е. Франк, Н. Неклюдов, Є. Розін, В. Случевський, Н. Таганцев, І. Фойницький. При визначенні хабарництва Комісія вказала і на його предмет: «вчинок безумовно корисливої властивості, який передбачає злочинну наживу, що як такий може полягати тільки в хабарах, які мають майнову цінність, або в набутті чужого майна ціною вчинення якоїсь службової дії» [2, с. 528].

Науковці того часу також приділяли увагу дослідженню предмета корупційного підкупу. Так, В. Ширяев стверджував, що предметом подарунку (ст. 372), дара (ст. 373) або хабара (ст. 373, 375, 376), прибутку, вигоди (ст. 377) можуть бути гроші, речі, або «щось інше», але яке має, очевидно, матеріальну цінність, так як хабарництво діяння корисливе, вчинюване з корисливих мотивів [3, с. 452]. В Уложенні 1845 року це статті: 401 (372), 402 (373), 404 (375), 405 (376), 406 (377). Зміст цих статей не був змінений, редагування зазнали деякі санкції статей 1885 року.

Професор А. Лохвицький визначав, що хабарем за Уложенням є подарунок, який виражається в грошах, речах, або в чомусь іншому. Він вказував, що даний закон не повною мірою розкриває поняття подарунку потрібно, щоб надане службовцю було щось матеріальне, що має відому цінність, хоча службовця можна привабити багато чим іншим, наприклад рекомендаційними листами, обіцянка просування по службі, обіцянка влаштувати вигідній для нього шлюб. Науковець ставив таке питання: як же бути у тих випадках коли особи отримують подарунки на день народження та інші свята? І сам пояснював, що їх не можна віднести до хабарництва: вони надаються не для конкретного діяння зі сторони службовця [4, с. 427–428].

Н. Неклюдов зауважував, що дарунки слід відрізнити від хабара, який повинен мати завжди характер підкупу, а дарунки можна розглядати як дисциплінарну відповідальність [5, с. 516].

Таким чином, Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 року, передбачало окрему главу про корупційні злочини, яка нараховувала 13 статей. Хабарництво визначалося, як діяння, що вчинюється з корисливих мотивів і виражається у мздоїмстві, лихоїмстві або вимаганні. При цьому законодавець не наводив загального визначення предмету хабарництва, а встановлював його ознаки у кожній статті по-різному.

Перераховані законодавцем предмети характеризувалися тим, що вони мали безпосередню цінність. У зв'язку з цим такий різновид предмету корупційного підкупу як, «щось інше» також слід було розуміти як речі, що мали матеріальну вартість чи можуть бути переведені у неї, оскільки хабарництво – це злочин, який завжди вчинювався з корисливих мотивів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Полное собрание законовъ российской имперіи. Собрание второе. Отделение первое 1845. Санктпетербургъ: Тип. II Отд-ние Собств. Е. И. В. Канцелярии, 1846. Томъ XX. 1046 с.
2. Уголовное уложение 22 марта 1903 г. Санктпетербургъ: Издание Н. С. Таганцева, 1904. 1126 с.
3. Ширяев В. Н. Взятничество и лихоительство в связи с общим учением о должностных преступлениях. Ярославль : Тип. Губ. правл., 1916. 570 с.
4. Лохвицкий А. Курс русского уголовного права. Санктпетербургъ, 1871. 428 с.
5. Неклюдов Н. Взятничество и лихоимство. Юридическая летопись. 1890. Т.1, июнь. С. 491-532.

*Канівець Кристина Олегівна,
студентка 2 курсу, 1 групи
фінансово-правового факультету
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ РЕЦИДИВУ ЗЛОЧИНІВ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Поняття рецидиву злочину закріплене на рівні кримінального кодексу України, де рецидив – це вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин. При цьому на момент вчинення нового злочину судимість за раніше вчинений злочин повинна бути не погашеною або не знятою у встановленому законом порядку. У цьому плані такий підхід, пов'язаний із наданням у законі чіткого поняття рецидиву злочинів, є найдоцільнішим, оскільки він виключає необхідність з'ясування правозастосувачем кожного разу спочатку ознак рецидиву як такого і лише після цього їх інтерпретування до конкретного випадку. Крім того, при такому підході не змішується саме поняття про явище з правовими наслідками, які воно тягне. З тлумачення поняття можна виокремити основні ознаки:

1) вчинення однією особою двох або більше злочинів;

2) новий злочин вчинений особою в період, коли вона вважається такою, що має судимість за раніше вчинений злочин. На відміну від фактичної повторності злочинів, у випадку рецидиву за раніше вчинений умисний злочин відповідна особа повинна мати судимість. У постанові Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 року № 16 «Про практику застосування судами України законодавства про погашення і зняття судимості» остання визначається як правовий стан особи, який виникає через її засудження до кримінального покарання і, за перелічених у законі умов, тягне настання для неї певних негативних наслідків. Тобто, судимість як захід кримінально-правового характеру, застосовується до особи за вчинення злочину, який виникає на підставі набрання обвинувальним вироком суду, з призначенням покарання, що набирає законної сили і тягне настання несприятливих правових наслідків.

3) Злочин, за який особа має судимість, і злочин, який вона вчинила під час цієї судимості, мають бути умисними. Водночас умисел може бути і прямий, і не прямий. Тобто, поняття рецидиву, яке міститься у ст. 34 КК України, обмежує його лише випадками вчинення нового умисного злочину особою, засудженою за умисний злочин. Вчинення після вчинення умисного злочину одного чи декількох нових необережних або, навпаки, вчинення після одного (чи декількох) необережних злочинів нового умисного злочину рецидиву не утворюють.

Закріплення в КК України правила не враховувати у визнанні рецидиву судимості за злочини, вчинені з необережності, особливо за такий вид необережності, як злочинна самовпевненість (легковажна необережність), коли особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, навряд чи можна вважати кримінологічно обґрунтованим і корисним. Це правило здатне лише привести до поліпшення статистичних показників рівня рецидиву в державі, проте не може сприяти поліпшенню кримінальної ситуації.

Рецидивна злочинність означає, що повернутись можна тільки туди, де хоча б раз вже був, тобто в колонію. Чимало засуджених, виходячи на волю, відразу ж скоюють злочини, щоб повернутися «додому», тобто в місце позбавлення волі. Ні для кого не секрет, що в колоніях для раніше судимих осіб, де переважно відбувають покарання одні й ті самі особи, інколи вони стають цілими сім'ями. В той час повторна злочинність означає, що особа другий раз вчиняє злочин незалежно від наявності чи зняття судимості.

Стосовно індивідуалізації кримінальної відповідальності рецидивістів необхідно констатувати, що за сучасного стану вітчизняного судочинства призначення більш м'якого покарання, ніж це передбачено кримінальним законом, не завжди відбувається обґрунтовано. Суди в багатьох випадках за вчинення злочинів рецидивістами призначають покарання, ближче до мінімальної межі санкції. Покарання, що відповідає максимальній межі санкції, застосовується не так часто. Усе це свідчить про те, що або законодавець встановив надто суворі санкції за вчинення злочинів рецидивістами, або судова практика є дуже гуманною. Необхідно забезпечити сувору диференціацію кримінальної відповідальності осіб, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини, а також рецидив, та, навпаки, пом'якшення відповідальності за менш небезпечні злочини для осіб, що проявили каяття після вчинення злочину, відшкодували спричинену шкоду, допомогли у викритті інших учасників злочин.

Рецидив злочинів є одним із найбільш небезпечних видів множинності і як самостійне явище характеризується тим, що особа, яка відбула покарання, до закінчення строку погашення судимості знову вчинить злочин, перебіг строку погашення судимості переривається і обчислюється заново.

Отже, рецидив полягає у вчиненні суб'єктом злочину, засудженим за один або кілька умисних злочинів, одного або кілька нових умисних злочинів за наявності не погашеної або не знятої судимості за попередній злочин. Якщо судимість за раніше вчинений злочин погашена або знята у встановленому законом порядку (ст. 89, 91, 108 КК), рецидив виключається. Якщо закон не виділяє рецидив як ознаку складу злочину, але передбачає посилення відповідальності при повторності, то повторне вчинення злочину особою, яку було засуджено за відповідний злочин, враховують як повторність.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Володіна О. О.

*Кашицька Анастасія Юріївна
студентка 5 курсу Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ РЕЖИМУ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ В КОЛОНІЯХ

Задля забезпечення досягнення головної мети кримінального покарання, кримінально-виконавчої діяльності в цілому, а також утвердження кримінального покарання у якості одного з провідних чинників у боротьбі зі злочинністю, особливу увагу в державі слід

приділити належному науковому обґрунтуванню та законодавчому закріпленню порядку та режиму відбуття відповідного покарання.

До вчених, які займались дослідженням питання стосовно режиму відбування покарання в колоніях слід віднести: Автухова К.А., Козлова П.П., Романова М.В., Степанюка А.Х., Лисодеда О.В та інші.

По-перше, досліджуючи відповідне питання, необхідно визначитись, що саме слід розуміти під поняттям «режим відбування покарання». Так у ст.102 Кримінально-виконавчого кодексу України зазначається, що це встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання, який забезпечує ізоляцію засуджених; постійний нагляд за ними; виконання покладених на них обов'язків; реалізацію їхніх прав і законних інтересів; безпеку засуджених і персоналу; роздільне тримання різних категорій засуджених; різні умови тримання засуджених залежно від виду колонії; зміну умов тримання засуджених. Режим у колоніях має зводити до мінімуму різницю між умовами життя в колонії і на свободі, що повинно сприяти підвищенню відповідальності засуджених за свою поведінку і усвідомленню людської гідності. Режим створює умови для суспільно корисної праці засуджених, загальноосвітнього і професійно-технічного навчання, соціально-виховної роботи та громадського впливу.

Термін «режим» (від французького *regime*) у дослівному перекладі має декілька значень: 1) державний лад, спосіб правління; 2) точно встановлений розпорядок життя, праці, відпочинку, сну, харчування; 3) система правил, заходів, необхідних для досягнення тієї чи іншої мети.

Перші спроби надати визначення поняття режиму в юридичній літературі, на початку ХХ століття, належать професор С.В.Познишев: «Пенітенціарний режим, в широкому розумінні цього слова, охоплює всю систему заходів, за допомогою яких пенітенціарні установи прагнуть до досягнення своєї мети. Сюди відносяться, по-перше, всі способи розміщення та поділу ув'язнених для цілей виправно-трудового впливу на них, або так звані «пенітенціарні системи», по-друге, увесь розпорядок життя, який встановлюється у пенітенціарних установах, і всі заходи впливу, що застосовуються до ув'язнених».

У своїй праці Автухов К.А. зазначає, що до поняття «режим відбування покарання» слід включати такі складові як: 1) сукупність правил поведінки засуджених, 2) порядок (виконання покарання, життя і праці засуджених, тримання в УВП, виконання-відбування покарання, реалізації кримінально-правової кари), 3) діяльність адміністрації УВП, 4) правопорядок.

Деякі вчені в свою чергу пропонують розуміти «режим відбування покарання» у широкому та вузькому сенсі. Так, наприклад, в своїй праці М.О. Стручков відзначає, що «поняття режиму, якщо тлумачити його широко, повинно охопити буквально все життя виправно-трудової установи. Але поняттю режиму слід надавати й більш вузького значення. Режим, встановлений у виправних установах, являє собою врегульований нормами права порядок виконання покарання у виді позбавлення волі, пов'язаного з виправним впливом. Іншими словами, режим – це правопорядок у виправних установах, що забезпечує виправлення засуджених, вирішення завдань часткового (спеціального) і загального попередження». У подальшому Стручков уточнює, що режим позбавлення волі можна визначити як встановлений законом порядок виконання (відбування) призначеного покарання, що відображає властивий данному покаранню комплекс правообмежень, виступає в якості одного з основних засобів виправлення і перевиховання засуджених, створює необхідні умови

застосування та забезпечує саме застосування інших засобів виправлення і перевиховання засуджених.

Лисодєд О.В. вказує на те, що режим в установах виконання покарань - це певний порядок виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі, цей порядок досягається шляхом реалізації чітко установлених і упорядкованих правил поведінки в установах виконання покарань, сукупність яких, в свого чергу, і є змістом режиму. Ні виховна робота, ні навчання, ні діяльність установ виконання покарань, які раніше окремими авторами включались до поняття змісту режиму, до останнього не входять і не можуть до нього входити. Це окремі інститути впливу на засудженого і режим може тільки створювати необхідні передумови чи частково сприяти втіленню тих чи інших методів чи засобів цих інститутів у життя засудженого.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, до основних ознак поняття режиму відбування покарання в колоніях слід віднести такі:

- Він закріплюється у кримінально-виконавчому законодавстві країн;
- Він являє собою певну систему, яка поєднує в собі правила та норми поведінки, а також порядок організації відбування покарання;
- Така система правил включає в себе певний комплекс правообмежень, які необхідні задля досягнення мети кримінального покарання;
- Режим відбування покарання містить у собі приписи, які стосуються не тільки засуджених осіб, а й адміністрації відповідної установи.
- Режим відбування покарання спрямований насамперед на належне врегулювання повсякденного життя засудженого, створення умов для їх нормального існування і досягнення головної мети кримінального покарання.

*Мішустіна Кристина Дмитрівна,
студентка 1 групи, 3 курсу
НЮУ ім. Я. Мудрого*

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Протягом останніх десятиліть питанню безпеки в інформаційній сфері приділяється багато уваги, адже світовою системою комп'ютерних комунікацій щодня користуються сотні мільйонів людей. Але є і негативний аспект поширення даних технологій, бо комп'ютерні системи містять у собі нові, досконалі можливості для скоєння традиційних злочинів нетрадиційними засобами.

Вирішення проблеми інформаційної безпеки в умовах побудови інформаційного суспільства гарантує державі певну політичну і соціально-економічну стабільність. Світове суспільство ставить перед собою питання яким же чином можна регулювати Інтернет та інші види медіа-простору і де встановлена межа між «інформаційним правопорушенням» і «інформаційним злочином». Можемо спостерігати, що нормативно-правові акти нашої держави не дають відповідь на дане питання і Н.В. Кушакова-Костицька вбачає його вирішення у виробленні конкретної ідеології на державному рівні, яка б передбачала стандарти «шкідливості» або, навпаки, «корисливості» тієї чи іншої концепції, теорії, установки, етичних принципів тощо і, як наслідок, прийняття нормативно-правових актів, що їх буде закріплювати.

Треба звернути увагу, що вперше злочини у сфері ІТ були сформовані в 1979 році на конференції адвокатів у США, а через два десятиліття керівництво ООН класифікувало

кіберзлочини на такі види: промислове шпигунство, саботаж, вандалізм, підбір паролів задля здійснення злочину під чужим ім'ям, спуфінг, дитяча порнографія, азартні ігри(у країнах, де азартні ігри потребують ліцензування або ж заборонені), шахрайство у сфері ІТ, крекінг, спам, фішинг, комп'ютерний вірус, хакінг, кардінг, dos атаки (“зависання” ПК).

Першим значним кроком на шляху протидії правопорушенням в інформаційній сфері на регіональному рівні стало підписання у 2001 році Європейської Конвенції про кіберзлочинність, спрямованої на поглиблення міжнародної співпраці щодо протидії найбільш тяжким правопорушенням у галузі комп'ютерних систем. Конвенція в загальній формі визначила основні групи й види таких злочинів, за які національним законодавством повинна встановлюватися кримінальна відповідальність, а саме це: злочини проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем; злочини пов'язані з комп'ютерами; злочини пов'язані зі змістом інформації; злочини пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав. До цієї Конвенції приєдналася і Україна, ратифікувавши її у 2005 році. Результатом імплементації положень Конвенції став XVI розділ Кримінального кодексу України «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку».

В усій різноманітності протиправних діянь пов'язаних з інформацією досить чітко виділяються певні їх сукупності, спільні за змістом, які становлять видові групи інформаційних правопорушень:

- правопорушення проти інформації, інформаційних ресурсів, що посягають на інформаційні правовідносини щодо забезпечення належних технологічних характеристик інформації (конфіденційності, цілісності, доступності, спостережності);

- правопорушення проти інформаційного простору, які посягають на інформаційні правовідносини, пов'язані із якістю і цінністю інформації (її повнотою, об'єктивністю, своєчасністю, нешкідливістю тощо), зокрема належним наданням відповідної інформації, недопущення поширення небезпечної інформації, використання технологій деструктивного інформаційно-психологічного впливу;

- правопорушення проти інформаційної інфраструктури, що посягають на інформаційні правовідносини, які виникають у сфері використання об'єктів інформаційної інфраструктури (інформаційно-телекомунікаційних систем, комп'ютерів, серверів, їхнього програмного забезпечення тощо);

- інші інформаційні правопорушення, для яких властиве використання інформації, інформаційного простору, інформаційної інфраструктури при здійсненні протиправних діянь, що посягають на інші правовідносини (щодо приватної власності, суспільної та державної безпеки, господарської діяльності тощо).

Треба зазначити, що проблема даних злочинів полягає в тому, що

суб'єктам інформаційних правопорушень, на відміну від інших, природно притаманна латентність і певна анонімність. До того ж, їх буває досить складно, а іноді і неможливо встановити. Тоді правопорушення не отримують належної реакції, правопорушники не притягаються до відповідальності, що суперечить одному з фундаментальних принципів права – невідворотності юридичної відповідальності.

Якщо ж звернутися до звіту Кіберполіції України за 2018 рік, то можна побачити, що упродовж року поліцейські виявили 6 тисяч злочинів, вчинених у сфері використання високих інформаційних технологій, але не зазначено, скільки злочинів вдалося розкрити. Проте є інформація, що працівники поліції викрили більше 800 осіб, які були причетні до вчинення

злочинів у сфері даних технологій, а також, завдяки міжнародному співробітництву, було викрито 8 транснаціональних угруповань і взято участь у більше ніж 30 міжнародних операцій щодо розкриття злочинів у даній сфері.

Підводячи підсумки, можна зробити висновок, що існує необхідність удосконалення правового регулювання в інформаційній сфері задля підвищення ефективності захисту інформаційних прав громадян і, зокрема, забезпечення реалізації передбаченого в Конституції України обов'язку держави захищати права громадян і даній сфері.

Науковий керівник – к. ю. н., доцент кафедри кримінального права №2 НЮУ ім. Я. Мудрого Зінченко І. О.

Ірина Валеріївна Одинець

*Аспірант відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*

Адвокат

СЛУЖБОВА ОСОБА УЧАСНИКА ФОНДОВОГО РИНКУ ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 222¹ КК УКРАЇНИ

Відповідно до диспозиції статті 222-1 КК України суб'єктом злочину маніпулювання на фондовому ринку є виключно службова особа учасника фондового ринку. Таким чином, суб'єкт злочину є спеціальним: по – перше виключно службова особа та по-друге учасника фондового ринку.

Поняттю службових осіб надано тлумачення в ст. 18 КК України, де визначено, що службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Відповідно до абз. 1 ч. 2 ст. 2 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», учасниками фондового ринку є емітенти або особи, які видали неемісійні цінні папери, інвестори в цінні папери, інституційні інвестори, професійні учасники фондового ринку, об'єднання професійних учасників фондового ринку, зокрема саморегульовані організації професійних учасників фондового ринку.

В цей же час п. 14 ст. 1 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» надає визначення посадових осіб професійного учасника фондового ринку, якими є голова та члени наглядової ради, голова та члени колегіального виконавчого органу (голова одноосібного виконавчого органу і його заступники), голова та члени ревізійної комісії (ревізори), корпоративний секретар, головний бухгалтер, голова та члени інших органів професійного учасника фондового ринку, утворення яких передбачено його статутом.

З аналізу наведених статей Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» вбачається, що поняття службової особи учасника фондового ринку є значно ширшим ніж поняття посадових осіб професійного учасника фондового ринку.

Правочини з цінними паперами можуть вчинятися і на фондових біржах і поза ними. Проте, диспозиція ст.222¹ КК України звужує місце вчинення злочину (ознаку об'єктивної сторони) та обмежує здійсненням маніпулювання виключно на фондовій біржі.

Згідно з п. 2 розділу I Положення про функціонування фондових бірж, затвердженого Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР) від 22.11.2012 № 1688, учасниками біржових торгів можуть бути:

- член фондової біржі – юридична особа, яка має ліцензію на провадження професійної діяльності на фондовому ринку (діяльності з торгівлі цінними паперами), та отримала цей статус у порядку, установленому фондовою біржою;
- у випадках, передбачених законодавством України, інші особи та державні органи, які, згідно з правилами фондової біржі, отримали право подавати заявки та укладати біржові контракти (договори).

Професійна діяльність з торгівлі цінними паперами на фондовому ринку провадиться торговцями цінними паперами, а також банками, що мають відповідну ліцензію. Професійна діяльність з торгівлі цінними паперами включає: брокерську діяльність; дилерську діяльність; андеррайтинг; діяльність з управління цінними паперами. При цьому правочини щодо цінних паперів вчиняються за участю торговця цінними паперами, крім випадків прямо передбачених ч. 8 ст. 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок».

Отже, учасниками біржових торгів можуть бути не всі професійні учасники фондового ринку, а лише ті, що здійснюють торгівлю цінними паперами та мають відповідну ліцензію.

Положенням про функціонування фондових бірж встановлюється, що учасник біржових торгів діє через свого уповноваженого представника – фізичну особу, яка від імені учасника торгів подає заявки та укладає біржові контракти (договори). Уповноваженими представниками членів фондової біржі можуть бути лише фізичні особи, які мають сертифікат фахівця з торгівлі цінними паперами, отриманий у встановленому законодавством порядку. Фондова біржа веде перелік членів фондової біржі, учасників торгів та їх уповноважених представників.

Таким чином, вчиняти дії, що мають ознаки маніпулювання на фондовій біржі, можуть уповноважені представники учасників біржових торгів.

Тепер необхідно визначити конкретний перелік службових осіб учасників фондового ринку, які можуть бути суб'єктом злочину передбаченого статтею 222¹ КК України.

Системний аналіз ст.18 КК України та законодавства у сфері цінних паперів та фондового ринку дає підстави стверджувати, що суб'єктами можуть бути:

- керівник юридичної особи (крім банків, за наявності заступника керівника банку або члена виконавчого органу, який, згідно з розподілом обов'язків відповідно до внутрішніх документів банку, відповідає за здійснення банком професійної діяльності на фондовому ринку);
- заступник керівника юридичної особи, який, згідно з розподілом обов'язків відповідно до внутрішніх документів юридичної особи, відповідає за здійснення юридичною особою професійної діяльності на фондовому ринку (у разі наявності такого заступника);
- керівник відповідного структурного підрозділу юридичної особи, який безпосередньо здійснює певний вид професійної діяльності на фондовому ринку (у разі наявності такого підрозділу).

Крім того, я не поділяю позицію Волинця Р.А. висловлену ним в науковій статті «Службова особа учасника фондового ринку як суб'єкт злочину проти фондового ринку,

передбаченого статтею 222-1 КК України» щодо віднесення фахівців професійних учасників фондового ринку, що безпосередню здійснюють діяльність з цінними паперами на біржі, оскільки їх функції і повноваження не можна віднести до здійснення адміністративно-господарських функцій, які в судовій практиці традиційно визначаються через поняття «управління та розпорядження майном». На моє переконання, фахівці учасника фондового ринку здійснюють виключно технічну роботу і не визначають «правову долю майна».

Аналіз вищезазначених положень законодавства про фондовий ринок указує на те, що керівники, заступники, начальники структурних підрозділів торговців цінними паперами, які безпосередньо здійснюють торгівлю цінними паперами, та інші керівні посадові особи торговців цінними паперами є службовими особами в розумінні цього поняття, закріпленого в ч. 3 ст. 18 КК, оскільки обіймають посади, пов'язані з виконанням як організаційно-розпорядчих, так адміністративно-господарських функцій.

Водночас сертифіковані фахівці торговця цінними паперами, його відокремлених та/або спеціалізованих структурних підрозділів, які безпосередньо здійснюють діяльність з торгівлі цінними паперами не є суб'єктами злочину, оскільки не наділені організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими функціями.

Уповноважені представники інших, ніж члени фондової біржі, учасників біржових торгів (особи та державних органів, які, згідно з правилами фондової біржі, отримали право подавати заявки та укладати біржові контракти (договори)), також мають статус службових осіб, оскільки також здійснюють купівлю, продаж, зберігання цінних паперів або інших фінансових інструментів учасників біржових торгів, яких вони представляють, здійснюють контроль за такими операціями тощо.

Статтею 10¹ Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» закріплений виключний перелік ознак маніпулювання цінами на фондовому ринку. З 8 ознак маніпулювання, встановлених законом, 7 з них може бути здійснено виключно на фондовій біржі під час біржових торгів. Проте п. 3 ч. 1 статті 10¹ передбачає таку форму маніпулювання, як «поширення інформації через засоби масової інформації, зокрема електронні засоби масової інформації, або будь-якими іншими способами, яке призводить або може призвести до введення в оману учасників ринку щодо ціни, попиту, пропозиції або обсягів торгів фінансових інструментів на фондовій біржі, що не відповідають дійсності». З наданого законодавцем формулювання вбачається, що зазначене маніпулювання може бути вчинене будь-яким учасником фондового ринку, незалежно від здійснення ним будь-яких правочинів з цінними паперами.

Підсумовуючи, доходимо висновку, що суб'єктами злочину передбаченого статтею 222¹ КК України можуть бути керівники, заступники керівників, начальники структурних підрозділів торговців цінними паперами, які безпосередньо здійснюють торгівлю цінними паперами, інші керівні посадові особи торговців цінними паперами, а також службова особа будь-якого учасника фондового ринку виключно у випадку вчинення порушення, передбаченого п. 3 ч. 1 ст.10 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів», яка передбачає таку форму маніпулювання, як «поширення інформації через засоби масової інформації, зокрема електронні засоби масової інформації, або будь-якими іншими способами, яке призводить або може призвести до введення в оману учасників ринку щодо ціни, попиту, пропозиції або обсягів торгів фінансових інструментів на фондовій біржі, що не відповідають дійсності».

ВИДИ ВІЙСЬКОВИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ (КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТА КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

В розбудові правової, незалежної і демократичної держави важливою складовою для України є оборона, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності.

Одним із напрямів забезпечення правопорядку у силовому військовому блоці України є запобігання саме насильницькій злочинності військовослужбовців. Успішність зазначеної діяльності з боку правоохоронних органів держави значною мірою залежить від теоретичних кримінологічних розробок запобігання окремим її видам. Такі розробки слід починати з визначення поняття військового насильницького злочину і його видів. Ознаки та класифікація таких злочинів дозволяють встановити важливі їх кримінологічні характеристики, які слід ураховувати при розробці заходів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання.

Військові насильницькі злочини мають з одного боку, ознаки військових злочинів (в першу чергу, суб'єкта цих злочинів), а з другого ознаки саме насильницького злочину.

Кримінальний кодекс України в ст. 401 дає наступне визначення поняття військового злочину – це передбачені КК України злочини проти встановленого законодавством порядку несення служби, вчинені військовослужбовцями та резервістами під час проходження зборів.

Сучасні дослідники даної проблеми в галузі кримінального права не погоджуються з таким визначенням і пропонують військовими злочинами визнавати передбачені КК України злочини, що посягають на нормальну діяльність воєнної організації України, що вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними й резервістами під час проходження зборів. До суб'єктів злочинів пропонується також відносити і працівників поліції, під час введення на території України воєнного стану або оголошення особливого періоду, а також інших осіб.

На відміну від кримінального права кримінологія інакше визначає і злочин, і злочинність. На наш погляд, насильницьким військовим злочином слід визнавати суспільно небезпечне, кримінально протиправне діяння, яке посягає одночасно на порядок несення військової служби і на життя, здоров'я, фізичну та психічну недоторканість особи шляхом застосування фізичного та (або) психічного насильства поза або всупереч волі потерпілої особи, і спричиняє фізичну та (або) психічну шкоду або ставить під загрозу застосування такої шкоди іншій особі.

В законодавстві про кримінальну відповідальність України по-різному визначаються ознаки фізичного та психічного насильства та його наслідки у військових насильницьких злочинах: тяжкі наслідки; побої; тілесні ушкодження; середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження; смерть потерпілого; загибель потерпілого; загибель людей; загибель кількох осіб; пов'язані з умисним вбивством, тощо. У розділі Кримінального кодексу, який передбачає відповідальність за військові злочини термін насильство вживається по-різному: «вчинення насильницьких дій», «вчинення іншого насильства», «насильство або жорстоке поводження», «погане поводження або особлива жорстокість», «вчинення дій, які мають характер знущання або глумління».

Кримінологічна класифікація на відміну від кримінально-правової будується за комплексною підставою, які включає різноманітні елементи кримінологічної характеристики:

особистість злочинця, мотиви, характеристику жертви злочину тощо. «Практичні потреби суспільства повинні знаходити своє відображення в класифікації злочинів, визначати її задачі. Класифікація злочинів викликана до життя потребами удосконалення практики боротьби зі злочинністю, поглибленням диференціації відповідальності в залежності від тяжкості злочинів». Класифікація злочинів за ступенем суспільної небезпеки є природною. Вони мають важливе значення для кримінологічного аналізу злочинності, для розробки профілактичних заходів, які спрямовані на її запобігання. Перед тим як дати кримінологічну класифікацію насильницьких військових злочинів слід наголосити, що ці злочини можуть бути лише умисними і характеризуватися фізичним або психічним насильством і відповідною насильницькою мотивацією.

Основною кримінологічною класифікацією військових насильницьких злочинів є наступна:

1) злочини проти життя і здоров'я, честі та гідності військовослужбовців: порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості, порушення правил поведіння зі зброєю, а також речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання, порушення правил несення прикордонної служби, порушення правил несення бойового чергування, порушення статутних правил внутрішньої служби, злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні;

2) злочини проти життя і здоров'я, честі та гідності інших осіб: насильство над населенням у районі воєнних дій, погане поводження з військовополоненими, мародерство;

3) насильницькі злочини проти військових начальників: непокора; опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків, погроза або насильство щодо начальника;

4) насильницькі злочини військових на начальників: перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень.

Саме така кримінологічна класифікація має значення для кримінологічного аналізу насильницької злочинності військовослужбовців і для розробки профілактичних заходів, які спрямовані на її запобігання.

*Пономар І. О.,
студентка 5 курсу, 3 групи,
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ПИТАННЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Довічне позбавлення волі є одним із видів кримінального покарання. Це найвища міра покарання в Україні, що прийшла на заміну смертній карі та є найсуворішим видом покарання, яке полягає у примусовій безстроковій ізоляції засудженого від суспільства шляхом тримання його у спеціально призначених для цього кримінально-виконавчих установах. Відповідно до ст. 64 Кримінально-виконавчого кодексу України покарання у виді довічного позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у передбачених випадках, якщо суд не вважає за можливе призначити позбавлення волі на певний строк. Довічне позбавлення волі не застосовується до осіб, які вчинили злочини у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років, а також до жінок, які були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку [1].

Свої дослідження щодо виконання покарання у виді довічного позбавлення волі та звільнення від нього проводили К. Автухов, О. Беца, Т. Дуюнова, Л. Мостепанюк, М. Романов, І. Саленков, О. Степанюк, В. Трубніков, О. Хорошун та інші.

У нашій державі на сьогодні діють умови і порядок відбування довічного позбавлення волі, які істотно відрізняються від існуючих у розвинених країнах світу і не відповідають Європейським тюремним правилам, прийнятим Радою Європи. Цей факт виявлений при інспектуванні установ виконання покарання в Україні Європейським Комітетом проти тортур, коли умови утримання осіб, засуджених до довічного позбавлення волі в Україні, були однозначно визнані як невідповідні міжнародним стандартам поводження із засудженими і були рекомендовані до перегляду [2, с. 123].

Є відповідні чинники, які призвели до таких наслідків. Серед них можна назвати такі, як відсутність відповідної законодавчої бази, яка б містила норми в яких передбачався перелік умов доведення виправлення засудженим і відбування покарання в тих умовах, на які він заслуговує завдяки своїй поведінці в установах виконання покарань. На мою думку, потрібно запровадити новий порядок виконання покарання, що засновується на принципах індивідуального підходу до перевиховання засуджених.

Особи, засуджені до довічного позбавлення волі, не підлягають умовно-достроковому чи достроковому звільненню від цього покарання. КВК України передбачає можливість подання клопотання засудженим про його помилування після відбуття ним не менше двадцяти років призначеного покарання [1]. Відповідно до конституційного розподілу повноважень органів державної влади, виключне право здійснювати помилування засуджених осіб має Президент України. Варто зазначити, що реального механізму звільнення, зокрема умовно – достроково, такої категорії засуджених немає. Хоча в разі застосування прогресивної системи відбування покарання можливості помилування (дострокового звільнення) є, з одного боку, свідчення гуманності суспільства, що дає злочинцю, який хоче повернутися до нормального життя, ще один шанс, з другого – бажаною перспективою для нього, що буде спонукати засудженого до відповідної правомірної поведінки під час відбування обов'язкового терміну покарання [3, с. 265].

Головним елементом ефективної політики у сфері довічного позбавлення волі є розроблення справедливої, добре обміркованої та гуманної процедури, що дозволить оцінити готовність того чи іншого довічного ув'язненого до виходу на свободу. Для дієвості такого механізму необхідно мати чіткий і ясний перелік умов, яким має відповідати засуджений для отримання можливості звільнення від відбування покарання. У міжнародній практиці така ситуація дістала назву «право на надію», тобто право засудженого сподіватися на можливе, перспективне звільнення від довічного ув'язнення. Якщо ж такого переліку немає або процедура не коректна, то право на надію нівелюється і, як наслідок, можливим стає порушення ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, а сама в частині заборони нелюдському чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання.

Отже, для того, щоб відбування довічного позбавлення волі відповідало міжнародним стандартам, необхідно розробити та прийняти процедури для створення, втілення та перегляду індивідуальних програм для довічно ув'язнених з особливим акцентом на програмах навчання та виправлення. Також, шляхом залучення засуджених до всіх сфер життя, в ув'язнених буде виховуватися почуття відповідальності. На мою думку, необхідно надавати довічно ув'язненим можливість для спілкування та збереження соціально корисних контактів із

зовнішнім світом та розробити і використовувати системи спілкування і стилю керівництва, які б заохочували налагодження позитивних відносин засуджених з персоналом установи. Потрібно законодавчо закріпити підстави для осіб, які виправилися, інакше практика нашої країни йде всупереч ст. 3 Конвенції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – С. 21.
2. Мостепанюк Л. Відбування довічного позбавлення волі в Україні та за кордоном: проблеми і перспективи / Л. Мостепанюк // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – №5. – с. 121–124.
3. Мальчевська А., Микитась І. Актуальні питання помилування засуджених до довічного позбавлення волі / Мальчевська А., Микитась І. // Порівняльно - аналітичне право. –2015. – №6. – с. 262 – 269.

В. І Потяк, асистент кафедри кримінального права Юридичний інститут ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ІНСТИТУТ ПРИМИРЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Примирення, у широкому розумінні цього слова, може бути розглянуто як стан і діяльність. У кримінальному провадженні примирення поєднує в собі ці два складові компоненти зі змінною перевагою одного з них в залежності від регулювання кримінально-процесуальних відносин.

Одним із прогресивних положень Кримінального процесуального кодексу, на думку як вітчизняних вчених і практиків, так і міжнародних експертів, є запровадження в Україні відновного правосуддя, найбільш відомим інструментом якого є медіація, суть якої в контексті кримінального судочинства полягає в примиренні потерпілого з правопорушником, досягненні консенсусу між сторонами та врегулюванні соціального конфлікту¹¹.

Аналіз динаміки показників застосування положень КПК у судовій практиці свідчить, що кількість затверджених вироком угод за останні місяці є сталою, без суттєвих коливань, і становить у середньому майже 3000 затверджених угод на місяць. Позитивно до інституту примирення винного з потерпілим ставляться практичні працівники. Проведене анкетування слідчих, адвокатів та суддів у Запорізькій, Дніпропетровській, Одеській, Харківській, Київській областях виявило позитивне ставлення до інституту примирення сторін у кримінально-му процесі 306 (83,15%) працівників слідчих підрозділів; 418 (93,72%) працівників суду; 436 (76,90%) захисників.

Одним із важливих елементів процесу медіації є укладення угоди між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) за результатами досягнутих домовленостей під час цієї відновної процедури. Глава 35 КПК України, яка визначає особливості кримінального провадження на підставі угод, не дає поняття угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. Проект Закону України «Про медіацію (посередництво) у кримінальних справах» під угодою про результати медіації розуміє письмово оформлену

¹¹ Узагальнення ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод від 22.01.2014 Електронний ресурс, Режим доступу : [\[http://zib.com.ua/ua/print/92557-uzagalnennya_vssu_sudovoi_praktiki_zdiysnennya_kriminalnogo.html\]](http://zib.com.ua/ua/print/92557-uzagalnennya_vssu_sudovoi_praktiki_zdiysnennya_kriminalnogo.html)

домовленість сторін, що може укладатися за результатами медіації та містить викладення досягнутих сторонами спільних рішень щодо врегулювання конфлікту (спору)².

Відповідно до ст. 468 КПК у кримінальному провадженні може бути укладено два види угод, один з яких - угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, другий - угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

Впровадження угоди про примирення у вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство є втіленням ідеї відновного (реституційного) правосуддя в Україні. Ця угода забезпечує якнайшвидше і повне відновлення прав потерпілого за рахунок дій обвинуваченого.

Інститут примирення винного з потерпілим набув важливого значення для кримінального судочинства інших країн і став невід'ємною частиною низки міжнародних нормативно-правових актів. Процедура медіації у своїх формах успішно розвивається у США, Австралії, Новій Зеландії, Польщі, Чехії, Австрії, Бельгії, Великій Британії, Норвегії, Фінляндії³. На ефективність медіації вказують статистичні дані Польщі, наведені В. Землянською: у 2001 р. 81% проведених медіацій виявилися ефективними, у 2002 р. – 96%, за неповний 2003 р. – 71%⁴. Примирення потерпілого з підозрюваним, обвинуваченим у межах провадження, здійснюваного на підставі угод (гл. 35 КПК), відрізняється від примирення на підставі ст. 46 КК, за такими ознаками:

1) підставами, за якими можливе примирення. Примирення на підставі ст. 46 КПК є можливим, якщо підозрюваний (обвинувачений) вперше вчинив кримінальне правопорушення - необережний злочин середньої тяжкості - і відшкодував завдані ним збитки або усунув заподіяну шкоду⁴. А примирення на підставі угоди, крім цього, допускається і тоді, коли злочин вчинено не вперше, в тому числі й умисний злочин середньої тяжкості. Крім відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди, в угоді можуть бути зазначені й інші істотні умови, наприклад, виконання обвинуваченим на користь потерпілого дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди;

2) кримінально-правовими наслідками. Примирення на підставі ст. 46 КПК тягне звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності (суд постановляє ухвалу), а примирення на підставі гл. 35 КПК тягне кримінальне покарання (суд затверджує угоду обвинувальним вироком).

Угода про примирення укладається між потерпілим та підозрюваним/обвинуваченим.

Потерпілим у кримінальному провадженні згідно зі ст. 55 КПК може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

Угода про примирення може бути укладеною з юридичною особою (потерпілим), незалежно від її організаційно-правової форми та форми власності, за умови заподіяння останній кримінальним правопорушенням майнової шкоди.

² Землянська В.В. Запровадження медіації у кримінальне судочинство України / В.В. Землянська // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 6. – С. 406

³ М.І. Карпенко Угода про примирення у кримінальному процесі Електронний ресурс, Режим доступу : [file:///C:/Users/user/Downloads/jnn_2013_6_11%20(1).pdf]

⁴ Узагальнення Вищого спеціалізованого суду України судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод від 22 січня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ru/print/92557-obobschenie_vssu_sudebnoy_praktiki_osuschestvleniya_ugolovno.html

Угода про примирення також може укладатися, якщо її сторонами чи стороною є неповнолітні. У такому випадку угода укладається за участю законних представників і захисників неповнолітніх.

Аналізуючи законодавчі норми, що регулюють особливості здійснення кримінального провадження на підставі угод, слід зазначити, що основними умовами укладення угоди про примирення є: завдання кримінальним правопорушенням шкоди; належність кримінального правопорушення до категорії кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості; згода підозрюваного чи обвинуваченого на відшкодування завданих збитків; домовленість сторін на укладення угоди про примирення. Основні структурні елементи угоди про примирення – її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення, розмір шкоди із зазначенням строку її відшкодування, узгоджене покарання та наслідки укладення і затвердження угоди, а також наслідки невиконання такої угоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Узагальнення ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод від 22.01.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/9255zagalnennya_vssu_sudovoi_praktiki_zdiysnennya_kriminalnogo_.html. – Заголовок з екрана.
2. Про практику здійснення судами провадження на підставі угод : постанова ВСУ від 11 грудня 2015 № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15>]. – Заголовок з екрана.
3. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com/2000051155996/pravo/znachennya>. – Заголовок з екрана.
4. Карпенко М. І. Угода про примирення у кримінальному процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/user/Downloads/jnn_2013_6_11%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/jnn_2013_6_11%20(1).pdf). – Заголовок з екрана.
5. Землянська В. В. Запровадження медіації у кримінальне судочинство України / В. В. Землянська // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 6. – С. 107–111.
6. Узагальнення Вищого спеціалізованого суду України судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод від 22 січня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ru/print/92557-obobschenie_vssu_sudebnoy_praktiki_osuschestvleniya_ugolovno.html. – Заголовок з екрана.
7. Новак Р. В. Поняття, зміст і значення угоди про примирення у кримінальному провадженні / Р. В. Новак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo05/part_3/41.pdf. – Заголовок з екрана.

*Раковець Юлія Дмитрівна
Курсант 2 курсу, 2 групи Інституту
підготовки юридичних кадрів для
Служби безпеки України
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА БУЛІНГУ

Явище булінгу дуже поширене у сучасному суспільстві і його кримінально-правова характеристика має велике значення. В аспекті правового регулювання, булінг в Україні є явищем новим і юридично, досконало не вивченим. Хоч ця проблема існувала стільки, скільки

існує навчально-виховна система, її оцінка у правовому середовищі відбулася тільки минулого року.

Булінг являє собою неправомірний психічний вплив, систематичну агресію, де метою нападника є підкорення і контроль жертви, її залякування, які ставлять під загрозу життя, здоров'я, честь, гідність і волю особи як благ, які в Україні перебувають під кримінально-правовою охороною, окремі прояви булінгу можуть підпадати під ст.127 КК України та кваліфікуватися як катування. Дії під час булінгу дуже схожі, а іноді ідентичні катуванню. До таких, зокрема, належать: завдання ударів по тілу, що спричиняє фізичний біль, застосування, або погроза застосування поліетиленового пакета для позбавлення можливості дихати, різні посягання на статеvu недоторканість особи, придушування, обливання холодною водою, нацькування собак, примушування вживати неїстівні продукти, шантаж, маніпуляції, пошкодження і знищення особистих речей. Перелічені дії завжди супроводжуються психологічним стресом особи, почуттям жаху і страху, здатні покалічити і зламати морально, призвести до значних емоційних зривів. У кожному випадку виникають наслідки у формі сильного фізичного болю, або жорстокого морального страждання. В усіх випадках є суб'єкти-агресори, які заради досягнення своєї мети вчиняють щодо іншої особи вербальне, фізичне чи психічне насилля.

Булери, як суб'єкти катування усвідомлюють, що їхні дії суперечать загальноприйнятним нормам поведінки у суспільстві, вони є навмисними, цілеспрямованими і суспільно небезпечними. У свідомості сформованого юного негідника насильницька модель поведінки стає привабливою, бо є найбільш ефективною. Він бажає підкорити і контролювати жертву, залякати її, тим самим заробити собі авторитет, тобто такі дії є для нього зразковими. Булінг охоплює нерівність сили та влади, що призводить жертву у стан, у якому вона не здатна ефективно захищатися від негативних дій. Це і є відмінною рисою булінгу від простого конфлікту.

Результати дослідження UNICEF, відповідно до якого кожна четверта дитина (24%) зазнала булінгу з боку однокласників протягом останніх трьох місяців. А 67% пережили прояви такого насильства. За даними Всесвітньої організації здоров'я (ВООЗ), у 2016 році Україна посіла 4 місце з 42 досліджуваних країн за рівнем підліткової агресії, поступаючись лише Росії, Албанії та Білорусі. Опитування ВООЗ показало, що випадків цькування серед 11-річних більше, ніж серед 15-річних. У цьому віці спостерігається активна соціалізація підлітка, як свідчать дослідження психологів, він здатен усвідомлювати свою поведінку, її соціальне значення, а також суспільну небезпечність і протиправність наслідків і нести відповідальність за свої дії.

Потрібно розуміти, що хоч законодавством і передбачено адміністративну відповідальність за булінг, важливо дати суворо негативну оцінку такій поведінці. Це явище глобальне і масове, яке своєю дикістю і жорстокістю не може бути прийняте сучасним цивілізованим суспільством. До нього потрібно підходити не просто, як до проблеми, а як до серйозного злочину, наслідки якого найчастіше є невідворотними. «Булінг фактично є зменшеною копією терористичного акту», – наголошує заступник директора Українського інституту дослідження екстремізму Богдан Петренко. Насильство в своєму розвитку проходить такі стадії: дитячий булінг, радикалізація, насильницький екстремізм, тероризм, розповідають в інституті. Такі факти не можна ігнорувати, потрібно рішуче протидіяти і проводити шикоромаштабну інформаційну кампанію серед населення.

Жорстокість у дитинстві може вирости у сильні психічні відхилення людини у її подальшому соціальному житті і не рідко призводить до вчинення злочинів у свідомому віці, тому дуже важливо, на етапі, коли у дитини формуються фундаментальні і стійкі цінності і погляди на світ, виховати її у душі поваги до життя, здоров'я, честі і гідності іншої особи, сформуванню основних уявлень про нормальну, правомірну поведінку. Безумовно постає гостра необхідність усвідомлення того, що ця проблема є і що потрібні підготовлені фахівці з певними теоретичними знаннями, спеціальними вміннями, навиками для виявлення, попередження та подолання такого негативного соціального-психологічного явища, як булінг.

Седельнікова І.

*здобувач вищої освіти 2 курсу юридичного факультету
Львівського державного університету внутрішніх справ*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Доволі тривалий час в Україні ставлення до домашнього насильства залишалось суто «домашнім», а суспільство переважно закривало очі, мовляв, не варто пхати носа у чужу сім'ю. Майже 17 років діяв Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», який передбачав заходи та повноваження органів державної влади у запобіганні та реагуванні на факти застосування фізичної сили в родинах. Однак, в реальному житті постраждали члени сім'ї та діти частіше залишались сам на сам із домашнім терором, і ніякої дієвої реакції від державних органів, як правило, не було. Причин такої ситуації чимало — недостатня законодавча регламентація, страх потерпілих звернутися по допомогу, відсутність реагування, насамперед, з боку поліції, складність фіксації та доведення факту насильства.

Ухвалені у 2018 році зміни до законодавства щодо протидії домашньому та сексуальному насильству повністю набули чинності 11 січня 2019 року. Таким чином українські закони частково приводяться у відповідність зі Стамбульською конвенцією, яку Україна підписала, але так і не ратифікувала донині. Вже рік, як діє закон про протидію та запобігання домашньому насильству, який визначив 16 категорій людей, щодо яких може чинитися таке насильство.

Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (в редакції від 11 січня 2019 року) встановлює, що домашнє насильство - це умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

У разі вчинення будь-якого виду домашнього насильства постраждалі мають право звернутися із відповідною заявою (повідомленням) як до органів поліції за місцем свого проживання (перебування), так і до виконавчих комітетів сільських і селищних рад, органів опіки та піклування, навчальних закладів (якщо постраждалі — діти), установ охорони здоров'я. Аби отримати захист, достатньо звернутися до будь-якого з цих органів.

Постраждалі мають право одразу або в подальшому звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника. До того ж постраждалі мають право користуватися безоплатними послугами адвокатів Центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, а за подання таких заяв до суду — судовий збір не сплачується.

Потерпіла особа може вимагати від кривдника компенсації: її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає з метою уникнення домашнього насильства, періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника.

Якщо жінка звернулася до поліції через погрози чи побиття її чоловіком один-два рази, правоохоронці можуть притягнути кривдника до адміністративної відповідальності. Але якщо це відбудеться втретє, віднині вони мають законні підстави відкрити кримінальне провадження.

За домашнє насильство як злочин, кривдник може бути покараний карється громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років.

При цьому те, що такий злочин учиняється щодо одного з подружжя чи будь-якої іншої особи, з якою зловмисник має близькі або сімейні стосунки, є обтяжуючою обставиною.

Якщо суд обмежив на три-шість місяців доступ кривдника до його жертви, тобто заборонив, приміром, перебувати з нею в одному приміщенні, наблизитися до місця роботи, вести листування, а той це порушив, то поліція знову ж таки може відкрити кримінальне провадження. Суд за цей злочин може покарати арештом до шести місяців чи ув'язненням до двох років. Каратиметься також і непроходження правопорушником спеціальної програми, що мала б допомогти йому виправитися.

Закон, який запроваджує кримінальну відповідальність за домашнє насильство набув чинності — 11 січня 2019 року. Однак, кримінальна відповідальність за вчинення систематичного домашнього насильства, що передбачатиме покарання у вигляді позбавлення волі строком до 2 років, тож до того часу домашніх кривдників будуть притягати лише до адміністративної відповідальності та застосовувати спеціальні заходи через поліцію або суд. Новий закон проти домашнього насильства, безумовно, заслуговує на позитивну реакцію спільноти, однак має певні прогалини, пов'язані із його застосуванням на практиці.

*Хіменес С. К,
студентка 5 курсу, групи 3,
Інституту прокуратури та кримінальної
юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЯК ВПЛИВАЄ ОСВІТА НА ВИПРАВЛЕННЯ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЮ ЗАСУДЖЕНИХ

В даний час освіту розглядають як пріоритетний напрямок діяльності демократичних держав. По відношенню до засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, воно виступає, відповідно до кримінально-виконавчого законодавства, одним з основних засобів виправлення засуджених.

Вітчизняний досвід та міжнародна практика доводять, що саме освіта є найважливішою сферою людської діяльності, тим соціальним інститутом, через який передаються і реалізуються базові культурні цінності та цілі розвитку суспільства.

Відповідно до ст. 6, 125, 126 Кримінально-виконавчого кодексу України, одним із основних засобів досягнення мети пенітенціарного процесу – виправлення й ресоціалізація засуджених – є загальноосвітнє та професійно-технічне навчання [1].

Освіта, зокрема її невід'ємна складова – навчання (загальноосвітнє та професійно-технічне) у комплексі із заходами соціально-виховного характеру, суспільно корисною працею є потужним засобом не лише виправлення та ресоціалізації засуджених, але й допомагає їм адаптуватися до суспільного життя після відбування покарання.

В сучасній науці явно відчутний брак робіт, присвячених освітній ресоціалізації засуджених, а також специфіці і умовам, що сприяють успішності даного процесу. Розробка даної проблеми вимагає системних досліджень і глибокого теоретико-емпіричного аналізу. Дане питання розглядали у своїх роботах Матвєєва Ю.О., Градецький А.В., Караман О.Л. та інші.

Освіта як засіб виправлення засуджених до позбавлення волі є спеціально організований процес в інтересах людини, громадянина, суспільства й держави, що здійснюється в установах виконання покарань. Це нормативно врегульований, керований і контрольований активний процес навчання й виховання, спрямований на нейтралізацію негативних рис характеру та подальшу соціальну адаптацію [4, ст.52].

Згідно з Законом України «Про пробацію» орган пробації сприяє залученню засуджених неповнолітніх до навчання та здобуттю ними повної загальної середньої освіти [2].

У виправних установах сучасної України впроваджено обов'язкову початкову професійну освіту або професійну підготовку засуджених. Вони отримують можливість працювати у виправній установі під час відбування покарання, а також після звільнення з неї. Такий підхід є актуальним у сучасних умовах, оскільки 80 % засуджених або втратили професійні навички через відсутність практики під час відбування покарання, або зовсім не мали професії [3, ст.182].

Таким чином, отримання особами, засудженими до позбавлення волі, освіти є одним з основних засобів їх виправлення. Представляється можливим розширити практику застосування дистанційного навчання при виконанні покарання у вигляді позбавлення волі шляхом створення центрів освіти в кожному виправній установі. При цьому більш доцільно організувати навчання на платній основі. Практика підписання договору про цільову підготовку фахівця з засудженим до позбавлення волі підвищить ресоціалізаційну складову освіти.

Необхідно зазначити, що ресоціалізація засуджених – процес індивідуальний. Її ефективність залежить, насамперед, від того, як будуть враховані й застосовані в практиці освітнього процесу соціально-психологічні закономірності розвитку особистості засудженого, специфіка їх проявів у нестандартних умовах ситуації позбавлення волі й різних видах діяльності примусового характеру [4, ст.54].

Для формування у засуджених позитивного ставлення до освітнього процесу необхідно визначити їх ціннісні орієнтири і вміння формувати цілі і завдання певної дисципліни. Вивчити психологічні особливості засудженого. Досягти необхідного результату ресоціалізації можливо за допомогою реалізації наступних завдань: розширення культурного простору, залучення в спільну діяльність, участь в заходах в рамках освітнього процесу. Далі необхідно підвищити кількість практичних завдань. Основною проблемою, що порушує освітній процес в виправних установах - це відсутність методичної та предметної літератури.

Здобуття освіти засудженими є одним із важливих факторів ресоціалізації та адаптації засуджених у суспільстві після їх звільнення, а відтак – зниження криміногенності в суспільстві, запобігання рецидиву злочинів. В Україні протягом останніх років значно

збільшилась кількість приватних навчальних закладів, що при правильній організації навчання може забезпечити можливість отримання засудженими освіти на платній основі з оплатою відрахувань із заробітку осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України // Закон України від 11 лип. 2003 р. № 1129-IV.
2. Закон України «Про пробацію» // Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19/page>
3. Матвеева Ю. О. Роль освіти дорослих у процесі ресоціалізації засуджених / Ю. О. Матвеева, О. М. Конопацька // Юридична психологія. - 2016. - № 1. - С. 180-187.
URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp_2016_1_17
4. Градецький А. В. Освіта як засіб виправлення засуджених / А. В. Градецький // *Держава та регіони*. Серія : Право. - 2015. - № 1. - С. 51-55. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/drp_2015_1_12

Чайковський Дмитро Захарович

*здобувач вищої освіти 4 курсу юридичного факультету
Львівського державного університету внутрішніх справ*

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО: НОВАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.

Проблеми злочинності пов'язаної із злочинами щодо статевої свободи та недоторканості є однією із актуальних тем, яка виникає в спільноті вчених розвинених держав. Дана тема прямо стосується останніх змін у Кримінальному кодексі України а саме у статті 153 цього кодексу, метою яких є не тільки замінити стару, юридично недоцільну термінологію а й охопити у повному обсязі усю суспільну проблематику злочинів сексуального характеру, та в котре підтвердити визнання норм міжнародного права визначених у положеннях Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами.

Наразі, з осучасненням сексуальних стосунків осіб, виникає потреба чіткого регулювання відносин між ними та визначення межі, коли нормальні суспільні відносини приватно-інтимного характеру переростають у протиправне, кримінально каране суспільно небезпечне діяння. При цьому, навіть із змінами та уточненнями викладеними у новій редакції Кримінального кодексу України, виникає низка питань та уточнень щодо відповідних змін.

Відповідно до Закону України 2227-VIII від 06.12.2017 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»[2], щодо якого нову редакцію отримала ст. 153 ККУ «Сексуальне насильство», яка до недавню малу назву «Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним шляхом».

Нова редакція ст. 153 ККУ, цілком справедливо, не оперує позбавленим юридичної визначеності і морально застарілим словосполученням «задоволення статевої пристрасті неприродним способом». Вказівка на «неприродність» статевого зносин виглядала анахронізмом у світлі здобутків сучасної сексології та сексопатології. Використання згаданого звороту в попередній редакції ст. 153 ККУ змушувало робити застереження проте, що кримінальна караність поведінки, передбаченої цією статтею КК, визначається не так званою

неприродністю способів задоволення статевої пристрасті, можливою гомосексуальною спрямованістю чи аморальністю дій, а їхнім насильницьким характером[1, с. 51].

Адже ВООЗ не визнає те, що потяг один до одного, осіб однакової статі є психологічною патологією, у рішенні від 22 жовтня 1981 р., постановленому у справі «Даджен проти Сполученого королівства», ЄСПЛ установив, що кримінально-правова заборона добровільних приватних гомосексуальних стосунків між дорослими чоловіками, які можуть адекватно оцінювати і контролювати свої дії, порушує положення ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод («Право на повагу до приватного і сімейного життя»)[3].

Нова редакція ст.153 ККУ виключає ту обставину, що сексуальне насильство здійснюється шляхом проникнення в тіло іншої особи будь-яким природним чи не природним шляхом і полягає, не в тому сенсі, що це має бути вчинено шляхом застосування насильницьких дій сексуального характеру, а дані дії вчиняються всупереч бажанню потерпілої особи. З урахуванням того, що насильницькі дії з добровільною згодою не поєднуються, а насильство – лише один із чинників, які зумовлюють відсутність добровільної згоди потерпілої особи, вказівка на насильницький характер сексуальних дій потребує виключення з ч. 1 ст. 153 КК. Тут доречно нагадати, що неточність назви попередньої редакції ст. 153 КК полягала в тому, що диспозицією її ч. 1 передбачалась відповідальність за задоволення статевої пристрасті неприродним способом не лише насильницьке, а й з використанням безпорадного стану. При цьому злочин, вчинений із використанням безпорадного стану потерпілої особи, коли волевиявлення останньої не придушується, а просто ігнорується, лише з певною часткою умовності може називатись насильницьким. [1, с 52].

Досягнення прогресивних змін у кримінальному законодавстві нашої країни є позитивним явищем котре супроводжується з тим щоб воно відповідало нормам міжнародного права. Введення цих змін забезпечує більше чітке регулювання суспільних відносин у кримінально-правовій сфері. Однак, все ще залишаються спірні питання у застосування юридичної термінології щодо яка застосована у новій редакції ст. 153 Кримінального кодексу і тому це питання й надалі потребує більш детального вивчення серед науковців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дудоров О.О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики): практ. порадник / О.О. Дудоров; МВС України, Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєвєродонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. – 92 с.
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#n63>
3. (Dudgeon v. the United Kingdom): Постановление Европейского Суда по правам человека от 22 октября 1981 года (жалоба N 7525/76)\\ URL: <http://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/dadzhen-protiv-soedinennogo-korolevstva-postanovlenie-evropejskogo-suda/>
4. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

*Сметаніна Анастасія Олександрівна
студентка 3 курсу 11 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
НЮУ ім. Я. Мудрого*

РОЛЬ І МІСЦЕ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ В СИСТЕМІ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЛЮДИНИ

Інститут адвокатури посідає провідне місце щодо забезпечення прав та основоположних свобод кожної людини. Питання щодо ролі і місця інституту адвокатури в системі захисту прав людини неодноразово ставало предметом дослідження у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Однак, на сьогодні воно все таки не достатньо вивчене і потребує подальшого дослідження.

У сучасній теорії до системи конституційних прав кожної людини також входить і право на правову допомогу. Це право передбачає, що кожен, хто потребує юридичної допомоги, має її отримати. Тому не дивно, що реалізація конституційно-передбаченого права на захист покладено саме на адвокатуру. Саме це і пояснює її центральне місце в правозахисній системі, діяльність якої зумовлює розвиток правозахисного механізму в державі.

Так, відповідно до закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатура – це незалежний самоврядний інститут суспільства, що забезпечує професійну правову допомогу всім верствам населення, самостійно вирішуючи питання своєї самоорганізації та здійснення діяльності адвокатами.

Також, згідно із статтями 59 та 131-2 Конституції України, адвокатура діє для забезпечення права кожного на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та в інших державних органах. З цією метою адвокати дають консультації та роз'яснення з юридичних питань, усні і письмові довідки щодо законодавства та практики його застосування; складають позовні заяви, скарги та інші акти правового характеру; посвідчують копії документів у справах, які вони ведуть; здійснюють представництво у суді, інших державних органах інтересів громадян та юридичних осіб; надають юридичну допомогу підприємствам, установам, організаціям; здійснюють правове забезпечення підприємницької діяльності та зовнішньоекономічної діяльності громадян і юридичних осіб; виконують обов'язки захисника відповідно до кримінально-процесуального законодавства у процесі дізнання, досудового слідства та в судовому розгляді справи.

До того ж, як влучно зазначає Аксьонова А., діяльність адвоката, що пов'язана із захистом прав і свобод людини має двоєдиний характер. Так, обстоюючи права та охоронювані законом інтереси особистості, адвокат тим самим діє і в інтересах суспільства, держави, зміцнює законність. Захисник, надаючи підсудному допомогу в здійсненні його процесуальних прав, тим самим сприяє правильному та всебічному розгляду справи та винесення законного, обґрунтованого і справедливого вироку.

В межах професіонального обов'язку захисту прав та інтересів своїх клієнтів адвокати мають також відігравати суттєву роль у справедливому відправленні правосуддя. Будучи активним учасником механізму правозастосування, займаючи самостійне місце у механізмі правосуддя, адвокатура виконує важливу функцію суспільного контролю у цій сфері.

Так, Хартія основоположних принципів діяльності європейських адвокатів визначає роль адвоката як незамінного учасника справедливого судового процесу, який «не тільки широко служить інтересам та захищає права свого клієнта, а також виконує такі функції в суспільстві, які виражаються в попередженні та запобіганні конфліктам, у забезпеченні вирішення конфліктів у подальшому розвитку закону, а також у захисті свободи, справедливості та верховенства права».

Тож, адвокат захищає громадян не від закону, а від порушень закону щодо них, тобто своїми діями він сприяє зміцненню законності, підвищенню рівня довіри населення до закону, законності і державі в цілому. Аналогічну думку підтримують і вітчизняні вчені - Антошкіна В., Бугаренко А., Васьковський Є. та ін..

Таким чином, адвокатура є невід'ємною частиною державного механізму відправлення правосуддя, життєво необхідною для ефективного функціонування судової влади, покликаною конституційно контролювати діяльність виконавчої та законодавчої влади у сфері забезпечення конституційних прав і свобод людини.

При цьому варто додати і те, що свідченням того, що адвокатурі належить чільне місце серед юридичних засобів захисту прав людини є те, що на 8-му Конгресі ООН було прийнято спеціальний документ: «Основні положення про роль адвокатів», який став найважливішим міжнародно-правовим актом регулювання адвокатської діяльності.

Отже, можна зробити висновок, що адвокатура є особливим професійним інститутом у системі захисту і гарантій прав та свобод кожної людини. Даний інститут відіграє найважливішу роль у забезпеченні права кожного на правову допомогу. Так, завдяки своєму конституційно-правовому статусу, адвокатура може брати активну участь у забезпеченні прав не тільки кожної людини, але і усього громадянського суспільства, ефективно реалізувати правозахисну функцію, забезпечуючи взаємодію в діяльності інституційних систем держави і громадянського суспільства.

*Фадєєва Дарія Сергіївна,
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури та кримінальної юстиції,
1 курс, 12 група*

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА В АНГЛІЇ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Безоплатна правова допомога (БПД) в різних країнах світу має свою відповідну модель або систему, яка відрізняється розміром оплати праці особам, що надають таку допомогу; складом осіб, що можуть надавати дану допомогу; характером правовідносин у зв'язку з наданням правової допомоги тощо. Вона полягає в тому, що правова допомога надається особам, які її потребують, але, на жаль, не мають можливості її оплатити. Безоплатна правова допомога фінансується коштом державного, місцевого бюджетів або з інших джерел.

Англія – це країна, в якій вже більше 75 років громадські організації займаються наданням безоплатної правової допомоги. Тут немає чітко визначеної єдиної моделі надання такого виду допомоги. Найбільш поширюється практика «pro bono», тобто юридична допомога бідним і особливо нужденним, що надається безкоштовно і є обов'язковою для соліситорів та баристерів. З усіх країн світу лише в Об'єднаному Королівстві вона є найкраще розвиненою, адже саме тут існує безліч некомерційних організацій, які сприяють розвитку практики надання юридичної допомоги на громадських засадах. Не дивно, що Англія є лідером з надання практики «pro bono», бо англійських адвокатів заохочують до цього низкою премій; високим рівнем конкуренції між юридичними фірмами, який обумовлює можливість

оцінки їх діяльності з точки зору виконаної ними роботи на громадських засадах; облік виконаної роботи на громадських засадах при оцінці ефективності праці та прийнятті рішень про виплату премій.

Також у Великобританії присутня контрактна модель надання БПД, яка характеризується тим, що певний уповноважений орган укладає договір з приватними юридичними компаніями щодо надання ними послуг тими адвокатами, які можуть виступати захисниками для малозабезпечених громадян. Самі ж юридичні компанії отримують за це певні грошові виплати. Неабияким плюсом цієї системи є те, що якість послуг, яку надають такі адвокати буде значно вищою, адже вони матеріально зацікавлені в даному випадку як для себе особисто, так і для всієї фірми. З іншого боку, ця модель, порівняно з pro bono, є більш витратною, адже приватна юридична фірма, яка укладає договір про надання таких послуг, зацікавлена в отриманні гідної оплати, тому суми виплат за такими угодами будуть значними, а це в свою чергу означає, що місцевим державним органам потрібно буде додатково шукати кошти для формування відповідних фондів місцевих бюджетів.

Як відомо, для жителів Об'єднаного Королівства також є наявними велика кількість веб-сайтів, а саме: The national pro bono centre, Advocate, LawWorks, Free Representation Unit, на яких можна знайти відповідь на будь-яке питання, отримати допомогу чи консультацію досвідченого спеціаліста.

Журнал «The Guardian» заявляє, що на сьогоднішній день витрати на безоплатну правову допомогу в Англії скоротилися на понад 1 мільярд фунтів стерлінгів. Повідомляється, що до 2019-2020 років загальний бюджет Міністерства юстиції має бути скорочений на 40% – це найбільше скорочення бюджету серед усіх державних установ. Це скорочення жакливо сприймається значною частиною населення, а саме: британськими солісторами та баристерами, які виходять на вулиці з протестами проти змін у системі правової допомоги, адже на разі і в цивільних, і в кримінальних судах зростає кількість підсудних без юридичних представників. «Зменшення фінансування правової допомоги в Британії є пародією на правосуддя та спричиняє хаос», – заявляють журналісти «The Guardian». Офіційні дані показують, що частка сторін судових розглядів із юридичним представництвом зменшилась з 60% у 2012 році до 33% у першому кварталі 2018 року. І це вже не є рідкістю, коли одну сторону в цивільній справі представляє адвокат, а іншу – ні. Минулого року Лейбористська партія запропонувала низку розсудливих змін для покращення ситуації, що склалася в Британії. Серед них: спрощення доступу до отримання безоплатної правової допомоги у всіх справах, що стосуються дітей і представництво інтересів родин у розслідуваннях, де держава вже фінансує одну сторону, наприклад, поліцію, що є надзвичайно важливим кроком у відновленні балансу у правосудді. За ініціативою цієї партії проводилися заохочення людей уникати дорогих судових справ і розглядати суд як останню інстанцію. Але, на превеликий жаль, ця система до сих пір залишається неефективною та не користується довірою населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончар, Д. В. Моделі правової допомоги. / Д. В. Гончар. Публічне право № 1. – 2016. – С. 321– 325.
2. A Survey of Pro Bono Practices and Opportunities in 84 Jurisdictions / Pro Bono Practices and Opportunities in England & Wales – 2016 – p. 183 – 193.
3. Пастух, О. В. Досвід Великої Британії з розвитку системи безоплатної правової допомоги [Електронний ресурс] / О. В. Пастух Портал «Правовий простір» – 2013 – Режим доступу:

http://www.irf.ua/allevnts/news/dosvid_velikoi_britanii_z_rozvitku_sistemi_bezoplatnoi_pravovoi_dopomogi/.

4. Sinéad Corcoran A case for pro bono [Електронний ресурс] – 2014– Режим доступу: <https://www.lawsociety.org.uk/support-services/practice-management/diversity-inclusion/articles/a-case-for-pro-bono/>.

5. Зменшення фінансування правової допомоги у Великій Британії є пародією на правосуддя [Електронний ресурс] / The Guardian – 2018 – Режим доступу: <http://ukrainepravo.com/news/international/zmshennya-finansuvannya-pravovoyi-dopomogy-u-brytaniyi-ye-parodiyeyu-na-pravosuddya-redaktsiya-the/>.

*Якимцова Олександра Дмитрівна,
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури та кримінальної юстиції, 1 курс, 12 група*

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА У ФРАНЦІЇ

Сучасна французька адвокатура є яскравим прикладом злагодженої системи, що увібрала в себе лише найкращі традиції минулих віків. Від самого початку до наших днів цей інститут вирізняється високим рівнем самоорганізації, чіткою регламентацією їхньої професійної діяльності та професійною етикою.

Законодавством Франції передбачено обов'язок надання адвокатами безоплатної правової допомоги. У Парижі приблизно 27 тисяч жителів щороку одержує такі консультації. Виникає чимало проблем й у наданні безоплатної або пільгової правової допомоги. Так, число осіб, які користуються нею у цивільних справах, постійно зростає. Однак, винагорода в цих випадках є досить скромною і виплачується з чималим проміжком у часі. У деяких департаментах Франції, де допомога надається на пільгових засадах, вона складає 50% усіх цивільних справ. Сьогодні адвокати ставлять питання про перегляд ставок винагороди і створення таких механізмів, які виключали б затримку оплати і неузгодженість дій колегій та держави. Пропонується також створити спеціальний фонд оплати праці адвокатів, які допомагають тим, хто має право на пільги.

Державам слід приділяти особливу увагу забезпеченню незалежності адвокатів, які надають БПД, від міліції та прокуратури. В Принципах і керівних настановах ООН наголошується на важливості того, щоби такі адвокати виконували свою роботу «вільно і незалежно», без втручання держави.

Система органів, на які відповідають за дотримання права на безоплатну правову допомогу включає:

- Міністерство юстиції Франції. В рамках Генерального секретаріату міністерства функціонує Служба з доступу до права та допомоги жертвам. Вона складається з трьох підрозділів: бюро з правової допомоги; бюро з доступу до права; бюро з допомоги жертвам. Перераховані структури займаються розробкою і скеровуванням правової політики щодо надання безоплатної правової допомоги, напрацюванням регуляторних актів у цій сфері, співпрацюють із радами департаментів у питаннях створення пунктів доступу до права та будинків правосуддя та права;
- Пункти доступу до права, які виконують функцію надання первинних юридичних консультацій. До них звертаються переважно із трудових, сімейних та міграційних питань. За сферою поширення вони охоплюють всі департаменти Франції, окрім

чотирьох. В пунктах доступу до права можна отримати консультацію адвокатів, медіаторів, нотаріусів та судових виконавців.

- Будинки правосуддя та права. Виконують ту саму функцію, що й пункти доступу до права, однак, мають розширене коло осіб, які надають юридичні консультації. В будинках правосуддя та права можна отримати також консультації від представників суду та прокуратури;
- Бюро з надання безоплатної правової допомоги. Завданням бюро з надання правової допомоги є прийняття рішення про надання або відмову в наданні безоплатної правової допомоги в рамках розгляду кримінальної або цивільної справи в суді. Система бюро використовується і у справах щодо надання безоплатної правової допомоги в адміністративних справах. Рішення приймається на підставі поданих документів про майновий стан особи, довідок про доходи та ін. При таких бюро діє апарат, який приймає та обробляє заявки щодо отримання безоплатної правової допомоги, та комісії, які розглядають такі заявки і безпосередньо приймають рішення про надання, часткове надання та відмову у наданні безоплатної правової допомоги. При кожному бюро функціонує декілька комісій, які складаються з представників адвокатури, міністерства юстиції, суду та громадськості. Строк прийняття рішення - шістдесят днів. Якщо рішення позитивне, то від бюро здійснюється запит до колегії адвокатів про призначення захисника. Після завершення надання правової допомоги, що оформляється відповідною довідкою від адвоката, здійснюється асигнування державою коштів в оплату надання правової допомоги відповідне бюро.
- На випадок нагальної необхідності у наданні правової допомоги існує окремий порядок її надання: працівник поліції зобов'язаний повідомити про факт затримання особи прокуратуру та колегію адвокатів, яка протягом двох годин надсилає затриманій особі адвоката. За наслідками надання «невідкладної» правової допомоги адвокатом складається про це акт, в якому вказується інформація про майновий стан особи. Ці дані перевіряються в бюро з надання правової допомоги і у випадку відповідності майнового стану особи критеріям надання безоплатної правової допомоги приймається рішення про оплату наданих адвокатом послуг за рахунок державного бюджету.

Незважаючи на не завжди сприятливі в історичному аспекті соціально політичні умови суспільного життя Франції, стан адвокатів залишався завжди незалежним від політичного життя, стійким і згуртованим. Отже, увесь шлях, пройдений французькою адвокатурою, забезпечив своїй спільноті високий рівень незалежності, повагу та довге існування. Сучасна адвокатура зазнає «нове переродження» зі збереженням усіх найкращих традицій, ефективність яких підтвердилась часом. Розвиток адвокатури Франції може послугувати розвитку української адвокатури, посприяти її самоорганізації, яка, можливо, через багато років послужить зразком комусь інше.

БАНК МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ: МІСЦЕ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Сучасний етап розвитку міжнародних правовідносин характеризується посиленням глобалізаційних процесів, інтеграцією держав у світовий економічний ринок та активним співробітництвом в економічній сфері. Однією із найбільш важливих та ефективних правових форм міжнародної взаємодії є багатостороннє співробітництво в рамках міжнародних організацій, зокрема тих, що координують діяльність національних фінансових установ або забезпечують вільну .

Серед потужних міжнародних банківських установ особливу роль відіграє Банк міжнародних розрахунків (англ. Bank for International Settlements) (далі – БМР), який за правовою природою є спеціалізованою міжнародною міжурядовою організацією, що об'єднує центральні банки 60 держав, серед яких 35 європейських, 13 – азійських, 3 – північноамериканські, 5 – південноамериканські, 2- африканські, 2 – країн Океанії.

БМР був заснований 20.01.1930 р. згідно з Гаазькою угодою центральних банків Бельгії, Великої Британії, Італії, Німеччини Франції та Японії та Конвенції цих країн із Швейцарією у місті Базель. Головна ідея створення БМР була зумовлена необхідністю реалізувати так званий план Юнга щодо виплати Німеччиною репарацій згідно з Версальським мирним договором 1919 р. Згодом його компетенція була змінена.

Відповідно до ст. 3 Статуту Банку міжнародних розрахунків від 20.01.1930 р. (з останніми змінами від 07.11.2016 р.) головною метою МБР є сприяння розвитку співробітництва між національними центральними банками, створення нових можливостей для міжнародних фінансових операцій, виконання функцій довіреної особи або агента при здійсненні міжнародних платіжних операцій держав-членів. На сучасному етапі Банк міжнародних розрахунків займає особливе місце у міжнародних відносинах, що зумовлене поєднанням ним трьох основних функцій: 1) сприяння міжнародному співробітництву у межах мандату БМР; 2) надання банківських послуг; 3) здійснення економічних досліджень.

Так, БМР є форумом для обговорення та платформою для співпраці між центральними банками та іншими фінансовими органами держав-членів, що спрямована на досягнення фінансової стабільності. Така форма міжнародного співробітництва відома як Базельський процес. Базельський процес реалізується у двох основних формах: через регулярні зустрічі високого рівня представників держав у сфері грошової та фінансової політики, а також через співпрацю з міжнародними групами. Результати цього процесу є видимими для громадськості у формі звітів комітетів з аналізу конкретних тем та на міжнародному рівні узгоджених стандартів, запропонованих комітетами зі встановлення стандартів.

Банк міжнародних розрахунків надає широкий спектр фінансових послуг центральним банкам держав-членів: здійснює кредитування, приймає депозити, виступає посередником або гарантом тощо. БМР своєю діяльністю сприяє виконанню міжнародних фінансових угод, надаючи з цією метою посередницькі і довірчі послуги. При цьому він діє як фіскальний агент або банк-депозитарій з міжнародних угод про позики. Нині він є агентом щодо клірингових платежів у євро. Крім того, Банк виконує й інші важливі функції, наприклад, агента з гарантування повернення боргу.

За роки свого існування БМР перетворився на провідний інформаційно-дослідницький центр з монетарно-фінансових проблем та розвитку банківського сектору. Він збирає, аналізує та публікує інформацію про стан на міжнародному ринку банківських і фінансових послуг, а також формує міжбанківську базу даних, доступ до якої мають центральні банки. Така база містить інформацію про діяльність центральних банків на зовнішніх валютних ринках та про стан відповідних ринків. Дослідження БМР мають високу практичну цінність, адже в них містяться конкретні пропозиції щодо покращення національної фінансової системи, надається оцінка впливу наслідків економічного розвитку як на найближчу, так і довготривалу перспективу.

Як зазначається у Звіті БМР за 2017-2018 роки, предметом досліджень БМР на сучасному етапі є характеристика фінансового посередництва; посткризові виміри монетарної та фінансової стабільності; глобальна економіка та її побічні ефекти.

Варто відзначити, що БМР здійснив суттєвий вплив на розвиток національних банківських систем багатьох країн світу. Крім того, він виступив організаційною формою співпраці європейських країн, що підтримали ідею поглибленої інтеграції у банківському секторі. Так, з 1964 по 1993 роки керівники національних центробанків держав-членів Європейського економічного співтовариства проводили регулярні зібрання саме в рамках БМР, оскільки там вони періодично зустрічалися ще у передвоєнний час. Європейський монетарний фонд кооперації (заснований 1973 р.) та Європейська монетарна система, в рамках якої було введено першу спільну грошову одиницю (ЕКЮ), що передувала євровалюті (введена в безготівковий обіг з 1979 р.), управлялися саме з Базелю, де БМР надавав технічну допомогу. Зокрема, БМР виконував роль агента приватної системи клірингових платежів і розрахунків в ЕКЮ при Банківській асоціації ЕКЮ. Крім того, у 1988–1989 рр. БМР як експерт залучився також до роботи над запровадженням Європейського монетарного союзу – нової форми економічної інтеграції, що була реалізована Маастрихтським Договором 1992 р.

На сьогодні наша держава не є учасником БМР, однак з огляду на значні переваги, що випливають у зв'язку із членством, Національний Банк України розглядає можливості щодо вступу до складу акціонерів цієї організації та здійснення постійного міжнародного валютно-кредитного співробітництва.

Монастирська Єва Євгенівна

2 курс, міжнародно-правового факультету НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОГО ПРИТУЛКУ

У давні часи притулок визначав місце святилища або захисту, з якого людину не можна було насильно забрати. Так, у Давній Греції, притулок був обумовлений культовим (звичаєво-правовою), а пізніше державно-правовим захистом від свавілля та посягання на життя або майно іноземців, які ще не були наділені діючим правовим захистом на території Греції [1; с. 91]. Пізніше це поняття почало використовуватися на позначення установи для захисту, утримання і виховання сиріт та безпритульних дітей або ж лікувальну установу, притулок для інвалідів, непрацездатних, старих людей. Зараз, притулок відноситься до інституту захисту, що надається політичним мігрантам, яких приймають держави.

Слід зазначити, що інститут політичного притулку передбачає надання державою певній особі, яка через її політичні переконання зазнала або може зазнати переслідувань у себе на батьківщині, притулку. Інакше кажучи, політичний притулок — це можливість переховуватись від переслідувань з політичних мотивів від країни, де така особа була

громадянином чи мала там постійне місце проживання. До того ж, переслідування з політичних мотивів може обумовлюватися особливостями громадської діяльності, релігійних переконань, расової або національної належності відповідної особи [2].

Виходячи з міжнародної практики надання захисту особам, які з політичних міркувань стали жертвами переслідувань державою їхнього громадянства, видається доцільними виокремити такі типи політичного притулку, як територіальний притулок, що полягає в наданні державою певній особі можливості переховуватись на власній території, та дипломатичний притулок — надання особі захисту в приміщенні дипломатичного представництва іноземної держави або на іноземному військовому судні [3]. Водночас варто зазначити, що інститут дипломатичного притулку не отримав свого закріплення у загальному міжнародному праві, однак таке право визнається країнами Латинської Америки і ґрунтується на положеннях Міжамериканської конвенції про дипломатичний притулок 1954 року [4]. Спори стосовно правомірності надання дипломатичного притулку також розглядалися Міжнародним Судом ООН. Так, у справі «Айя де ля Торре» 1951 року Суд дійшов висновку, що Колумбія не зобов'язана видавати перуанського політичного діяча Айя де ля Торре місцевій владі, незважаючи на те, що Перу не визнавалося існування звичаєвої норми стосовно надання дипломатичного притулку й держава не висловила згоди на обов'язковість регіональних договорів, із яких могло випливати відповідне зобов'язання [5; с. 24].

Базові принципи щодо надання захисту особам, які стали жертвами переслідувань через політичні переконання, визначаються низкою міжнародних договорів у сфері захисту прав людини. Так, із положень Конвенції про статус біженців 1951 року випливає, що особи, яким надано політичний притулок, мають такий же статус, як і іноземці [6]. Держава, яка надала політичний притулок особі, не має права забороняти їй перетин власного кордону, а також висилати до країни, де її може бути піддано переслідуванню. Особа, якій певна держава надала політичний притулок, отримує право на надання їй з боку цієї держави так званого квазідипломатичного захисту у випадку порушення її прав за кордоном. Ще одним наслідком надання притулку є те, що держава, яка його надала, бере на себе відповідальність за дії цієї особи, в тому числі, зобов'язана перешкоджати недружнім актам такої особи стосовно держави, яку вона залишила, чи будь-якої іншої держави або міжнародної організації [7].

Варто зазначити, що в міжнародному праві не існує поки що спеціальних правил щодо порядку надання політичного притулку та розпорядження ним. Водночас закріплене у Загальній декларації прав людини положення, яким передбачається право кожної людини шукати притулку і користуватися ним, знайшло своє відображення й було деталізоване у договірному та звичаєвому міжнародному праві. У цьому контексті особливу роль також відіграють численні акти м'якого права, які не маючи юридично обов'язкового характеру, закріплюють ключові правила щодо надання політичного притулку, й поступово набувають свого визнання у національному праві держав. Наприклад, Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1967 р. було затверджено «Декларацію про територіальний притулок», у якій закріплено такі правила: «притулок, який надається державами на здійснення свого суверенітету особам, що мають підстави посилатися на статтю 14 Загальної декларації прав людини 1948 року, включаючи осіб, які борються проти колоніалізму, повинен поважатися всіма державами», а також «не користується правом шукати та одержувати притулок жодна особа, стосовно якої є серйозні підстави вважати, що вона скоїла злочин проти миру, війсьничий злочин чи злочин проти людства. Оцінка підстав для надання притулку належить державі, яка надає цей притулок» [8].

В Україні порядок надання політичного притулку законодавчо не врегульовано, хоча таку можливість передбачено Конституцією України, Законом України «Про громадянство» [9]. У 2001 р. Верховною Радою України було прийнято за основу проект Закону про порядок надання притулку в Україні іноземцям та особам без громадянства, однак і до цього часу цей Закон не було прийнято [10]. При цьому, порядок визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, визначається Законом України «Про біженців та осіб, що потребують додаткового захисту» [11].

Порядок припинення надання політичного притулку визначається положеннями Конвенції про статус біженців. Так, позбавлення відповідного статусу здійснюється за рішенням компетентного органу держави, якщо особа, якій надано політичний притулок, повернулася для постійного проживання до держави громадянства; виїхала для постійного проживання до третьої держави; добровільно відмовилася від політичного притулку; набула у встановленому порядку громадянство держави, яка надала притулок; отримала притулок внаслідок подання завідомо неправдивих відомостей, підроблених чи фальшивих документів; займається діяльністю, яка суперечить цілям та принципам ООН; займається діяльністю, що становить загрозу національній безпеці держави, яка надала притулок [12].

На підставі викладеного слід зазначити, що інститут політичного притулку, відзначаючись давньою історією свого формування, є традиційним елементом системи міжнародного публічного права. Загальні принципи щодо порядку надання політичного притулку, правового статусу осіб, які потребують відповідного захисту, визначаються комплексом міжнародно-правових актів насамперед у сфері міжнародного права прав людини. Крім того, відповідні правила набувають загально визнання й деталізуються в національному законодавстві держав. Водночас деякі питання політичного притулку, зокрема дипломатичного, все ще потребують свого подальшого врегулювання в загальному міжнародному праві, зважаючи на актуальність відповідної проблематики й неузгодженість, фрагментарність підходів держав до її розв'язання.

ЛІТЕРАТУРА :

1. А.И. Дмитриев, У.Э. Батлер. История международного права – Одесса : Фенікс, 2013. – 574 с.
2. О. В. Задорожній. Притулок дипломатичний // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.: Знання України, 2004 — Т.2 — 812с. ISBN 966-316-045-4 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%BB%D0%BE%D0%BA
3. Большой юридический словарь / под редакцией А. Я. Сухарева. — М: ИНФРА — 2001. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.niv.ru/doc/dictionary/big-legal/index.htm>
4. А. П. Зливко. Правовой институт политического убежища. Статья преподаватель Новороссийской государственной морской академии, соискатель Современной гуманитарной академии, Журнал "Право: Теория и Практика" // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.yurclub.ru/docs/pravo/1003/3.html>
5. Краткое изложение решений, консультативных заключений и решений Международного Суда. – Litho in United Nations, New York, 92-93088-0и1у 1993-230. – с.288

6. Конвенція про статус біженців від 28.07.1951 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_7.html
8. Декларація ООН про територіальний притулок від 14.12.1967 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_316.
9. Закон України «Про громадянство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>
10. Про проект Закону України про порядок надання притулку в Україні іноземцям та особам без громадянства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2841-14>
11. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>
12. Конвенція про статус біженців (укр/рос) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011

Pavlo Otenko

*first-year postgraduate at the Department of International Law
of Yaroslav Mudryi National Law University*

DETERMINATIVE FACTORS OF THE INSTITUTIONAL CHANGE PROCESS IN THE EUROPEAN UNION

Institutional change may be defined as a centralized procedure encompassing a collective action in where regulations are overtly defined by a collective union, for instance a nation, a supranational institution or an intergovernmental institution [1, p. 5].

Starting from the creation of the European Coal and Steel Community, a forerunner of the modern European Union, to the present days the institutional change process that took place within the European Communities and then in the European Union shows that reasons for institutional changes and conditions of such changes can not be identified on the permanent basis. In order to shed light on this issue it will be useful to make a reference to the classical trilogy of policy change based on interests (actors, powers), institutions (processes, context) and ideas (content, evidence, values), well-known as the ‘3Is’[2].

From this perspective, state interests have a great influence on the institutional change process during the whole history of the EU. Both economic interests of the biggest countries and their fear of loosing their own state sovereignty played a key role in the process of institutional change. The states saw the construction of Europe as a means to reassert their influence in an increasingly interdependent world [3].

A great example of the weight of the Member State’s interests is the new voting system in the Council of Ministers of the EU. From the first of November 2014, decisions in the Council of Ministers of the EU requiring a “qualified majority” are adopted by means of the new “double majority”. According to para. 4 of Art. 16 of the Treaty on the European Union a qualified majority shall be defined as at least 55 % of the members of the Council, comprising at least fifteen of them and representing Members States comprising at least 65 % of the population of the Union. The new voting method aims to strike a balance between legitimacy and efficiency and is intended to increase the speed of Council decision-making process [4]. Nevertheless, this newly adopted mechanism provides the four biggest states with the power to block the proposal and freeze the whole decision-making process on the issue which does not come in line with their national interests. Meanwhile, the

four small countries can not set up a blocking minority due to the lack of the necessary amount of population.

Taking into account the mentioned-above it is possible to summarize that Member State's interests hold a key position in the institutional change process in the EU.

The second group of factors that played a vital role in the institutional change process is the EU institutions themselves. During the whole history of the EU integration main institutions have been trying to save and broaden the scope of their supranational powers as well as to promote their own interests within the whole EU.

An active role in strengthening institution's positions plays the Court of Justice of the European Union. By rendering decision in 1963 Van Gend & Loos case the Court of Justice established the principle of direct effect of the EU law. Another leading judgment is 1964 Costa v. ENEL case. By resolving questions addressed to the Court of Justice the last has set up the principle of supremacy of the EU law.

The second example is European Parliament itself. Before the Maastricht Treaty, which entered into force in 1993, the European Parliament had limited powers and played an advisory role. In the beginning of the 1990s the European Communities faced the situation when their institutions and their decision-making procedures suffered from the lack of democracy and seen inaccessible to the ordinary citizen due to their complexity, the so-called "democratic deficit" problem arose [5]. The European Parliament being the sole directly elected institution within the European Communities used the aforementioned situation for its own benefits. As the consequence, the European Parliament gradually increased the areas where it acts as the co-legislator simultaneously with the Council of Ministers. It also obtained an influence in budgetary and supervisory matters. One of the main alterations that were introduced by the Lisbon Treaty is the power of the European Parliament to make decisive decisions in the appointment process of both the President and Commissioners of the European Commission.

Thus, the institutional change process within the EU is also being influenced by the actions of its main institutions.

The third group of factors that have an impact on the institutional change process in the EU is ideas. In this context, two competing doctrines on the origin, functioning and future of the EU may serve as great examples.

According to the "federalist doctrine" the EU possesses federal features that are attributed to the classical federal state and should be considered to be a federal state. Such features are EU citizenship, supranational institutions such as European Commission and the European Court of Justice, single monetary unit euro, common rules adopted in the form of Regulations, etc. The list is not exhaustive. The federalist doctrine is "still required to account for the general institutional structure of the EC" [6, p. 153].

Under the "intergovernmental doctrine" the EU is considered to be a classic intergovernmental organization that is designed to maximize states' economic interests. "Intergovernmental" refers to the retention and exercise by Member States of their autonomous sovereign powers in acting upon legislation, setting policies or taking decisions, even though the States may often voluntarily collaborate in promoting the common goals of the EU [7, p. 82].

These two doctrines compete with each other especially when an institutional change issue is at stake. Both features of intergovernmental and federalist doctrine may be tracked in the provisions of the founding EU Treaties.

To sum up, the whole history of the institutional change process in the EU proves that it is quite complicated to identify the decisive factors and conditions that had an influence on the institutional change process. However, referring to the so-called '3Is' approach makes it possible to determine three permanent factors of the institutional change process: state interests, institutions and ideas. Meanwhile, institutions and ideas have an impact on the institutional change process, Member State's interests hold the leading position in this issue.

REFERENCES:

1. Donjeta Loshaj. Institutional Change in the European Union – the role of four decision-making bodies and pre-and-post financial debt crisis // Master thesis. – 2017. – P. 1-40.
2. Peter A. Hall. The role of interests, institutions, and ideas in the comparative political economy of the industrialized nations Comparative politics // Cambridge University Press. - 1997. – P. 174-207.
3. Alan S. Milward. The European Rescue of the Nation-State // Routledge. – 1992. – The first edition – 399 p.
4. Conall Devaney and Eva-Maria Poptcheva. Changed rules for qualified majority voting in the Council of the EU // European Parliamentary Research Service. – 2014. – P. 1-2.
5. Glossary of summaries [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/democratic_deficit.html
6. Andrew Moravcsik. The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht. – Cornell University Press. -1998. – The first edition - 528 p.
7. Roger Goebel. Supranational? Federal? Intergovernmental? The Governmental Structure of the European Union After the Treaty of Lisbon // Columbia journal of European law. – 2013. – Vol. 20.1 – P. 78 – 142.

*Fadeieva D.S.,
Yaroslav Mudryi National Law University,
Institute of Public Prosecutor and Criminal Justice,
1 course, 12 group*

PROBLEMS IN PROTECTING INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

At present days intellectual property rights have become a challenging issue in international trade. For some, the theft of these rights amounts to significant commercial losses that must be minimized. For others, the aggressive assertion of these rights in domains that impact basic human rights is creating vulnerabilities in the poorest nations that are unacceptable. It's not always easy to protect intellectual property(IP) because failure to consider intellectual property issues can result in large or fatal losses when pursuing international markets. The consequences of being unprepared should not be underestimated—setting up joint ventures, distribution networks and other strategic alliances represents a significant undertaking when protecting one's intellectual property. Yet protection from potential partners and in-country representatives provides no safeguard from the entire realm of pirates, counterfeiters and other dubious characters that have made it their business to profit at someone else's expense. It is a phenomenon that goes far beyond losses for right-owners or individual companies but extends to the well-being and survival of entire sectors and national economies.

The information technology sector is particularly vulnerable to this problem. Indeed, according to the Business Software Alliance more than half of the world's personal computer users admit they pirate software (which includes 31 percent who say they do it "all of the time"). The first place in terms of commercial value of pirated software belongs to the U.S. - \$9.7 bln., the second and

the third place occupied by China and Russia respectively. Moreover, the Ukraine`s market value of pirated software reached \$647 mln. and occupies the second place among countries of central and eastern Europe. The commercial value of pirated software in Ukraine, unfortunately, almost constantly increasing, despite the fact that using pirated software leads to criminally responsible, remains the Ministry of Education and Science of Ukraine.

Global traders need to invest time and resources into protecting intellectual property. One option is to seek protection in individual countries separately by applying directly to national intellectual property offices. National applications fees need to be paid, and it may be necessary to engage an IP agent or lawyer to ensure the application meets national requirements. Some countries of the European Union have established regional agreements for obtaining IP protection for an entire region with a single application. Examples of regional IP offices include the European Patent Office, the Office for Harmonization and the Eurasian Patent Office.

Although the theft of intellectual property represents a real problem in some sectors (e.g. music, motion pictures, software, etc.), the extension of protecting intellectual property rights into other important sectors, such as food and medicine, has become a highly controversial issue. The WTO`s Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) negotiated in the 1986–1994, introduced intellectual property rules into the multilateral trading system for the first time that require member nations to respect intellectual property rules. While it may sound straightforward, this rule set is quickly creating ethical challenges that are threatening too many less developed nations. For example, it is argued that some countries, such as the United States, Canada, China, issue patents too quickly without much research on whether or not the invention is truly the first instance of this idea.

To draw the conclusion, it can be said surely that in recent decades, there has been a movement toward creation of global standards and rules for intellectual property. As the world has progressed, the challenges that intellectual property rights face are significant. The exclusive role of intellectual property as one of the most important economic and legal forms of their reflection, implementation and inclusion economic processes are undoubtedly one of the most urgent tendencies that cause the need for scientific research, aimed at finding ways of recovery and development economics on an innovative basis.

*Yakimtsova A. D.,
The Yaroslav Mudryi National Law University,
Institute of Criminal Justice and Prosecutor's Office,
student of 1 course, 12 group*

INTELLECTUAL PROPERTY – THE FOUNDATION OF AN INNOVATIVE DEVELOPMENT MODEL

At present, intellectual property is one of the most important components in the economy and national wealth of the countries, and the dynamic development of its objects and the mechanism of commercialization, the breadth of use attract the attention of many scientists, which leads to a detailed study of this phenomenon.

Generally, intellectual property is the result of creative human activity: inventions of human activity, utility models, industrial designs, signs for goods and services, service marks, trade marks, commercial designations, information products, breeding achievements, etc. Considering, these are the results of scientific, technical and artistic creativity of a person, which can be used in any way in economic activity. As a result, the legal consolidation of the rules of using the results of intellectual activity becomes a prerequisite for the development of science, culture and technology of the state.

Innovative model of development is based on the effective use of intellectual potential, large-scale introduction into the economic circulation of intellectual work products, sharp increase in the volume of intellectual property turnover, purposeful and systematic reproduction of high-tech industries that form the core of the latest technology.

Knowledge is becoming the driving force behind the innovative development in modern society, creative mental activity becomes a priority strategic activity and the problems of stimulating and protecting intellectual property become the priority for both individual states and for the world community as a whole.

At the same time, issues of intellectual property protection are increasingly becoming political problems related to economic security through the comprehensive intellectualization of the modern world economy and require strategic and immediate approaches to their solution.

For a long time, the legal regulation of relations arising from the use of intellectual property was considered a task of national states, but the countries in different ways tried to regulate the balance between the rights of creators to their works and the right of society to free access to these works. As a result, there were certain discrepancies between the various national laws on the protection of intellectual property rights. This could lead to the use of an intellectual property product without the consent of the owner and without paying him a fee, as well as the loss of some countries' rights to new technologies.

Although the global system of legal protection of intellectual property is almost formed now. Ukraine adapts to it because of its intention to develop as an integral part of the world community.

In order to ensure the legal protection of intellectual property objects at national level, institutions are created departments, services, institutes.

The intensification of international cooperation on this issue was realized in the adoption of the TRIPS agreement within the framework of the WTO, an international organization which the most effective international legal mechanism for counteracting the violation in the field of legal protection of intellectual property was developed in, based on the systematization and improvement of all previous achievements secured in previously concluded international agreements. The TRIPS agreement is one example of an international treaty of the new generation, which provides legal protection to the changes in the life of the international community, which today are commonly referred to as "globalization", and reflects the processes that are taking place.

To sum up, it should be mentioned that from the decision of the issues of creating an effective system of protection of intellectual property the strength of the foundation of the innovative model of Ukraine's development, its modernization, economic situation, and increasing of competitiveness in the world social and economic system depends. This also applies to the creation of a civilized market environment in which both entrepreneurs and consumers would be reliably protected from unfair competition related to the unlawful use of intellectual property objects and the production of counterfeit goods. This is what the state system of legal protection of intellectual property of Ukraine promotes.

Therefore, taking into account the experience of other countries, we can conclude that the main principles of the implementation of state policy should be the concentration of resources in the priority areas of science and technology development, the organization of innovation activities, legal protection and protection of the results of scientific objects of intellectual property

ЗМІСТ:

Секція Теорії та історії держави і права; історії політичних і правових учень;

1. Антоненко Максим Сергійович, ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ ТА СЛОВ'ЯНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ЗА ПРОГРАМОЮ КИРИЛО-МЕФОДІВСЬКОГО БРАТСТВА
2. Антонов Георгій Олексійович, ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ
3. Артеменко Антон Олександрович, ІСТОРІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКОЇ ДОБИ
4. Бадика Дар'я Дмитрівна, ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА
5. Барздова Ауріка Євгенівна, КРЕВСЬКА УНІЯ 1385 РОКУ
6. Богачов Микита Євгенович, ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ БЛЮЦЕРКІВСЬКОГО МИРНОГО ДОГОВОРУ 1651 РОКУ
7. Бондаренко Альона Геннадіївна, ВІЙСЬКОВА СИСТЕМА ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА
8. Бондарчук Юлія Сергіївна, ЗВИЧАЄВЕ КОЗАЦЬКЕ ПРАВО ПРО ЗЛОЧИНИ І ПОКАРАННЯ
9. Борисенко Анна Іванівна, ВІДМІННОСТІ МІЖ РИМСЬКИМ ПРИВАТНИМ ПРАВОМ ТА СУЧАСНИМ ЦИВІЛЬНИМ ПРАВОМ
10. Боровенська Ганна Вадимівна, СУДОЧИНСТВО ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ
11. Вишняк Анна, СУДОЧИНСТВО ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ
12. Вірич Марина Євгенівна, СПРОБИ ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО У XV СТ.
13. Волинець Вікторія Олегівна, РЕФОРМИ ПРАВЛІННЯ СВЯТОСЛАВА
14. Воронкіна Діана Вікторівна, ОПОЗИЦІЙНИЙ РУХ ПРОТИ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ПІСЛЯ ПЕРЕЯСЛАВСЬКОЇ РАДИ
15. Гармадій Маркіян Юрійович, СТАТУС ЗАХИСНИКА ЗА ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ
16. Гіль Катерина Ігорівна, СУД, ПОКАРАННЯ ТА СТРАТИ НА СІЧІ
17. Голик Данііл Романович, РОЗВИТОК ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО ПРАВА В КИЇВСЬКІЙ РУСІ
18. Гончаренко Аліна Андріївна, ЛЮБЛІНСЬКА УНІЯ 1569 РОКУ
19. Гончаров О.А., ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОНТОПСЬКОЇ БИТВИ (1659 Р.) ПІД ПРОВОДОМ ГЕТЬМАНА ІВАНА ВИГОВСЬКОГО
20. Горільчаник Олександра Андріївна, ОСОБЛИВОСТІ ТРЕТЬОГО ЛИТОВСЬКОГО СТАТУТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ
21. Гуржій Вікторія Олександрівна, ПРАВО НА ЖИТТЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ
22. Гусева Яна Анатоліївна, ВПЛИВ ЛИТОВСЬКОГО СТАТУТУ 1529р. НА РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ
23. Дерев'яно Сергій Сергійович, ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОСТІ ЗАПОРИЗЬКОЇ СІЧІ
24. Дерев'яно Сергій Сергійович, ПРАВО НАРОДУ НА ПОВСТАННЯ (ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМАЛІЗАЦІЮ)
25. Дзюба Яна Аркадіївна, ДІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТИВ У ЧАСІ
26. Жидовцев А. В., ЛІКВІДАЦІЯ ЗАПОРИЗЬКОЇ СІЧІ
27. Зайцев Герман Володимирович, МИКОЛА КОСТОМАРОВ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ КИРИЛО-МЕФОДІВСЬКОГО БРАТСТВА
28. Зубко Дарина Олегівна, ГОРОДЕЛЬСЬКИЙ ПРИВІЛЕЙ 1413 ТА ЙОГО ВПЛИВ
29. Ільченко Владислав Олексійович, ПОХІД КОРОЛЕВИЧА ВЛАДИСЛАВА ВАЗА НА МОСКВУ: СПРОБА ПОЛЬСЬКИХ МАГНАТІВ ВСТАНОВИТИ КОНТРОЛЬ НАД МОСКОВСЬКИМ ЦАРСТВОМ ЧИ ВІДСТОЮВАННЯ ЗАКОННИХ ПРАВ НА МОСКОВСЬКІЙ СТІЛІ
30. Іцук Євген Віталійович, КОЛОМАЦЬКІ СТАТТИ 1687 РОКУ ТА ЇХ ВПЛИВ
31. Каулько Євген Ігорович, МЕЛЕТІЙ СМОТРИЦЬКИЙ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ
32. Кирилова Валерія Сергіївна, ПОШИРЕННЯ ХРИСТІАНСТВА В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
33. Кіриченко Артур Анатолійович, ПЕТРО МОГИЛА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ
34. Кіриченко Ангеліна Анатоліївна, ІВАН ФЕДОРОВ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ
35. Клепач Анастасія Михайлівна, СУДЕБНИК КНЯЗЯ КАЗИМИРА ЯГЕЛОВИЧА 29.02.1468 ТА ЙОГО ВПЛИВ
36. Клименко Анастасія Анатоліївна, КОРОНАЦІЯ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО ЯК ІНСТИТУТ ІНКОРПОРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ
37. Коваленко Валерія Василівна, РОЗПОДІЛ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ ПИЛИПА ОРЛИКА (1710) ТА ЇЇ ВПЛИВ НА УКРАЇНУ
38. Козлова Крістіна Валеріївна, ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ ПИЛИПА ОРЛИКА
39. Коливанова Лоліта Ігорівна, УТВОРЕННЯ СКІФСЬКОЇ ДЕРЖАВИ
40. Колодєєва Вероніка Михайлівна, РЕФОРМИ КНЯГИНИ ОЛЬГИ
41. Костін Микита Ігорович, ПАВЛО ПОЛУБОТОК У ВІТЧИЗНЯНИЙ ІСТОРІЇ: ЖЕРТВА ПОЛІТИЧНИХ ІНТРИГ ЧИ ЗАРУЧНИК ВЛАСНИХ ПРИНЦИПІВ
42. Краснова Єлизавета Едуардівна, СТЕФАН І ЛАВРЕНТІЙ ЗИЗАНІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА УКРАЇНУ
43. Кузьміна Анастасія Олександрівна, ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ЗА «ПРАВАМИ ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД» 1743 РОКУ
44. Леценко Софія Дмитрівна, СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ ШЛЯХТИ ПІД ЧАС ГЕТЬМАНЩИНИ
45. Лисенко Руслана Олександрівна, ПАМВО БЕРИНДА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ
46. Малицький Ілля Русланович, ЦЕРКОВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО КИЇВСЬКОЇ РУСІ ТА ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА
47. Мамаєва Дар'я Олександрівна, ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА КИЇВСЬКОЇ РУСІ
48. Моспанюк Альбіна Денисівна, ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ З РАБСТВА ЗА СТАТТЯМИ «ПРАВ, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД»
49. Мустафаєва С.М., НАВІЩО ПОТРІБНА КОНСТИТУЦІЯ?

50. *Мустафаєва С.М.*, ПОСТАНОВА ПОЛЬСЬКОГО СЕЙМУ ПРО РОЗДАЧУ ЗЕМЕЛЬ НА УКРАЇНІ МАГНАТАМ І ШЛЯХТІ 1590 РОКУ ТА ЇЇ ВПЛИВ
51. *Невзорова А.І.*, СУЧАСНИЙ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС ЩОДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «СИСТЕМА ПРАВА»
52. *Нестеренко А.О.*, ДЕ ЗАКІНЧУЄТЬСЯ СВОБОДА ЛЮДИНИ?
53. *Плетюк В. В.*, ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ
54. *Подгайна Катерина Андріївна*, СУД І СУДОЧИНСТВО В ГАЛИЦЬКО – ВОЛИНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ
55. *Полєжаєва Анастасія Русланівна*, ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРШОЇ МАЛОРОСІЙСЬКОЇ КОЛЕГІЇ
56. *Полторацький Б. В.*, УКАЗ КАТЕРИНИ ІІ ВІД 3 ТРАВНЯ 1783 ТА ЙОГО ВПЛИВ
57. *Потапова Лоліта Віталіївна*, НЕТИПОВІ ЕЛЕМЕНТИ У КЛАСИФІКАЦІЇ ФОРМ ПРАВЛІННЯ
58. *Прокопова Анна Олексіївна*, ПОСТАНОВА ПОЛЬСЬКОГО СЕЙМУ ПРО РОЗДАЧУ ЗЕМЕЛЬ НА УКРАЇНІ МАГНАТАМ І ШЛЯХТІ 1590 РОКУ ТА ЇЇ ВПЛИВ
59. *Проніна Вікторія Русланівна*, КИРИЛО - СТАВРОВЕЦЬКИЙ ТРАНКВІПІОН ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ
60. *Романів Віталій Ігорович*, РУСЬКА ПРАВДА – ПАМ'ЯТКА ПРАВА КИЇВСЬКОЇ РУСІ
61. *Ружинська А.П.*, ВПЛИВ ІВАНА ФЕДОРОВА НА ІСТОРІЮ УКРАЇНИ
62. *Рябошапко М. О.*, ДО ПИТАННЯ ПРО ВПЛИВ ДОГОВІРНОЇ ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ НА СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ЇЇ СОЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ
63. *Савенко Наталія Володимирівна*, ВВЕДЕННЯ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ У XIV СТ.
64. *Селевін Андрій Володимирович*, ОРГАНИ САМОВРЯДУВАННЯ ЗА МАГДЕБУРЗЬКИМ ПРАВОМ ПО МІСТАХ
65. *Серак Дмитро Валерійович*, ПОВСТАННЯ САМУСЯ В 1702 РОЦІ
66. *Сінельнікова Анастасія Ігорівна*, ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ПРАВА ЗА СТАТТЯМИ ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД
67. *Солопиченко Олена Сергіївна*, ОСОБЛИВОСТІ ПЕРШОГО ЛИТОВСЬКОГО СТАТУТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ
68. *Старицька Ольга Олексіївна*, ПРИСЯГА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПРОФЕСІОНАЛА
69. *Стеценко Ніна Сергіївна*, ЗАКОНОДАВСТВО АНГЛІЙСЬКОЇ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ XVII СТ. ЩОДО КОНФІСКАЦІЇ ТА ПРОДАЖУ ЦЕРКОВНИХ ЗЕМЕЛЬ
70. *Стеценко Ніна Сергіївна*, ДЕЯКІ ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ АНГЛІЙСЬКОЇ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ XVII СТ. СТОСОВНО ПЕРЕХОДУ КОРОЛІВСЬКОЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДО ДЕРЖАВИ
71. *Таранов Євгеній Петрович*, ОСОБЛИВОСТІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЄВРЕЇВ ВІД 13 КВІТНЯ 1835 ТА ЙОГО ВПЛИВ
72. *Тимошенко Валерія Олександрівна*, ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ
73. *Тихоненков Д.А.*, РОБІТНИЧО-СЕЛЯНСЬКІ ІНСПЕКЦІЇ УСРР І НАДЗВИЧАЙНІ КОМІСІЇ У 1920 - 1921 РР.: ІЗ АРХІВІВ УКРАЇНИ
74. *Тушинський Олег*, ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО ЗА СТАТТЯМИ ПРАВ ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД
75. *Уколова Євгенія Олексіївна*, ВПЛИВ УГОРСЬКОГО КОРОЛІВСТВА НА ЗАКАРПАТТЯ
76. *Фадєєва Д.С.*, ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА СУТНІСТЬ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ІДЕОЛОГІЇ АНАРХІЗМУ
77. *Федоришина Ганна Сергіївна*, ПИТАННЯ ТЕОРІЇ СУСПІЛЬНОГО ДОГОВОРУ У ПРАЦЯХ ТОМАСА ГОББСА ТА ДЖОНА ЛОККА
78. *Фесенко Максим Олександрович*, ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕТЬМАНА ПАВЛА ПОЛУБОТКА
79. *Фетісова Ю.О.*, ПРАВОВИЙ СТАТУС КРИМУ ТА ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я В СЕРЕДИНІ XV СТ.
80. *Хвіц Владислава Володимирівна*, ЗЛОЧИНИ ТА ПОКАРАННЯ ЗА СТАТТЯМИ «ПРАВ, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД»
81. *Ципищук Катерина Володимирівна*, ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ
82. *Цололо Володимир Володимирович*, ЩОДО УНІВЕРСАЛЬНОСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ МЕЖ
83. *Чаговець Дар'я Романівна*, ЛЮБАРТ ГЕДИМІНОВИЧ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ
84. *Червона Валерія Сергіївна*, ОПІКУНСТВО ЗА СТАТТЯМИ «ПРАВА, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД»
85. *Чинчін М.М.*, ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ
86. *Чорнобривець Єлизавета Ігорівна*, ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ У СКЛАДІ МОСКОВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЗА ЧАСІВ ГЕТЬМАНА ІВАНА ВИГОВСЬКОГО
87. *Шатовал Артем Олександрович*, ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА
88. *Шевченко Анастасія Віталіївна*, ТОРГІВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ
89. *Шилова Дар'я Вячеславівна*, ЧИ СТВОРЮЄ СУДДЯ ПРАВО?
90. *Штонда М.М.*, ВПЛИВ ПОЛОВЦІВ НА РОЗПАД КИЇВСЬКОЇ РУСІ
91. *Щербак Ярослав Ігорович*, ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ (1991 Р.)
92. *Юхно Микита Юрійович*, ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ
93. *Якименко Євгенія Романівна*, ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ ПИЛИПА ОРЛИКА 1710
94. *Якимцова Олександра Дмитрівна*, ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ВИШЕНСЬКОГО

Секція Конституційного права; муніципального права;

1. *Баранова Євгенія Вячеславівна*, ЩОДО ПИТАННЯ БУЛІНГУ В АСПЕКТІ ПОРУШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ
2. *Білоусова Діана Олегівна*, ЩОДО ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ
3. *Грасберг Ілля Олексійович*, ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ГРОМАДЯН ТА ГАРАНТІЇ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ
4. *Засядівко Юлія Віталіївна*, СПІВВІДНОШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

5. *Салюк Ірина Олегівна*, ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОНСТИТУЦІЙНО-ЦІЛЬОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД
6. *Черняк Євгенія Валеріївна*, ПЕРЕВІРКА КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ТА ЗАКОННОСТІ ЯК ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ
7. *Шарапова Валерія Віталіївна*, ТРИ ПОКЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАКРІПЛЕННЯ В МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТАХ

Секція Цивільного права і цивільного процесу; сімейного права; міжнародного приватного права;

1. *Авраменко Аліна Анатоліївна*, ВМОТИВОВАНІСТЬ ЯК ВИМОГА РІШЕННЯ СУДУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ
2. *Авраменко Аліна Анатоліївна*, СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ НА ШЛЯХУ ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ
3. *Анісімова Лілія Володимирівна*, ІНСТИТУТ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ
4. *Анісімова Лілія Володимирівна*, ДОГОВОРИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА
5. *Валяйбаба Ірина Олексіївна*, ЗАПОВІТ ПОДРУЖЖЯ. ПРОГАЛИНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ
6. *Грищенко Катерина Костянтинівна*, ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ФАКТОРИНГ
7. *Лозян Руслана Олексіївна*, РОЗМЕЖУВАННЯ ДОГОВОРУ ПОЗИЧКИ ТА ІНШИХ ДОГОВОРІВ
8. *Сметаніна Анастасія Олександрівна*, МИРОВА УГОДА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПРОБЛЕМИ УКЛАДЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ
9. *Сметаніна Анастасія Олександрівна*, ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ
10. *Цюрік Анна Олександрівна*, НЕУСТОЙКА ТА ЇЇ ВИДИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ
11. *Філь Олександр Олександрович*, ФІЗИЧНА ОСОБА – ПІДПРИЄМЕЦЬ ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Секція Господарського права, господарсько-процесуального права;

1. *Єліна Анастасія Андріївна*, ГАРМОНІЗАЦІЯ КОРПОРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
2. *Заїченко Лілія Ісхаківна*, ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ФІЗИЧНУ КУЛЬТУРУ І СПОРТ
3. *Колосовська Дар'я Вячеславівна*, ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ МІНОРИТАРНИХ АКЦІОНЕРІВ
4. *Нагорна Л.В.*, ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБИТРАЖУ В УКРАЇНІ
5. *Нерода Вікторія Володимирівна*, КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ
6. *Нерода Вікторія Володимирівна*, ХАРАКТЕРИСТИКА ОПЕРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ ТА ЇХ ВИДІВ
7. *Романенко Юлія Сергіївна*, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ
8. *Світличний О.С.*, ГОСПОДАРСЬКО ПРАВОВІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКА В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ
9. *Солодкова Катерина Андріївна*, ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВИЛ ІНКОТЕРМС В УКРАЇНІ
10. *Супрунова Ірина Андріївна*, ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФРАНЧАЙЗИНГУ
11. *Тюнін Микола Миколайович*, КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН У МОРСЬКИХ ПОРТАХ
12. *Холодна Євгенія Євгенівна*, ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Секція Трудового права; права соціального забезпечення;

1. *Бережна Валерія Романівна*, ПРОХОДЖЕННЯ ОБСТЕЖЕННЯ НА ПОЛІГРАФІ ПРИ ПРИЙОМІ НА РОБОТУ
2. *Зеленська Катерина Сергіївна*, СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ФУНДАМЕНТ ДЛЯ УКЛАДЕННЯ КОЛЕКТИВНОГО ДОГОВОРУ ЗА УЧАСТЮ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
3. *Кондратенко Вікторія Сергіївна*, ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВОЇ ФУНКЦІЇ
4. *Семенко Тетяна Віталіївна*, ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ

Секція Земельного права; аграрного права; екологічного права; природоресурсного права;

1. *Льків Наталія Володимирівна*, ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Секція Адміністративного права і процесу; фінансового права; інформаційного права;

1. *Книш Сергій Володимирович*, ПРАВОВА ПРИРОДА ВІДНОСИН У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
2. *Коломоєць Тетяна Олександрівна*, «ПОЗАСЛУЖБОВА» ДІЯЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ОСОБЛИВОСТІ УНОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ.
3. *Кондратенко Вікторія Сергіївна*, ТІНЬОВА ЗАЙНЯТІСТЬ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ БОРОТЬБИ

4. *Лоскот Марина Ігорівна*, ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК ФОРМА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ
5. *Новицька Марина Миколаївна*, РЕАЛІЗАЦІЯ НОВОГО ЗАКОНУ ПРО ТРАНСПЛАНТАЦІЮ
6. *Осіпова Олена Олександрівна*, ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ЗВЕРНЕННЯ ЗА НАДАННЯМ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ
7. *Соколов Андрій Олексійович*, ПОДАТКОВІ СПОРИ В УКРАЇНІ: ДОМОВИТИСЯ НЕ МОЖНА СУДИТИСЯ
8. *Титаренко Марина Володимирівна*, «СТИМУЛЮЮЧІ» ВИПЛАТИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СТИМУЛІВ У ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ
9. *Шевченко Натела Станіславівна*, ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ СТАВОК АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ НА ТЮТЮНОВІ ТА АЛКОГОЛЬНІ ВИРОБИ

Секція Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право;

1. *Гончар Дмитро Сергійович*, КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ ДО ПРИЙНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УСРР 1922 Р.
2. *Завалишина Оксана Сергіївна*, ПРЕДМЕТ КОРУПЦІЙНОГО ПІДКУПУ ЗА УЛОЖЕННЯМ ПРО ПОКАРАННЯ КРИМІНАЛЬНІ ТА ВИПРАВНІ 1845 РОКУ
3. *Канівець Кристина Олегівна*, ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ РЕЦИДИВУ ЗЛОЧИНІВ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ
4. *Кашицька Анастасія Юріївна*, ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ РЕЖИМУ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ В КОЛОНІЯХ
5. *Мішустіна Кристина Дмитрівна*, ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ
6. *Ірина Валеріївна Одинець*, СЛУЖБОВА ОСОБА УЧАСНИКА ФОНДОВОГО РИНКУ ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 222¹ КК УКРАЇНИ
7. *Пащенко Євген Миколайович*, ВИДИ ВІЙСЬКОВИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ (КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТА КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)
8. *Пономар І. О.*, ЩОДО ПИТАННЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ
9. *В. І Потяк, ассистент кафедри*, ІНСТИТУТ ПРИМИРЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ
10. *Раковець Юлія Дмитрівна*, КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА БУЛІНГУ
11. *Седельнікова І.*, КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА
12. *Хіменес С. К.*, ЯК ВПЛИВАЄ ОСВІТА НА ВИПРАВЛЕННЯ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЮ ЗАСУДЖЕНИХ
13. *Чайковський Дмитро Захарович*, СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО: НОВАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.

Секція Судустрою; прокуратури та адвокатури;

1. *Гіль Катерина Ігорівна*, ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ
2. *Колодєєва Вероніка Михайлівна*, ПРОЦЕДУРА ПРИЗНАЧЕННЯ СУДДІ НА ПОСАДУ СУДДІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО СУДУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
3. *Коротких Анна Володимирівна*, ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СУДДЯМИ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ
4. *Косінов Владислав Дмитрович*, ОРГАНИ ПРАВОПОРЯДКУ
5. *Мамаєва Дар'я Олександрівна*, ПРОБЛЕМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ
6. *Yaroslav Morozov*, INDEPENDENCE OF THE JUDGE AS ONE OF THE MAIN PRINCIPLES OF THE JUDICIARY
7. *Сінельнікова Анастасія Ігорівна*, ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП СУДОВОЇ ВЛАДИ
8. *Стафійчук Інна Сергіївна*, ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДРУЖБИ СУДДІВ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ДОСВІД СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ
9. *Тимошенко Валерія Олександрівна*, ПРОЦЕДУРА ПРИЗНАЧЕННЯ СУДДІВ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
10. *Тисевич Юлія Сергіївна*, МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЯКОСТІ СУДДІ
11. *Хвіц Владислава Володимирівна*, ДОБРОЧЕСНІСТЬ КАНДИДАТА НА ПОСАДУ СУДДІ: ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ
12. *Червона Валерія Сергіївна*, ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Секція Міжнародного права; Філософії права;

1. *Давіденко Оксана Анатоліївна*, БАНК МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ: МІСЦЕ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ
2. *Монастирська Єва Євгеніївна*, ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОГО ПРИТУЛКУ
3. *Pavlo Otenko*, DETERMINATIVE FACTORS OF THE INSTITUTIONAL CHANGE PROCESS IN THE EUROPEAN UNION
4. *Fadeieva D.S.*, PROBLEMS IN PROTECTING INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS
5. *Yakimtsova A. D.*, INTELLECTUAL PROPERTY – THE FOUNDATION OF AN INNOVATIVE DEVELOPMENT MODEL